

Diplomasi Araştırmaları Derneği
Association for Research on Diplomacy

JDR

Journal of Diplomatic Research
Diplomasi Araştırmaları Dergisi

Volume 4 Number 2 December 2022 ISSN: 2687_590X

The Journal of Diplomatic Research

Diplomasi Araştırmaları Dergisi

-Owner on behalf of Association for Research on Diplomacy-

Barış ÖZDAL (Ph.D.)
Professor at
Bursa Uludağ University
Department of International Relations

-Chief Editor-

Öner AKGÜL (Ph.D.)
Assoc. Prof. at
Kırşehir Ahi Evran University
Dept. of International Relations

-Editors-

Samet YILMAZ (Ph.D.)
Assist. Prof. at
Uludağ University
Dept. of International Relations

Fatma Zeynep ÖZKURT (Ph.D.)
Asst. Prof. at
Nişantaşı University
Dept. of International Relations

Burak GÜNEş (Ph.D.)
Asst. Prof. at
Kırşehir Ahi Evran University
Dept. of International Relations

Hazar Vural Jane (Ph.D.)
Assist. Prof. At
İstanbul Aydın University
Department of International Relations

-Editorial Assistant-

Esra Vardar Tutan (Doktor Adayı- Phd Candidate)

Fatih Başar Kutlu (MA)

Dergi Kapak Tasarımı

Erhan YURT

Mizanpaj

Ali Onur KARA

Tarandığımız İndeksler

ASOS
indeks

Correspondence and Communication

Karaman Mahallesi Tuna Caddesi Karaman Dernekler Yerleşkesi No: 59
Nilüfer - Bursa - Türkiye

bilgi@diplomasiarastirmalari.org.tr

www.diplomasiarastirmalari.org.tr

+90 (224) 294 11 65

Advisory Board (alphabetical order)

Reşat BAYER (Ph.D.)	Associate Professor at Koç University Department of International Relations	Turkey
Paul Arthur BERKMAN(Ph.D.)	Professor at Tufts University, Fletcher School of Diplomacy, Professor of Practice in Science Diplomacy, Director of the Science Diplomacy Center	USA
Burak Samih GÜLBOY (Ph.D.)	Professor at Istanbul University, Department of Political Science and International Relations	Turkey
Mehmet GENÇ (Ph. D)	Professor at Işık University, Department of International Relations	Turkey
Ioannis NIOUTSIKOS (Ph.D.)	Associate Lecturer at University of Piraeus, Department of International Relations	Greece
Tarık OĞUZLU (Ph.D.)	Professor at Antalya Bilim University Department of International Relations, head of Center for Social, Economic and Politics Research (SEPAM) of Antalya Bilim University	Turkey
Özden Selcen ÖZMELEK(Ph.D.)	Assistant professor at Çukurova University Department of International Relations	Turkey
Jeffrey ROBERTSON(Ph.D.)	Assistant professor at Yonsei University, Visiting Fellow at the Asia-Pacific College of Diplomacy (APCD) at the Australian National University (ANU)	South Korea
David SCHRAG (Ph.D.)	Global Studies, University of Illinois at Urbana-Champaign	USA
Joseph SIRACUZA (Ph.D.)	Professor of Human Security and International Diplomacy in School of Global, Urban and Social Studies at Royal Melbourne Institute of Technology-RMIT University, Melbourne, Australia	Australia
Ramesh THAKUR (Ph.D.)	Emeritus Professor at Australian National University, Director of the Centre for Nuclear Non-Proliferation and Disarmament (CNND) in the Crawford School.	Australia
Konstantinos TRAVLOS (Ph.D.)	Assistant professor at Özyeğin University, Department of International Relations	Turkey

ABOUT

Journal of Diplomatic Research (JDR) is an international peer-reviewed academic journal published electronically on a biannual basis by the Association for Research on Diplomacy (DARD). Concordantly, JDR is open to all original studies on international relations, political science as well as theoretical, historical and methodological studies on diplomacy.

GOAL AND SCOPE

The goal of JDR is to present to the audience the studies on diplomatic history, diplomacy theories, diplomacy studies with quantitative, qualitative and integrated research methods, military diplomacy as well as other interdisciplinary diplomatic research and book reviews.

In this context, JDR stands as an international peer-reviewed academic journal bringing together scientists analyzing the phenomenon of diplomacy from all perspectives.

Diplomatic history, diplomatic theory and new diplomacy types form the primary area of investigation. Principally, JDR presents to its audience the information and understanding in the framework of:

Structural problematiques of the subject of diplomacy, latest understandings, theories and concepts on diplomacy, traditional research on diplomacy, diplomacy law and history, case studies on diplomatic processes and negotiations, application of various research methods on diplomatic research

TYPES OF ARTICLES

JDR accepts four different types of articles and book reviews. The articles include:

Original/Research Article: It is a scientific research article explaining an original argument, event or behavior from a specific theoretical perspective by using accurate methodologies. It is aimed to justify a general or a specific behavior based on the methods used, i.e. quantitative, qualitative or integrated methods. The primary objective of original articles within the scope of diplomatic research is to use primary data and appropriate methodology. This type of original and research articles is encouraged by the journal.

Review Article: This type of studies intended merely for introductory purposes, present an extensive summary on a specific event, phenomena or field. Following an extensive literature review with the purpose of informing audience on any subject related to diplomacy, these studies evaluate the current status of events, phenomena or the field. These studies research out to a wide audience and form the basis for original/research articles on the same subject.

Case Study: This type of studies involves the analysis of single cases or the comparison of different cases of similar nature intending to explain various outcomes of such a comparison. Case studies with an appropriate method presents to audience different perspectives and contributes theoretically to the field.

Methodological Study: These studies aim to test a specific method used in different disciplines or currently used in other fields of social sciences in the context of this specific field of research. The original methodologies of various fields such as anthropology, statistics, psychology and mathematics can be used in research on diplomacy.

Book Review: This type of studies aims to form a view on newly published books with a potential to contribute greatly to the field literature, identify differences and similarities with previously published books, and fill in the gap in the literature.

SUBMISSION GUIDELINES

** Articles and book reviews submitted to JDR should comply with APA 6 submission guidelines. Endnote or Mendeley APA 6th applications are suitable with the submission guidelines of the JDR. Detailed information on our journal listed below.

** The main text should include the following format: 1.5 line spacing, Times New Roman with 11 type size.

** Information on the type of the submitted work and the word count should be stated at the top left corner of the main text.

** Word counting includes bibliography and appendix: Number of words for submissions are as follows: original/research article 6.000-10.000, review article, 5.000-8.000, case studies 5.000-8.000, methodological studies 6.000-10.000, book reviews 2.000-4.000.

** Each paper must include 150 words English and Turkish written abstract and 750 words extended English summary if the paper was written in Turkish language.

** References

Authors should comply with the draft of American Psychological Association (APA) publication guideline. Link for APA guideline: www.apastyle.org

** Bibliography

Bibliography should include all the sources referenced to in the text. Journal and book titles should be in italic font. Bibliography should be in alphabetical order by author's surname. If reference is given to the same author's different works, a chronological order (most recent work first) should be followed. Page numbers should be provided for periodicals and chapters in edited books.

HAKKINDA

Diplomasi Araştırmaları Dergisi – Journal of Diplomatic Research (JDR), Diplomasi Araştırmaları Derneği (DARD) tarafından elektronik ortamda, yılda iki kez yayınlanan, uluslararası hakemli bir akademik dergidir. Bu bağlamda JDR, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi başta olmak üzere diplomasi alanına ilişkin kavramsal, teorik, tarihsel ve metodolojik tüm özgün çalışmalara açıktır.

AMAÇ VE KAPSAM

JDR'nin amacı diplomasi tarihi, diplomasi teorileri, nicel, nitel ve karma araştırma yöntemlerini kullanan diplomasi araştırmaları, askeri diplomasi ve diğer interdisipliner diplomatik araştırmalar ile kitap incelemelerini, akademik bir okuyucu kitlesi ile buluşturmayı amaç edinmiştir. Bu bağlamda JDR, kapsamlı bir çerçevede diplomasi olgusunu tüm açılardan inceleyen bilim insanlarının buluştuğu uluslararası hakemli akademik bir dergidir. Diplomasi tarihi, teorisi ve yeni diplomasi türleri odaklı çalışmalarda JDR'nin temel inceleme alanını oluşturmaktadır. En temel anlamda JDR, okuyuculara aşağıda belirtilen çerçevede bilgi ve fikir sunmaktadır:

Diplomasi konusunun temel problematikleri, diplomasi üzerine en son fikirler, teoriler ve kavramlar, klasik diplomasi çalışmaları, diplomasi hukuku ve tarihi, diplomatik süreçler ve pazarlıklarla ilgili vak'a analizleri, farklı araştırma metodlarının diplomasi araştırmalarına uygulanması

JDR, yukarıda belirtilen çerçevede tarih, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, hukuk, iktisat, coğrafya, antropoloji, psikoloji, yöntembilim ve ilgili diğer alanların katkısına açık olup, bu alanların akademisyenlerinin birlikte hazırladığı çalışmalarda teşvik edilmektedir.

MAKALE TÜRLERİ

JDR, dört tür makale ve kitap incelemelerini kabul etmektedir. Makale çeşitleri:

Orijinal Makale Çalışması: Özgün bir fikri, olayı ya da davranışı uygun bir metodoloji kullanarak, belirli bir teorik perspektifle açıklayan bilimsel araştırma makalesidir. Nicel, nitel ya da karma yöntemler kullanılarak hazırlanan bu çalışmalarda, kullanılan metoda göre genel ya da spesifik bir davranışın açıklanması amaçlanır. Diplomasi araştırmaları kapsamında orijinal makalelerin, birincil verinin kullanılarak hazırlanması ve uygun bir metodoloji kullanılması öncelikli amaçtır. Dergi kapsamında bu tür orijinal makale çalışmaları teşvik edilmektedir.

İnceleme Makalesi: Bu türden çalışmalarda belirli bir olaya, olguya ya da alana giriş mahiyetinde olup, kapsamlı bir özet sunar. Diplomasi konusunu içeren herhangi bir konuda okuyucuyu bilgilendirme amaçlı geniş bir literatür taraması sonrasında, olayın, olgunun ya da alanın halihazırdaki durumu değerlendirilir. Bu türden çalışmalarda geniş bir okuyucu kitlesine ulaşır ve o alanda yapılacak orijinal araştırma makaleleri için altyapıyı oluşturur.

Vaka İncelemesi: Bu tür çalışmalarda, tek bir vak'ayı ya da birbirine benzer nitelikli iki vak'anın mukayesesini içerecek birbirinden farklı sonuçların nasıl meydana geldiğini açıklar. Uygun bir metotla yazılan vak'a incelemeleri, okuyucuya farklı perspektifler sunabileceği gibi, teorik olarak da alana katkıda bulunmaktadır.

Metodolojik Çalışma: Farklı disiplinlere ait ya da halihazırda sosyal bilimlerin diğer alanlarında kullanılan bir metodun, alanda kullanılarak test edilmesi amacıyla hazırlanmış çalışmalardır. Diplomasi araştırmalarında antropoloji, istatistik, psikoloji ve matematik gibi birçok alanın özgün metodları, bu kapsamda kullanılabilir.

Kitap Kriťiđi: Bu tür çalışmalarda, alan literatürüne katkı sağlayacağı umulan kitaplar hakkında fikir belirtmek, alanda kendisinden önceki kitaplarla farklarını, benzerlikleri ve literatürde gördüğu boşluğu açıklamak amacıyla yazılır.

YAZIM KURALLARI

** JDR'ye, gönderilen makale ve kitap incelemeleri, APA 6 yazım kurallarına uygun olmalıdır. Endnote ya da Mendeley APA 6th uygulamaları JDR'nin kabul ettiği yazım kurallarına uygundur.

** Gönderilen çalışmalarda 1,5 satır aralığı, 11 punto ve Times New Roman yazı karakterinde yazılmalıdır.

** Gönderilen her bir çalışmanın sol üst köşesine, yukarıda bahsedilen makale türü ve kelime sayısı yazılmalıdır.

** Kelime sayıları kaynakça ve diğer ekler dahil hesaplanır: orijinal araştırma makalesi 6.000-10.000, inceleme makaleleri, 5.000-8.000, vak'a incelemeleri 5.000-8.000, metodolojik çalışmalarda 6.000-10.000, kitap incelemeleri ise 2.000-4.000 kelime aralığında olmalıdır.

** Her bir çalışma için 150 kelimelik Türkçe ve İngilizce özet, eğer çalışma Türkçe ise 750 kelimelik genişletilmiş İngilizce özet gönderimi gerekmektedir.

Örnek yazım kuralları:

** Atıflar

Yazarlar, yararlandığı kaynakların atıf yazımında Amerikan Psikoloji Birliği (APA) yayın kılavuzu taslağına uymalıdır. APA Kurallarına aşağıdaki web adresinden ulaşılabilir www.apastyle.org

** Kaynakça

Kaynakça, metin içinde atıf yapılan kaynakların tamamını içermelidir. Dergi ve kitap isimleri italik olmalıdır. Kaynakça, yazar soyadına göre alfabetik olarak sıralanmalıdır. Bir yazara ait birden fazla esere atıfta bulunulmuşsa yazarın eserleri, en yakın tarihten en eski tarihten doğru kronolojik olarak sıralanmalıdır. Süreli yayınlar ve derleme kitaplardaki makaleler için sayfa numaraları belirtilmelidir.

The Journal of Diplomatic Research

Volume 4 Number 2 December 2022

Research Article/Araştırma Makalesi

Editorial Remarks

Öner
AKGÜL

11 Eylül 2001 Saldırıları Sonrasında Terörizmle Mücadelede
ABD Başkanlarının Söylemleri ve Politikaları

1-17

Berin
KOYUTÜRK
Güngör
ŞAHİN

Bir Modern Diplomasi Türü Olarak Göç Diplomasisi

18-38

Barış
ÖZDAL
Medihanur
ARGALI

Turkey and Armed Opposition Groups in Syria: The Case of
Operation Euphrates Shield

39-52

Ahmet Serhat
ERKMEN

Bölgeler Arası Güvenlik Faaliyetlerinde Teorik Bir Yaklaşım:
Yunanistan-Suudi Arabistan İlişkileri

53-67

Özdemir
AKBAL

Ekonomik Güvenliğin Dış Politika Oluşumu Üzerindeki
Etkileri: BRICS Devletleri Analizi (2001-2018)

68-83

Kenan
TURGUTOĞLU

Enerji Güvenliği Bağlamında Rusya'nın Hazar
Enerji Politikası

85-99

Göksu
ÖZDEMİR

Book Review/Kitap İncelemesi

Russian European Relations in the Balkans and Black Sea
Region: Great Power Identity and the Idea of Europe.

100-102

Bengü
ÇELENK

Editorial Remarks

As the editorial board of Journal of Diplomatic Research, we proudly present our new and the last issue of 2022. As a result of intensive research process, six research articles and one book review were evaluated for publication, based upon the decisions of our peer reviewers and editorial board.

In our first article, Berin KOYUTÜRK and Güngör ŞAHİN examined the discourses of four US presidents on combatting terrorism after 9/11.

In our second article, Barış ÖZDAL and Medihanur ARGALI focused and analyzed the migration phenomenon via migration diplomacy which can be regarded as a type of modern diplomacy.

In our third article, Ahmet Serhat ERKMEN examined the relations between Turkey and Free Syrian Army in the context of Operation Euphrates Shield.

The third article by Özdemir AKBAL analyzed Saudi Arabia and Greece relations. These countries located in different geographical locations and security communities.

Author questions how their relations should be described. In our fifth article, Kenan TURGUTOĞLU studied on BRICS countries in the context of economic security which is accepted as a new perspective in economy and security terminology.

In our last article, Göksu ÖZDEMİR, analyzed the Khazar's status and security within the context of Russian politics toward this region.

In our book review section, Bengü ÇELENK reviewed Vsevolod Samokhvalov's "Russian European Relations in the Balkans and Black Sea Region: Great Power Identity and the Idea of Europe".

Last but not least, I would like to extend my gratitude to scholars who meticulously reviewed the submitted articles, all our authors who contributed to our journal with their studies, and also the technical team responsible for the preparation of our journal's publication

Assoc. Prof. at Öner AKGÜL
Chief Editor

Editörden

Değerli okuyucularımız;

Editör kurulu olarak, Journal of Diplomatic Research - Diplomasi Araştırmaları Dergisi'nin yeni sayısını sizlerle paylaşmanın gururunu yaşıyoruz.

Yoğun bir çalışma sürecinin sonucu olarak ortaya çıkan son sayımızda diplomasi ve uluslararası ilişkiler alanına katkı sağlayacağını düşündüğümüz 6 araştırma makalesine ve 1 kitap incelemesine yer verilmiştir.

İlk makalemizde Berin KOYUTÜRK ve Güngör ŞAHİN, 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında dört ABD Başkanı tarafından terörizmle mücadele bağlamında dile getirilen söylemlerin ve politikaların analizini kuramsal bir çerçeve oluşturarak yapmıştır.

İkinci makalemizde Barış ÖZDAL ve Medihanur ARGALI, son dönemlerin en önemli konularından sayılan göç olgusunu, modern diplomasinin bir türü olan göç diplomasisi üzerinden analiz etmiştir.

Üçüncü makalemizde Ahmet Serhat ERKMEN, İngilizce kaleme aldığı çalışmasında Türkiye ile Özgür Suriye Ordusu arasındaki ilişkiyi analiz ederek, Türkiye'nin gerçekleştirdiği Fırat Kalkanı Operasyonu'nu irdelemiştir.

Dördüncü makalemizde Özdemir AKBAL, bölgeler arası güvenlik faaliyetlerine teorik bir bakış açısı sunarak Yunanistan ve Suudi Arabistan gibi birbirinden farklı güvenlik topluluklarına ait ve farklı coğrafi alanlarda bulunan aktörlerin ilişkilerinin nasıl tanımlanacağını temel almıştır.

Beşinci makalemizde Kenan TURGUTOĞLU, uluslararası ilişkilere yeni bir perspektif getiren, ekonomi ve güvenlik terminolojisinde disiplinler arası bir etkileşim alanı olan ekonomik güvenliğin unsurları, yapısı ve etkilerini analiz ederek çalışmasını BRICS devletleri özelinde şekillendirmiştir.

Altıncı makalemizde Göksu ÖZDEMİR, dünyanın ikinci önemli enerji kaynağı bölgesi olan Hazar'ın statüsü ve güvenliği bağlamında Rusya'nın Hazar enerji politikasını analiz etmiştir.

Bu sayımızın son çalışması olan İngilizce kitap incelememizde Bengü ÇELENK, Vsevolod Samokhvalov'un kaleme aldığı "Russian European Relations in the Balkans and Black Sea Region: Great Power Identity and the Idea of Europe" adlı eserin incelemesini yapmıştır.

Çalışmalarını büyük bir özenle yürütüp dergimize katkı sağlayan tüm yazarlarımız başta olmak üzere, çalışmalarını titizlikle inceleyip hakemlik yapan değerli hocalarımıza ve dergimizin yayın hazırlığından sorumlu teknik ekibe teşekkürlerimi sunarım.

Doç. Dr. Öner AKGÜL
Baş Editör

11 Eylül 2001 Saldırıları Sonrasında Terörizmle Mücadelede ABD Başkanlarının Söylemleri ve Politikaları

Discourses and Policies of the US Presidents on Combating Terrorism after 9/11 Attacks

Berin KOYUTÜRK*

* Ar. Gör., Milli Savunma Üniversitesi Hava Harp Okulu Beşeri Ve Sosyal Bilimler Bölümü Stratejik Ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı

E-mail: berinkoyuturk@gmail.com

 ORCID: orcid.org/0000-0003-1736-0902

Güngör ŞAHİN**

** Doç. Dr., Milli Savunma Üniversitesi Hava Harp Okulu Beşeri Ve Sosyal Bilimler Bölümü Stratejik Ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı

E-mail: gsahin@msu.edu.tr

 ORCID: orcid.org/0000-0001-6296-8568

Öz

Devletlerin güvenliği açısından önemli bir tehdit olarak öne çıkan terörizm, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasıyla uluslararası sistemde tek süper güç olarak öne çıkan ABD'ye 11 Eylül 2001 tarihinde yapılan terör saldırıları bunun en ses getiren örneğini oluşturmuştur. Bu terör saldırıları sonrasında ABD Başkanları terörizmle mücadele bağlamında birtakım söylemler dile getirmiş ve politikalar uygulanmıştır. Bu çalışma, 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasındaki dönemlerde dört ABD Başkanı tarafından terörizmle mücadele bağlamında dile getirilen söylemleri ve politikaları incelemeyi amaçlamaktadır. Uluslararası sistemdeki konumu gereği pek çok devleti etkilediği düşünülen ABD'nin terörizmle mücadele politikalarının incelenmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir. Özellikle NATO gibi ittifak oluşumları aracılığıyla kendi politikalarını diğer devletlere de yansıttığı ve böylece onları da etkilediği düşünülmektedir. Söz konusu etkilerin tespit edilebilmesi amacıyla çalışma boyunca nitel yöntemler arasında yer alan içerik analizi ve söylem analizinden istifade edilmiştir. Yapılan inceleme ve analizler neticesinde ABD Başkanlarının terörizmle mücadele söylem ve politikalarının gelişen olaylar ve değişen konjoktüre uyum sağladığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu değişimlerin bir dönem için NATO'nun stratejik belgelerine de yansıtıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: ABD Başkanları, NATO, Söylem, Terörizm, Terörizmle Mücadele.

Abstract

Terrorism, as a significant threat to states' security, gained an international feature in the Post-Cold War period. 9/11 attacks to the USA, ascending as the only super power in the international system, is the foremost example of this after the dissolution of the Soviet Union. Following the 9/11 attacks, the Presidents of the USA established some discourses and applied some policies accordingly. This study aims to examine the discourses and policies of the U.S. Presidents on counterterrorism. It is evaluated that examining the counterterrorism policies of the USA is important, since its very position within the international system and its impacts on the other states. The USA is thought to reflect its counterterrorism policies and influence on other states and especially within alliances like NATO. In order to detect these effects, this study applied content analysis and discourse analysis within the qualitative methods. According to the findings of the study, discourses and policies of the U.S. Presidents found to be corresponding to the main atmosphere, conjuncture, and the events and incidents of the each President's tenure. Moreover, these changes were also reflected in the NATO's strategic documents to some degree for a limited time.

Keywords: US Presidents, NATO, Discourse, Terrorism, Counterterrorism.

To Cite This Article/Bu Makaleye Atf İçin: Koyutürk, B.; Şahin, G. (2022). 11 Eylül 2001 Saldırıları Sonrasında Terörizmle Mücadelede ABD Başkanlarının Söylemleri ve Politikaları. *Journal of Diplomatic Research*, 4(2), 1-17.

Giriş

Terörizm gerek ulusal gerekse uluslararası güvenlik bağlamında en önemli tehditlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Uluslararası sistemde başat aktör olan devletlere varoluşsal bir tehdit teşkil ettiği düşünülmektedir. Günümüzde gelişen teknolojilerin sunduğu imkânlar dâhilinde çatışma alanlarından siber uzaya taşınan terörizm tehdidinin bertaraf edilmesi gittikçe zorlaşmaktadır. Uluslararası güvenliğe böyle etkileri olan terörizm tehdidinin 21. yüzyılın başında dönemin en büyük terör saldırısına maruz kalan ABD'nin bakış açısı üzerinden incelenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda ABD Başkanlarının terörizmle mücadeleye dair söylemlerinin ve politikalarının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Uluslararası sistemde ABD'nin işgal ettiği konum dolayısıyla, ABD Başkanlarının terörizme ve terörizmle mücadeleye dair söylemlerinin tüm dünyadaki terörizmle mücadele faaliyetlerini etkilediği ve etkilemeye devam edeceği aşikârdır. Dolayısıyla bu söylemlerin bir çeşit rehber niteliği de taşıdığı değerlendirilmektedir. Bu söylemler aracılığıyla ABD'nin ulusal terörizmle mücadele politikalarının yanı sıra kendisinin en etkili üye olarak öne çıktığı NATO'nun politika ve stratejilerini de etkilediği düşünülmektedir. Bu çalışmada, 11 Eylül 2001 saldırılarından günümüze kadar dört farklı Başkanın, sırasıyla George W. Bush, Barack H. Obama, Donald Trump ve Joseph R. Biden'in terörizme dair söylemleri ve buna istinaden izledikleri politikaları odaklanılmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında ABD'nin terörizmle mücadele stratejilerinin doğrudan etkisi olduğu düşünülen NATO'nun terörizmle mücadele stratejileri ve belgeleri de inceleme kapsamına dâhil edilmiştir.

Dolayısıyla çalışmanın amacı, ABD Başkanlarının 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında terörizmle mücadele bağlamındaki söylem ve politikalarını incelemektir. Bundan yaklaşık yirmi yıl öncesinde kendisine küresel bir misyon edinen ABD'nin günümüze kadar terörizmle mücadele konsept ve stratejilerinin hedef ve niteliğinin değişip değişmediğinin araştırılması çalışmanın temel unsuru olarak öne çıkarılmıştır. Ayrıca, Başkanların söylemlerinde öne çıkardıkları konseptlerin terörizmle mücadele politika ve stratejilerini nasıl etkilediklerini tespit etmek çalışmanın bir diğer amacını oluşturmuştur. Buna

ek olarak, ABD'nin oldukça etkili olduğu NATO ittifakının terörizmle mücadele politikalarının Amerikan politikalarına benzerliği üzerinden ABD etkisinin karşılaştırmalı bir şekilde ortaya çıkarılması da çalışma amaçlarına dâhil edilmiştir.

Bu çerçevede çalışmanın temel varsayımı şu şekilde belirlenmiştir: 11 Eylül 2001 saldırıları ve sonrasında görev alan dört başkan döneminde de terörizmle mücadele bağlamında söylemler ve politikalar değişmiştir. Bu varsayımına dayanarak çalışma boyunca genel itibariyle şu sorular cevaplandırılmaya çalışılmıştır: (1) 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında terörizmle mücadele bağlamında ABD Başkanlarının öne çıkardığı söylemlerde nasıl bir değişiklik olmuştur? (2) Bu değişiklikler terörizmle mücadele politikalarına nasıl yansı(tıl)mıştır? (3) ABD Başkanlarının terörizmle mücadele bağlamındaki söylemleri ve politikaları NATO'nun terörizmle mücadele konsepti ve stratejik belgelerini nasıl etkilemiştir? Çalışmanın cevap aradığı sorulara ve temel varsayımına dayanarak belirlenen hipotezler ise şu şekilde ifade edilmiştir: (1) Başkan Bush döneminde konjonktür gereği uluslararası bir nitelikte ele alınan terörizm tehdidiyle mücadele Başkan Biden dönemine doğru gittikçe daha ulusal bir nitelik kazanmıştır. (2) ABD'nin terörizmle mücadele politikaları NATO'nun eş değer politikalarını eş zamanlı olarak etkilemiştir. Bu çerçevede, çalışmanın sınırlılıkları şu şekilde belirlenmiştir: ilk olarak, incelenen döneme istinaden sadece 11 Eylül 2001 tarihinden itibaren görevde olan ve sonrasında görev alan dört farklı ABD Başkanı'nın (Bush, Obama, Trump ve Biden) ortaya koydukları dört farklı terörizmle mücadele belgeleri dikkate alınmıştır. İkinci olarak, bu belgelerin yanı sıra NATO'nun da sadece söz konusu dönemde yürürlükte olan stratejik konseptleri ve terörizmle mücadele belgeleri incelenmiştir. Son olarak, çalışmanın kapsamı gereği tek tek üye devletlerin ulusal politikaları incelenmemiştir.

Çalışma ABD Başkanlarının söylemlerinin etkisini inceleyeceğinden, kuramsal çerçevede bağlamında Kopenhag Okulu teorisyenlerinden Ole Wæver'in 'Securitization and Desecuritization (Güvenlikleştirme ve Güvenlikdışılaştırma)' çalışmasının kullanılması uygun görülmüştür. Wæver'in ileri sürdüğü 'güvenlikleştirme' kavramı üzerinden ABD Başkanlarının kendi dönemlerindeki terör tehdidiyle mücadele kapsamında

hangi unsurları öne çıkardığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı şekilde kendi başkanlık dönemlerinde yayımladıkları terörizmle mücadele politikalarında da nelerin vurgulandığı incelenmiştir. Bu unsurların tespit edilmesi maksadıyla söz konusu politikalar içerik analizi yöntemine tabi tutulmuş ve içerik analizine istinaden bir söylem analizi oluşturulmaya çalışılmıştır. Wæver tarafından literatüre kazandırılan 'güvenlikleştirme' kavramı ancak kamuoyu tarafından kabul gördüğü müddetçe uygulanabilir olduğu için aslında bir çeşit algı yönetimi aracı olarak da değerlendirilmelidir. Bu kapsamda ABD Başkanlarının her birinin hem Amerikan halkı hem de uluslararası kamuoyu tarafından onaylanması, söz konusu politikaların uygulanabilmesi açısından önem arz ettiği vurgulanmalıdır.

Çalışma, toplam dört bölümden oluşmaktadır. İlk olarak kavramsal ve kuramsal çerçeve kapsamında terör ve terörizm kavramları ele alınmıştır. Kuramsal çerçeve bağlamında Wæver'in ileri sürdüğü güvenlikleştirme süreci üzerinden ulusal güvenliğe doğrudan bir tehdit olan terörizmin ABD tarafından uluslararası bir tehdit hâline getirilmesi, diğer devletlere bu şekilde sunulması ve kolektif girişimlerde bulunulması açıklanmaya çalışılmıştır. Müteakip bölümlerde 11 Eylül 2001 tarihinden itibaren görevde olan ve sonrasında göreve gelen ABD Başkanlarının her birinin terörizmle mücadeleye dair söylemleri ve bunları hayata geçirdikleri politikaları ayrı ayrı incelenmiştir. Sonraki bölümde, NATO'nun ilgili belgeleri analiz edilmiştir. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde çalışma boyunca politika ve söylemler üzerinden tespit edilen bulgular analiz edilmiştir. 11 Eylül 2001 tarihinden itibaren yaklaşık yirmi yıl içerisinde ABD Başkanlarının söylemlerinin nasıl bir değişime uğradığı, bu değişimlerin hangi dönemlerde nasıl yaşandığı ve bunların NATO politikalarını ne şekilde etkilediği tartışılmıştır.

Literatürde, ABD Başkanlarının terör söylemlerine ilişkin ya da ABD Başkanlarının iktidarda buldukları dönemlerde bu tehdidi ne şekilde bertaraf etmeye çalıştıklarına dair birtakım çalışmalar yapılmıştır. Bir çalışmada Başkanların kullandıkları dile (yumuşak ya da agresif) odaklanılmış, diğer bir çalışmada ise terörizmle mücadele kapsamında Başkanların icra ettiği faaliyetler analiz edilmiştir. Bu çalışma ise bu

söylemlerin ABD'nin terörizmle mücadele politikalarının yanı sıra NATO ittifakındaki benzer politikalar aracılığıyla nasıl yayılmaya ya da aktarılmaya çalışıldığını inceleyecektir. Literatürde daha önce incelenmemiş olan bu alanda yapılacak bu araştırma neticesinde ABD Başkanlarının söylemleri aracılığıyla ABD'nin uluslararası sistemdeki diğer aktörleri terörizmle mücadele bağlamında nasıl etkilediğinin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

1. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal ve kuramsal çerçeveye yer verilmiştir. Kavramsal çerçevede terörizm kavramı geçmişten günümüze birtakım tanımlamaları üzerinden incelenmiştir. Kuramsal çerçevede ise Ole Wæver'in 'Securitization and Desecuritization' adlı çalışması açıklanmış ve bu bağlamda uluslararası terörizmin değerlendirilmesi yapılmıştır.

1.1. Kavramsal Çerçeve

Uluslararası güvenlik alanında bazı kavramların tek bir tanımlaması bulunmamaktadır. Özellikle güvenliğin farklı devletler tarafından farklı yorumlandığı bunun en temel sebebi olarak gösterilmektedir. Dolayısıyla güvenliğin 'tartışmalı bir kavram' olduğu ileri sürülerek tanımlanmasının zor olduğu savunulmuştur (Buzan, 2015, s. 29). Aynı şekilde terörizm de tanımlanması zor bir kavram olarak ifade edilmiştir. Terörizm kavramının tanımlanmasının zorluğu bugünün teröristlerinin ileride vatansever liderler veya ulusal kahramanlar olarak yükselebileceğine dayandırılmıştır. Bu varsayıma dayanan ve 1988 yılında yapılan bir tanımlamada terörizm şu şekilde ifade edilmiştir: 'siyasal amaçlarına ulaşmak maksadıyla şiddet kullanan devlet veya devlet dışı aktörlerin faaliyetleri' (Plano & Olton, 1988, s.201). 1998 yılında yapılan bir çalışmada terörizm, 'siyasal amaçlara erişmek maksadıyla sistematik bir biçimde şiddet kullanma ya da şiddet kullanmayla tehdit etme' olarak belirtilmiştir. Ancak bu tanımlamaya ek olarak terörizmin genel karakteristik özellikleri, sebepleri ve uygulanma biçimleri üzerinde anlaşıl(a)mamış olduğuna dikkat çekilerek 'korcu uyandırma' unsurunun önemine vurgu yapılmıştır (Evans & Neumham, 1998, s. 530). 2017 yılındaki başka bir çalışmada ise terörizmin sıkıntılı bir kavram olduğuna işaret

edilerek terörizmin birtakım özelliklerine değinilmiştir. Tarih boyunca uygulanan terör eylemlerine dayanarak belirlenen bu özellikler; 'kor-ku uyandırmak için şiddete başvurma ve siyasi motivasyona sahip olma' şeklinde belirtilmiştir. Bu özelliklerden yola çıkılarak temel olarak terörizmin 'siyasi amaçlar için ayırım gözetmeksizin terör kullanımı' olduğu ifade edilmiştir (Lamb & Robertson-Snape, 2017, s. 278-288).

Terörizm kavramının, yukarıda belirtilen tanımlar da dikkate alındığında tamamen öznel, her bir grup için farklı bir siyasi motivasyon üzerine oturtularak oluşturulduğu söylenebilir. Buradan hareketle, terörizmle mücadelede kullanılan konsept ve diğer ilgili kavramların da her bir devletin her dönemde karşısına çıkan tehditler ve bu tehditler karşısında korunması gereken referans nesnelere¹ ışığında yeniden değerlendirilmesi ve bazı durumlarda yeniden oluşturulması gerekeceği düşünülmektedir. Nitekim, farklı ABD Başkanlarının kendi yönetim dönemlerinde ortaya koydukları terörizmle mücadele stratejileri bu kavramsal çerçeve üzerinden değerlendirilmiştir.

1.2. Kuramsal Çerçeve

ABD Başkanlarının değişen söylemlerinin ulusal ve uluslararası toplum ile kamuoyu üzerindeki etkisini daha iyi yansıtabilmek amacıyla Kopenhag Ekolü ve bu Ekolün öne çıkan üyelerinden biri olan Ole Wæver'in 'Securitization and Desecuritization' adlı çalışması temel olarak alınmıştır. Wæver bu çalışmada, üç aşamadan bahsetmektedir: ilk aşamada devletlerin veya yöneticilerin söz edim aracılığıyla bazı siyasi sorunları güvenlik alanına çekerek 'güvenlikleştirdikleri' belirtilmiştir. İkinci aşamada güvenleştirilen sorunların ya da hususların diğer tehditlerin yanında daha önemli bir hâle geldiği, aciliyet arz ettiği ve bu sorunlarla ilgilenilirken olağanüstü tedbirlere başvurulması gerektiği vurgulanmıştır. Üçüncü aşamada ise güvenleştirilen sorunun veya hususun aciliyet gerektirdiğinin ve olağanüstü tedbirlerin uygulanabilme-

si için güvenikleştirmenin kamuoyu tarafından da kabul edilmesi ve onaylanması gerektiğinin altı çizilmiştir (Wæver, 2007, ss. 66-98). Bu kapsamda, özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra önemli terör saldırıları, terör olayları ve benzer gelişmeler yaşanmasının akabinde devlet yöneticileri tarafından yeni söylemler üretilerek söz edim aracılığıyla bir çeşit güvenikleştirme yapıldığı görülmektedir.

Bu şekilde toplum ve kamuoyu üzerinde kendilerini haklı bir konuma getiren hükümetler ya da devlet yöneticileri kamuoyu üzerinde algı yönetimi yapmakta ve bu sayede planladıkları karşı koyma faaliyetlerini rahatça icra edebilmektedir. Özellikle ABD'nin, bu söylemleri her Başkanın kendi döneminde yayımlanan terörizmle mücadele ulusal strateji belgeleri üzerinden ifa ettiği bilinmektedir. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra her bir ABD başkanı tarafından yayımlanan terörizmle mücadele stratejileri dikkate alınmıştır. Buna istinaden her bir Başkanın hangi konsepti ileri sürerek ne üzerinden güvenikleştirme yaptığına odaklanılmıştır. Aslında uluslararası güvenlik bağlamında terörizm başlı başına önemli ve öncelikli bir tehdit iken, bu çalışmada ortaya çıkarılmaya çalışılan husus, terörizmle mücadele kapsamında hangi lider tarafından hangi konseptlerin öne çıkarıldığı'nın tespit edilmesidir. Çünkü askerî kuvvetlerin ve kolluk kuvvetlerinin yanı sıra gerekli görüldüğünde sivillerin de dâhil edildiği terörizmle mücadele, pek çok alan üzerinden yürütülen bir girişim ve çabalar bütünü olduğundan özellikle kamuoyunun ikna edilmesinde kullanılan konseptlerin önem arz ettiği değerlendirilmektedir.

Çalışmada ABD liderlerinin söylemleri ve bu söylemler üzerinden oluşturdukları politikalara odaklanıldığından, çalışmanın yöntemi olarak içerik analizi ve söylem analizinin kullanılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir. Bu bağlamda her bir belge öncelikle içerik analizi kapsamında incelenmiş ve belge içerisinde en sık kullanılan sözcükler tespit edilmiştir. İçerik analizine istinaden yapılan söylem analizinde ise; her bir

¹ Baldwin güvenlik kavramını tanımlamak amacıyla yapılan girişimlerde birtakım soruların sorulması gerektiğini belirtmiştir. Güvenlikten bahsedilebilmesi için öncelikle güvenliği sağlanacak referans nesnesinin tespit edilmesi gerektiğini belirten Baldwin, ilk olarak "Kim için güvenlik? / Hangi değerler için güvenlik?" sorusuna cevap verilmesi, ardından ise belirlenen güvenlik nesnesine yönelen tehditleri belirlemek için "Hangi tehditlere karşı güvenlik?" sorusuna cevap aranması gerektiğini ifade etmiştir. Buradan hareketle başlıca güvenlik tehditleri arasında yer alan terörizm için de benzer bir uygulama kullanılabilceği değerlendirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Baldwin, D. A. (1997) The concept of security. *Review of International Studies*, 23 (1), s. 5. <https://doi.org/10.1017/S0260210597000053>.

belge içerisinde en sık kullanılan sözcüklerin hangi bağlamda belgede yer aldığı ve bu sözcüklerin ilgili ABD Başkanının söylemini destekleyip desteklemediği incelenmiştir.

2. ABD Başkanlarının Terörizmle Mücadele Politikaları

Çalışmanın bu bölümünde 11 Eylül 2001 saldırıları sırasında görevde olan Başkan Bush ve devamında başa gelen Başkan Obama, Başkan Trump ve Başkan Biden'in terörizmle mücadele politikaları incelenmiştir. Her bir politika incelemesinde ilk olarak dönemin başkanın terörizmle mücadeleye dair temel söylemine yer verilmiş ve devamında politikanın genel çerçevesi özetlenmiştir. Akabinde içerik analizi kapsamında her bir politikada kullanım sıklığına istinaden öne çıkan ilk üç sözcük belirtilmiştir. Son olarak bu sözcüklerin ilgili metin içerisinde nasıl ve ne şekilde kullanıldıkları söylem analizi çerçevesinde değerlendirilmiştir.

2.1. Bush Döneminde ABD'nin Terörizmle Mücadele Politikaları

Başkan Bush döneminde ilk Terörizmle Mücadele Ulusal Strateji belgesi 2003 yılında yayımlanmıştır. Ancak söz konusu belge 'Terörizmle Mücadele Ulusal Stratejisi (TMUS - National Strategy for Combating Terrorism)' adıyla Eylül 2006'da güncellenmiştir. Genel itibarıyla 2003 yılında yayımlanan belgeye birtakım eklemeler yapıldığı ifade edilmiştir.² 'ABD'nin TMUS'unun Genel Değerlendirmesi'yle başlayan belge, 'Günümüzdeki Teröre Karşı Savaşın Gerçekleri, 'Günümüzdeki Terörist Düşman', 'Teröre Karşı Savaşta Stratejik Vizyon', 'Teröre Karşı Savaşı Kazanabilmek için Strateji', 'Uzun Vadede Başarı için Stratejinin Kurumsallaştırılması' başlıklı beş bölüm ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır (White House, 2006, s. 1-4).

Genel değerlendirmenin bulunduğu giriş bölümünde, ilk olarak ABD'nin ulus aşırı terörizmle savaş içerisinde olduğu vurgulanmıştır. Bu savaşta ise Baldwin'in bahsettiği korunması gereken güvenlik nesnelere (Baldwin, 1997, s. 5) ABD anavatanı, Amerikan vatandaşları ve onların geçimlerinin sağlanması şeklinde ifade edilmiştir. 'Teröre Karşı Savaş', en başın-

dan itibaren hem silahların hem de fikirlerin çatışması olarak nitelendirilmiş ve bu açıdan yeni bir savaş türü olduğunun altı çizilmiştir. Bu bağlamda teröre karşı millî güç ve unsurlarının tamamının (askerî gücün yanı sıra diplomatik, finansal, istihbarat ve kolluk kuvvetleri gibi güçlerin) bir arada kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu stratejinin amacının sadece 11 Eylül saldırılarını düzenleyenleri yargılamak değil, ayrıca daha geniş El-Kaide ağını yok etmek ve radikal terörist hareketlere katılımı ve bu tarz hareketlere sağlanan desteği engellemek olduğu belirtilmiştir.

'Teröre Karşı Savaş'ın kazanılabilmesi için şu eylemlerin gerçekleştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir:

- Terörizm ideolojisinin panzehri olarak etkili demokrasilerin geliştirilmesi,
- Terörist ağlar aracılığıyla saldırıların engellenmesi,
- Kitle imha silahlarına erişmek isteyen haydut devletler ve diğer terör müttefiklerinin engellenmesi,
- Teröristlerin haydut devletlere sığınmasının önlenmesi,
- Terörle mücadelenin ileriye taşınması ve başarılı olması için kurum ve yapıların oluşturulması (White House, 2006).

2006 TMUS içerik ve söylem analizi çerçevesinde incelendiğinde, bu belge içinde sıkça kullanılan üç sözcüğün 'terörist' (72), 'teröristler' (67) ve 'terörizm' (47) olarak öne çıktığı görülmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, 'terörist' ifadesinin niteleme amacıyla kullanıldığı, 'teröristler' sözcüğünün ise terör eylemini gerçekleştiren kişiler olarak ifade edilmiş olmasıdır. Buna istinaden söylem analizi çerçevesinde 'terörist' sözcüğünün en çok hangi sözcüklerle birlikte ifade edildiği önem arz etmektedir. Bu açıdan inceleme yapıldığında, 'düşman' (16), 'örgüt' (8), 'ağ' (7) ve 'saldırı' (7) sözcüklerini nitelendirdiği tespit edilmiştir. Bu bulgulara istinaden Bush döneminde yayımlanan TMUS belgesinin 'teröre karşı savaş' özelinde terör, terörizm, terörist gibi temel kavramları anlamlandırmak maksadıyla bu sözcüklerin sıklıkla kullanıldığı değerlendirilmiştir. Amerikan topraklarına yapılan bu kadar büyük çaplı ve binlerce kişinin ölümüne sebep olan bu

² 2003 yılında yayımlanan belgeye açık kaynaklardan erişilemediği için 2006 yılında yayımlanan belge dikkate alınmıştır.

saldırının uluslararası bir terör örgütü tarafından gerçekleştirildiği dikkate alındığında, TMUS'un terör ve ilgili kavramlara neden bu kadar odaklandığını anlamlandırmak zor değildir. Ayrıca güvenlikleştirme çerçevesinde verilmesi gereken terörizm tehdidi; yeterince korku, endişe ve öfke uyandırmış olmasına rağmen terörizmle mücadele bağlamında bu öfkenin canlı tutulmasına ve bir düşman yaratılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Buna dayanarak ABD'nin uluslararası kamuoyunu ve NATO İttifakını da ikna edecek bir tasarı planlanması gerekmiştir. Bu kapsamda TMUS'un böyle bir görevi üstlendiği değerlendirilmektedir.

2.2. Obama Döneminde ABD'nin Terörizmle Mücadele Politikaları

Başkan Obama döneminde yayımlanan 'Terörizme Karşı Mücadele Ulusal Stratejisi (TKMUS - National Strategy for Counterterrorism)' Obama'nın 28 Haziran 2011 tarihli bir bildiriyle başlamaktadır. Bu bildiriye, Obama ilk olarak ABD Başkanının en temel 'sorumluluğunun Amerikan halkının güvenliğini ve emniyetini sağlamak olduğunu' ileri sürmüştür. Önceki yıllarda başta Usama bin Ladin olmak üzere birçok El-Kaide liderinin yok edildiğini vurgulayan Obama, sağlam bir uluslararası karşı duruş sergilendiğine işaret etmiştir. El-Kaide'nin tamamen ortadan kaldırılabilmesi için daha aktif ve daha esnek bir strateji takip edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Buna istinaden Obama, karşı mücadeleye geçmeden önce kiminle savaşıldığına dair kesin ve net bir tanımlama yapılmasına ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekmiştir. Özellikle El-Kaide'nin dünyanın farklı yerlerinde bulunan birimlerinin tamamıyla mücadele çerçevesinde gerçekçi hedefler belirlenmesi gerektiğinin altını çizmiştir (White House, 2011).

2011 yılında yayımlanan TKMUS, 'TKMUS'un Genel Değerlendirmesi' ile başlamaktadır. Müteakip bölümler 'Karşılaştığımız Tehdit', 'Terörizme Karşı Mücadele Çabalarımıza Yön Veren İlkeler', 'Kapsamlı Hedeflerimiz', 'Odak Alanlarımız', 'Dikkat ve İlgi Gerektiren Diğer Terör Endişeleri' olarak belirlenmiştir. Karşılaştığımız Tehdit başlıklı bölümde ilk olarak ABD'ye yönelik en önemli güvenlik tehdidinin El-Kaide ve onun yandaşları tarafından ortaya koyulduğuna işaret edilmiştir. 2001 yılından beri ABD'nin dünyanın dört bir yanındaki ortaklarıyla El-Kaide'ye bas-

kı uyguladığı belirtilmiştir. Ancak El-Kaide'nin ABD için hâlâ önemli bir tehdit teşkil ettiğinin altı çizilmiştir. Buna rağmen Usama bin Ladin'in öldürülmesinin El-Kaide'nin ortadan kaldırılması açısından önemli bir mihenk taşı olduğu vurgulanmıştır (White House, 2011, s. 3). TKMUS'ta belirtilen önemli diğer bir husus ise El-Kaide'nin sadece Afganistan ve Pakistan'a değil; bunlara ek olarak Ortadoğu, Kuzeybatı Afrika, Doğu Afrika, Orta Asya, Güneydoğu Asya gibi bölgelere de yayıldığı ifade edilmiştir. Özellikle Afganistan ve Pakistan'da sıkı bir baskı altında olduğu belirtilen El-Kaide yönetiminin bahsedilen bölgelerdeki diğer terör gruplarına kendi adına faaliyet göstermeleri için ilham vermeye çalıştığı değerlendirilmiştir. Ayrıca El-Kaide'nin haricinde Hizbullah ve Hamas gibi diğer terör örgütlerinin de ABD'ye tehdit teşkil ettiğine işaret edilmiştir (White House, 2011, s. 4).

Temel hedef olarak El-Kaide terör örgütünün ortadan kaldırılmasına odaklanan TKMUS içerik analizi kapsamında incelendiğinde ortaya çıkan tablo şaşırtıcı değildir. Belge içinde en çok kullanılan sözcükler 'El-Kaide' (139), 'çabalar' (68) ve 'terörist' (61) olarak öne çıkmıştır. El-Kaide dışında kalan 'çabalar' ve 'terörist' sözcükleri daha detaylı incelendiğinde şöyle bir sonuç ortaya çıkmıştır. İlk olarak 'çabalar' sözcüğünün köken itibarıyla isim olmasından dolayı başka birtakım sözcüklerle nitelendirilmiş olabileceği göz önüne alınmıştır. Bu bağlamda yapılan analizler sonucunda 'çabalar' sözcüğünün hangi sözcüklerle birlikte kullanıldığı birtakım başlıklar altında toplanmıştır. Öncelikle öne çıkan sözcük öbeği 'terörizme karşı mücadele' olmuştur. Bu öbek belge boyunca 24 defa 'çabalar' sözcüğüyle birlikte kullanılmıştır. Diğer bir niteleme sözcüğü ise 'bizim' sözcüğü olmuştur. Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, bizim sözcüğüne kapsama ABD, ortaklar ve terör örgütleriyle mücadele eden her bir aktörün dâhil edilmiş olmasıdır. Yazar tarafından burada vurgulanmaya çalışılan husus, terör örgütlerinin çabalarının karşısında bunlarla mücadele eden her bir aktörün çabalarının yerleştirilmesidir. Buna istinaden 'bizim' kapsamında yer alan 'çabalar', diğer bir ifadeyle 'bizim çabalarımız' 33 defa kullanılmışken, 'teröristlerin çabaları' 10 kez dile getirilmiştir. Bu bulgulara istinaden Obama döneminde yayımlanan TKMUS'un doğrudan El-Kaide terör

örgütünü dünyanın dört bir yanına dağılmış tüm diğer alt birimleriyle birlikte ortadan kaldırmaya odaklandığı net bir şekilde görülmektedir. Her ne kadar Obama tarafından öne çıkarılan güvenlik nesnesi Amerikan halkı olsa da TKMUS çerçevesinde gerek ABD gerekse uluslararası diğer ortaklarla işbirliği içerisinde farklı bölgelere yayılan El-Kaide tehdidinin bertaraf edilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla Obama'nın El-Kaide terör örgütü üzerinden güvenlikleştirme uyguladığı değerlendirilmektedir. Özellikle başta El-Kaide terör örgütünün lideri olan Usama bin Ladin ve diğer liderlerin yok edilmesi için harcanan çaba ve maliyetlerin güvenlikleştirme kapsamında alınan acil ve istisnai önlemlerle uyumlu olduğu düşünülmektedir.

2.3. Trump Döneminde ABD'nin Terörizmle Mücadele Politikaları

2018 yılının Ekim ayında yayımlanan 'ABD'nin Terörizme Karşı Mücadele Ulusal Stratejisi (ATKMUS - National Strategy for Counterterrorism of the United States of America)' başlıklı belgede, ilk olarak Başkan Trump'ın bildirisi yer almaktadır (Office of the Director of National Intelligence [ODNI], 2018). Bu bildiriye Trump, 'ABD'nin güvenliği ve emniyetini korumak için her türlü çabayı sarf edeceğine dair Amerikan halkına söz verdiğini' ifade etmiştir. Bu stratejide terörizmin değişen koşullara hızlıca uyum sağladığı ve giderek daha karmaşık bir hâle geldiği vurgulanmış ve öne çıkan terör tehdidinin radikal İslamcı terörist gruplar tarafından ortaya koyulduğu belirtilmiştir. Özellikle bu strateji kapsamında belirtilen yeni hususlardan ilki, ABD'nin terörizmle mücadele kapsamında sadece teröristlerin yakalanması veya öldürülmesinin önemli olmadığını öğrendiği şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda da terör örgütlerinin yeniden ortaya çıkmasını ya da güç kazanmasını engellemek amacıyla teröristler arasındaki ağlara ve bu grupların kullandığı kaynaklara erişimlerinin kesilmesinin önemli bir adım olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca, yeni ulusal stratejinin sadece tek bir örgütü yok etmeyi hedeflemediği; ABD'ye, Amerikan vatandaşlarına ve uluslararası alandaki Amerikan çıkarlarına zarar vermeyi amaçlayan tüm teröristlere yönelik olduğu vurgulanmıştır. Güvenlik nesnelere olarak belirlenen bu unsurların haricinde, bu stratejide ilk defa dile

getirilen 'Önce Amerika' söyleminin Amerikan topraklarının korunması çerçevesinde ele alındığına işaret edilmiş ve Amerika'nın terörizmle mücadelede tek başına olmadığını altı çizilmiştir (ODNI, 2018, s. 1).

ATKMUS; 'Giriş', 'Bir Bakışta Terörizme Karşı Mücadele Stratejisi', 'Terörist Düşman', 'Öncelik Verme ve Kaynak Sağlama', 'Terör Tehditlerinin Kaynaklarının Bulunması', 'Teröristlerin Finansal, Materyal ve Lojistik Destek Kaynaklarından Uzaklaştırılması', 'Anavatanı Korumak ve Terörizme Karşı Mücadelede Geniş Kapsamlı Amerikan Araçları ile Birimlerinin Modernize ve Entegre Edilmesi', 'Amerikan Kritik Altyapılarının Korunması ve Hazırlık Durumunun Geliştirilmesi', 'Teröristlerin Radikalleşmesinin ve Alımının Önlenmesi', 'Ortakların Teröre Karşı Mücadele Kabiliyetlerinin Güçlendirilmesi' ve 'Sonuç' bölümlerinden oluşmaktadır (ODNI, 2018, s. III).

Terörizm tehdidi karşısında Trump yönetiminin hem terör tehdidi hem de terörizme karşı mücadele kapsamında önemli adımlar attığı vurgulanarak bir zamanlar DAESH tarafından kontrol edilen toprakların neredeyse tamamının ele geçirildiği ve özgürleştirildiği belirtilmiştir. ATKMUS'un stratejik amaçları şu şekilde belirtilmiştir:

- Teröristlerin içerideki ve ABD'nin deniz aşırı hayati çıkarlarına karşı saldırılar düzenleme kapasitesinin azaltılması,
- Teröristlerin dayandığı güç ve destek kaynaklarının kesilmesi,
- Teröristlerin ABD'de radikalleşme, üye toplama ve şiddet eylemlerine ulaşma kabiliyetlerinin azaltılması,
- Daha sıkı sınır güvenliği ve kolluk kuvvetleri faaliyetleri aracılığıyla Amerikalıların anavatanlarında gerçekleştirebilecek terörist saldırılarına karşı hazırlıklı hâle getirilmesi ve korunması,
- Teröristlerin kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silahlar ile diğer gelişmiş silahlar da dâhil olmak üzere kitle imha silahlarına erişimlerinin ve bu silahları kullanmalarının engellenmesi,
- Kamu sektörü ortakları, özel sektör ortakları ve yabancı ortakların terörizmin önlenmesinde ve terörizme karşı mücadelede daha büyük bir rol oynamalarının sağlan-

ması (ODNI, 2018, s. 5).

İçerik analizi bağlamında Trump döneminde yayımlanan ATKMUS belgesinde 'terörist' (108), 'teröristler' (92) ve 'ortaklar' (60) sözcükleri öne çıkmıştır. Diğer belgelerde olduğu gibi bu belgede de terörist sözcüğünün hangi sözcükleri nitelediği incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: 'tehdit' (66), 'grup' (28) ve 'saldırı' (13). Daha genel bir kapsamda ABD olarak belirlenen güvenlik nesnesine yönelik tehdit, İslam'la ilişkilendirilen dinî motivasyonlu terör grupları olarak öne çıkarılmaktadır. Dolayısıyla bu strateji belgesinin özellikle İslam'la ilişkilendirilen dinî motivasyonlu terör gruplarına karşı bir strateji olarak geliştirildiği değerlendirilmektedir. Arap Baharı ve devamında Kuzey Afrika ve Ortadoğu'ya yayılan ayaklanma ve çatışmaların Suriye'de iç savaşa dönüşmesi, bu bölgedeki çatışma ortamından birçok terör örgütünün, suç şebekelerinin faydalanması ve Batı toplumları da dâhil olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinden 'yabancı terörist savaşçıların'³ bölgeye akın etmesi gibi olayların ABD'yi İslam'la ilişkilendiren dinî motivasyonlu terör örgütlerine karşı bir terör stratejisine yönelttiği düşünülmektedir.

2.4. Biden Döneminde ABD'nin Terörizmle Mücadele Politikaları

Başkan Biden döneminde 2021 yılının Haziran ayında yayımlanan 'İç Terörizme Karşı Mücadele Ulusal Stratejisi (ITKMUS-National Strategy for Countering Domestic Terrorism)' Biden'ın da ifade ettiği gibi 'dar bir bakış açısıyla iç terörizme odaklanmıştır' (White House, 2021). Amerika'nın çok çeşitli ve olağanüstü bir ulus olduğunu vurgulayan Biden, ulusal güvenlik önceliğinin anayasal olarak korunan ifade ve örgütlenme özgürlüğünü korumak ve muhafaza etmek olduğunun altını çizmiştir. Buna istinaden bu stratejinin, bir ulus olarak Amerika'yı Amerika yapan değerleri, temel Amerikan sivil haklarını ve sivil özgürlükleri korurken bunlara yönelik tehditlere karşı

kapsamlı bir yaklaşım ortaya koymayı amaçladığını dile getirmiştir. Böyle tehditlerin görmezden gelinemeyeceğine dikkat çekerek bu kapsamda iç terörizmi önlemek ve onu besleyen faktörleri azaltmak için Federal Hükûmetin ve onun ötesinde gerek içeride gerekse dışarıdaki ortaklarla bir arada çok yönlü bir karşılık verilmesi gerektiğine işaret etmiştir. Hem mevcut iç terörizm tehdidiyle mücadele etmek hem de gelecekte ortaya çıkabilecek tehditleri önleyebilmek maksadıyla kısa ve uzun vadeli önlemler alınması gerektiğine vurgu yapmıştır (White House, 2021, s. 6).

2021 Strateji belgesi, 'Giriş', Günümüzdeki Tehdit', 'Yaklaşımımız', 'Stratejik Sütunlar' ve 'Önümüzdeki Yol' olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Bu belgede günümüzdeki iç terörizmin ırksal veya etnik bağnazlık ve nefretin yanı sıra hükûmet karşıtı veya otorite karşıtı duygular da dâhil olmak üzere bir dizi şiddetli ideolojik motivasyona sahip olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda, iç terörizmde faaliyet gösteren teröristlerin; yalnız aktörlerden (yalnız kurt) gayri resmî bir şekilde bir araya gelmiş bireylerden oluşan gruplara, belirli topluluklara yönelik şiddeti teşvik eden ve hedef alan ağlardan, kendisine yasa uygulama yetkisi tanıyan ve buna istinaden şiddete başvuran milislere kadar çeşitli biçimlerde ortaya çıktıkları ifade edilmiştir. Bunlar arasında en tehlikeli olanların ise şiddet eylemlerinde bulunan aşırılıkçılar olduğu vurgulanmıştır (White House, 2021, s. 5).

Bu Strateji, ABD Hükûmetinin günümüzdeki iç terörizmin oluşturduğu tehditle nasıl başa çıkacağına temel unsurları olan dört sütun etrafında düzenlenmiştir. İlk sütun, tüm iç terör tehditlerine ilişkin bilgileri anlama ve paylaşma çabaları olarak belirlenmiştir. İkincisi, bu kapsamdaki teröristlerin Amerikan vatandaşlarını başarılı bir şekilde silah altına almalarını, kışkırtmalarını ve harekete geçirmelerini önleme çabaları şeklinde ifade edilmiştir. Üçüncüsü, şiddete dönüşmeden önce iç terörist faaliyetlerini caydırma ve boz-

³ Coğrafi konumu itibarıyla doğrudan ABD'ye yönelik bir tehdit olmasa dahi yabancı terörist savaşçıları hem radikal İslamcı terör örgütüne katılma durumları hem de uluslararası güvenliğe olumsuz etkileri sebebiyle önemli bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Buna istinaden BM Güvenlik Konseyi tarafından 2014 yılında çıkarılan 2178 numaralı kararda yabancı terörist savaşçıları şu şekilde tanımlanmıştır: 'Yabancı terörist savaşçıları, silahlı çatışmalarla bağlantılı olanlar da dâhil olmak üzere terör eylemleri gerçekleştirmek, planlamak veya hazırlamak, bunlara katılmak ya da terör eğitimi sağlamak veya almak amacıyla ikamet ettikleri ve vatandaş oldukları devletlerden başka bir devlete seyahat eden kişiler'. Bu karar çerçevesinde söz konusu yabancı terörist savaşçıları Suriye'deki iç savaş sonucunda ortaya çıkan DAESH, El Nusra Cephesi ve diğer El-Kaide unsurlarına katıldıklarına dikkat çekilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. *United Nations Security Council Resolution 2178 (2014)*. https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2178%20%282014%29.

ma çabaları şeklinde belirtilirken; son sütun ise, bu tehdidin gelecek nesiller boyunca azalmasını sağlamak için ABD’de terörizmle mücadele veren uzun vadeli sorunların ele alınması olarak vurgulanmıştır. İç terörizmi oluşturan yasa dışı şiddetin karmaşık, çok katmanlı bir toplumsal dinamikler dizisinin sonucunda ortaya çıktığı belirtilmiş ve bu terörizm tehdidiyle mücadele bağlamında açık görüşlü olmak gerektiğine işaret edilmiştir. Özellikle iç terörizmi beslediği düşünülen ırkçılık ve bağınazlık gibi dinamiklerin dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir. Dördüncü sütun kapsamında bu dinamiklere yönelik uzun vadeli vizyonlar ortaya koyulduğuna dikkat çekilmiştir (White House, 2021, s. 6-7).

İçerik analizi kapsamında Biden döneminde ortaya konulan İTKMUS belgesinde öne çıkan sözcükler ‘iç’ (160), ‘terörizm’ (143) ve ‘tehdit’ (70) olmuştur. Strateji belgesi adında da belirtildiği üzere iç terörizme odaklanmış ve özelde ABD içinde gerçekleştirilen terör faaliyetlerinin önlenmesine yönelik tedbirlere yer verilmiştir. ABD’nin ulusal güvenliği güvenlik nesnesi olarak belirlenirken; ulusal güvenlik ifadesinin Amerikan kimliğinden başlayarak sivil haklar ve özgürlüklerin tamamını kapsayan geniş bir çerçevede ele alındığı düşünülmektedir. ABD’nin iç terörizme dair takındığı bu tutumun dışarıdaki terör tehditlerinin önemsenmediği anlamına gelmediğinin altı çizilmelidir. Neticede günümüzde büyük güçler arasında hâlâ yerini koruyan bir ABD’nin dış tehditler karşısında daha güçlü durabilmesi için kendi içindeki ayrışmaları ortadan kaldırması gerektiği değerlendirilmektedir. Bu sebeple kendi içine yönelerek iç terörizme odaklandığı düşünülmektedir. Bu bağlamda Biden tarafından ileri sürülen güvenlik söyleminin ‘iç terörizm’ olduğu değerlendirilirken bunu temel olarak güvenikleştirme yaptığı düşünülmektedir.

3. NATO’nun Terörizmle Mücadele Politikaları

Bu bölümde NATO İttifakının temel güvenlik belgeleri olan stratejik konseptleri ile terörizmle mücadele kapsamında ortaya koyduğu politika-

lar ve terörizmle mücadele konseptine yer verilmiştir. Öncelikle 11 Eylül 2001 tarihinde yürürlükte olan NATO’nun 1999 Stratejik Konsepti, 2010 Stratejik Konsepti ile 2022 Stratejik Konseptine odaklanılmıştır. Sonrasında 2016 yılında yayımlanan ‘NATO MC-472’ başlıklı ‘Askerî Komite Terörizme Karşı Mücadele Askerî Konsepti’ incelenmiştir.⁴

3.1. NATO Stratejik Konseptleri

3.1.1. 1999 Stratejik Konsepti

11 Eylül 2001 saldırılarının yaşandığı dönemde yürürlükte olan 1999 Stratejik Konsepti 24 Nisan 1999 tarihinde Kuzey Atlantik Komitesi tarafından onaylanmıştır. Bu Stratejik Konseptte genişletilmiş Avrupa-Atlantik bölgesi savunmasına vurgu yapılmış; yeni katılımlarla birlikte Avrupa’da daha geniş bir bütünleşme yaşandığına dikkat çekilmiş ve özellikle Balkanlar’daki çatışmalara ve bölgede yaşayan insanların acılarına NATO’nun son verdiği belirtilmiştir (North Atlantic Treaty Organization [NATO], 1999). 1999 Stratejik Konsepti’nde NATO’nun temel görevleri; (1) güvenlik, (2) danışma ile (3) caydırıcılık ve savunma şeklinde ifade edilmiştir. Caydırıcılık ve savunma bağlamında kriz yönetimi ile ortaklıklar olmak üzere iki alt görev alanı belirlenmiştir. Güvenlik riskleri; 1991 Stratejik Konseptinde belirtildiği üzere doğrudan bir saldırıdan ziyade istikrarsızlık yaratabilecek nitelikteki etnik çatışmalar, toprak anlaşmazlıkları ve benzeri gibi birtakım ciddi ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlar olarak ifade edilmiştir. Bunlara ek olarak, nükleer silahlar tehdit unsuru olarak gösterilmiş, bunun yanında kitle imha silahları ile kimyasal silahların tehdit oluşturduğunun altı çizilmiştir. 1999 Stratejik Konseptine yeni eklenen güvenlik riskleri ise, terörizm ve insan hakları ihlalleri olmuştur. Ayrıca diğer riskler olarak belirtilen etnik çatışmalar, siyasi istikrarsızlık, ekonomik kırılganlıklar, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar ile kitle imha silahları gibi riskler yeniden vurgulanmıştır (NATO, 1999).

İçerik analizi bağlamında 1999 Stratejik Konsepti’nde öne çıkan sözcükler ‘ittifak’ (126), ‘güven-

⁴ NATO uluslararası sistemde yer alan egemen devletlerden oluşan bir ittifak olduğu için korunması gereken güvenlik nesnesi ittifakın kendisi, yani NATO olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla NATO belgelerine dair içerik ve söylem analizi yapılırken, ABD’nin her bir başkan döneminde yayımlanan terörizmle mücadele ulusal stratejilerinin incelenmesinde uygulanan güvenlik nesnelere tespiti NATO özelinde ayrıca yapılmamıştır.

lik' (113) ve 'kuvvetler' (78) olarak tespit edilmiştir. 11 Eylül 2001 saldırıları sırasında yürürlükte olan 1999 NATO Stratejik Konsepti'nde terörizm bir tehdit olarak gösterilmemiş, sadece bir güvenlik riski olarak yer almıştır.

3.1.2. 2010 Stratejik Konsepti

NATO'nun 2010 Stratejik Konsepti, 2010 Lizbon Zirvesi'nde 19-20 Kasım 2010 tarihlerinde onaylanmıştır. Bu Konsept belgesinde özellikle 'etkin muhabere' ve 'modern savunma' kavramları vurgulanmış; bu bağlamda değişen dünya ve değişen tehditlere yeni kabiliyetler ve yeni ortaklar ile karşı durulacağı ifade edilmiştir (NATO, 2010).

2010 Stratejik Konsepti'nde güvenlik ortamı ve güvenlik tehditleri şu şekilde değerlendirilmiştir. Konvansiyonel saldırı gerçekleşmesinin düşük ihtimalli bir tehdit olduğu belirtilmiştir. Nükleer ve kitle imha silahlarının yayılması ise balistik, kimyasal, biyolojik ve radyolojik silahların özellikle küresel güvenliğe yönelik tehdit oluşturduğundan hareketle önemli olduğu vurgulanmıştır. Terörizm hususu 1999 Stratejik Konsepti'nde riskler altında yer almıştır. Ancak 2010 Stratejik Konsepti'nde terörist örgütlerin nükleer, kimyasal, biyolojik ve radyolojik silahlar ile kitle imha silahları kullanabilme kapasite ve kabiliyetlerini artırmaları neticesinde artık İttifak'a yönelik doğrudan bir tehdit oluşturacağı öne çıkarılmıştır. NATO sınırları dışındaki çatışmalar ve istikrarsızlıkların yanı sıra özellikle aşırıcılık, terörizm, sınır aşan suçlar gibi hususlar NATO'ya yönelik tehdit olarak değerlendirilmiştir. Gelişen teknolojilerle beraber siber uzay üzerinden idarî yönetimler, işletmeler, ekonomiler gibi yapılara gerçekleştirilen saldırıların önemli bir tehdit oluşturduğu ifade edilmiştir. Benzer şekilde kritik altyapıların korunması çerçevesinde enerji, ulaştırma, iletişim ve benzeri gibi hayati önem taşıyan altyapılara yönelik saldırıların da dikkate alınması gerektiğinin altı çizilmiştir. Yine teknolojik gelişmelerle eş zamanlı olarak lazer silahlar, elektronik savaş, uzayın kullanımı gibi unsurların da savaşa dâhil olmasıyla savaşın doğasının değiştiğine işaret edilmiştir. Tüm bu tehditlere ek olarak iklim değişikliği, su kıtlığı, kuraklık gibi birtakım çevre sorunları, sağlık ve enerji alanlarındaki hususlara da NATO ittifakına yönelik tehditler arasında yer verilmiştir (NATO, 2010).

Söz konusu tehditler bağlamında NATO'ya üç temel görev verilmiştir. Bu görevler (1) kolektif savunma, (2) kriz yönetimi, (3) müşterek güvenlik olarak ifade edilmiştir. Kolektif savunmada 5'inci Madde kapsamında bir saldırı durumunda üye ülkelerin her zaman birbirine yardım edeceği yeniden vurgulanmıştır. Kriz yönetimi bağlamında kriz öncesi, kriz zamanı ve kriz sonrası sorunlara yönelik eşsiz ve güçlü siyasi ile askeri kabiliyetler kullanarak müdahale edileceği ve böylece Avrupa ve Atlantik bölgesinin güvenliğinin sağlanacağı ifade edilmiştir. Müşterek güvenlik bağlamında İttifak'ın sınırları dışındaki siyasi ve güvenlik gelişmelerinin ve NATO'yu (özellikle ortaklıklar ve diğer uluslararası örgütler ile işbirliği çerçevesinde) etkileyebilecek nitelikte olduğuna işaret edilmiştir (NATO, 2010).

İçerik analizi bağlamında 2010 Stratejik Konsepti'nde 'güvenlik' (68), 'NATO' (67) ve 'ittifak' (39) sözcükleri öne çıkmıştır. Söylem analizi kapsamında ise bir ittifak olan NATO'nun ittifak sınırları dışında dahi güvenlik sağlaması gerektiği öne çıkarılmıştır. Aslında terörizme dair doğrudan bir husus yer almamasına rağmen 'güvenlik' ve 'ittifak' sözcükleri üzerinden terörizmin önemli bir tehdit oluşturduğu değerlendirilmektedir.

3.1.3. 2022 Stratejik Konsepti

28 Haziran 2022 tarihinde Madrid'de gerçekleştirilen son NATO Zirvesi'nde yeni stratejik konsept olan '2022 Stratejik Konsepti' onaylanmış ve ilan edilmiştir. 2022 Stratejik Konsepti'nde ulusal ve kolektif direnç sağlanmasının tüm temel görevler için kritik öneme haiz olduğunu vurgulanmıştır. Yeni stratejik konseptin vizyonu ise şu şekilde belirtilmiştir: 'Egemenliğe, toprak bütünlüğüne, insan haklarına ve uluslararası hukuka saygı duyulan ve her ülkenin saldırganlık, zorlama veya yıkımdan uzak kendi yolunu seçebildiği bir dünyada yaşamak istiyoruz. Bu hedefleri paylaşan herkesle çalışıyoruz. Müttefikler olarak özgürlüğümüzü savunmak ve daha barışçıl bir dünyaya katkıda bulunmak için bir aradayız.' (NATO, 2022).

2022 Stratejik Konsepti'nin amaç ve ilkeleri kapsamında; Müttefiklerin özgürlük ve güvenliklerinin kolektif savunma kapsamında korunması, bireysel özgürlük, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi ortak değerler ve bu

ortak değerlerin transatlantik bağlarla pekiştirilmesi, hem ulusal hem de uluslararası güvenliğe dair konuların tartışılması için NATO'nun eşsiz bir forum olduğu, teknolojik gelişmelerin takip edileceği gibi hususlara yer verilmiştir. Son olarak tüm Müttefiklerin kolektif savunmasını ve güvenliğini sağlamak için tamamlayıcı nitelikte olduğu belirtilen NATO'nun üç temel görevi olan 'caydırıcılık ve savunma', 'kriz önleme ve kriz yönetimi' ile 'işbirlikçi güvenlik' öne çıkarılmıştır (NATO, 2022, s. 3).

2022 Stratejik Konsepti'nde terörizm; 'tüm biçimleri ve tezahürleriyle, NATO vatandaşlarının güvenliğine ve uluslararası barış ile refaha yönelik doğrudan bir asimetrik tehdit' şeklinde nitelendirilmiştir. Terör örgütlerinin ağlarını genişlettiği, yeni kabiliyetler geliştirdiği ve saldırılarının ulaştığı alanı genişletmek ve ölümcüllük oranını artırmak için yeni teknolojilere yatırım yaptığı ifade edilmiştir. Özellikle çatışmalar ve zayıf yönetimler aracılığıyla ulus ötesi terör ağları ve devlet destekli aktörler de dâhil olmak üzere devlet dışı silahlı grupların yeni terörist temin etme, terör birimleri arasında yer değiştirme ve mevcut yerleşim yerlerini genişletme gibi eylemler icra ettiğine işaret edilmiştir (NATO, 2022, s. 4).

Caydırıcılık ve savunma kapsamında; terörizme karşı mücadelenin kolektif savunmanın temeli olduğu ifade edilen yeni stratejik konsept belgesinde, NATO'nun terörizme karşı mücadeledeki rolünün üç temel göreve de katkıda bulunduğu değinilmiştir. 'Terörizmi önleme', 'terörizmden korunma' ve 'terörizmin engellenmesi' gibi önlemlerle terörist grupların oluşturduğu tehditlere ve sorunlara karşı koyma, caydırma, savunma ve karşılık vermeye devam edecekleri belirtilmiştir. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi birtakım uluslararası örgütlerle işbirliği geliştireceklerinin altı çizilmiştir. Krizlerin önlenmesi ve yönetimi bağlamında; askerî ve sivil kriz yönetimi, istikrarı sağlama ve terörizme karşı mücadele faaliyetlerini sürdürmek için kaynakların yönetilmesi, kabiliyetlerin geliştirilmesi, eğitim faaliyetleri ile komuta ve kontrol düzenlemelerinin geliştirilmeye devam edileceği vurgulanmıştır. Kriz ve çatışmaların önlenmesi bağlamında öngörü çalışmalarının artırılacağına işaret edilmiştir. Özellikle ortakların teröre karşı mücadele kapasitelerini geliştirmeye yardımcı olmak ve ortak güvenlik sorunlarını ele

almak başta olmak üzere ortaklara verilen desteğin artırılacağı belirtilmiştir. Bu açıdan ortakların böyle tehditler karşısında hazırlıklı olmalarını sağlayarak dayanıklılıklarını güçlendirecekleri ifade edilmiştir (NATO, 2022, s. 9).

İçerik analizi bağlamında 2022 Stratejik Konsepti'nde 'güvenlik' (81), 'NATO' (34) ve 'ittifak' (33) sözcükleri öne çıkmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın yaşandığı bir ortamda yayımlanan 2022 Stratejik Konsepti, bir güvenlik stratejisi olarak genel itibarıyla Rusya-Ukrayna Savaşı'nı odak noktasına oturtmuştur. Dolayısıyla söylem analizi bağlamında terörizm tehdidinin daha geriplanda tutulduğu ve Rusya'nın durdurulması gibi, uluslararası güvenlik ve NATO'nun bu kapsamdaki yeri gibi hususların öncelik sıralamasında daha önlerde yer aldığı değerlendirilmektedir.

3.2. NATO Askerî Komite Terörizme Karşı Mücadele Askerî Konsepti

6 Ocak 2016 tarihinde onaylanan ve MC-472/1 başlıklı 'Askerî Komite Terörizme Karşı Mücadele Askerî Konsepti', 'Giriş', 'NATO'nun Askerî Rolü' ile 'Değerlendirme ve Sonuç' olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır (NATO, 2016). MC-472/1 belgesinin Giriş bölümünde terör ve terörizm kavramları güncellenmiş, devamında ise konseptin amacı ve kapsamına yer verilmiştir. Bu bağlamda konseptin amacı terör saldırılarının engellenmesi, terör saldırılarına karşı mukavemet kazanılması ve bunlara karşılık verilmesi olarak belirtilmiştir. Kapsamı ise NATO faaliyetlerinde kullanılmak üzere terörizmle mücadele hususunda çerçeve, prensipler ve talimatlar sunmak olarak ifade edilmiştir (NATO, 2016, s. 4).

NATO'nun Askerî Rolü kapsamında NATO'nun öne çıkardığı uluslararası hukuka uygunluk, müttefiklere destek ile birbirini tamamlama ve birbirini tekrar etmeme ilkeleri yinelenmiştir. Bu kapsamda NATO'nun BM Şartı, Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi, BM Uluslararası Terörizmle Mücadele Stratejisi gibi birtakım uluslararası metinlere uygun faaliyetler icra edeceği vurgulanmıştır. Müttefiklere destek sağlama hususunda işbirlikleri ve ortaklıklar içerisinde bir arada eylem gerçekleştirmeye önem verilmiş, böylece terörizmle mücadele alanında yapılan faaliyetlerin birbirini tamamlamasının ve tekrar etmemesinin sağlanacağı değerlendirilmiştir. Bu ilkelere

dayanarak NATO'nun terörizme karşı mücadele hususunda farkındalık, kabiliyetler ve uygulama olmak üzere üç önemli rolüne işaret edilmiştir. Farkındalık bağlamında terörizmle ilgili bilgi, istihbarat ve değerlendirmelerin elde edilmesi ve paylaşılması hususları üzerinde durulmuş bu sayede terörizme karşı mücadele eylemlerin planlanmasının, hazırlanmasının ve icra edilmesinin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. NATO'nun kabiliyetleri kapsamında; NATO'nun askerî eğitim, yöntem ve uzmanlığının özellikle en iyi uygulamalar ve alınan dersler temelinde tecrübe ve bilgi paylaşımı, bunların teröre karşı koyma kapsamında kullanılması ile değerlendirilmesi ve gerektiğinde güncellenmesi gibi hususlara değinilmiştir. NATO'nun uygulama alanındaki rolü ise hem ulusal hem uluslararası hem de kuruluşlar arası ortak standartlar belirleyerek müşterek çalışma ortamı sağlamak şeklinde belirtilmiştir (NATO, 2016, s. 5-6).

Son olarak üçüncü bölümde Değerlendirme başlığı altında NATO'nun askerî katkısını kolaylaştıracak hususlara yer verilmiştir. Öncelikle terörizm tehdidinin bertaraf edilmesinde sadece askerî harekâtın yeterli olmayacağı, buna ek olarak diplomatik, ekonomik, sosyal ile yasal ve istihbarat alanlarını da içeren kapsamlı bir mücadele gerektiğine değinilmiştir. Böylesine kapsamlı bir mücadele çerçevesinde askerî alanda müşterek ve birleşmiş bir girişimin gerçekleştirilmesi gerektiği, NATO içerisinde terörle mücadele temas noktalarının oluşturulması ve askerî faaliyetlere uzmanlık, bilgi ve analiz gibi alanlarda zamanında destek verilmesi hususları öne çıkarılmıştır. NATO'nun terörizme karşı mücadeleye etkili katkı sağlayabilmesi için geniş kapsamda, farklı boyutlarda (fiziksel, sanal ve psikolojik) ve çeşitli alanlarda (kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silahlar, kitle imha silahları, el yapımı patlayıcılar, siber savaş, hibrit savaş vb.) çalışabilmesi için kabiliyetler geliştirmesinin önemi ortaya koyulmuştur. Sonuç kısmında ise bu Askerî Konseptte uygun olarak diğer NATO belgelerinin güncellenmesi gerekliliği vurgulanmış, gerek NATO içi gerekse diğer devletler ve devlet dışı aktörler arasında temas noktaları aracılığıyla iletişim ve kabiliyetlerin geliştirilmesine işaret edilmiştir. Bu sayede ortaklık ülkeleri ve diğer uluslararası kuruluşlarla tehdit farkındalığı ve tehdiye hazırlık hususlarında yapılacak işbirliği

ile bir arada çalışmanın sağlanmasının önünün açılacağı ifade edilmiştir (NATO, 2016, s. 7-8).

İçerik analizi bağlamında MC-472/1 belgesinde 'NATO' (39), 'terörizm' (29) ve 'askerî' (17) sözcükleri öne çıkmıştır. Özellikle NATO'nun terörizme karşı mücadele kapsamında temel belgesi olarak değerlendirilen MC-472/1 belgesinde herhangi bir devletin önceliklerinden ziyade NATO İttifakının terörizme karşı duruşuna dair genel bir tutuma yer verildiği düşünülmektedir.

4. ABD Terörizmle Mücadele Ulusal Stratejilerinin NATO Strateji Belgelerine Etkilerinin Analizi

Başkan Bush döneminde 'teröre karşı savaş' olarak başlayan terörizmle mücadele söylemi öncelikli olarak uluslararası terörizmi hedef almıştır. Söz konusu dönemde ABD, tek kutuplu sistem içerisindeki konumundan da faydalanarak bir nevi liderliğe soyunmuş ve 'teröre karşı savaş' söylemi üzerinden uluslararası arenada güvenleştirme yapmıştır. Tek başına ulus aşırı bir terör örgütüyle baş edemeyeceğinin farkında olan Bush yönetimindeki ABD'nin kolektif bir çabaya ihtiyaç duyduğu net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Böyle bir çabanın NATO'nun kolektif savunma öngören 5'inci Maddesinin hayata geçirilmesi aracılığıyla sağlandığı bilinmektedir.

Başkan Obama döneminde 'teröre karşı savaş' söylemi biraz daha spesifik bir forma sokularak 'El-Kaide ile savaş' olarak ifade edilmiştir. Bu kapsamda El-Kaide terör örgütünün dünyanın pek çok yerine yayılan birimlerinin başta örgütü idare eden önemli liderler olmak üzere tamamının ortadan kaldırılması hususuna yoğunlaşan bir strateji hazırlanmıştır. Başkan Obama 'El-Kaide'nin ortadan kaldırılması' söylemi üzerinden güvenleştirme yapmıştır. Böylece okyanus aşırı bölgelere hem personel gönderilmesi hem de ekonomik harcamalar yapılmasını kapsayan masraflı ve yorucu birtakım girişimlerde bulunduğu değerlendirilmektedir.

Başkan Trump döneminde ABD'nin tek bir örgütle savaşmadığı vurgulanmıştır. Dolayısıyla da yeni söylem 'radikal İslamcı terörist gruplar' şeklinde öne çıkarılmıştır. Söz konusu dönemde Suriye'de yaşanan iç savaş ortamına istinaden bu

bölgede birçok tehdit unsurunun varlığına dikkat çekilmiştir. Özellikle kendisini devlet olarak ilan eden terörist gruplar dünyanın pek çok yerinden yabancı terörist savaşçıların bölgeye akın etmesine sebep olmuştur. Böyle bir ortamda tüm dünyanın güvenliğine tehdit arz eden bu tarz yapılanmalar karşısında Trump, 'radikal İslamcı terörist gruplar' üzerinden güvenikleştirme yapmış ve uluslararası güvenliğin sağlanabilmesi için bunlar gibi terörist gruplara karşı mücadele edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. 'Radikal İslamcı terörist gruplar' konsepti üzerine oturtulan yeni terörizme karşı mücadele belgesinin aslında bu konsepti geniş bağlamda almak yerine daha çok Suriye iç savaşı çerçevesinde oluşturduğu düşünülmektedir. Neticede bu belgenin Suriye'deki karışıklık ve çatışmalar sırasında oluşan güç boşluğunda ortaya çıkan ve bunun yanı sıra böyle bir ortamdan faydalanmaya çalışan bazı belirli terör örgütlerini hedeflediği değerlendirilmektedir.

Son olarak Başkan Biden döneminde ise, ABD'nin terörizm karşısındaki duruşu tamamen değişmiştir. İlk defa 'iç terörizm' konsepti üzerinden bir değerlendirme yapılarak bu husus üzerinden bir terörizm stratejisi oluşturulmuştur. Başkan Biden, dışarıdaki tehditlerden önce içeride mevcut bulunan tehditlerin ele alınması gerektiğini vurgulamış ve bu kapsamda 'iç terörizm' söylemini ortaya koymuştur. Bu söylem üzerinden güvenikleştirme yaparak ABD'nin içinde istikrarı sağlamayı hedeflemiştir.

Genel itibarıyla ABD'nin terörizmle/terörizme karşı mücadele politikaları değerlendirildiğinde genelden özele doğru giden bir çizgide ilerlediği söylenebilir. Başkan Bush döneminde 'teröre karşı savaş' şeklinde başlayıp uluslararası bir misyon edinen ABD'nin gittikçe kendi içine yöneldiği bir gerçektir. Başkan Obama döneminde 'El-Kaide'ye karşı savaş' olarak güncellenen söylem Başkan Trump döneminde 'radikal İslamcı terörist gruplar' şeklinde genişletilmiş gibi görünebilir. Ancak, bu dönemde dünya güvenliğine yönelik en temel tehdidin Suriye'deki iç savaş ve bölgedeki çatışma durumu şeklinde algılandığı dikkate alınır aslında Trump yönetiminin de esas olarak tek bir terör örgütü üzerine (DAEŞ) yoğunlaştığı söylenebilir. Dolayısıyla Obama döneminde başlatılan tek örgüte karşı mücadele tutumunun Trump tarafından da devam ettiril-

diğini ifade etmek mümkündür. Başkan Biden döneminde 'iç terörizm' söylemi vurgusu üzerinden ABD özelinde bir strateji belirlenmiştir. Tüm bu hususlara dayanarak Başkan Bush döneminde başlatılan uluslararası bir söylemden ulusal bir söyleme geçildiği net bir şekilde görülmektedir.

ABD'nin terörizmle/terörizme karşı mücadele belgelerinin NATO üzerindeki etkisi incelendiğinde, NATO'nun en büyük orduya sahip üyesi olan ABD'nin söylemlerinden tamamen bağımsız olabileceği düşünülmemektedir. Ancak NATO'nun en büyük hissedarı olan üyesi de olsa ABD'nin NATO'yu ve onun stratejilerine doğrudan yön verdiği algısına da kapılmamak gerekir. Bush döneminde 'teröre karşı savaş' çerçevesinde uluslararası terörizm tehdidiyle mücadele kapsamında NATO'nun 5'inci Maddesinin uygulamaya koyulması ABD'nin NATO üzerindeki etkisine örnek teşkil etmekle beraber, ABD'nin gittikçe özelleşen terörizmle mücadele politikalarının tamamı NATO tarafından sıkı sıkıya takip edilmemiştir. Zira 2001 yılında 19 üyesi bulunan NATO'nun yaklaşık yirmi yıl içerisinde 30 üyeye sahip olması bunun önemli göstergelerinden biridir. NATO'nun sadece Amerikan çıkarlarını değil, tüm ittifakın çıkarlarını gözetmesi gerektiği dikkate alınır aslında Başkan Biden dönemine doğru ABD'nin terörizmle/terörizme karşı mücadele belgelerinin NATO üzerindeki etkisinin en düşük seviyede olduğu söylenebilir.

Sonuç

Çalışma boyunca ABD'nin terörizmle mücadele ulusal stratejileri ve politikaları ile NATO'nun strateji belgeleri şu sorular çerçevesinde incelenmiştir: 1) 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında terörizmle mücadele bağlamında ABD Başkanlarının öne çıkardığı söylemlerde nasıl bir değişiklik olmuştur? (2) Bu değişiklikler terörizmle mücadele politikalarına nasıl yansı(tıl)mıştır? (3) ABD Başkanlarının terörizmle mücadele bağlamındaki söylemleri ve politikaları NATO'nun terörizmle mücadele konsepti ve stratejik belgelerini nasıl etkilemiştir? Bu sorulara dayanarak belirlenen çalışmanın hipotezleri ise şöyle ifade edilmiştir: (1) Başkan Bush döneminde konjonktür gereği uluslararası bir nitelikte ele alınan terörizm tehdidiyle mücadele Başkan Biden dönemine doğru gittikçe daha ulusal bir nitelik kazanmıştır. (2) ABD'nin terörizmle

mücadele politikaları NATO'nun eş değer politikalarını eş zamanlı olarak etkilemiştir.

Çalışma boyunca yapılan incelemeler sonucunda bu sorular şu şekilde cevaplanmıştır. İlk olarak; ABD Başkanlarının söylemleri, her başkan döneminde değişmiş ve bu değişim genelden özele doğru bir istikamet izlemiştir. İkinci olarak; ABD Başkanları tarafından öne çıkarılan söylemler terörizmle mücadele ulusal strateji belgelerinde en çok vurgulanan hususlar olmuş ve bunlar üzerinden güvenleştirme yapıldığı doğrulanmıştır. Üçüncü ve son olarak; ABD başkanlarının ilgili söylemlerine istinaden oluşturulan bu belgelerde öne çıkarılan hususlar, NATO ittifakının belgelerine özellikle ilk başta, 11 Eylül 2001 sonrası dönemde yansımıştır. Ancak 2001 yılından günümüze kadar üye sayısını neredeyse %50 oranında arttıran NATO'nun hem karar verme hem de öncelik belirleme kapsamında artık çok daha geniş bir müttefik profiline sahip olduğu dikkate alındığında bu etkinin giderek azaldığı görülmektedir. Bu bulgulara istinaden çalışmanın hipotezlerine dair yapılan değerlendirme şu yönde gelişmiştir: ABD'ye dair ilk hipotez doğrulanmıştır. Ancak ABD politikalarının NATO'nun politikalarını söz konusu dönem içerisinde her zaman etkilemediği ve NATO politikalarına yansıtılmadığı bulgusundan hareketle NATO'ya dair hipotez kısmen doğrulanabilmiştir.

KAYNAKÇA

- Baldwin, D. A. (1997). The concept of security. *Review of International Studies*, 23(1), 5-26. Retrieved from <https://doi.org/10.1017/S0260210597000053>.
- Buzan, B. (2015). *İnsanlar, devletler & korku*. (2. bs, Emre Çıtak, Çev.). Röle Akademik Yayıncılık. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1991).
- Evans, G. & Neumham, J. (1998). *The penguin dictionary of international relations*. Penguin Books.
- Homeland Security Digital Library. (2006). *National strategy for combating terrorism*. Retrieved from <https://www.hsdl.org/?view&did=466588>.
- Lamb P. & Robertson-Snape F. (2017). *Historical dictionary of international relations*. Rowman & Littlefield.
- North Atlantic Treaty Organization. (2016). *Military concept for counter-terrorism*. Retrieved from https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160817_160106-mc0472-1-final.pdf.
- North Atlantic Treaty Organization. (2022). *NATO 2022 strategic concept*. Retrieved from https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf.
- North Atlantic Treaty Organization. (1999). *The alliance's strategic concept*. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm.
- North Atlantic Treaty Organization. (2010). *Active engagement, modern defence*. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm.
- Office of the Director of National Intelligence. (2018). *National strategy for counterterrorism of the United States of America*. Retrieved from https://www.dni.gov/files/NCTC/documents/news_documents/NSCT.pdf.
- Plano J. C. & Olton R. (1988). *The international relations dictionary*. ABC-Clio.
- United Nations. (2014). *United Nations Security Council resolution 2178 (2014)*. Retrieved from https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2178%20%282014%29.
- White House. (2021). *National strategy for countering domestic terrorism*. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/06/National-Strategy-for-Countering-Domestic-Terrorism.pdf>.
- WhiteHouse.(2011). *Nationalstrategyforcounterterrorism*. Retrieved from https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/counterterrorism_strategy.pdf.
- Wæver O. (2007). Securitization and desecuritization, (Barry Buzan vd., Eds.). *International Security Volume III*. Sage Publications.

Extended Summary

The aim of this study is to examine the discourses and the policies of the U.S. Presidents on counterterrorism after the 9/11 attacks. Following the dissolution of the Soviet Union, USA ascended as the only superpower in the international system. Since 9/11 was an unprecedented terrorist attack, it was perceived as an attack not only to the USA, but also to the West in a broader perspective. Thus, U.S. policies on countering terrorism were followed by wider communities. Moreover, the discourses and policies altered in line with the changes of the U.S. Presidents and the dynamics and atmosphere of each one's tenure. Therefore, these discourses and policies are evaluated as a guiding reference by many nations, as well as organizations like NATO. Since the aim of this study is to examine the discourse and the policies of the U.S. Presidents on counterterrorism, the study period is determined as starting from the 9/11 terror attacks and onwards. In examining the official documents, the study applied the content analysis and discourse analysis methods within the qualitative methods. Each document is analyzed by examining the frequency of the words and the context they are used in relation to the each and every specific discourse.

This study focused on answering these questions: (1) How do the U.S. Presidents' main discourses change following the 9/11 attacks? (2) How these changes affect the U.S. counterterrorism policies? (3) Do the U.S. Presidents' discourses and policies on counterterrorism influence NATO's counterterrorism discourses and policies? Upon these three questions, the first hypothesis of this study is identified as 'The discourses and policies of the U.S. Presidents was at first, in President Bush's tenure, more general and comprehensive, and gradually these discourses and policies become more and more specific, from an international level to a national level'. In accordance with this, this change towards a specific path had its impacts on influencing capacity of the U.S. discourses and policies on global counterterrorism initiatives. The second hypothesis is stated as 'These discourses and the policies of the U.S. Presidents influenced NATO's counterterrorism strategies and policies.'

Findings of the study evaluated within the securitization concept of the Ole Wæver, Copenhagen School scholar. It is believed that each and every U.S. President puts forward a concept, applies securitization process and paves the way to a new counterterrorism strategy focusing on that very concept. In President Bush's tenure, 'war on terror' concept was the main discourse which went through the securitization process. Accordingly, it was reflected in the national counterterrorism strategy, which focused on fight against the transnational terrorism. In President Obama's tenure, 'Al-Qa'ida' was brought forward and securitized. Therefore, the new national counterterrorism strategy was built on termination of Al-Qa'ida completely with all its affiliations around the world. In President Trump's tenure, 'radical Islamist terrorist groups' were announced as the primary enemy of the U.S. Thus, new counterterrorism strategy was centered on top of this new concept, particularly ISIS/DAESH and Al-Qa'ida. Finally, in President Biden's tenure, a completely different concept was emphasized and securitized: 'domestic terrorism'. For the first time in the U.S. history, domestic terrorism, among all, stated as the main threat to the U.S. administration, territory, and citizens. Therefore, the new counterterrorism strategy was prepared based on domestic terrorism concept.

During this study, main questions were answered. Firstly, the main discourses of the U.S. Presidents on counterterrorism changed in each President's tenure and this change followed a path from more general concepts to more specific ones. Secondly, the main discourses put forward by the U.S. Presidents was also constituted the focus of their administration's strategy policies and

the securitization process. Lastly, these strategy documents influenced NATO's strategic documents at first, at most during Bush administration. Yet, gradually these impacts were diminished as new Allies joined NATO and therefore the geography and the interests of the Alliance become more and more complex and intertwined. According to these findings, the first hypothesis of the study, stating that the U.S. counterterrorism policies become more specific is verified. However, the second hypothesis stating that the U.S. counterterrorism policies has influence on NATO's related strategies and policies is partly verified.

Bir Modern Diplomasi Türü Olarak Göç Diplomasisi

Migration Diplomacy As A Modern Type Of Diplomacy

Barış ÖZDAL*

*Prof. Dr., DARD Başkanı, Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

E-mail: barisozdal@gmail.com

 ORCID: orcid.org/0000-0001-5460-6655

Mehidhanur ARGALI**

**Doktora Öğrencisi., Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN), Uluslararası İlişkiler Programı

E-mail: medihanurarg@hotmail.com

 ORCID: orcid.org/0000-0003-0777-7077

Öz

Son dönemlerin en önemli konularından olan göç ve mülteci krizleri hususunda akademik ve politik tartışmalar, devletlerin diplomatik stratejileri için sınır ötesi nüfus hareketliliğinin önemini tam olarak ele almamıştır. Bu makale, “göç diplomasisi” kavramını hem akademi de hem de pratikte bir analiz nesnesi olarak ortaya koymakta ve göç diplomasisini göç politikalarından ayırmaktadır. Makalenin ilk bölümü “göç diplomasisi” kavramının ortaya çıktığı tarihsel süreci anlatmaktadır. İkinci bölümde, göç diplomasisinin türlerini kullanım açısından ve kullanan devletler açısından incelenmiştir. Üçüncü bölümde realist paradigma ile göç diplomasisinin hangi devletlerce hangi amaçlar uğruna kullanıldığı tartışılmıştır. Son bölümde ise göç diplomasisi kullanan devletlerin mültecileri, göçmen işleri ve diasporayı araç olarak kullandıkları aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, Göç, Göç Diplomasisi.

Abstract

Academic and political debates on migration and refugee crises, which are among the most important issues of recent times, have not fully addressed the importance of cross-border population mobility for the diplomatic strategies of states. This article presents the concept of “migration diplomacy” as an object of analysis both in academia and in practice, and distinguishes migration diplomacy from migration policies. The first part of the article describes the historical process in which the concept of “migration diplomacy” emerged. In the second part, the types of migration diplomacy are examined in terms of usage and the states that use it. In the third chapter, it is discussed which states use the realist paradigm and migration diplomacy for which purposes. In the last part, it is stated that the states using migration diplomacy use refugees, migrant affairs and diaspora as tools.

Keywords: Diplomacy, Migration, Migration Diplomacy.

To Cite This Article/Bu Makaleye Atf İçin: Özdal, B.; Argalı, M. (2022). Bir Modern Diplomasi Türü Olarak Göç Diplomasisi. *Journal of Diplomatic Research*, 4(2), 18-38.

Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan göç, ilk çağlardan itibaren insanların bazen iradi bazen de zorunlu olarak daha kaliteli bir yaşam sürmek için tercih ettikleri bir olgu olmuştur. Tarihin ilk bilinen göçleri kıtlık ve doğal afetler gibi nedenlerden dolayı yaşanırken zamanla buna başta ekonomi ve güvenlik gibi faktörler de eklenmiştir. İlk zamanlarda doğal nedenlerle yapılan göçlerde kara yolları tercih edilirken 19. yüzyıl itibarıyla hız kazanan ekonomik nedenli göçlerde gelişen teknolojinin etkisiyle çoğunlukla deniz aşırı rotalar tercih edilmiştir. 1. Dünya Savaşı'na kadar önemini koruyan doğal ve ekonomik nedenli deniz aşırı göçler bu tarihten itibaren azalmaya başlamış ve yerini emek ve işçi göçlerine bırakmıştır. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle de 1950'ler itibarıyla işçi göçleri, emeği karşılama amacı güderek geçici ve kıta içi göç niteliği taşımaya başlamıştır (Özdal & Vardar, 2018).

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle başlayan küreselleşme dönemi, devletler arasında oluşmaya başlayan ekonomik entegrasyon ve karşılıklı bağımlılık, sınırların önem kaybetmesi gibi nedenlerle 1990'lardan sonra devletler göç olgusu ile daha yakından ilgilenmek zorunda kalmıştır. Bu durumun en temel iki nedeni vardır. Birincisi haberleşme ve ulaşım olanaklarının gelişmesi ve genişlemesiyle beraber uluslararası aktörlerin karşılıklı bağımlılık düzeyleri artmış ve birbirlerinin ekonomileri üzerinde daha fazla söz sahibi olmaya başlamışlardır. İkinci nedeni ise sürekli artan dünya nüfusunun yanında kaynakların giderek tükenmesi en gelişmiş devletlerin bile istihdam sorunları yaşamasına neden olmuştur. Bu bağlamda devletler birkaç on yıl önce destekledikleri iş gücü göçünü artık durdurmak için politikalar üretmeye başlamışlardır (Yılmaz-Başçeri, 1998). Fakat devletlerin tüm zorlayıcı önlemlerine rağmen göçler bugün itibarıyla daha önce hiçbir dönemde olmadığı kadar artmış ve devletlerin en önemli dış politika araçlarından biri olan diplomasiye konu olmuştur. Bu durum ise literatüre "*göç diplomasisi*" olarak geçmiştir.

Diplomasi en genel tanımı ile "*dış politikanın bir aracı olup; uluslararası sistemdeki aktörler arasındaki ilişkilerin barışçıl yöntemler ve görüşmeler yoluyla yürütülmesidir*" (Özdal,

2018b). Diploması tarihi de tıpkı göç tarihi gibi ilk çağlarda başlamış olup, bugün anladığımız anlamıyla modern diplomasinin başlangıcı ise literatürde genel kabul gördüğü üzere 15. yüzyılın İtalyan Şehir Devletleri'ne dayanmaktadır. 15. yüzyıla kadar diploması ad hoc (*geçici*) nitelikte olmuş ve devletler birbirlerinin toprakları üzerinde daimi temsilci bulundurma ihtiyacı hissetmemişlerdir. Bu tarihten 2. Dünya Savaşı'na kadar olan sürede diploması çoğunlukla sürdürülse de zaman zaman büyük savaşların etkisiyle durağanlaşmıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın bitmesi ve küreselleşme çağının başlamasıyla beraber diploması daha farklı bir konuma evrilmiş ve metaforik bir ifade ile belirtirsek "*diploması şemsiyesi*" açılmıştır. Diploması böylece göç gibi birçok alanı kapsayarak farklı başlıkları bir arada tutan bir çatı görevi görmeye başlamıştır.

Günümüz uluslararası sistemindeyse uluslararası göçler kilit çalışma alanlarından biridir. Zira neredeyse tüm devletlerin genelde göç, özelde ise mülteci sorunları yaşadığı bilinmektedir. Söz konusu sorunlarla bağlantılı olarak Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada aşırı sağ partilerin yükselişi, yabancı düşmanlığı, İslamofobi ve ırkçılık artış göstermektedir. Genel ve soyut olarak aktardığımız üzere göç temelli sorunların uluslararası ilişkilerin konusu olmaya başlaması ile birlikte diploması araştırmalarında da daha fazla yer almaya başlamıştır. Fakat literatür incelendiğinde göç süreçlerinin diplomatik ilişkilerin bir parçası olabileceğine ve göç konusundaki müzakerelerin göç diplomasisine dönüşebileceğine ışık tutan bazı vaka çalışmaları (Thiollet, 2011; Oyen, 2015) bulunmakla birlikte, salt "*göç*" ve "*diploması*" odaklı çalışmalar henüz çok yenidir. Bilhassa Türkçe literatürde göç diplomasisi çalışmaları henüz yeni yeni yapılmaya başlanmıştır. Bu sebeple henüz literatürde çok yeni bir alan / kavram olan "*göç diplomasisi*", sıklıkla devletlerin "*göç politikası / politikaları*" ile karıştırılmakta ve birbirinin yerine kullanılmaktadır (Argalı, 2021b). Literatürdeki boşluğu doldurmaya katkı sunmayı amaçlayan bu çalışma ise büyük ölçüde "*tanıtıcı/betimleyici*" bir çalışmadır. Bu nedenle öncelikle Türkçe ve İngilizce literatür taraması yapılmış ve yeni bir modern diploması türü olan göç diplomasisi irdelenmiştir.

1.) Gc Diplomasisi'nin Tarihsel Gelişimi

Gc diplomasisinin ilk örnekleri 16. yüzyılda görülmekle birlikte, 19. yüzyılda kavramsallaştırılmıştır. Zira gc hareketleri, insan tarihinin her evresinde var olsa da 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın ekonomik anlamda zenginleşmesine, sömürgecilik yarışına, ulus devletlerin ortaya çıkmasına ve son olarak emperyal düzenin kurulmasında bir arac olarak kullanılmıştır. Söz konusu 300 yıl dnemse gc diplomasisi açısından iki evrede incelenebilir. Bunlardan ilki "*merkantilizm ve merkezietlilik*" dönemi'dir. Bu dönemin en önemli özelliklerinden birisi kölelik uygulamalarıdır. Bilindiği zere Avrupalı sömürgeci devletler, ticari amaçlarla Afrika'dan Avrupa ve Amerika'ya bir gc akışı başlatmışlardır. Dönemin diğer bir önemli özelliği ise mutlakietliliği artırmak adına dini ve siyasi birliğin sağlanmasıdır. Bunu sağlamak amacıyla yöneticiler bölge dinine mensup olmayan ve siyasi birliği bozma potansiyeline sahip insanları zorla gc ettirmışlerdir. İkinci dönem ise "*Avrupa Devrimleri*" dönemi'dir. Bu dönemin de en belirgin iki özelliği mevcuttur. Bunlardan ilki 1. Sanayi Devrimi'nin etkisiyle insanların gönüllü olarak daha iyi yaşam koşulları için gerçekleştirdiği kırsal alanlardan, kentsel alanlara olan i gc'dir. İkincisi ise 1789 Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesiyle başlayan siyasi gc'dir. Bilindiği zere Devrim'in başlamasıyla beraber Fransa'daki muhalifler, devrim karşıtı devletlere kaçmaya başlamışlar ve buralarda örgütler kurarak muhalefet hareketlerini yürütmeye devam etmişlerdir. Ayrıca bu rgtler Fransa'ya karşı başlatılan Koalisyon Savaşları'nda etkin bir rol oynamışlardır. Genel ve soyut olarak aktardığımız sebeplerden dolayı 1789 Fransız Devrimi'nden kaçan sığınmacıların, gc diplomasisinin ilk örnekleri olduğu kabul edilmektedir (Çelebi, 2011).

Fakat 19. yüzyılda kadar devletlerin sınır kontrollerinin kısıtlı olup, seyahatlerin pasaportsuz yapılmasının yanı sıra sürgün edilenlerin sayılarının çok az olması nedeniyle devletler mültecisi sorununu henüz o dönem itibarıyla gvenlikleştirmemiş ve çözümüne dair somut adımlar atmamıştır (Maley, 2013). Devletlerin mültecisi sorunu ile ilgilenmeye başlamasının temeliyse 1. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan iki gelişme

ile atılmıştır. Bunlardan ilki 1917 Ekim (Bolşevik) Devrimi ve ardından 1918'den 1922'e kadar devam eden devam eden i savaşla beraber Rusya'dan Batı'ya doğru yapılan büyük gc'dir. İkinci önemli olay ise 1920'de Milletler Cemiyeti (MC)'nin kurulmasıdır (Maley, 2013). Zira MC'nin kurulmasıyla birlikte ilk kez gclerin yol açtığı insani krizlerden bahsedilmiş ve çok taraflı bir anlaşma erevesi oluşturulmuştur. Devletlerin tutum değişikliğinin ardında yatan nedense kamu vicdanını hafifletme arzusudur. Bu bağlamda gc diplomasisinin temelini devletlerin vicdani yükümlülükleri ve bu yükümlülüklerin farklı aktörler arasında paylaşılmasını sağlayan mekanizmaları işletmek istemeleri oluşturmuştur (Loescher, 1993).

Daha geniş bir biçimde belirtirsek, henüz 1. Dünya Savaşı devam ederken arlık Rusya'sında yaşanan ekonomik ve siyasi sorunlar ile c yıl devam eden savaşın etkileri toplumun her kesimini derinden etkilemiştir. Bu durum Ekim Devrimi'nin yaşanmasına ve Rusya'da bir iç savaşın başlamasına neden olurken, Avrupa'ya doğru bir kitlesel gc başlatmıştır. Devrimin ilk yıllarında ar yanlıları, sonrasında başlayan i savaştaysa Menşevikler Rusya'dan kaçarak, tarihin ilk mültecisi krizinin politik aktörleri olmuşlardır. Batılı devletler Rus mültecileri kabul ederlerken, Soğuk Savaş yılları boyunca komünizmle mücadelede kullanabilecekleri gc bir propaganda unsuru yaratmışlardır. Gcmenlerin siyasallaştırıldığı bu durum, insanların neden kaçtıklarını açıklamak ve yurt dışında sahip oldukları ya da olmadıkları hakları tanımlamak için mültecisi (*refugee*), kaçak (*escapee*) ve iltica (*defector*) gibi terimlerin bulunmasına ve yeni bir uluslararası gc literatürünün oluşturulmasına yol açmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) bu gcleri bir ihanet olarak adlandırırken muhalifler ise ideolojik nedenlerden dolayı yaşadıkları hayati tehlike yüzünden kaçmak zorunda kaldıklarını iddia etmişlerdir. Hem her iki tarafın hem de Avrupa devletlerinin gc dair siyasi argümanlar sunmasıysa günümüze değin sürececek olan bir mültecisi rejiminin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Washington Post, 2019).

Rusya'dan kaçanlar, 1921'de SSCB tarafından vatandaşlıktan çıkartılırken, 1,5 milyon vatansız

ve yasal statüsü belli olmayan insan Avrupa'da kalmıştır. Avrupalı devletler bu göçmenleri devlet korumasından mahrum kalmış, en temel insan haklarına bile sahip olmayan kişiler olarak tanımlamış ve bu sorunu çözülmesi gereken bir konu olarak saptamıştır. Ancak savaştan yeni çıkmış, ekonomisi ve altyapısı çökmüş Avrupalı devletler mültecilerin yükünü tek başına üstlenmek istemeyip konunun çözümü için MC'ye başvurmuşlardır. Söz konusu kişiler, MC tarafından zulümle karşı karşıya kalan ve devlet korumasından mahrum bırakılan bir grup olarak kabul edilmişler ve dünyanın ilk yasal olarak tanınan mültecileri olmuşlardır. MC'nin devreye girmesiyle göç diplomasisi alanında daha sonraki sorunlar için bir şablon oluşturmuştur. Bahsi geçen şablonun ilk halini MC tarafından Avrupa'daki Rus mülteciler sorunu için görevlendirilen Norveç asıllı bir diplomat olan Fridtjof Nansen oluşturmuştur (Frammuseum, 2019).

MC'nin ilk Mülteciler Yüksek Komiseri olarak görev yapan Nansen, 1920-1930 yılları arasında mültecilerin evlerine dönmeleri için çeşitli faaliyetlerde bulunmuş ve mültecilerin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi olarak kimlik belgelerinin eksikliğini tespit etmiştir. Bu sorunu çözmek için oluşturulan "*Nansen Pasaportu*", mültecilerin uluslararası korunmasının ilk yasal aracı olarak bilinmektedir (UNHCR, 2019). Konu ile ilgili en önemli sorunsu MC'nin yardım bütçesindeki yetersizlik olmuştur. Yalnızca bağışlar sayesinde programlarını sürdürebilen MC bu amaçla çeşitli diplomatik faaliyetler ile fon sağlamaya çalışmıştır. Ancak 1930'da Nansen'in beklenmedik ölümü ardından bu kurumun zayıflaması, Nansen'in bireysel olarak oynadığı baskın role ve geride bıraktığı kurumsal yapının az gelişmişliğine işaret etmektedir (Maley, 2013).

1920'lerin sonlarına gelindiğinde uluslararası sistemi derinden sarsacak olaylar silsilesi yaşanmaya başlanmıştır. Genel ve soyut olarak belirtirsek 1929'da yaşanan Büyük Buhran, başta Almanya olmak üzere revizyonist devletlerin siyasi yapıla-

rında büyük değişikliklere yol açmıştır. Versailles Antlaşması yüzünden ciddi ekonomik sorunlar yaşayan Weimar Almanyası'nda, mali ve siyasi sorunların iç içe geçtiği 1933'de Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi (*Nationalsozialistische Arbeitspartei Deutschland / NSDAP*) iktidara gelmiştir. Nazi Partisi'nin lideri Adolf Hitler ilk olarak kendi iktidarını sağlamlaştırarak diktatöryal sistem kurmayı başarmıştır. Hitler'in bir sonraki adımı saf Alman olmayanların (Yahudiler başta olmak üzere komünistlerin, çingenelerin ve eşcinsellerin) devlet ülkesinden¹ kovulması ve hatta onlara karşı soykırım yapılması olmuştur (Özdal, 2019). 1. Dünya Savaşı'nın galip devletleri 1933'de Yahudilerin Nazi Almanya'sından çıkarılması sorunu ile karşı karşıya kaldıklarında, MC'nin hem siyasi başarısızlığı hem de mülteciler konusundaki yetersizliği daha da netleşmiştir. Nazi Almanya'sından kovulanlar her ne kadar Berlin tarafından *Wirtschaftsemigranten* (ekonomik göçmenler) olarak nitelendirilseler de bu durum uzun zaman sürecek olan zulmün sadece başlangıcı olmuştur (Kunz, 1973).

Bu gelişmelerin ardından Nansen'in halefi olarak MC Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne Amerikalı meslektaşı James G. McDonald atanmıştır. McDonald bu durumu çok hızlı bir şekilde cevap verilmesi gereken siyasi bir sorun olarak belirlemiş ve yatıştırma politikasının (Özdal, 2019) işe yarayacağı sonucuna varmıştır. Uyarılarına uyulmayınca da iç politikanın yüz binlerce insanı tehdit ettiğinde, insanlığa ait ortak diplomatik doğruluğun dikkate alınması gerektiğini belirterek 1935'de istifa etmiştir (Skran, 1995). McDonald'ın bu istifasının MC ya da büyük devletler nezdindeyse hiçbir etkisi olmamıştır. Ancak McDonald yine de çabalarını sürdürerek Nazileri, Aryan olmayan kişilere karşı tutumundan dolayısıyla eleştirerek, mültecilerle daha yakından ilgilenilmesi için uluslararası müdahale çağrısında bulunan ilk Mülteciler Yüksek Komiseri olarak tarihe geçmiştir (Skran, 1995). 1939'da McDonald'ın çağrısına cevap veren Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Roosevelt, Almanya'dan gelen

¹ Kamuran Reçber'in de belirttiği üzere "*Birçok uluslararası hukuk işleminde, bilimsel çalışmada ve resmi evrakta devlet ve ülke terimi aynı anlamda kullanılmaktadır. Bize göre iki kavramın aynı anlamda kullanılmaması gerekir. Zira ülkenin tüzel kişiliğinin olmaması nedeniyle ülkenin vatandaşının da olması söz konusu değildir. Eğer ülkeye ait bir vatandaşlık söz konusuysa, ilgili ülkeye tüzel kişilik tanındığı sonucu ortaya çıkar... Prensip olarak uluslararası hukuk ve/veya ulusal hukuk itibarıyla ülkeye atfen vatandaşlık teriminin kullanılmaması gerekir. Zira uluslararası hukuk sisteminde (ulusal hukuk açısından da aynı şey geçerlidir) devletin tüzel veya hukuk kişiliği bulunurken, ülke (toprak-kara parçası, hava sahası ve varsa denizalanı) devletin ancak kurucu öğelerinden biri olabilmektedir. Devletin kurucu öğelerinden biri olan ülkeye atfen vatandaşlık terimini kullanmak doğru değildir.*" (Reçber, 2021, s. 337)

Yahudi mültecilerin durumlarını ele almak için bir konferans düzenleme teklifinde bulunmuş ve birçok devleti delegasyon göndermeleri için davet etmiştir. Konferans sırasında ABD'nin destekleme taahhüdünde bulunduğu yeni bir kurum olan Mülteciler Üzerine Hükümetlerarası Komite (Intergovernmental Committee on Refugees) oluşturmuştur (Maley, 2013).

Yaşanan 2. Dünya Savaşı'nın revizyonist devletlerin yenilmesiyle sonuçlanışının ardından Avrupa'da "sığınmacı", "mülteci" ve "sürgün" edilmiş insan sayısı 85 milyona yaklaşmıştır (Oltmer, 2019). Savaşı esnasında ve hemen sonrasında başlayan göçler o güne kadar dünyanın gördüğü en büyük nüfus hareketleri olarak tarihe geçmiştir. Daha geniş bir ifade ile belirtirsek savaştan önce ve savaşın ilk yıllarında milyonlarca Alman kaçmış ya da sürgün edilmiş, soykırımdan kurtulan Yahudiler güvenli yer arayışı için Batı'ya göç etmişlerdir. Savaş sonunda Doğu Avrupa'da kurulan komünist rejimler yüzünden söz konusu göçlere yenileri eklenmiş, insanlar kaçarak Batı Avrupa ve Amerika'da mülteci konumuna düşmüşlerdir (Wasserstein, 2019).

Genel ve soyut olarak aktardığımız sebeple 2. Dünya Savaşı sürecinde yerinden edilen kişilerin ve mültecilerin pozisyonları ile ilgili meseleler devletler tarafından daha fazla ciddiye alınmaya başlanmıştır. Bu kapsamda konuyla ayrıntılı olarak ilgilenmesi için 1944'de Birleşmiş Milletler Yardımlaşma ve Rehabilitasyon İdaresi (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration / UNRRA*) ve 1947'de BM bünyesinde Uluslararası Mülteci Örgütü (International Refugee Organization) kurulmuştur. Bu kurumların, 1948 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından ortaya çıkan Filistinli Arap mülteciler konusunda herhangi bir sorumluluk üstlenmemesi üzerine güvenilirliğini kaybetmesi 1950'de BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi (*BMMYK - United Nations High Commissioner for Refugees / UNHCR*)'nin kurulmasına sebep olmuştur (UNHCR, 2019).

Ancak önemle belirtmek gerekir ki 2. Dünya Savaşı'nın hemen ardından başlayan Soğuk Savaş Dönemi'nin etkisiyle UNHCR'de tarafsız olmaktan oldukça uzak kalmıştır. Zira kurumun en önemli mali destekçisi olan ABD, UNHCR'yi

ve dolayısıyla mültecileri SSCB'ye karşı kendi lehinde kullanmıştır (Çelebi, 2011) UNHCR Tüzüğü'ne göre "mültecilerin korunması için uluslararası sözleşmelerin sonuçlandırılması ve onaylanması" ve "mültecilerin kabulü" gibi hayati önem taşıyan hususlar dahil birçok diplomatik yetki bu kuruma tanınmıştır. Bu bakımdan UNHCR hem devletler ve hükümetlerle hem de devlet dışı aktörlerle yakın diplomatik ilişkiler kurabilmiştir (Maley, 2013).

Aktardığımız tarihsel süreçten de anlaşıldığı üzere devletlerin birbirleriyle savaş, barış, ticaret, ekonomi, kültür gibi alanlarda kurduğu ilişkiler gibi göç de devletler arasındaki iki ya da çok taraflı diplomatik ilişkilerinin önemli bir konusu haline gelmiştir. Bu bağlamda sadece devletlerin değil başta Avrupa Birliği (AB) ve BM olmak üzere birçok uluslararası örgütün de göç diplomasisine katkı sağlanmadıkları bilinmektedir. Lakin özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde göç diplomasisinin kullanılmasının artmasının temel nedeni, nüfus hareketliliğinin düzenlenmesinde hâlâ temel aktör olan devletlerde popülist milliyetçilikteki artışlar ve sınırların bölgeselleşme döneminde yeniden önem kazanmış olmasıdır (Adamson & Tsourapas, 2018). Bu bağlamda çalışmamızın bundan sonraki kısmında göç diplomasisinin türleri, kullanılma amaçları ve araçları analiz edilecektir.

2.) Göç Diplomasisinin Türleri

Literatür incelemesi yapıldığında göç diplomasisinin türlerinin en temelde iki başlıkta kategorize edildiği görülmektedir. Bunlardan ilki göç diplomasisinin kullanımı türlerine yöneliktir. İkinci temel tür ise göç diplomasisinin kullanan devletler açısından kategorize edilmesidir.

2.1.) Göç Diplomasisinin Kullanım Türleri

Göç diplomasisi alanında yapılan ilk çalışmalardan birisi "*Strategic Engineered Migration as a Weapon of War*" isimli makaledir. 2014 yılında Kelly M. Greenhill tarafından kaleme alınan bu çalışmada göç diplomasisi aşağıda genel hatları ile aktardığımız üzere dört farklı kategoriye ayrılmıştır.

2.1.1.) Mülksüzleştirici Göç Diplomasisi (Dispossessive Engineered Migration)

Her ne kadar “etnik temizlik” terimi 1990’larda Balkan coğrafyasında yaşanan savaşlarla beraber kitlesel sınır dışı edilmelere kadar literatüre girmemiş olsa da aslında tarihi fiili olarak çok daha eskilere dayanmaktadır. Zira 1990’lardan çok daha öncelerde de devletler bölge ya da mülk edinmek veya söz konusu bölgedeki etnik, dini ve politik dengeleri değiştirmek için grupları yerlerinden etmiş ya da soykırım yapmışlardır. Ayrıca belirtmek gerekir ki bu tip göç diplomasisi, sadece devletler ve devlet temsilcileri tarafından değil aynı zamanda isyancılar, karşıt gruplar, diktatörler ya da insanlar veya bölgeler üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen diğer güçler tarafından da sıklıkla kullanılmaktadır (Greenhill, 2014).

Yukarıda ismen belirttiğimiz dört göç diplomasisi çeşidi arasında en çok bilinen ve en sık kullanılan tür olan mülksüzleştirici göç diplomasisinin, sıklıkla sadece toprak edinimi arzusuyla uygulanıldığı düşünülse de bu daha ziyade devletlerin politik ve askeri hedefleriyle ilgilidir. En tipik örneği ise 2003’den bu yana Sudan’ın Darfur Bölgesi’ndeki uygulamalarıdır. Bilindiği üzere Sudan’ın kuzey ve güney bölgelerindeki çatışma 1956’daki bağımsızlık mücadelesine dayanmaktadır. 1962’de başlayan iç savaş, 1972’de Güney Sudan’ın özerk yönetim hakkı elde etmesiyle sona ermiştir. Ancak yaklaşık 10 yıl sonra 1983’de Kuzey Sudan, Güney’deki özerk bölgeyi işgal etmiştir. Bu süreç 2003’ten itibaren darbeler, karşı darbeler ve halk ayaklanmaları şeklinde durmaksızın devam etmiştir (Bianet, 2019).

BM Raporu’na göre bölgede yaklaşık 300 bin insan ölmüş ve 3 milyondan fazla insan zorla yerinden edilmiştir. Yerinden edilenler haricinde yüz binlerce insan da katliamdan kaçıp sınır komşusu olan Çad’a sığınmıştır. 65 milyon civarındaki mülteciler ise uzun yıllar boyunca bölge yakınlarındaki kamplarda ikamet etmişlerdir. El Beşir bu sebeplerden dolayı Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) tarafından etnik temizlik ve soykırım suçlarıyla suçlanmıştır (Copnall, 2019).

2.1.2.) Sınır Dışı Etme Diplomasisi (Exportive Engineered Migration)

Sınır dışı etme yöntemi, Atina İmparatorluğu’nun altın çağlarından itibaren muhaliflerle ve casuslarla başa çıkma yöntemi olarak kullanılmıştır. Sınır dışı edilenlerin genel olarak bireyler olduğu düşünülse de aslında bu yöntem belirli sosyal sınıflara ya da siyasi gruplara karşı da uygulanmıştır. Bu tür göç diplomasisi, ülkenin sosyal yapısını çok hızlı bir şekilde dönüştürmenin bir yolu olarak görüldüğü için çoğunlukla bir iç savaş ya da bir devrim sonrasında uygulanmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki genel itibarıyla bu tip göç diplomasisinin çok başarılı bir şekilde sonuçlandığı örneğe rastlamak zordur. Zira sonuçları itibarıyla bölünmüşlüğü derinleştirmekte ve sosyo-politik karışıklıkları artırmaktadır.

Sri Lanka’da Hükümet tarafından Tamil plantasyon işçilerinin devlet ülkesinden kovulması örneğindeyse sınır dışı etme üzerine kullanılan göç diplomasisi ve olumsuz sonuçları açıkça görülmektedir. Zira Tamil plantasyon işçilerinin sınır dışı edilmesindeki temel neden Sri Lanka’nın siyaset tarihinde ve politik altyapısında yatmaktadır. Dünyanın en önemli çay üreticilerinden birisi olan devlet ülkesinin tamamı Budist olan % 74’lük bir kesimi Sinhala dilini konuşurken, ülkenin en büyük ve en önemli azınlığı olan % 18’lik bir kısmı ise Tamilce konuşmaktadır (büyük çoğunluğu Hindu, bir kısmı da Müslüman’dır) (Evrensel Net, 2019). 19. yüzyıldan itibaren ülke içerisinde iki grup arasında zaman zaman şiddetlenen bir çatışma ortamı mevcuttur. İngiltere’nin sömürge topraklarından çekilmesiyle birlikte 1948’de bağımsızlık kazanan Sri Lanka’da çatışmalar ciddi boyutlara yükselmiş ve bu tarihten itibaren Sinhala Hükümeti, Tamil plantasyon işçilerini “geçici göçmenler” olarak tanımlayarak vatandaşlıktan çıkartmıştır. 1960’lardan itibaren Sinhala Hükümeti, Hindistan ve Çin gibi yakın komşularıyla ikili anlaşmalar yaparak hayatlarını Sri Lanka topraklarında geçiren Tamil plantasyon işçilerini ülkeden zorla göç ettirmeye başlamıştır. Bu durum ise nihayetinde 1976’da Tamil Kaplanları adı örgütün kurulmasına ve 2009’a kadar sürecek olan bir iç savaşın başlamasına neden olmuştur (AISLS, 2019).

2.1.3.) Askeri Yer Değiştirme Diplomasisi (*Militarized Engineered Migration*)

Askeri yer değiştirmeler ya dūřmanın komuta-kontrol merkezini, lojistiğini ve hareket kabiliyetini kısıtlayarak askeri avantaj elde etmek için ya da sözü geçen aktörün kendi güç yapısını artırması için kullanılan bir yöntemdir. Hem devletler hem de devlet dışı aktörler askeri yer değiştirme diplomasisini, yurt içinde veya yurt dışında yapacakları askeri operasyonları kolaylaştırmak için kullanılmaktadırlar.

Askeri yer değiştirme diplomasisinin en temel örneği SSCB'nin 1979'da Afganistan'ı işgalinde görölmektedir. Afganistan işgali sırasında SSCB, gerillaların destek üslerinden mahrum bırakılması ve boşalan sınır bölgelerine geniş çaplı hava bombardımanının yapılması için İran ve Pakistan'a bir mülteci akışı başlatmıştır. Söz konusu yerinden etmeler bir yandan gerillaları barınma, korunma ve yiyecek gibi temel ihtiyaçlardan yoksun bırakırken diğer taraftan hem Afgan mültecilerinin artması, Batı'nın dikkatini SSCB üzerine çekmiş hem de Afganistan'da mevcut Rus sempatisi ile Batı dūřmanlıęı tersine dönmüştür. İşgalin, bu denli tepkiye yol açmasındaki temel neden Afganistan'daki demografik yapının değişimidir. 1987 yılına gelindiğinde Afganistan nüfusunun % 9'u savaş nedeniyle ölmüştür (Sliwinski, 1989). Öte yandan 3,5 milyonu Pakistan'a, 2 milyonu İran'a ve geri kalanı Batılı devletlere olmak üzere yaklaşık 6 milyon insan göçe zorlanmıştır (Kanohistory, 2019).

2.1.4.) Zorlayıcı Göç Diplomasisi (*Coercive Engineered Migration*)

Göç diplomasisi kullanım türlerinin sonuncusu olan zorlayıcı göç diplomasisi, hedef devlet ya da aktörlerin politik davranışlarındaki değişiklikleri tetiklemek veya önlemek ve ekonomik kazanç elde etmek için kullanılan yöntemdir. Uygulamada geleneksel zorlama yöntemlerine büyük ölçüde benzerlik gösteren zorlayıcı göç diplomasisi zorlama, caydırma ve baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Teorik olarak, "*ceza ile zorlama (coercion by punishment)*" kavramına dayanan bu tür, rakip ya da dūřman devletin siyasi hedeflerine veya bölgesel emellerine ulaşmasını önlemek için, sivil nüfusu ciddi boyutlarda riske atarak, askeri güç

kullanımını içermektedir (Pape, 1996). Yapılan uygulamalar, rakip aktörün geleneksel zorlamada genellikle "risk stratejileri" olarak adlandırılan şeyleri yerine getirmeyi tercih ettiğini göstermektedir. Zira burada esas olgu rakibini kontrol etmekle ilgilidir ve nispeten daha güçlü bir olan aktör, diğer aktörleri ödöl veya ceza yöntemleriyle kontrol edebilir. Ancak Robert A. Pape'ye göre ödöl cezadan daha işlevseldir ki bunun nedeni cezanın uzun vadede daha büyük bir uyumsuzluğa yol açma ihtimalidir (Pape, 1996).

Risk stratejileri, zorlayıcı göç diplomasisinde muhtemelen iki nedenden dolayı çok fazla tercih edilmektedir. İlk olarak çok büyük bir göç, rejimin dengesini bozabilir. İkincisi, yaşanan toplu göçler, askeri müdahalelerin durdurulma veya tersine çevrilip rejime karşı uygulanma ihtimallerini artırmaktadır. Bu teoriye verilebilecek en uygun örnek Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Balkanlardır. Genel hatlarıyla özetlersek, dönemin Yugoslavya Cumhurbaşkanı Slobodan Miloseviç 1999'da başlıyan savaş sürecinde Kosovalıların toplu ve zorunlu bir biçimde göç ettirilmesinin, NATO bombalamalarının devam ettiği süreçte yalnızca kendisine zarar vereceğini fark ederek, sürgün ve yerinden etme hareketlerini minimal ve sınırlı tutmuştur (Hayden, 2019).

Öte yandan iki faktör risk stratejilerinin başarılı olmasını engelleme eğilimindedir: göçmenlerin kendileri ve risk stratejilerinin niteliği. Thomas Schelling'in iddia ettiği gibi ideal zorlayıcı eylem bir kez başlatıldığında eğer uyumluluk öncelikliyse asgarî bir zarara ama değilse büyük bir zarar neden olacaktır (Schelling, 1960). Temel sorun ise kitlesel göçlerin bir kez başlatıldığında devam edecek olmasıdır. Ayrıca kitlesel göç, devlet lideri ya da herhangi bir aktör tarafından başlatıldığında, o otorite eninde sonunda göçün kontrolünü kaybedecektir. Bunun nedeni, etnik temizlik adı altında kitlesel göçe neden olan rejimler aynı zamanda hem düzensizliğe hem de disiplin eksikliği yaşayan ve çoğunlukla rejimin amaç ve stratejileriyle çatışan hedefleri olan haydut grupların yayılmasına neden olacaktır. Diğer bir sorun da aynı şekilde yerinden edilenlerin de kendi gündemlerinin olmasıdır. Bu kişiler çoğu zaman gittikleri devletlerde, kendilerini zorla gönderen

rejime karşı çeşitli faaliyetler yürütebilmekte ve rejimin istikrarını baltalayabilmektedirler.

2.2.) Göç Diplomasinin Kullanan Devletler Açısından Türleri

Göç diplomasisi, geleneksel diplomasiye benzer şekilde işlev görmekte, devletlerarasındaki çıkarlar ve mevcut güç ilişkileri tarafından şekillenmektedir. Bu bağlamda diplomasinin doğru uygulanması, devlet gücünün ve çıkarlarının askeri ve ekonomik göstergeleri kadar önemlidir. Zira göç diplomasinin çerçevesi, devletlerin menfaatlerini hesapladıkları bir alan olup, göç alan, göç veren ve transit devlet olup olmamalarına dayanan ve buna bağlı olarak diğer devletlere karşı göç ve mülteciler hususlarını pazarlık kozu olarak kullanmalarına dayanmaktadır. Başka bir deyişle bir devletin göç diplomasisini ne denli kullanabileceği, hedef devlet (*immigration*), kaynak devlet (*emigration*) ya da transit devlet olması bakımından değişiklik göstermektedir (IOM, 2020). Üstelik Türkiye ve Meksika gibi bazı devletler hem göç alan hem göç veren hem de transit devlet konumunda bulunmaları nedeniyle göç diplomasisini daha sık ve daha doğru bir şekilde kullanmak zorundadır (Adamson & Tsourapas, 2018).

2.2.1.) Hedef Devletler Açısından Göç Diplomasisi

Göçü kabul eden devletlerin öncelikli gündemi göçün dinamikleri ile ilgilenmek ve insan akışını yönetmektir. Bu kategorinin en tipik örneği ABD'dir. Zira ABD'nin kökeni göç hareketlerine dayanmaktadır ve devlet göçmenler tarafından kurulmuştur. Ayrıca Amerika topraklarının keşfedilmeye başlandığı tarihlerden bugüne kıta sayısız göç olaylarıyla karşılaşmıştır.

ABD'nin göç diplomasisi uygulamaları Soğuk Savaş'ın başlangıcına dayanmaktadır. Bilindiği üzere 2. Dünya Savaşı Avrupa toprakları içerisinde en az 2 milyon "yerinden edilmiş insan" bırakmıştır. Önceleri faşist işgallere karşı direnişin bel kemiğini oluşturan ve daha sonra artan komünist popülaritesine karşı bu yerinden edilen kişilerin kaderi Batı için önemli bir güvenlik konusu haline gelmiştir. ABD liderliğindeki

Batı Bloğu, SSCB'nin baskıcı bir sisteme yol açtığını ve halkını küresel egemenliği sağlama çabalarının hizmetinde neredeyse köleleştirdiğine dair söylemlerde bulunmaya başlamıştır (Toft, 2007). Soğuk Savaş sırasında bu mülteciler ABD ve müttefikleri için üç nedenden dolayı değerlidir: Birincisi, Doğu Bloku'ndan kaçanlar genellikle zulüm gören girişimci, yetenekli ve iyi eğitilmiş bireylerdir. İkincisi Doğu Bloku toplumlarındaki konumlarının bir eseri olarak, bu mülteciler genellikle SSCB liderliğindeki blokta ekonomik, teknolojik ve sosyal koşullar hakkında istihbaratçı olarak görülmüşlerdir. Üçüncüsü, ABD açısından, bu mültecilerin birçoğunun anlattığı zulüm ve baskı hikâyeleri, bu döneme damgasını vurmuş olan propaganda savaşında büyük değer taşımaktadır.

Bu bağlamda Washington günümüzde, öncelikle Meksika ve Latin Amerika devletlerinden gelen göçlere odaklanan karmaşık bir göç diplomasisi izlemektedir. ABD'nin bugün uyguladığı en temel göç politikası ise sınırları kapatma üzerinedir. Soğuk Savaş Dönemi boyunca mültecileri devlet ülkesine kabul eden ve onlardan siyasi bir silah yaratan ABD, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber bu mültecileri yeniden yerleştirme ve sınır kapılarını kapatma politikaları izlemeye başlamıştır. 2018 yılı itibarıyla 47 milyon göçmene ev sahipliği yapan ABD'nin topraklarına girmek için hali hazırda sınırlarda bekleyen yaklaşık 150 milyon insanın daha olduğu bilinmektedir (Sabah, 2019). Ayrıca sadece 2019 yılının Mayıs ayında Meksika Sınırı'ndan ABD topraklarına izinsiz giriş yapan 140.000 kişinin olduğu tespit edilmiştir (Washington Post, 2019). 2001'de yaşanan terör saldırılarının iç kamuoyu üzerinde yarattığı psikolojiyi ve bu saldırıyı göçmenlere bağladığını göz önünde bulunduracak olursak ABD'nin güvenliği adına neden tavrını ve kullandığı diplomasiyi değiştirdiği bizce daha kolay anlaşılabilir.

2.2.2.) Kaynak Devletler Açısından Göç Diplomasisi

Göç diplomasisi incelemelerinde bir diğer önemli aktör de göç gönderen devletler (*emigration*)'dir. Bu devletler, göç alan devletlerin aksine göçün dinamikleri ile beraber büyük ölçüde insan çıkarları

hususuyla ilgilenmektedir. Bu göç diplomasisi türü, önemli derecede hem günümüzde hem de geçmişte küresel güney devletleri ile ilgidir. Bilhassa Orta Doğu, gerek dünyanın nüfusa oranla göçmen sayısının en fazla olduğu bölge olması gerekse devletlerarasındaki emek akışının çok yoğun olması gibi nedenlerle göç veren devletlerin göç diplomasisini incelemek için uygun bir örneklem oluşturacaktır. Bölgede, ekonomik göçler ve zorla yerinden edilmeler, yüksek derecede entegre bir bölgesel iş gücü piyasasının oluşmasına yol açmıştır. İşgücü göçü, Orta Doğu'daki en dinamik ekonomik faktörlerden biri olmakla beraber bölgedeki göçmen işçilerin gönderdikleri dövizler, devlet sermayesine katkı sağlamak ve bölgesel ticaretin değerini yükselmektedir (Thiollet, 2011). Bu kapsamda Mısır Orta Doğu'nun en büyük emek ihracatçısı konumunda olup göç diplomasisini en etkili şekilde uygulayan aktördür (Thiollet, 2011).

Mısır'ın uyguladığı göç diplomasisi iki farklı dönemde incelenebilir. Birinci dönemde kullanılan göç diplomasisi 1950-1970 arasında Modern Mısır'ın kurucu lideri Cemal Abdul Nasır tarafından Mısır'ın yurt dışındaki aktivizmini artırmak, Baas zihniyetini yaymak ve Arap Birliği'ni kurmak gibi siyasi amaçlara hizmet etmiştir. Nasır bu kapsamda, başta öğretmenler ve avukatlar olmak üzere büyük çoğunluğu yüksek vasıflı personellerden oluşan insanları diğer Arap devletlerine göndermiştir (Adamson & Tsourapas, 2018). Böylece Arap milliyetçiliği fikrini, hedef devletlerde yaymayı amaçlamıştır ki bu dönemde Suriye, Irak, Libya gibi devletlerde Baas zihniyetinin iktidara gelmesi ya da ciddi bir muhalif hareket olarak ortaya çıkması ve 1958'de kurulan Birleşik Arap Cumhuriyeti (kısa ömürlü olsa bile) Nasır'ın göç diplomasisini kısmen başarılı yürüttüğünün göstergesidir.

Mısır'ın göç diplomasisi uygulamalarının ikinci dönemi ise 1970'lerde Enver Sedat'ın iktidarı ile başlamış olup Hüsnü Mübarek Dönemi'nde de devam ettirilmiştir. Bu dönemde, özellikle 1978 yılında imzalanan Camp David Antlaşması'ndan sonra normalleşen Mısır-İsrail ilişkileri nedeniyle Mısır, diğer Arap Devletler tarafından dışlanmıştır. Bu sebeple Mısır'ın ikinci dönem göç diplomasisi, iki taraflı iş birliğine odaklanmıştır. Nitelikli

Mısır işçilerinin petrol üreten Arap devletlerine gönderilmesi, Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek dönemlerinde uygulanan göç diplomasisinin en önemli ayağını oluşturmuştur. Böylece ekonomik açıdan güçlü Körfez devletleri ile yakınlaşmak ve yakın diplomatik ilişkiler kurmak hedeflenmiştir. Bu sebeple günümüzde dahi 97 milyonluk Mısır nüfusunun 6 milyondan fazlası diğer Arap Devletlerinde yaşamaktadır (Migration Policy, 2019).

2.2.3.) Transit Devletler Açısından Göç Diplomasisi

Göç diplomasisini kullanan ya da kullanmak zorunda kalan son devlet türü olan transit devlet, kaynak ya da hedef devleti olmayan ancak bu ikisinin ortasında bulunan ve göçmenlerin geçiş güzergâhında bulunan devlettir. Bu tür devletlerin jeopolitik konumları gerek göç veren gerekse göç alan devletler için son derece önemlidir. Bu sebeple göç yolları üzerinde bulunan devletler, bu önemi kavrayıp göç diplomasisini etkin bir şekilde yürüttükleri takdirde büyük çıkarlar elde edebilir.

Transit devlet olarak uluslararası sistemde ilk göze çarpan aktörlerden biri Meksika'dır. ABD'deki göçmen nüfusu nedeniyle göç veren devlet olma vasfının yanı sıra Latin Amerikalıların ABD'ye giderken kullandığı yol üzerinde olması nedeniyle de önemli bir transit göç devletidir. Meksika, son yüzyıldır dünyanın hem en fazla göç veren devleti hem de en önemli transit devleti olma özelliğini avantaja çevirmeye çalışmaktadır. Sırasıyla 1917 ve 1942 tarihlerinde ABD ve Meksika arasında göç anlaşmaları yapılmıştır ki "*Bracero Programı*" adı verilen bu uygulamalara göre Meksika'dan ABD'ye iş gücü göçü akışı başlamıştır (Bracero Archive, 2019). ABD'nin iki büyük dünya savaşının etkisiyle nüfus problemi yaşaması Meksika'nın legal ve serbest bir şekilde ABD topraklarına hem kendi vatandaşlarını hem de güney komşularından gelen insanları göndermesine neden olmuştur. Ancak 1964 yılında imzalanan göç anlaşmasının ardından ABD'ye illegal yollarla giren Meksikalı ve Latinlerin sayısında ciddi oranlarda artış olmuştur (Escobar, 2006). ABD bu sebeple, devlet ülkesine olan göçü durdurmaya yönelik politikalar

uygulamaya başlamıştır. Yukarıda değinildiği üzere 1980'ler itibarıyla dünyada başlayan göç karşıtı politikalar, 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları sonrasında daha da ciddileşmiştir. Fakat ne tür politika izlerse izlesin ABD, Meksika sınırından gelen göçü durduramamıştır. Günümüzde hala bu sınır ABD için öncelikli sorun alanlarından birisini oluşturmaktadır.

Öte yandan neredeyse tüm Latin Amerika ülkelerinin ekonomileri ABD'ye verdikleri göçlerden olumsuz etkilenirken Meksika bu göçlerden ciddi oranda çıkarlar elde etmiştir (Escobar, 2006). Bu durumda Meksika'nın transit göç diplomasisini başarılı bir şekilde uyguladığını göstermektedir. 2012 yılına kadar Meksika Devlet Başkanı olan Felipe Calderon, transit göç diplomasisini genel itibarıyla ABD-Meksika dostluk ilişkilerinin sürdürülmesinin bir aracı olarak kullanmıştır. Bunun sonucunda ise Meksika, bilhassa Orta Amerika ülkelerine düşmanca politikalar uygulayarak, kendini Latin Amerika'dan büyük ölçüde soyutlanmıştır (USA Today, 2019). Ancak Calderon'un ardından iktidara gelen ve Kasım 2018'e kadar görevde kalan Pena Nieto, göç diplomasisini çok yönlü bir şekilde işletmiş, bir yandan ABD ile olan ilişkilerine dikkat ederken diğer yandan Latin Amerika ülkeleriyle de arasını düzeltmeye çalışmıştır (Donnelly, 2019).

3.) Göç Diplomasisinin Kullanılma

Amaçları

Göç Diplomasisinin devletler ya da diğer aktörler tarafından kullanılmasının amaçlarını aşağıda belirttiğimiz ana başlıklar altında incelemek mümkündür.

3.1.) Güvenlikle İlgili Amaçlar

Realizme göre devletin bekası ve güvenliği için yöneticiler genel iyiye ve ahlak anlayışına göre hareket etmeyebilir ve hatta kimi realist yazarlara göre zaten etmemelidir. Zira söz konusu kurama göre esas önemli olan kişilerin neler hissettiği ya da düşündüğü değil devletlerin çıkarlarıdır (Ersoy, 2017). 17. yüzyıldan günümüze kadar geçerliliğini koruyarak, uluslararası sistemi anlamak adına kavramlar ve analizler üreten realizme göre güvenlik konuları yüksek politika (high po-

litics) dahilindedir. Çünkü devletlerin temel amacı güçtür ve bu gücün en temel parametrelerini askeri konular oluşturmaktadır (Ersoy, 2017). Bu nedenle devletler, insanlar için (göçmenler için) hayati bir mesele olan göç hareketlerini, güvenlik çıkarları münasebetiyle kullanmaktadır.

Yukarıda "Zorlayıcı Göç Diplomasisi" başlığı altında değinildiği üzere Miloseviç'in 1999'da Kosovalı mültecileri tehdit etmesi gibi devletlerin zorla yer değiştirme tehditlerini, güvenlik amaçlarına ulaşmak için kullandıkları bilinmektedir. Orta Doğu'da güvenlik stratejisi olarak zayıf devletlerin, güçlü devletlere emek göçü sağlayıp bu devletler karşısında avantaj sağlamaya çalışmaları da güvenlik için kullanılan göç diplomasisinin örnekleri arasındadır (Adamson & Tsourapas, 2018). Bu kategorinin en yeni örneklerinden birisi ABD'nin Meksika sınır kapısına örmek istediği duvardır. ABD Başkanı Donald Trump'ın güney sınırında örülecek bir duvar için fon sağlama girişimleri, Orta Amerika ile ilişkilerini geliştirmeye başlayan ve göç konusunda ABD'nin başını ağrıtan Meksika için bir ceza-ödül oyununu da içermektedir. Trump, "Ülkemizin göçmenlik sistemi çok kötü şekilde bozulmuş durumda, bunu düzeltmemiz lazım" sözleriyle güney sınırının yeterince korunaklı olmadığına ve buradan uyuşturucu kaçakçılığının ya da yasa dışı (düzensiz) göçmenlerin ABD sınırlarının içine girdiğine dikkat çekmiştir (HaberTürk, 2019).

Ancak belirtmek gerekir ki göç diplomasisinin, göç politikalarından en temel farklarından biri sadece devlet ya da uluslararası örgütlerin değil, bireylerin de göç diplomasisi uygulayabileceğidir. Bu hususta güvenlik sağlamak için göç diplomasisinin uygulandığı bir başka örnek ise Rahaf Muhammed adında genç bir kadının Suudi Arabistan'da şiddetten kaçarak, Kanada'ya iltica etmesidir (Sputnik, 2019). Söz konusu genç kadına Kanada'nın sığınma hakkı vermesi ve BM'nin de mülteci statüsü tanınması Suudi Arabistan'ın bir hayli tepkisine neden olmuştur.

3.2.) Ekonomik Amaçlar

Literatürde genel kabul gördüğü üzere ekonomi, tüm aktörlerin varlıklarını sürdürebilmeleri adına en temel gereksinimlerden birisidir. Bu se-

beple göç diplomasisi en çok ekonomik amaçlar adına kullanılmaktadır. Bunun en temel örneği Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) ilişkileri kapsamında mevcuttur. Zira AB, Türkiye'yi göç politikaları konusunda yıllardır sınamaya devam etmektedir. Örneğin 2016 yılında AB, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Birlik topraklarına geçmek isteyen Suriyeli göçmenler üzerinde güçlü bir kontrol sağlayabilmesi için, Türkiye'ye 6 milyar avro fonu vaat edilmiştir. Üstelik bu anlaşmaya bağlı olarak Akdeniz'e geçen mülteciler Türkiye'ye geri gönderilebilmesi de muhtemeldir (The Conversation, 2019). AB'nin bu tutumunda ki temel neden, Türkiye'nin uzun zamandır dış sınırlarını koruyan bir aday üye devlet olmasıdır. "Avrupa mülteci krizi yılı" olarak adlandırılan 2015 yılı itibarıyla Avrupa'da yaşayan Suriyelilerin sayısı bir milyonu aşmıştır. Ancak Suriyeli mültecilerin çok büyük çoğunluğu gelişmiş Kuzey ülkelerinde değil başta Türkiye olmak üzere, gelişmekte olan komşu ülkelerde yer almaktadır (UNHCR, 2019). Bu nedenle AB, kendisine hem komşu hem de aday olan ve göçmen akışının bir hayli yoğun olduğu Türkiye'ye kendisini korumak için büyük miktarlarda yardımda bulunmaktadır. Transit ülke konumunda olan Türkiye ise göç diplomasisini kullanarak, bir denge oluşturmaya çalışmaktadır (Akçapar, 2017).

Ayrıca göç diplomasisi, silah ve askeri yardım için pazarlık kozu olarak da kullanılabilir. Örneğin Etiyopya, 1991'daki iç savaşını sona erdirmek için yapılan barış görüşmelerinde, yaklaşık 14.00 Etiyopyalı Yahudi'nin İsrail topraklarına göç etmesine izin vermeden önce İsrail'den 36 milyon dolarlık yardım ve silah talebinde bulunmuştur (NY Times, 2019).

3.3.) Tarihi ya da Coğrafi Bağları Tesis Etmek

Devletler, geçmişte yapılan nüfus mübadeleleri kapsamında, kendi iç güvenliklerine tehdit algıladıkları bireyleri ya da grupları kovmak, sınır dışı etmek ya da geri göndermek için diğer devletlerle göç diplomasisi uygulamışlardır. Ancak belirtmek gerekir ki genellikle uluslararası örgütler ya da sömürgeci güçler tarafından sağlanan bu tür uygulamalar, ağır insan hakları ihlali içerebilmektedir (Adamson & Tsourapas, 2018).

Örneğin Türkiye ve Yunanistan arasındaki 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan "Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol", Osmanlı Devleti'nin dağılmasını takiben Lozan Barış Antlaşması'nın bir sonucudur. Zira bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nin toprak kaybı ile başlayan göç sorunları, Balkan Savaşları ile hız kazanmıştır. Balkan Savaşları ile Tasalya, Makedonya, Girit, Epir gibi bölgeleri ele geçiren Yunanistan, kurulduğu ilk yıllardaki homojen nüfus yapısını kaybetmeye başlamıştır. Lakin Yunanistan'ın bağımsızlık mücadelesi vermeye başladığı günlerden beri temel politikası egemen bulunduğu topraklarda tek uluslu bir millet yaratmaktır. Bu amaçla Yunanistan, 1913 tarihinden itibaren mübadele yapılması için çalışmalara başlamış fakat 1. Dünya Savaşı çıktığı için müzakereler durdurulmuştur (Özdal & Vardar, 2021). Ancak 1. Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan "Türk-Yunan Savaşı" yani "Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı" neticesindeyse Anadolu'dan Yunanistan'a bir milyondan fazla kişi göç etmiştir. Geriye kalan göç sorunu ise Lozan Barış Antlaşması'nda çözülmüş ve Türkiye'ye gelenlerin sayısı toplamda yarım milyonu bulurken, Anadolu'dan giden Rumlar'ın sayısı ise yaklaşık 1 milyon 200 bin seviyesinde olmuştur (Özlem, 2021; Yıldırım, 2016).

Benzer şekilde göç diplomasisi, Hindistan tarafından 1947 yılında millet inşası amacıyla da kullanılmış ve 14 milyondan fazla insan göçe zorlanmıştır. Böylece göç diplomasisi Pakistan İslam Cumhuriyeti'nin ve Hindistan Cumhuriyeti'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Büyük Hindistan coğrafyasının iki devlete bölünmesi, genellikle nüfus değişimi sırasında ortaya çıkan şiddete kitlesel katılımla karmaşık hale gelen milliyetçi bir mücadelenin ürünü olarak görülse de esasen bu Müslümanlar ile Hindular arasında yaşanan sorunların sonucudur (Mpib, 2019).

3.4.) Yumuşak Güç Elde Etmek

Devletlerin göç diplomasisini kullanmasındaki amaçlarından sonuncusu ise bunu kamu diplomasisi hedeflerine ulaşmak adına yumuşak güç olarak kullanmak ya da kültürel ve sembolik nedenlerdir. Örneğin, Soğuk Savaş sırasında ABD, mülteciler (*refugee*) ile iltica talebinde bulunanları (*asylum seeker*), Doğu Bloku ülkelerinden gelenler

ve komünist olmayan ülkelerden gelenler olarak ayırmış ve özellikle Sovyetlerden ve Küba'dan gelenleri, propaganda aracı olarak kullanmıştır. Benzer şekilde Brezilya, yurt dışındaki nüfusunu yöneterek, kendisine uluslararası ilişkilerde bölgesel bir rol oluşturmak istemektedir. Fransa'nın "de la Francophonie" adındaki devlet destekli örgüt aracılığıyla çeşitli ülkelere öğretmen yollaması göç ve yumuşak güç arasındaki etkileşimin diğer örneğidir.

Japonya da "Japonya Değişim ve Öğretim / Jetto Puroguramu (JET)" programı kapsamında benzer uygulamalar yürütmektedir. Japonya'nın nüfusunun çok büyük bir kısmının yaşlılardan oluşması, iş gücü açığına neden olmaktadır. Japonya bunu ortadan kaldırmak için çeşitli ülkelere genç insanları ülkesine kabul edip, o kişilere kendi topraklarında elde edemeyecekleri kadar lüks hayat standartları sunmaktadır. 10 yıl öncesine kadar içine kapanık, homojen bir yapıya sahip Japonya son zamanlarda, uluslararası bir merkez olmak için çabalamaktadır. Böylece Japonya son zamanlarda göç diplomasisini en etkin kullanan devletlerden biri olma konumundadır (BBC, 2019).

4.) Göç Diplomasisinin Araçları

Devletler ya da diğer aktörler, yukarıda bahsedilen çeşitli amaçlarla diplomasi masasına oturduklarında, hedeflerine ulaşmak için ellerinde bazı kozlar bulundurmaları zorundadır. Bu bağlamda göç diplomasisini uygulayacak aktörlerin üç temel aracı şu başlıklar altında tespit edilebilir.

4.1.) Mülteciler

Mülteciler zulüm, savaş ya da şiddet nedeniyle ülkesinden kaçmak zorunda olan kişilerdir. Ayrıca mültecilerin vatandaşı bulunduğu devlet tarafından ırkı, dini, siyasi görüşü ya da mensup olduğu aşiret yüzünden şiddet görme korkusu vardır (Unrefugees, 2019). Son yıllarda, tarihte görülmemiş rakamlarda göç olayları yaşanmakta olup 2019 yılı UNHCR verilerine göre dünyada 70,8 milyon kişi zorla yerinden edilerek göçe zorlanmıştır ve bunların 25,9 milyonunu mülteciler oluşturmaktadır. Günümüzdeyse zorla yerinden edilenlerin rakamı UNHCR (2022) verilerine göre

100 milyonu aşmıştır ve bu kişilerin 26,6 milyonu mülteci. Görüldüğü üzere rakamlar her geçen yıl artmaya devam etmektedir. Rakamların bu kadar yüksek olması nedeniyle mülteciler, devletlerin odak noktası haline gelmiş ve devletler aslında mültecilerle ve istenmeyen göçlerle mücadele ederek bunları diplomasinin aracı olarak da kullanmaya başlamışlardır.

Öte yandan mülteciler, kendi devletlerinin fiziksel güvenliğini ya da en temel insan haklarını sağlama konusunda isteksiz veya yetersiz bir durumda oldukları için uluslararası toplumdan korunma talep etmek zorundadır. Sırf bu nedenle bile mülteciler konusu çok önemli bir insan hakları konusudur. Ancak mülteci sorunu bir insan hakları meselesinden çok daha fazlasıdır. Zira mülteci hareketi aynı zamanda uluslararası politikanın doğal bir parçasıdır. Buna ek olarak «Mülteci figürü», uluslararası düzen ve adaleti sağlamak için devlet sisteminin üstlendiği devlet-vatandaş-bölge ilişkisinin başarısızlığını sembolize etmektedir (Betts & Loescher, 2011). Görüldüğü üzere mülteci hareketlerinin sebepleri, sonuçları ve müdahaleleri dünya siyasetiyle iç içe geçmiş durumdadır. Ayrıca mülteci hareketlerinin sebepleri çatışma, devlet başarısızlığı ve uluslararası politik ekonominin eşitsizliği ile desteklenmektedir. Hareketlerin sonuçlarıysa güvenlik, çatışmaların yayılması, terörizm ve ulus aşırılıkla ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle mülteci hareketleriyle mücadele etmek, dünya düzeni, adaletin tesisi ve uluslararası iş birliğinin kolaylaştırılması için bir meydan okumadır (Betts & Loescher, 2011).

Genellikle mültecilerin, gittikleri bölgelerde kendi hareketlerini kontrol etme kapasitesine sahip olmaları ve yaşamaya başladıkları alanlara entegrasyonu sağlayamamaları nedenleriyle devletler, mültecilerin hayatlarını zorlaştıracak çeşitli önlemler almaktadır. Bu tür önlemler doğrudan insan kaçakçılığının ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktadır. Bu yüzden zengin ülkeler son zamanlarda mülteci meselesini çok sık gündemde tutmaya başlamışlar hatta bu devletler tarafından, kendi başlarına hareket eden mülteciler sapkın ve suçlu olarak tanımlanmıştır. Böylece son yirmi yıldır, mültecilere kapıları kapatma eğilimi başlamış ve siyasi liderlerin mültecileri

uzak tutmaları için kitlesel seçmenlerin taleplerine büyük ölçüde cevap vermeleri söz konusu olmuştur (Maley, 2013). Bu durumsa devletlerin mülteci meseleleri konusunda ki diplomatik duşuşlarına yansımıştır.

Avustralya'da 2001'de yaşanan Tampa Meselesi (*Tampa Affair*) bu hususa örnek verilebilir. Söz konusu olayda 433 düzensiz göçmen, bir balıkçı teknesinde Noel Adası'nın 140 km kuzeyinde uluslararası sularda mahsur kalmıştır. Göçmenler yakındaki Norveç yük gemisi MS Tampa tarafından kurtarılmış ancak Avustralya hükümetinin kesin emirlerine karşın yasa dışı yollarla ülkeye girmeye çalışmışlardır. Böylece Avustralya'da "Tampa Affair" olarak tarihe geçen bir dizi olaylar silsilesi başlamıştır. Tampa Affair, Avustralya hükümetinin "Pasifik Çözümü" isimli bir program uygulayarak, yasa dışı denizcilige karşı sert bir duruş sergilemesine neden olmuştur. John Howard ve hükümeti bunu yaparak, Avustralya sınırlarını kontrol etmeyi amaçlamıştır ki bunu yaparak yaklaşan seçimleri de güvence altına almak istemiştir. Nihayetinde iki ay sonraki seçimlerden önce Howard şu sözleri söylemiştir: "Bu ülkeye kimin geldiğine ve geldikleri koşullara karar vereceğiz." (Conservatives, 2019) Tampa Meselesi'nin hemen ardından yaşanan 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları ise mülteci meselesinin güvenleştirilmesine neden olmuştur (Maley, 2013).

4.2.) İşçi Göçmenler - Emek Göçü

Uluslararası emek göçü, insanların bir ülkeden başka bir ülkeye istihdam amacıyla hareket etmesi, geçmesi olarak tanımlanabilir. Fakat emek göçü yeni bir fenomen değildir ve insanlar ilk çağlardan beri ekonomik nedenlerle başka yerlere göç etme eğilimindedir. Ancak 2. Dünya Savaşı sonrası dönem, emek göçü için bir kırılma noktasıdır. Zira 2. Dünya Savaşı sırasında hem demografik yapı açısından hem de altyapı bakımından ciddi hasar gören Avrupa, birçok farklı ülkeden kabul ettiği işçiler sayesinde yeniden inşa edilmiştir. 1940'lardan beri artan küreselleşmenin de etkisiyle emek hareketliliği dünya genelinde politika gündeminin en fazla tartışılan konularından birisi olmuştur. Günümüzde de iş için göç eden insanların sayısı

artmaya devam etmektedir. 2020 yılında yayımlanan IOM raporuna göre işçi göçmenlerin sayısı 164 milyon civarındadır (IOM, 2020). Güncel rapora göre ise işçi göçmenlerin sayısı 169 milyona çıkmıştır (IOM, 2022).

Daha geniş bir biçimde belirtirsek, 1970'lere kadar Fransa, İsviçre, Federal Almanya ve BENELUX gibi gelişmiş devletlerde oluşan emek talebi açığı nedeniyle göçmen işçilere özellikle önem vermiştir. Özellikle Güney ve Doğu Avrupa'dan Batı Avrupa'ya başlayan işçi göçleri göç alan devletlerin ekonomilerine hızlı şekilde katkı sağlamıştır (Özdal, 2018a). İşçi göçmenler, göç alan devletlerin büyüme ve gelişmesine buldukları katkının yanı sıra menşei devletlere de birçok avantajı vardır. Örneğın, az gelişmiş ya da gelişmekte olan devletler, gelişmiş ülkelere işçi göndererek, nüfus yoğunluğunu hafifletmiş ve istihdam sorununa çözüm bulmuşlardır (Özdal, 2018a). Ayrıca gönderen devletler, göçmenlerin göç deneyimleri sırasında edindikleri becerilerden de faydalanmaktadır.

Bununla beraber göç süreci yönetim, göçmen işçilerin korunması, göç ve kalkınma bağlantıları ve uluslararası iş birliği açısından karmaşık zorlukları beraberinde getirmektedir. Bu durum, işçi göçmenleri, diplomasinin genişleyen şemsiyesi altındaki göç diplomasisi çalışmalarına dahil etmektedir. Zira taraf devletler iki taraflı ya da çok taraflı olarak masaya oturmak zorunda olup, işçi göçmen ya da emek göçü konusunu birbirlerine karşı koz olarak kullanabilmektedirler.

Emek göçünün, göç diplomasisinde kullanıldığı en tipik örneklerden birisi Mısır'dır. Mısır'ın örnek devlet olarak seçilmesinin iki temel nedeni mevcuttur. Bunlardan birincisi Mısır'ın Orta Doğu'daki en büyük göçmen işçi tedarikçisi olmasıdır. İkincisi Mısır göçmen popülasyonunun dünyanın birçok yerine yayılmış olmasıdır ki Mısır bu işçi göçmen gruplara yönelik tavırlarını, ev sahibi devletlere göre belirlemektedir. "Göç Veren Devletler Açısından Göç Diplomasisi" başlığı altında incelendiği üzere Mısır, Orta Doğu'da pan-Arabizmin lideri olmak istemiş ve bunun diğer devletler tarafından desteklenmesini artırmak için vasıflı Mısırlı işçilerin göç etmesini sağ-

lamıştır.

1970-2011 dönemleri arasında, Mısır yurt dışındaki işçilerine yönelik iki farklı politika geliştirmiştir. Bir yandan, Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'daki işçilere çeşitli kurumsallaştırılmış kapsayıcı bağlantılar kurulmuştur ve bu grupların vatanıyla olan bağlarını güçlendirmeyi amaçlayan çeşitli yasal hükümler, yıllık konferanslar ve Mısır'a ücretsiz geziler düzenlenmiştir. Öte yandan, Arap dünyasındaki Mısırlı işçilere yönelik devlet politikaları minimal ve reaktif kalmıştır. Çeşitli meseleleri ele almayı amaçlayan devlet mekanizmaları, isteksizce de görünse geliştirilmiştir. Fakat Cemal Abdul Nasır'dan sonra onun politikalarının aksine Orta Doğu'daki işçi göçmenlerin, insan hakları yeterince korunmamıştır (Tsourapas, 2015). Devletin, Avrupa ve Kuzey Amerika'da yaşayan Mısırlılara yönelik proaktif politikası, Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek'in iç politik-ekonomi öncelikleriyle ve dış politika hedefleriyle açıklanabilir (Tsourapas, 2015). Mısır'ın ekonomik sıkıntılarına çözüm olarak serbest ekonomiyi görmesi, Batı'nın bilgi aktarımı ve ABD'ye yeniden uyum sağlama konusundaki inancı Batı'ya emek ve beyin göçünü yoğunlaştırmasına ve oralardaki Mısırlılarla iletişimini kuvvetlendirmesine neden olmuştur. Orta Doğu'daki emek göçü ise özellikle 1979'da İsrail'le yapılan Barış Antlaşması'nın ardından Mısır'ın Orta Doğu'dan tecrit edilmesinin etkilerini hafifletmek için kullanılmıştır (Tsourapas, 2015).

4.3.) Diaspora

2. Dünya Savaşı'ndan bu yana göçün eşi görülmemiş seviyelere ulaştığı dünyada diasporalar hem ulusal hem de uluslararası cephelerde etkili aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Diasporalar, Kürt eylemcilerden Hintli göçmen girişimcilere ya da İsrailli göçmen lobilerine kadar, diplomasinin iletişim, temsil ve müzakere işlevlerini yerine getirmek için potansiyel diplomatik aktörler olarak çalışmaktadırlar. Bu kapsamda diasporalar, kaynak devletleri için üst düzey diplomatik müzakereler sağlamanın yanı sıra buldukları devlet ile gönderen devlet arasındaki iletişimi artırma işlevi de görmektedir-

ler. Ayrıca buldukları ülkelerde lobiler kurarak buralardaki iç ve dış politika gündemlerini etkileyebilir veya yeni bir ulus-devlet yaratma hakkı için diğer devlet aktörlerini ve uluslararası örgütleri harekete geçirebilirler. Böylece diasporalar, yönetime katılarak diplomatik müzakerelerde giderek daha önemli bir rol oynamaya başlarlar (Ho & McConnell, 2019). Diğer bir ifade ile belirtirsek diasporalar politik aktörlerdir ve hem ulus-devletlerle alakalı olup hem de ulus-devlet sınırlarını aşarlar. Ancak her halükarda bir kimlik etrafında inşa edilirler (Madakbaş Güleler, 2021).

Diasporayı göç diplomasisinin bir aracı olarak kullanmak, devletlerin yumuşak güç elde etmek için devreye soktukları sistematik bir tavrıdır. Bu diplomasiyi en başarılı şekilde yürüten devletlerin İsrail, İrlanda ve Ermenistan olduğu söylenilebilir (Ho & McConnell, 2019). Örneğin Ermeni Diasporasının, Türk-Ermeni ilişkilerinde Erivan'dan çok daha ciddi bir rolü vardır. Ermeni Diasporasının en temel amacı, 1915 Olayları'nı uluslararası kamuoyuna soykırım olarak duyurmak ve bu hususta büyük güçlerin desteklerini sağlamaktır. 2011 yılına gelindiğinde Fransa, Almanya, İsviçre, Kanada gibi büyük devletlerin 1915 Olayları'nı soykırım olarak tanımasındaki başat rolü Ermeni Diasporası oynamıştır (Aydın, 2017). Ayrıca belirtmek gerekir ki Diaspora Ermenileri, Erivan Ermenilerine göre çok daha zengin ve iyi durumdadır. Birçok ülkeye dağılmış olan Ermeniler, buldukları ülkelerdeki örgütlenme özgürlüklerinden yararlanmış ve iş birliği kurumları kurarak lobicilik faaliyetlerine başlamışlardır. Bu kapsamda 1915 Olayları'na ilişkin Ermeni iddiaları tüm diasporaların birbirleriyle ve Erivan ile bağını güçlendiren temel unsurdur (İsmayılov & Özdal, 2018; Palabıyık, 2015).

Göçmen gönderen devletlerin yanı sıra göç kabul eden büyük devletler de diasporaları diplomatik aktörler olarak kabul edebilirler. Bu devletler, yurt dışındaki ulusal yumuşak güçlerini arttırmak için ülkelere yerleşmiş yabancı kökenli nüfuslara yönelmekte ve onları iki şekilde kullanılmaktadır. Bu yollardan birincisinde, hedef devletler, ekonomisi gelişmekte olan kaynak devletlerde diasporaları kullanarak bir ekono-

mik bağımlılık yaratmaktadırlar. İkincisi ise diaspora, kaynak devlet ülkelerinde Batı merkezli hükümet ve ekonomik modelleri tanıtmakta ve hatta devletin Batılı bir tipe evrilmesi için baskı uygulamaktadır (Ho & McConnell, 2019).

Sonuç

Aktardığımız bilgilerden de anlaşıldığı üzere göç diplomasisi literatürde, bir devletin dış politikasında insan göçünün kullanılmasını ifade etmektedir. Ancak devletlerin göç diplomasisi ve göç politikaları aynı şey değildir. Diplomasi genellikle müzakere ile ilgilidir ve göç diplomasisi devletlerin uluslararası ilişkilerde sınır ötesi nüfus hareketliliği yönetimini nasıl kullandıklarına ya da göçle ilgili hedefler elde etmek için diplomatik araçları nasıl kullandıklarına odaklanmaktadır. Başka bir deyişle göç diplomasisi hem göç hedeflerinin stratejik amaçlarını ya da başka amaçlara ulaşmak için aracı olarak hem de göç ile ilgili hedeflere ulaşmak için diplomatik yöntemlerin kullanımını içermektedir.

Zira göç diplomasisi hem katılan aktörler hem de kullanılan stratejiler açısından çok yönlü bir süreçtir. Bu bağlamda kaynak, transit veya hedef devletlerin kimliği ne tekil ne de statiktir. Hatta bazı devletler yalnızca göç alan, göç veren veya transit göç diplomasi politikalarına katılabilirken Türkiye ve Meksika gibi bazı devletlerse birçok farklı aktör karşısında birden fazla politika kullanabilmektedir. Göç diplomasisi ayrıca ulusal ve yerel güvenlik kaygıları, ekonomik çıkarlar ve kamu diplomasisinin veya bir devletin yumuşak gücünü artırmanın diğer biçimlerinin desteklenmesi gibi çıkarlar dahil olmak üzere, diğer devlet çıkarları alanları ile olan bağları içermektedir. Stratejiler açısından göç diplomasisine göreli kazanımların peşinden koşarak sıfır toplamı bir oyun ya da karşılıklı faydaya ulaşmak için pozitif toplamı bir oyun olarak yaklaşılabilir.

Vurgulanması gereken bir diğer husus ise göç diplomasisi kavramının sadece sınır ötesi nüfus hareketliliğinin çok yönlü etkilerini değil aynı zamanda iç politikanın sayısız yöntemlerinin yanı sıra devletlerarası ilişkileri de kapsadığıdır. Bu kapsamda siyaset bilminde, uluslararası iliş-

kilerde ve sosyolojide, göçün devletler üzerindeki iç etkileri, devletlerin göç kontrolleri, göçün bireylere yansımaları, göçmen entegrasyonu gibi politikaların evrimleri üzerinde çok fazla literatür mevcuttur. Ancak sınır ötesi insan sayısı ile ulusal çıkarlar ve devletlerin diplomatik stratejileri arasındaki ilişkiyi anlamak için son dönemlerde göçün küreselleşmesi ve diplomasinin genişleyen alanında kendine yer bulmasıyla birlikte oluşmaya başlayan göç diplomasisi literatürü oldukça azdır. Bu sebepten dolayı çalışmamızda, henüz uluslararası ilişkiler yeni kullanılmaya başlayan göç diplomasisi kavramı hakkında genel bilgiler sunulmuş; hangi aktörlerce kullanıldığı, kapsam ve koşulları, türleri, amaçları ve araçları örneklerle irdelenmiştir.

Another classification concerns who will use migration diplomacy. The primary agenda of the states that accept migration is to deal with the dynamics of migration and to manage the flow of people. The most typical example of this category is the USA. Another important actor in migration diplomacy studies is emigration. These states, unlike the receiving states, are largely concerned with the dynamics of migration and human interests. This type of migration diplomacy has significant relevance to global southern states, both today and in the past. The transit state, which is the last type of state that uses or has to use migration diplomacy, is a state that is not a source or destination state, but is in the middle of these two and is on the transit route of migrants. The geopolitical positions of such states are extremely important for both sending and receiving states. For this reason, states on the migration routes can gain great benefits if they understand this importance and carry out migration diplomacy effectively.

It is possible to examine the purposes of using Migration Diplomacy by states or other actors under 4 main headings. The first of these is for security reasons. States or other actors may practice migration diplomacy for security reasons. The second is to achieve various economic gains. Third, within the scope of population exchanges in the past, states have applied migration diplomacy with other states to expel, deport or send

back individuals or groups that they perceive as a threat to their internal security. The last of the purposes for states to use migration diplomacy is to use it as a soft power to achieve public diplomacy goals or for cultural and symbolic reasons.

A variety of tools can be used by the migration diplomacy practitioner to achieve these goals. The first of these is refugees. The second is labor migrants - labor migration. However, the migration process brings with it complex challenges in terms of governance, protection of migrant workers, migration and development links and international cooperation. This brings labor migrants into the work of migration diplomacy under the expanding umbrella of diplomacy. Because the states parties have to sit at the table bilaterally or multilaterally, and they can use the issue of migrant workers or labor migration as leverage against each other. The last tool used is the diaspora. In addition to the states that send migrants, large states that accept migration can also accept diasporas as diplomatic actors.

Kaynakça

Adamson, F. B., Tsourapas, G. (2018). Migration Diplomacy In The World Politics. ResearchGate, International Studies Perspectives.

AİSLS. (2019), Tea & İmmigrant Labor, <https://www.aisls.org/resources/teaching-about-sri-lanka/teaching-about-tea/tea-and-immigrant-labor/>.

Argalı, M. (2021a), Türkiye'nin Uyguladığı Göç Politikası Ve Göç Diplomasisi Örneklerinin Analizi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar ABD, Milli Savunma Üniversitesi.

Argalı, M. (2021b.). Göç Politikası ve Göç Diplomasisi. B Özdal. (Ed.). Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye, 2. Baskı, Dora Yayınları, s. 8-10.

Aydın, M. (2017). Kafkasya ve Orta Asya'yla İlişkiler. B Oran. (Ed.). Türk Dış Politikası Cilt III: 2001-2012". 3. Baskı. İletişim Yayınları, ss.

BBC. (2019), Japonya: Yaşlanan ve Azalan Nüfus Yabancı İşçi Alımını Zorluyor, <https://www.bbc.com/turkce/vert-cap-46869011>.

Betts, A., Loescher, G. (2011). Refugees in International Relations. Oxford University Press.

Bracero Archive.(2019), <http://braceroarchive.org/about>.

Copnall, J. (2013, Nisan 29) Darfur Conflict: Sudan's Bloody Stalemate, BBC News.

Çelebi, Ö. (2011). Kurumların Sessizliği: Liberalizm, Realizm ve İltica Rejiminin Kuruluşu. Ö. Çelebi, S. Özçürümez, Ş. Türkay. (Ed.). İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika. BMMYK, ss.

Donnelly, R. (2014). Transit Migration In Mexico: Domestic and International Policy Implications. James A. Baker III. Institute For Public Policy Rice University. <https://scholarship.rice.edu/bitstream/handle/1911/92487/MC-pub-TransitMigration-120214.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Ersoy, E. (2017). Realizm. R. Gözen. (Ed.). Uluslararası İlişkiler Teorileri, 4. Baskı, İletişim Yayınları, ss.160-180.

Escobar, A. (2006). Migration and Development: Mexico and Turkey. IMR, Volume 40 Number 3 Fall ss.707-718.

FramMuseum.https://frammuseum.no/polar_history/explorers/fridtjof_nansen__1861-1930.

Greenhill, K. M. (2014). Strategic Engineered Migration as a Weapon of War. Civil War, Volume 10: 2, ss.6-21.

Hayden, W. (2007). The Kosovo Conflict and Forced Migration: The Strategic Use of Displacement and the Obstacles to International Protection, <https://sites.tufts.edu/jha/archives/133>.

Ho, E., Mcconnell F. (2019). Conceptualizing Diaspora Diplomacy: Territory And Populations Betwixt The Domestic And Foreign. Progress In Human Geography. Vol. 43(2), ss. 235–255.

IOM. (2019), <https://www.iom.int/key-migration-terms>.

IOM. (2020), World Migration Report 2020, https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf.

IOM. (2022), World Migration Report 2022, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>.

İsmayılov, M. & Özdal, B. (2018). Sosyal Teori Bağlamında Ermeni Milliyetçiliğinin Tarih Ve Coğrafya Retoriği. Ermeni Araştırmaları Dergisi, Sayı: 60. Yıl: 2018, ss. 145-173.

Köşer, Akçapar Ş. (2017). International Migration and Diplomacy: Challenges and Opportunities in the 21st Century. Perceptions, Winter. Volume XXII, Number 4, ss.1-34.

Kunz, E. F. (1973). The Refugee in Flight: Kinetic Models and Forms of Displacement. International Migration Review. 7:2, Summer, ss.125-140.

Loescher, G. (1993). Beyond Charity: International Cooperation and the Global Refugee Crisis. Oxford University Press.

Madakbaş, Güleener E. (2021). Diaspora-Üzerine-Uzman(Lik), Politika Çalışmaları İçin Neyi İma Ediyor?. B Özdal. (Ed.). Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye. 2. Baskı, Dora Yayınları, ss. 221-241.

Maley, W. (2013). Refugee Diplomacy. A.F. Cooper ve J Heine and R. Thakur (Ed.). The Oxford Handbook of Modern Diplomacy. Oxford University Press.

Migration Policy. (2019), <https://www.migrationpolicy.org/article/egypt-migration-and-diaspora-politics-emerging-transit-country>.

National Geographic. (2019), Afghan Migration After the Soviet Invasion, https://kanohistory.weebly.com/uploads/5/5/3/3/55335909/afghan_mig.pdf.

Ny Times. (2019), <https://www.nytimes.com/1991/05/26/world/ethiopian-jews-and-israelis-exult-as-airlift-is-completed.html>.

Oltmer, J. (2019), Ait Olup da İstenmeyenler: İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Alman Sığınmacılar ve Sürgün Edilenler, <http://politeknik.de/p6109/>.

Oyen, M. (2015). The Diplomacy of Migration: Transnational lives and the making of U.S-China Relations in the Cold War. Ithaca, Cornell University Press.

Özdal, B. (2018a). İşgücü Göçünün Tarihsel Gelişimi, B Özdal (Ed.). Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye. 1.Baskı. Dora Yayınları, ss. 163-190.

Özdal, B. (2018b). Diplomasi. B Özdal ve R.K. Karaca. (Ed.). Diplomasi Tarihi 1. 3. Baskı. Dora Yayınları, ss.167-179.

Özdal, B. (2019). İki Savaş Arası Dönemdeki Olayların Diplomasinin Gelişimine Etkileri. B Özdal ve R.K. Karaca. (Ed.). Diploması Tarihi II, 1.Baskı. Dora Yayınları, ss.148-159.

Özdal, B., Vardar, E. (2018). Temel Kavramlar ve Olgular. B Özdal. (Ed.). Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye. 1.Baskı. Dora Yayınları ss. 3-60.

Özdal, B., Vardar, E. (2021). Temel Kavramlar, Olgular ve Kuramlar. B Özdal. (Ed.). Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye. 1.Baskı. Dora Yayınları ss. 1-76.

Özlem, K. (2021). Cumhuriyet Döneminde Balkanlar'dan Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketleri. B Özdal. (Ed.). Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye. 2. Baskı, Dora Yayınları, ss. 141-160.

Palabıyık, M. S. (2015). 1915 Olaylarını Anlamak: Türkler ve Ermeniler. 1.Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.

Pape, R. A. (1996). Bombing to Win: Air Power and Coercion in War. Cornell University Press.

Reçber, K. (2021). Türkiye Cumhuriyeti Devleti İle Avrupa Birliği Arasında Akdedilen Geri Kabul Anlaşması'nın Yaratabileceği Sonuçların Analizi. B Özdal, (Ed.). Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye. 2. Baskı. Dora Yayınları, ss.335-346.

Sabah. (2019), <https://www.sabah.com.tr/amerika/2018/12/11/158-milyon-gocmen-abdde-yasamak-istiyor>.

Schelling T. C. (1960). Arms and Influence. Harvard University Press.

Sınıra Duvar Karşılığında Göçmenlik Reformu Önerisi (2019, Ocak 20). HaberTürk. <https://www.haberturk.com/sinira-duvar-karsiliginda-gocmenlik-reformu-onerisi-2297131>.

Skran, C. M. (1995). Refugees in Inter-War Europe: The Emergence of a Regime. Oxford University Press.

Słwinski, M. (1989). Afghanistan: The Decimation of a People. Orbis, 33/1, ss. 39-56.

Sputnik News. (2019), <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201901151037107297-rahaf-iltica-ettigi-kanadadan-suudi-kadinlarin-ozgurlesmesine-esin-kaynagi-olmayi-diledi/>.

Sri Lanka'da Ulusal Sorun: İç Savaş ve Sonrası, (2019), Evrensel, <https://www.evrensel.net/haber/260556/sri-lankada-ulusal-sorun-ic-savas-ve-sonrasi>.

Sudan: Çalınan Devrimler, Darbeler, Darfur Katliamı ve El Beşir, (2019), <http://bianet.org/bianet/dunya/207376-sudan-calinan-devrimler-darbeler-darfur-katliami-ve-el-besir>.

The Conversation. (2019), <https://theconversation.com/how-countries-use-migration-diplomacy-to-pursue-their-own-interests-110533>.

The Conversation. (2019), https://www.conservatives.org.au/tampa_affair.

Thuollet H. (2011). Migration as Diplomacy: Labor Migrant, Refugees, and Arab Regional

Politics in the Oil-Rich Countries. *International Labor and Working-Class History*. 79, Spring.

Toft M.D. (2007). The Myth of the Borderless World: Refugees and Repatriation Policy. *Conflict Management and Peace Science*. 24, ss.139-157

Trump Administration Working To Close Immigration 'Loopholes' -But Border is Still a Crisis, Officials Says. (2019), *Washington Post*, https://www.washingtonpost.com/immigration/trump-administration-says-it-is-closing-immigration-loopholes-but-border-is-still-a-crisis/2019/10/29/99bbc9ac-fa62-11e9-ac8c-8ecedd29ca6ef_story.html.

Tsourapas, G. (2015). Why Do States Develop Multi-Tier Emigrant Policies? Evidence from Egypt. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 41:13, ss.1469-9451

UNHCR. (2019), <https://www.unhcr.org/about-fridtof-nansen.html>.

UNHCR. (2019), <https://www.unhcr.org/globaltrends2017/>.

UNHCR. (2019), <https://www.unhcr.org/history-of-unhcr.html>.

USA Today. (2019), <https://www.usatoday.com/story/money/business/2015/01/21/former-mexican-president-felipe-calderon-says-congress-must-reform-immigration-laws/22124919/>.

Washington Post. (2019), <https://www.washingtonpost.com/news/made-by-history/wp/2017/07/06/how-the-russian-revolution-turned-refugees-into-political-pawns/>.

Wasserstein B. European Refugee Movements After World War Two. (2019), *BBC*, http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwtwo/refugees_01.shtml.

What is a Refugee. (2019), <https://www.unrefugees.org/refugee-facts/what-is-a-refugee/>.

Yıldırım, O. (2016). *Diplomasi ve Göç Türk-Yunan Mübadelesi'nin Öteki Yüzü*. 2.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yılmaz-Başçeri, E. (1998). *Uluslararası Göç*. F Sönmezoğlu. (Ed.). *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Bakışlar*. Der Yayınları, ss. 224-260.

Extended Summary

Although the first examples of migration diplomacy were seen in the 16th century, it was conceptualized in the 19th century. In particular, the French Revolution of 1789 played an important role in this context. With the onset of the Revolution, the opponents in France began to flee to the anti-revolutionary states and continued to carry out opposition movements by establishing organizations there. In addition, these organizations played an active role in the Coalition Wars against France. In this context, it is accepted that the refugees fleeing the French Revolution of 1789 are the first examples of migration diplomacy.

The basis for states to be interested in the refugee problem was laid by two developments after the First World War. The first of these is the October Revolution of 1917 and the migration from Russia to the West with the civil war following the Revolution. The second important event was the establishment of the League of Nations in 1920. Thus, for the first time, humanitarian crises caused by migrations were mentioned and a multilateral agreement framework was formed. Nansen, who served as the first High Commissioner for Refugees of the League of Nations, highlighted the identity problem of refugees. The "Nansen Passport", which was created to solve this problem, is known as the first legal tool for the international protection of refugees.

As a result of the Second World War that broke out a short time later, the number of "asylum seekers", "refugees" and "exiles" in Europe approached 85 million. Before the war and in the early years of the war, millions of Germans fled or were exiled, and Holocaust survivors migrated to the West in search of safety. Because of the communist regimes established in Eastern Europe at the end of the war, new migrations were added to these migrations, and people fled and became refugees in Western Europe and America. Thus, states have begun to take the refugee problem more seriously. According to MC, the UN has started to pay more attention to this issue. The Office of the UN High Commissioner for Refugees was established in 1950. Within the framework of all this historical background, the field of Migration Diplomacy was born.

In our study, we categorized the types of migration diplomacy under two main headings. The first of these is about the types of use of migration diplomacy. The second basic type is the categorization of migration diplomacy in terms of the states that use it. For the first category, it was inspired by the study "Strategic Engineered Migration as a Weapon of War" written by Kelly M. Greenhill. Accordingly, Migration Diplomacy has been examined in 4 sections: Dispossession Engineered Migration, Exportive Engineered Migration, Militarized Engineered Migration, and Coercive Engineered Migration.

In short, Dispossession Engineered Migration is the displacement of groups or genocide by states in order to acquire territory or property or to change the ethnic, religious and political balances in the said region. As the name suggests, Exportive Engineered Migration is a method of deportation. Militarized Engineered Migration military displacements are a method used either to gain military advantage by restricting the enemy's command-control center, logistics and mobility, or to increase the said actor's own power structure. Coercive Engineered Migration is the method used to trigger or prevent changes in the political behavior of the target state or actors and to gain economic gain.

Turkey and Armed Opposition Groups in Syria: The Case of Operation Euphrates Shield

Türkiye ve Suriye'deki Silahlı Gruplar: Fırat Kalkanı Operasyonu Örneği

Ahmet Serhat ERKMEN*

*Prof. Dr., Antınbaş Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

E-mail: serhat13@hotmail.com

 ORCID: orcid.org/0000-0002-7742-1001

Abstract

After Arab Spring, Turkey's Syria policy has had many original dimensions. Among these original dimensions, one of the most striking is undoubtedly Turkey's relation to the Free Syrian Army. This relation, a new example regarding Turkey's foreign policy and its relation to non-state actors in security policy, is worth investigating. In this study, the relations between Turkey and FSA will be evaluated from the beginning and discussed with concrete examples, and will be examined within the framework of Operation Euphrates Shield, one of Turkey's longest-running cross-border operations after a long time.

Keywords: Free Syrian Army, Euphrates Shield, Syria, Turkish Foreign Policy, Civil War.

Öz

Arap Baharı'ndan sonra Türkiye'nin Suriye'nin politikası pekçok özgün boyut taşımaktadır. Bu özgün boyutlar arasında kuşkusuz en dikkat çekici olanlardan birisi Türkiye'nin Özgür Suriye Ordusu ile ilişkileridir. Türkiye'nin dış politikası ve güvenlik politikasında devlet dışı aktörlerle olan ilişkileri bağlamında yeni bir örnek olan bu ilişki incelenmeye değerdir. Bu çalışmada Türkiye ile ÖSO arasındaki ilişkiler başlangıcından itibaren değerlendirilip, somut örneklerle anlatılırken, uzun bir aradan sonra Türkiye'nin en uzun soluklu sınır ötesi operasyonlarından birisi olan Fırat Kalkanı Operasyonu çerçevesinde irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Özgür Suriye Ordusu, Fırat Kalkanı, Suriye, Türk Dış Politikası, İç Savaş.

To Cite This Article/Bu Makaleye Atf İçin: Erkmen, A.S. (2022). Turkey and Armed Opposition Groups in Syria: The Case of Operation Euphrates Shield. Journal of Diplomatic Research, 4(2), 39-52.

Introduction

In Syria, the harsh interventions of the government in the incidents that began as democratic mass demonstrations in March 2011 drove the country into an internal disturbance for years. Despite the fact that it is insufficient to explain the drift of Syria to civil war with only the government's harsh reaction to the demonstrators¹, there has been a civil war in Syria over the last 11 years, involving neighbour states, non-state actors from outside this country and regional and global forces. Turkey, on the other hand, tried to play a role in solving the problems by establishing a close dialogue with the Syrian government at the beginning of the process and negotiations continued intensively until the meeting between Turkish Foreign Minister Ahmet Davutoglu and the Syrian President on August 9, 2011. After that date, relations between two countries were completely strained, and it continued until Turkey closed its embassy in Damascus on March 26, 2012. However, the developments emerging at that time indicate that Turkey has not been indifferent to Syrian armed opponents since the beginning.

Since Turkish authorities hitherto declined to assume responsibility of supporting armed groups operating abroad, the longevity and magnitude of support to armed groups in Syria extended by Turkey set an unprecedented example. When addressed within this context, it is an exceptional example of using armed opposition organizations as an instrument for Turkey, in accordance with the foreign policy and security policy objectives in Turkish foreign policy. One of the most serious and obvious cases of this example is the Operation Euphrates Shield.

The article will shed light on characteristics of the relationship between Turkey and Syrian armed opposition groups by taking into consideration

the reasons for this exception. The article will try to confirm two hypotheses: The first hypothesis is that Turkey has instrumentalized armed opposition groups in Syria within the framework of its own foreign and security policy priorities? The rationale for this instrumentalization is that Turkey does not only demand a clear regime change in a neighbouring country, but also seeks to eliminate the threat posed by the developments in Syria. Since Syria has been dragged into a civil war, Turkey has developed a special relation with armed opposition groups like many other regional countries. The second hypothesis is that Turkey's Operation Euphrates Shield is not only aimed at removing terrorist organizations from the region, but also more generally associated with a perceived threat. Turkey has used armed opposition groups as an instrument within the framework of this threat perception.

In this context, in the introduction of the article, Turkey's relation with the armed groups in Syria will be defined in general terms and it will be revealed in which framework and how the relation has developed. In the second part, the relation between Operation Euphrates Shield and the armed groups, participating in it, will be analyzed and the position of this example will be tried to be defined.

Turkey and Armed Opposition Groups in Syria

When discussing the subject, there is a point that needs to be clarified first. In this article, armed opposition groups are referred to local groups that are in a dispersed or organised form, taking part in or cooperating with the Free Syrian Army (FSA) then Syrian National Army (SNA). None of the statements in the article should be considered as Turkey's supporting terrorist organizations such as al-Nusra Front -which is the extension

¹At this point, there is a remarkable aspect of the Jisr Ash- Shugur Case. On June 6, 2011, about 120 Syrian soldiers were killed at the end of a clash, which is controversial how to have occurred in Jisr ash- Shugur, a crossing point near the border of Idlib Governorate with Turkey. Until then, violence was practiced only by the government. However, this attack was regarded as a signal that the demonstrations would turn into a military movement. After this, the local and scattered groups of people began to bear arms in different provinces and districts. For this reason, the critical role played by the first organized opposition military action of the civil war in Syria at the onset of the clash should also be part of the explanations. For different explanations of how the incident occurred, see Nicholas Blanford, "Syria's regime cracks down hard. But is the military on board?", Christian Science Monitor, June 12, 2011, <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2011/0612/Syria-s-regime-cracks-down-hard.-But-is-the-military-on-board> (accessed 14 November 2022) ; "Secrets from Jisr Al-Shughour," Majalla, April 5, 2012, <http://eng.majalla.com/2012/04/article55230561/secrets-from-jisr-al-shughour> (accessed 14 August 2021); Joshua Landis, "What happened at Jisr al-Shagour?" 13 June 2011, <http://www.joshualandis.com/blog/what-happened-at-jisr-al-shagour/> , (accessed 16 September 2022).

of Al-Qaeda in Syria-, the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS), Hayat Tahrir al Sham (HTS) or PKK/YPG. These organizations are accepted as terrorist organizations by Turkey.

Although Turkey began to call the Assad Regime for democratization soon afterwards the demonstrations started in Syria, Turkey's policy towards Syria in this period initially did not resort to solve the incidents in Syria by military means and completely withdrew support from the Syrian Regime. On the contrary, Turkey hosted a big opposition meeting when the developments in Syria did not yet a fully fledged civil war and the government tried to suppress the protestors by force. About 400 opponents from various anti-regime fractions participated in the convention titled "The Conference for Change in Syria", carried out in Antalya on June 1-2, 2011. There was no proposal of military solution from this meeting. Opponents urged Bashar al-Assad to resign and hold transparent elections (Ayhan & Orhan, 2011: 8-16). However, two days after the end of that meeting, the incident in Jisr Ash-Shugur changed the course of the events in Syria.

After the protests in Syria were turned into clashes, local groups were begun to form across the different regions of the country. These groups initially failed to establish a unity among themselves as they attempted to be organized on street, neighbourhood or village/town scale. Therefore, the FSA is used to address the various armed groups that represent anti-regime forces in Syria, rather than a formation that represents a single organization/group (O'Bagy, 2013: 10). The first significant group that was established after the beginning in the wake of of the first armed clashes is the Free Officers Brigade, led by Lieutenant Colonel Hussein Harmush, one of those who first defected the army and was later kidnapped in Turkey and killed in Syria (Fares, 2015: 151). On the same dates, in different parts of the country, local groups were formed and had no communication to each other; yet they had common goals to overthrow the regime (Lister, 2016: 5). However, it took about 1,5 months for the groups to reach a large-scale organization and turned it into named as FSA.

FSA was established on July 29, 2011 by Riad al-Assad, who as of July 2011 was the highest level army officer ever defected: Riad al-Assad established his group in Turkey and announced his manifesto in Turkey as well (Spyer, 2012: 47). The first group of defectors preferred TR for its geographical proximity. Nevertheless, the merger of the organization with other groups took place on September 23, 2011. The merger coincided with Prime Minister Recep Tayyip Erdogan' the announcement that "Turkey suspended the relations with Syria and participated put sanctions in effect. This situation was the most remarkable indicator that Turkey's Syrian policy changed completely. Hence, early in 2012, the Syrian Government increased its military operations and thus FSA expanded stepped up and its military activities. Shortly after that, Turkey brought to the agenda the establishment of a "safe haven" by claiming that the number of immigrants who took refuge in Turkey from Syria for the first time reached 25 thousand and that it would exceed 100 thousand if it did not stop, and that stability should be ensured ("Başbakan Erdoğan'dan Önemli Açıklamalar", 2012). Although the "safe haven" was elaborated by some organizations at that time, it was not carried into effect (Orhan, 2012: 30-40).

After that date, the FSA remained to be disorganized suffering from lack of coordination among its forces despite its rapid growth in weapons, manpower and land. Despite the organization's attempts to get united several times in 2012 and 2013, to create a central command and to consolidate its activities, these efforts did not provide any tangible results. In the region, countries such as Great Britain, France, the USA, Qatar and Saudi Arabia formed sponsored miscellaneous groups encouraging many of them to operate in tandem with the FSA (Ulutaş, 2016: 33-37).

Britain and the USA sought to support the southern groups through Jordan. Therefore, the meeting of *Friends of Syria Group* was held in Antalya in December 2012. After that meeting, the Supreme Military Council (SMC) was formed following the meetings organized Jordan and in Turkey. Apparently, the fragmented character

of FSA continued after the establishment of this formation, which aimed uniting these forces together under a single umbrella. Although there were continual efforts to get these groups streamlined (Lister, 2016: 5) strife among them never ceased to exist. In some cases, disagreements among FSA affiliated groups were manifestations of disagreements among the countries which sponsored these groups. Because of the conflicts within the group and the disagreements among the countries supporting the armed opposition forces, some forces separated from FSA and formed various alliances. Even if some of these alliances stayed in the framework of FSA, some engaged with forces out of FSA, but not linked with forces such as ISIS and al-Nusra. These different alliances clashed with ISIS, al-Nusra, YPG, the Syrian Government and each other based on local interests, personal disagreements, financial support and patronage relationships.

Despite the fact that in the north Turkey had shoulder a role similar to Jordan carrying out in the southern front, and provided a logistic hub to the countries supporting the opponents; Turkey could not have a power of full control over the forces in FSA or other oppositional forces other than FSA. During that time, Turkey has close relations with the opponents in the area, which is called the Northern Front, largely covering Idlib and Aleppo (O'Bagy, 2013: 10). But if necessary to re-express, Turkey was not the only active state on opposition forces in the north. For instance, FSA forces, trained in Turkey by the USA within the scope of the program known as "train and equip", were controlled by USA not Turkey.

Operation Euphrates Shield (OES) and Its Place in Turkey's Security Policy

OES took place during a unique intersection of Turkey's domestic and international security issues. The increasing terrorist attacks by PKK and ISIS since July 2015 and their transformation into a flurry of large-scaled assaults at the end of the same year exposed Turkey to a serious security problem. In autumn of the same year, PKK attempted to seize control of some parts of towns and district centres in South-eastern Anatolia, but because of the security operations

carried out, occupation attempts could only be terminated completely in the spring of 2016. Concordantly, the terrorist acts of PKK had moved to metropolises since the beginning of 2016. In this period, PKK aimed to spread its terrorist campaign towards big cities in Turkey.

On the other hand, it was seen that ISIS terrorist organization had started a wave of terror attacks against Turkey from mid-2015. The attacks in cities such as Istanbul, Ankara and Gaziantep dragged Turkey into struggle with this organization (Yalçınkaya, 2016). In addition to these, the July 15 Coup Attempt by the Fetullah Terrorist Organization (FETO) increased to instability in Turkey.

While these incidents were occurring in the country, developments in Syria started to pose a different security risk and strategic threat to Turkey. In September 2015, Russia's direct and explicit involvement in to the Syrian War shifted the power balance in the region to the detriment of Turkey. In the period between the end of 2015 and mid-2016, Turkey's focus was on domestic security issues rather than Syria due to the above-mentioned developments. During that time, FSA lost many regions to ISIS, especially from Cobanbey to Azzaz in the north of Aleppo.

Thus, the Operation Euphrates Shield (OES) began after the coup attempt with the intersection of conditions in domestic and foreign policies although it was stated that Turkey had to fight with these two organizations not only in Turkey but also across the borders before the coup attempt. (Karagül, 2016) Nevertheless, it cannot be assessed only in the context of the fight against terrorism although OES was largely conducted towards the districts under the control of ISIS. Particularly, the threat that YPG, which is the Syrian branch of PKK in the north of Syria, would create a de facto federal region in the north of the country was one of the most significant triggers of the operation. (Jager, 2016) Indeed, after YPG captured Manbij, which had a critical importance to unite Afrin and Kobani Cantons, it started to get ready to move towards Jarablus as its last move (Yeşiltaş et al, 2017: 17). After the capture of Jarablus, with the thought that it would be

easier for YPG, which could proceed from the borderline of Turkey, to combine the two regions, TAF and FSA started to implement OES 10 days after YPG took over Manbij on August 14.

It can be argued that the OES, which started on August 24, 2016, basically had three main objectives, starting from the explanations made at that time and the military developments afterwards²:

- To remove terrorist organizations like ISIS and PKK from the border to reduce the terrorist threat to Turkey
- To prevent the formation of a federal zone under the control of YPG in Northern Syria.
- To develop alternatives to the coalition in Syria led by the USA.

The operation has strategic objectives developed in line with these three main objectives. These were to place FSA elements in the region extending Jarablus, Cobanbey, Manbij and northern al-Bab to create a zone that could be safe, defensible and permanent for some time in controlled areas, and to remove the dominant power in the specified geography by military means in order to achieve this goals, and to let other Syrians, who escaped from the war, settle in with the local people in the secured zones.

In order to reach these strategic goals, the operation was divided into tactical steps: the first was to block the progress of PYD and remove ISIS from the border by taking over Jarablus from ISIS. At the second stage, Jarablus-Cobanbey line was to merge once the area was brought under control till Manbij. At the third stage, it was aimed to move towards south from Cobanbey to get al-Bab and to establish a safe zone in this region.

At the first stage of the operation within this framework, Jarablus was cleared from ISIS and

there were clashes between FSA and YPG in the south of Jarablus. FSA, supported by TAF, captured many villages as a result of the clashes with YPG to the south along the Euphrates, and with ISIS in the west of Jarablus. The first phase of the Operation ended on August 29 in the Sajur River in the north of Manbij.

The second stage started without any delay on August 30. At this stage, the main objective was to merge the line between Jarablus and Cobanbey, and to clean it from ISIS to remove ISIS completely from the Turkish border. This stage, which lasted until September 5, ended with the merger of two towns and the removal of ISIS from the border of Turkey and Syria as planned. Contrary to the first stage, the number of villages that FSA took over from ISIS was more at this stage, and clashes with YPG came to a stop with one exception or two.

The third stage started on September 16, 2016. At this stage, Dabiq and its environs, which had political and symbolic significance for ISIS, were seized, and then the operation for al-Bab town started. Even if Dabiq, which was the first part of the third stage, was easily captured, the town of al-Bab, one of the strongest sites of the ISIS in the region, was brought under control after a long siege and violent clashes. This stage of the operation became so important that OES, originally named as Operation Jarablus, started to be called as Operation al-Bab after a while. As a matter of fact, OES was ended shortly after al-Bab was taken under control (Ülgen & Kasapoğlu, 2017).

Briefly, the operation was long and bloody because of several reasons such as weather conditions making air support more difficult, urban terrain obstructing to fight, tendency of groups left by ISIS in al-Bab for suicide attacks, and Turkey's lack of expected support from its allies. The operation was virtually halted shortly after the seizure of the town centre of al-Bab, where the siege of al-Bab lasted until mid-March. OES was officially announced to come to an end by the National Security Council on March 29, 2017.

² For different opinions on this subject, see Fatma Taşdemir ve Adem Özer, "The Operation Euphrates Shield from the Perspective of Use of Force Law," *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/307200>, p. 55.

FSA Forces Participating in OES and Their Relations with Turkey

It has been explicitly declared and accepted for the first time that Turkey has been operating with armed oppositional forces in Syria since the first public announcement of OES ("Mevlüt Çavuşoğlu: Özgür Suriye Ordusu Sınırı Geçti", 2016). Until that day, it was claimed that Turkey provided FSA with political and economic support as well as military support. Although Turkey did not explicitly accept those allegations, it did not deny, either. However, Turkey's relation with FSA has reached a level of conducting joint military operations across the border through

OES.

During the operation, TAF and FSA elements fought together against ISIS and YPG. Nevertheless, the relations with FSA were not limited to the stage in which the military operation was conducted. After military operational dimension of OES ended, the relation between Turkey and FSA continued. It can be argued that there are two basic dimensions of the relation to understand the nature of this relation: operational cooperation during the cross-border operation under the concept of anti-terrorism, plus, training and organizational activities carried out in order

Category	Basic Characteristics	Names of the forces
Nationalist and anti-regime forces	Oppositional organizations led by former army and other security forces mostly secular, with nationalist tendencies. These groups, which had to withdraw from the regions seized by ISIS, Syrian Army and YPG, and consequently were trapped in Azez, Northern Aleppo and İdlib regions, had a wide human potential before OES.	Jaysh al-Tahrir, Al-Mutasim Brigade, Suqour al-Jabal, Ahrar al-Syria, Free Idlib Army.
Forces based on the Muslim Brotherhood	Forces that have ideological ties with the Organization of the Muslim Brotherhood and which are originally broken out of these groups that are active in other regions, or are formed by their branches around OES.	Faylaq al-Sham, the Levant Front, Fa Estaqim Kema Umirt Brigade.
"Moderate" Salafis	The branches of the forces around OES embracing salafism; mainly organized in Aleppo, Hama, Hums and Idlib; but that differ from ISIS or Al-Nusra as extremism, organization and leadership.	Ahrar as-Sham and Nurad-din Zengi.
Nationalist Turkmens	Nationalist forces composed of Turkmens in OES region	Mehmed the Conqueror Brigade, Muntasir Billah Brigade.
Operational forces without any ideological background	Operational forces that do not have an ideological organization established at the beginning of the operation.	13 th Division, Sultan Murad Division, Ahrar al-Sharqiya, Hamza Division, Northern Division, Samarkand Brigade, Suleyman-Shah Brigade, Jaysh al-Ahfad, 51 th Division, Mustapha Brigade.

to ensure security in the field after the end of the military operation, or to expand the operation.

As mentioned above, the main units which Turkey relied on were FSA forces. It has been suggested that about 4000 Turkish soldiers and approximately 7000 persons from various FSA forces joined the operation (Yeşiltaş et al, 2017: 20). Although the forces differed in their ideological engagement, ethnicity, size and effectiveness within the scope of this operation, they cooperated with TAF during the operation and suffered heavy casualties. Approximately 470 FSA fighters have also been killed and another 1,700 injured (Sönmez, 2017: 9).

TAF acted together in this operation to take the region under control with FSA forces throughout OES. However, apart from being in collaboration with Turkey, these groups had no common denominators. The diversity among the groups can be seen from the table. The diversity of the groups within FSA are attributable to their ideological engagements and ethnic identities forces participating in OES can be basically grouped into 5 categories in terms of their ideological engagement: Nationalist and anti-regime forces, forces based on the Muslim Brotherhood, "moderate" Salafis, Turkish Nationalists, operational forces without any ideological background.

There is another point to be noted. Although the forces participating in OES have had good relations with Turkey, they already had diverse affiliations with other regional countries. Many forces participated in the operation on the purposes such as land control, financial support and returning to their lost settlements, although they got support from the countries such as the United States, Qatar and Turkey.

Some of the forces in the Table (e.g. Mehmed the Conqueror Brigade, Muntasar Billah Brigade, Samarkand Brigade, Suleyman Shah Brigade) have close relations only with Turkey, whereas some of them have close relations with international coalition led by the states such as the United States (Sultan Murad Division, Hamza Brigade, Nur ad-Din Zengi, Free Idlib Army

and others) and Qatar (Ahrar as-Sham, Faylaq al-Sham, Fa Estaqim Kema Umirt Brigade.). However, at a later stage of the operation, a considerable number of these forces have entered into closer co-operation with Turkey, setting aside former relations. Therefore, there have been changes in the nature of the cooperation between the initial phase and the progressive phase of OES. For instance, immediately before the third phase of OES started, US troops, their affiliated forces, TAF and its affiliates experienced a tense conflict in Cobanbey, and then US-affiliated forces were observed to withdraw from the field ("ABD askeri Çobanbey'den...", 2016). In addition, this support was completely cut off after the first days of the 3rd Phase, although there was limited air support, especially by the International Coalition to OES. Within this context, OES soon turned into an operation carried out entirely by Turkey.

It has been observed that Turkey's basic motivation created a coalition that can fight both YPG and ISIS by forming a network that spreads as wide as possible. Indeed, Turkey implemented a large and comprehensive joint operation model from a narrow-scale special force operation model by establishing a different operation model (Jager, 2016) from the one FSA and other states, especially the USA, formed.

In sum, Turkey's cooperation with FSA does not involve innovation with only military tactical dimensions, but also it is important to indicate that Turkey does not act with an ideological priority. Mobilization by bringing many different forces together within a single operation seems to be a rational choice arising from field requirements. In this framework, Turkey's operational cooperation with FSA forces within OES took place based on joint military operations to fight against ISIS (and in the first phase against YPG) and to protect the areas taken under control. In this period, the relations between Turkey and FSA deepened and the region firstly became a military security zone by increase and participation in OES of the forces that came from the forces in the region or from the other regions. However, after the end of the military operation, Turkey's presence in the region and the relationship with the FSA forces

moved to another dimension and continued.

On-going Status after Operation

After the official announcement that OES ended, some TAF units were withdrawn from the area. Some of the combatant forces have returned to Turkey, while some have retained their presence in the region. It appears that the region has been transformed into a training ground for FSA so that it can remain secure and safely operate as a forward base in future operations for FSA. In the wake of the termination of the combat phase, some units were withdrawn, yet groups of liaison officers and units geared for training of the FSA forces remained in the OES area".

After OES came to an end, Turkey's regional anticipation has gained two new dimensions: the first is the transformation of the territory, where OES was carried out, into a habitable area for the Syrians. The second is the importance of the region in terms of the possible operations in the future within the framework of Turkey's threat perceptions. Since these two dimensions are closely related to FSA, Turkey's relation with FSA has continued intensively following OES.

From the beginning of the operation, one of the most notable emphasis of Turkey regarding OES has been that it will create a region where the Syrian are able to return in the region cleared from ISIS. Thus, infrastructure work in the region was accelerated following the completion of the military operation (Karakuş, 2016). However, since the first condition to ensure the return of the Syrians to the region is the establishment of security, Turkey's relations with FSA has gained a new dimension.

FSA has become both a security source and a security problem in Euphrates Shield Region (ESR). FSA was given the mission to remove dormant ISIS cells in ESR, and to protect the boundaries of ESR against possible attacks of YPG and Syrian Army. In this context, it has carried out special operations in certain regions, especially starting from periods of military operation. It has

also entered into a bilateral but limited fight with other actors on the boundaries of the region, and has been the main factor in securing the region. On the other hand, the increase in the number of FSA in a short time due to the necessity of the military operation caused a security problem after a while.

Some FSA forces, acting as disorganized, military discipline-free military forces, embarked on a conflict of interest in ESR from the very first moment. In fact, it is known that in the early days of the OES, there were quarrels among the forces on the control of the border gate and some undesired incidents in the process of controlling some villages occurred, even though it was not reflected in the press. Therefore, Turkey also struggled with FSA forces in order to smooth their possible extremism and ensure the security.

Following the end of the military operation, this dimension of Turkey-FSA relations inevitably started to come to the forefront. While Turkey wanted to speed up infrastructure services such as schools, hospitals, post offices and roads in the region in order to ensure the return of the Syrians, some forces contributed by providing security or by providing political and military support to the local administrative committees formed, while others tried to prevent this process. In particular, forces from other regions of Syria, involved in the conflict in ESR, assumed the region as an obtained right and themselves as a savior, and tried to extort money from the Syrians who wanted to return, or hinder their return.³ Hence, it emerged from time to time that Turkey intervened directly or with other members of FSA forces closely cooperating with Turkey in others, resulting in local conflict and security problems (Eş, 2017).

Turkey started to develop a discourse that there might be operations towards Menbij and Raqqa provided the fight against terrorism necessitated on the days when OES ended. It was repeatedly stated that terrorism problems arising from ISIS were solved by OES, and also YPG and PYD put a threat at least as important as ISIS for Turkey. Thus, ESR gained a strategic significance for

³ This information is based on the interviews and observations made by the author of the article on the fieldwork carried out in ESR between 14th -19th August, 2017.

possible anti-terror operations by Turkey in the future. In this context, while the presence of TAF in ESR was shifted to Tal Rifaat, al-Bab and Menbij line, which are the possible operational regions, the training given to FSA groups to participate in future operations is increased. Owing to this training, it was aimed to increase FSA in number and quality. Therefore, the number of FSA troops with 7000 soldiers during OES, according to some sources, rose to 17,000 in the summer of 2017 (“TSK’dan Sınır Ötesi 4 Bölgeye Operasyon Sinyali”, 2017; “Türkiye ÖSO’dan 17 bin kişilik güç hazırladı.”, 2017). However, in the first hand data collected during the preparation of this article, it was learned that this number was exaggerated and the number reached was about 13,000.

Nevertheless, Turkey did not count FSA as an actor only within the scope of a possible combat operation against YPG. When Turkey’s deployment of troops to Idlib was put on the agenda within the framework of conflict-free zones, it came to the fore to cooperate with FSA. Turkey sought to bring FSA from ESR against the possible conflict between TAF and Hay’at Tahrir as-Sham, the core of which is composed of Nusra Front, the Syrian extension of Al-Qaeda in Idlib. In September 2017, when Idlib Operation was on the agenda, 5000 FSA members were announced to participate in the operation with TAF. (“TSK’dan ‘Hazır olun’ talimatı!”, 2017). Even though the Turkish authorities initially stated that the operation would be carried out in conjunction with FSA and even that FSA got in (“İdlib’de çatışmalar başladı, Türk askeri sınırda konuşlandı”, 2017) FSA forces from ESR were not able to participate in the operation because of the opposition of HTS.

Conclusion

In this article, the relation between Turkey and the armed opposition forces in Syria has been defined and tried to discuss how an original example in Turkish Foreign Policy has operated. Since the foundation of Republic of Turkey, it has sometimes developed relations with non-state armed actors either in bilateral relations or in regional politics KDP in Northern Iraq in

1990s can be given as an example. However, Turkey’s relation with FSA is different from other examples.

Although Turkey has advocated a change of regime in neighboring countries both in the Cold War period and later in the post-Cold War period, it has not sought to realize this change by supporting armed oppositional forces. Nevertheless, the first hypothesis of the article is that Turkey has instrumentalized the armed opposition forces in Syria within the framework of its foreign policy and security policy. As exemplified in the study, the relation between Turkey and FSA has been shaped within the scope of Turkey’s foreign policy aiming at the regime change in Syria and the policy to ensure domestic security. Turkey politically supported the Syrian oppositional forces against the Bashar al-Assad Regime, which it did not consider to be legitimate, as it has accepted the government established out of the country as the real Syrian government and supported FSA as the armed force of this legitimate government. Therefore, it is different from all the relations that Turkey has developed with non state actors in foreign policy. Moreover, supporting FSA against terrorist organizations such as ISIS, YPG and al-Qaeda extensions can be given as an example of cooperation within the framework of the desire to eliminate the threat perceived from the developments in Syria. However, this relationship should not be regarded as original and unique, especially due to the example of eliminating the threat, which Turkey perceived from PKK, by cooperation with KDP in 1990s.

The second hypothesis of the article is that the relation between Turkey and FSA has a quality that exceeds the scale of counter-terrorism by OES. This hypothesis tried to examine Turkey’s relations with FSA through concrete examples. Turkey considers the united region, which PYD is trying to establish in Northern Syria, as a strategic threat to its national security. Although the primary objective of the Operation seems to struggle with ISIS in the context of the removal of ISIS from the border by means of OES, it should not be overlooked that it comes between the regions that PYD seeks to unite and seeks

to ensure the settlement of Syrian oppositional forces in this region. Hence, it can be said that the Turkey's relations with FSA in the framework of OES are beyond the dimension of only fight against terrorism, and aim at eliminating strategic threats. Likewise, the statements and initiatives that FSA would fight together with TAF in the possible military operations such as Menbij, Tal Rifaat, Afrin and Idlib, which were on the agenda after OES was over, have indicated that the relation between Turkey and FSA is beyond counter-terrorism perspective, and that strategic Operation Euphrates Shield aiming at ensuring the security does not only intend to eliminate the terrorist organizations from the region, beyond this, it is associated with Turkey's perception of threat in general terms. Turkey has used armed opposition forces as an instrument within the framework of this threat perception.

Bibliography

“ABD askeri Çobanbey’den ÖSO tarafından böyle kovuldu,” *Hurriyet*, September 17, 2016 <http://www.hurriyet.com.tr/video/abd-askeri-cobanbey-den-oso-tarafindan-boyle-kovuldu-136282>

“ABD: Eğitim-donat başladı”, *Al Jazeera Turk*, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-egit-donat-basladi>, May 28, 2015.

“İdlib’de çatışmalar başladı, Türk askeri sınırda konuşlandı”, *Türkiye*, October 7, 2017, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/509470.aspx>

“MevlütÇavuşoğlu:ÖzgürSuriyeOrdusuSınırıGeçti”, *NTV*, 24 August 2016, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/mevlut-cavusogluozgur-suriye-ordusu-siniri-gecti,YqRAW99HP0eeelepLmRQpA>.

“Secrets from Jisr Al-Shughour,” *Majalla*, 5 April 2012, <http://eng.majalla.com/2012/04/article55230561/secrets-from-jisr-al-shughour>

“TSK’dan ‘Hazır olun’ talimatı! 5 bini aşkın muhalif”, *Milliyet*, 18.09.2017, <http://www.milliyet.com.tr/tsk-dan-hazir-olun-talimati--gundem-2521444/>

“TSK’dan Sınır Ötesi 4 Bölgeye Operasyon Sinyali”, *Vatan*, August 07, 2017 <http://www.gazetevatan.com/tsk-dan-sinir-otesi-4-bolgeye-operasyon-sinyali-1091206-gundem/>

Ağar Abdullah, “O tankın hikâyesi”, *Hurriyet*, April 3, 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/o-tankin-hikayesi-40415012>,

Akgüngör, İlker, “Fırat Kalkanı böyle sonlandı”, *Vatan Gazetesi*, March 31, 2017, <http://www.gazetevatan.com/firat-kalkani-boyle-sonlandi-1053473-gundem/>,

Ayhan Veysel, ve Orhan Oytun, “Suriye Muhalefeti’nin Antalya Toplantısı: Sonuçlar, Temel Sorunlara Bakış ve Türkiye’den Beklentiler”, *Ortadoğu Analiz*, Vol. 3, No: 31-32, Temmuz-Ağustos 2011, pp. 8-16.

Blanford, Nicholas, “Syria’s regime cracks down hard. But is the military on board?”, *Christian Science Monitor*, 12 June 2017, <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2011/0612/Syria-s-regime-cracks-down-hard.-But-is-the-military-on-board>

Eş Sertaç, “ÖSO birbirine girdi,” *Cumhuriyet*, 12 Haziran 2017, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/759611/OSO_birbirine_girdi.html

Göktuğ Sönmez, “Turkey’s Euphrates Shield Operation: al-Bab and Beyond” **Terrorism Monitor**, Volume: 15 Issue: 4, s. 9. https://jamestown.org/wp-content/uploads/2017/02/TM_February-24-2017.pdf

Jager Jeff, “Turkey’s Operation Euphrates Shield: An Exemplar of Joint Combined Arms Manoeuvre,” *Small War Journal*, October 17, 2016, <http://smallwarjournal.com/jrnl/art/turkey%E2%80%99s-operation-euphrates-shield-an-exemplar-of-joint-combined-arms-maneuver>

Jonathan Spyer, Defying A Dictator: Meet the Free Syrian Army, *World Affairs*, Vol. 175, No. 1 (MAY/JUNE 2012), p. 47. pp. 45-52

Karagöl İbrahim, "Türkiye Suriye'ye müdahale etmeli!", *Yeni Şafak*, 8 Şubat 2016, <http://www.yenisafak.com/yazarlar/ibrahimkaragul/turkiye-suriyeuye-mudahale-etmeli-2026655>

Karakuş Abdullah, "Ele ele verirse bu işi bitiririz" *Milliyet*, 24 Eylül 2016, <http://www.milliyet.com.tr/ele-ele-verirse-bu-isi-bitiririz-siyaset-2315811/>

Landis, Joshua, "What happened at Jisr al-Shagour?" 13 June 2011, <http://www.joshualandis.com/blog/what-happened-at-jisr-al-shagour/>,

Lister, Charles, *The Free Syrian Army: A Decentralized Insurgent Brand*, The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper, No. 26, November 2016, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/11/iwr_20161123_free_syrian_army.pdf

O'Bagy, Elizabeth, *The Free Syrian Army*, Institute for the Study of War, Middle East Security Report 9, March 2013.

Obaida Fares, "The Arab Spring Comes to Syria: Internal Mobilization for Democratic Change, Militarization and Internationalization" (ed by Lerbi Sadiki) *Routledge Handbook of Arab Spring*, Routledge, London, 2015 p. 145-159

Orhan Oytun, "Suriye'de Güvenli Bölge Tartışmaları: Türkiye Açısından Riskler, Fırsatlar ve Senaryolar", *Ortadoğu Analiz*, Vol 4, No 41, May 2012, Sayı 41, pp.30-40.

Sinan Ülgen and Can Kasapoğlu, "Operation Euphrates Shield: Aims and Gains" **Carnegie Reports**, January 19, 2017 <https://carnegieeurope.eu/2017/01/19/operation-euphrates-shield-aims-and-gains-pub-67754>

TAŞDEMİR Fatma ve ÖZER Adem, "The Operation Euphrates Shield from the Perspective of Use of Force Law," *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/307200>, pp. 53-70.

Ufuk Ulutaş, "The Syrian political opposition: What went wrong?" *Insight Turkey*, 2016, 18(2), 31-39

Yalçınkaya Haldun, "İŞİD'in Türkiye'deki Saldırılarının Analizi ve Türkiye'nin Mücadelesi," *Al Jazeera Türk*, March 22, 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/isidin-turkiyedeki-saldirilarinin-analizi-ve-turkiyenin-mucadelesi>

Yeşiltaş Murat, Seren Merve, Özçelik Necdet, "Fırat Kalkanı Harekatı: Harekatın İcrası, İstikrarın Tesisi Ve Alman Dersler," *SETA Report*, August 2017, https://setav.org/assets/uploads/2017/08/R91_FKA.pdf

Extended Summary

In Syria, the harsh interventions of the government in the incidents that began as democratic mass demonstrations in March 2011 drove the country into an internal disturbance for years. Despite the fact that it is insufficient to explain the drift of Syria to civil war with only the government's harsh reaction to the demonstrators, there has been a civil war in Syria over the last 6 years, involving neighbour states, non-state actors from outside this country and regional and global forces. Turkey, on the other hand, tried to play a role in solving the problems by establishing a close dialogue with the Syrian government at the beginning of the process and negotiations continued intensively until the meeting between Turkish Foreign Minister Ahmet Davutoglu and the Syrian President on August 9, 2011. After that date, relations between two countries were completely strained. However, the developments emerging at that time indicate that Turkey has not been indifferent to Syrian armed opponents since the beginning.

Looking at the past practices of Turkish foreign policy, it is not seen that Turkey has provided open and long-term economic, political and military support to foreign anti-regime/anti-government armed groups, operating in the land of another country. Although Turkey has advocated a change of regime in neighboring countries both in the Cold War period and later in the post-Cold War period, it has not sought to realize this change by supporting armed oppositional forces. When addressed within this context, it is an exceptional example of using armed opposition organizations as an instrument for Turkey, in accordance with the foreign policy and security policy objectives in Turkish foreign policy. The most serious and obvious outcome of this example is the Operation Euphrates Shield.

The article put forward that Turkey has instrumentalized the armed opposition forces in Syria within the framework of its foreign policy and security policy. The relation between Turkey and FSA has been shaped within the scope of Turkey's foreign policy aiming at the regime change in Syria and the policy to ensure domestic security. Turkey politically supported the Syrian oppositional forces against the Bashar al-Assad Regime, which it did not consider to be legitimate, as it has accepted the government established out of the country as the real Syrian government and supported FSA as the armed force of this legitimate government. Therefore, it is different from all the relations that Turkey has developed with non state actors in foreign policy. Moreover, supporting FSA against terrorist organizations such as ISIS, YPG and al-Qaeda extensions can be given as an example of cooperation within the framework of the desire to eliminate the threat perceived from the developments in Syria. However, this relationship should not be regarded as original and unique, especially due to the example of eliminating the threat, which Turkey perceived from PKK, by cooperation with KDP in 1990s.

Another hypothesis of the article is that the relation between Turkey and FSA has a quality that exceeds the scale of counter-terrorism by OES. This hypothesis tried to examine Turkey's relations with OES and later with FSA through concrete examples. Turkey considers the united region, which PYD is trying to establish in Northern Syria, as a strategic threat to its national security. Although the primary objective of the Operation seems to struggle with ISIS in the context of the removal of ISIS from the border by means of OES, it should not be overlooked that it comes between the regions that PYD seeks to unite and seeks to ensure the settlement of Syrian oppositional forces in this region. Hence, it can be said that the Turkey's relations with FSA in the framework of OES are beyond the dimension of only fight against terrorism, and aim at eliminating strategic threats. Likewise, the statements and initiatives that FSA would fight together with TAF in the possible

military operations such as Menbij, Tal Rifaat, Afrin and Idlib, which were on the agenda after OES was over, have indicated that the relation between Turkey and FSA is beyond counter-terrorism perspective, and that strategic Operation Euphrates Shield aiming at ensuring the security does not only intend to eliminate the terrorist organizations from the region, beyond this, it is associated with Turkey's perception of threat in general terms. Turkey has used armed opposition forces as an instrument within the framework of this threat perception.

Bölgeler Arası Güvenlik Faaliyetlerinde Teorik Bir Yaklaşım: Yunanistan-Suudi Arabistan İlişkileri

A Theoretical Approach to Inter-Regional Security Affairs: Greece-Saudi Arabia Relations

Özdemir AKBAL*

* Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi

E-mail: ozdemirakbal@trakya.edu.tr

 ORCID: orcid.org/0000-0001-7030-7946

Öz

Yunanistan Suudi Arabistan ilişkileri açısından en temel faktör ekonomik çıkarın ortaya çıkardığı birlikteliğin güvenlik politikasına dair ihtiyaçları da doğurmasıdır. Bu çerçeveden bakıldığında Yunanistan ile Suudi Arabistan arasındaki ilişkilerin güvenlik faaliyetleri açısından da bir politik süreci ortaya çıkardığı tespit edilmektedir. Bu tespite dayalı olarak da coğrafi olarak birbirinden ayrı güvenlik alanlarına ait olan iki devletin ortak güvenlik politikası ürettiği görülmektedir. Bu ilişki güvenlik çalışmalarına geleneksel bir bakış sergileyen ve coğrafi bir yaklaşım üzerine kurulu anlayışın açıklamalarından uzaktır. Yunanistan ile Suudi Arabistan arasındaki politik ilişkinin ortaya çıkışı gücün artırımı ve çıkarın peşinden gitme şeklinde açıklanabilir. Bu açıklamaya istinaden de her iki devletin ilişkisinin yapısal bir perspektifle ve hem sistemik seviyede hem de bölgesel diğer aktörlerin faaliyetlerinin etkisi üzerinden açıklanması mümkündür. Böylece çalışma farklı bölgesel yapıların karşılıklı ilişkisi bağlamında etkileşimini açıklama çabası sergilemiştir. Bu çabanın neticesi olarak sistemik seviyede ortaya çıkan etki ile bölgesel farklı aktörlerin ortaya koyduğu etkinin de bölgeler arası ilişkileri etkileyeceği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, Suudi Arabistan, Yapısal Realizm, Bölgesel Güvenlik, Uluslararası Politika Teorileri.

Abstract

The most fundamental factor in terms of Greek-Saudi Arabian relations is that the cooperation created by economic interests also creates the needs for security policy. From this perspective, it is determined that the relations between Greece and Saudi Arabia also reveal a political process in terms of security activities. Based on this determination, it is seen that the two states belonging to geographically separate security areas produce a common security policy. This relationship is far from the explanations of an understanding based on a geographical approach and showing a traditional view of security studies. The emergence of the political relationship between Greece and Saudi Arabia can be explained as the increase in power and the pursuit of interests. Based on this explanation, it is possible to explain the relationship of both states from a structural perspective and through the effects of the activities of other actors, both at the systemic level and regionally. Thus, the study made an effort to explain the interaction of different regional structures in the context of their interrelationship. As a result of this effort, it has been revealed that the effect that emerged at the systemic level and the effect of different regional actors will also affect the interregional relations.

Keywords: Greece, Saudi Arabia, Structural Realism, Regional Security, Theories of International Politics.

To Cite This Article/Bu Makaleye Atf İçin: Akbal, Ö. (2022). Bölgeler Arası Güvenlik Faaliyetlerinde Teorik Bir Yaklaşım: Yunanistan - Suudi Arabistan İlişkileri. *Journal of Diplomatic Research*, 4(2), 53-67.

Giriş

Bölgesel güvenlik odakları uluslararası politika çalışmalarının önemli alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu odaklar bölgesellik yahut bölge çalışmaları olarak da aynı bölgeye dahil olduğu değerlendirilen devletlerin etkileşimi bağlamında ele alınmaktadır. Ancak farklı bölgeler dahilinde bulunan devletlerin birbiri ile olan ilişkilerinin ele alınacağı düzey ne olmalıdır sorusu bu çerçevede cevaplanmaya muhtaç durumdadır. Birbirinden farklı bölgelerin temsilcisi aktörlerin ilişkileri bağlamında alt-sistemik yapı unsurlarının etkileşiminin incelenmesi hem bölgesel çalışmalara hem de sistemik seviyedeki etkileşimin açıklanmasında önemli bir perspektif ortaya koyacaktır. Alt-sistemik yapı unsuru olarak biri Avrupa diğeri Orta Doğu bölgesinde yer alan Yunanistan ile Suudi Arabistan ilişkileri bu hususta önemli bir örnekleme oluşturmaktadır.

Anılan bu örnekleme bir yandan bölge çalışmalarının bölgeler arası etkileşimini tanımlama amacı güderken diğeri yandan da bölgesel güvenlik kavramı açısından etkileşimin tanımlanabilmesini sağlayacaktır. Bu noktada çalışma Barry Buzan tarafından ortaya konan güvenikleştirme kavramının tartışması ve bu tartışma etrafında yoğunlaşacak olan yapısal bir metot ile ele alınacaktır. Böylece ortaya hem birbiri ile farklı bölgelerde bulunduğu halde etkileşimi ortaya çıkaran faktörlerin tanımı konulacak hem de bölgeler arası ilişkilerin gerçekleşmesinde süreç ve eylemlerin neler olduğu açıklanacaktır. Bu yaklaşımı ile de çalışma bölgeler arası ilişkilerin analizi bağlamında farklılaşacaktır. Çalışmada öncelikli olarak sistemik yapı ve alt-sistem ilişkisi bağlamında bölge kavramı tanımına dayalı ilişki ortaya konacaktır. Bu ilişkiye istinaden çalışmanın örneklemini oluşturan Yunanistan ve Suudi Arabistan ilişkilerinin güvenlik bağlamını da ortaya çıkaran ekonomik ilişkileri tanımlanacak ve süreç analizi yapılacaktır. Bu analizin ardından ikili ilişkiler bağlamında güvenlik faaliyetlerinin ortaya çıkışı ve yükselişinin nedenleri ortaya konacaktır. Son olarak da iki devletin sosyal güç unsurları açısından ilişkisi tanımlanarak yapısal tanımlama sona erdirilecektir. Bu aşamaların yürütülebilmesi için öncelikli olarak sistemik yapı ve bölge tartışması yürütülmelidir.

Sistemik Yapıda Bölge

Bölge çalışmaları yahut bölgesel çalışmalar, tanımlanan bir coğrafi alan içerisinde bulunan devletlerin birbiri ile olan ilişkilerine yönelmektedir. Ancak bu noktada bölge tanımının etkileşim bağlamında coğrafi bir ölçekten ortaya konması, ilişkilerin açıklayıcılığı hususunda bir sorunu yaratmaktadır. Aynı bölge içerisinde olduğu coğrafi tanım ve yakınlığa göre iddia edilen devletlerin birbiri ile olan etkileşimi, diğeri bölgeleri ve bölge devletlerini nasıl etkilemektedir? Bu soruya ek olarak, bölge ifadesi coğrafi olarak tanımlanarak sonuçlandırılacak ve kavram haline dönüştüğü kabul edilebilecek bir içeriğe sahip midir? Bu iki temel sorudan hareketle bölge ifadesinin tartışması ve sistemik seviyedeki etkisi ile önemi ele alınacaktır.

Bölgesel çalışmalara dair güvenlik kavramı perspektifinden sağlanan bakış aynı zamanda bu çalışma yaklaşımının temelini de oluşturmuştur. Bu tanımlamaya dair ilk örneklerden biri olarak da Karl Deutsch ve arkadaşları tarafından kaleme alınan, Siyasal Topluluk ve Kuzey Atlantik Alanı (Political Community and North Atlantic Area) başlıklı kitap önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Kuzey Atlantik alanı yahut sahası bir bölge olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama oldukça geniş bir coğrafi alanı kaplamakla birlikte bir güvenlik topluluğu tanımını da beraberinde getirmektedir. Deutsch ve arkadaşlarının tanımlamasına göre Kuzey Atlantik alanına güvenlik ortak paydası bağlamında Türkiye ve Yunanistan'ı da eklemesi (Deutsch, 1957: 9) coğrafi tanımı tartışmalı bir hale getirmektedir. Zira ne Türkiye'nin ne de Yunanistan'ın Atlantik alanı içinde yer alması söz konusu değildir. Buna rağmen anılan iki devlet de aynı güvenlik şemsiyesi altında bulunmaktadır. Buzan da coğrafi yaklaşıma benzeri bir mantıkla yaklaşmaktadır (2003: 140-144). Bu yaklaşıma göre Avrupa güvenlik bölgesi tanımlamasına nispeten daha dar kapsamlı bir coğrafi alanı ifade eden İskandinav güvenlik topluluğunun mevcut olmadığı, Avrupa güvenlik topluluğu ifadesinin daha yerinde olacağı düşüncesi öne sürülmektedir. Bu noktada, devletler arası ilişkilerde çıkar odaklı politikanın anlamının tartışılması gerekmektedir. Zira aynı coğrafi yapı içinde olmadığı halde birbiri ile çeşitli seviyelerde ilişki kuran devletlerle aynı coğrafi yapı

içinde olduğu halde birbiri ile çeşitli seviyelerde mücadeleler yaşayan devletlerin varlığı açık bir şekilde ortadadır. Yunanistan ve Suudi Arabistan Akdeniz havzası gibi ortak bir güvenlik alanına sahip olsalar da yukarıda anılan, Deutsch ve Buzan'a dayandırılan görüşler nedeniyle farklı güvenlik bölgelerinin üyeleridir. Bu şartlar altında Yunanistan ve Suudi Arabistan'ın neden ilişki tesis ettiğini açıklayabilmek için ortak çıkar ve gücün artırımı çabaları açısından gerekliliklerin ortaya konması gerekmektedir.

Yunanistan-Suudi Arabistan İlişkilerinde Gereklilikler

İkili ilişkilerin tesis edilmesi hususu her ne kadar 1926 yılında tarafların diplomatik temsilciliklerini kurmaları ile ortaya çıksa da (Sfakianakis, 2017) Yunanistan'ın da çıkarları için petrol akışının sürdürülebilirliği açısından Suudi Arabistan ilişkileri Soğuk Savaş döneminde de önemini korumuştur (Veremis, 1982: 339). Bu ölçekten bakıldığında ikili ilişkilerin ekonomik kaygılar bağlamında ortaya konduğu görülmektedir. Yunanistan'ın 1973 Arap-İsrail Savaşı sırasında bir NATO üyesi devlet olarak ABD'nin lojistik hattına karşı durarak sergilediği tavır (Kallivretakis, 2014) aynı zamanda gerçekleşecek olan petrol ambargosunun hedefinde de yer almamak suretiyle Suudi Arabistan ile verimli bir ilişki kurma girişimi olmuştur. Bu yakınlaşma, o dönem, ABD karşısında başka ittifak alternatifleri arayışında olan Suudi Arabistan için de SSCB ile kısa süreli bir yakınlaşmayı beraberinde getirmiştir. Bu temel argümanlar çerçevesinde anlaşılacağı üzere ikili ilişkilerin temelinde güvenlik kaygılarının önünde yer alan ekonomik ihtiyaç ve çabalar yer almaktadır.

Her iki devletin de ABD ile olan yüksek seviyeli ilişkileri Atina ve Riyad'ı bir güvenlik yapısı altında birleştirerek hareketlerini yönlendirme ve kısıtlama yoluna gitmektedir. Bu yaklaşıma dayanarak Deutsch ve Buzan'ın bölgesel tespitlerinin aksine, çalışmanın erken bir evresinde sistemik yapıda eyleyen başat birim (ABD) ile olan ilişkilerin ayrı bölgesel güvenlik odaklarına ait (Yunanistan-Avrupa, Suudi Arabistan-Arap Yarımadası) birimlerin birbiri ile etkileşimini ortaya çıkardığı belirtilebilir. Böylece sistemik seviyede

etki kapasitesine sahip bir devletin güvenlik faaliyetleri bağlamında ve ekonomik etki kapasitesini kullanarak ortaya çıkardığı yapı söz konusu olmaktadır. Hem Yunanistan hem de Suudi Arabistan'ın bu yapıya bağlı ve bu yapıdan etkilenen devletler olarak güvenlik bağlamındaki ilişkileri ele alınacaktır. Ancak çalışma ikili ilişkilerden doğan politik faaliyetlerin yapısal seviyeye etkisini incelemeyi amaçladığı için öncelikli olarak Atina ve Riyad arasındaki ekonomik faaliyetlerin ele alınması gerekmektedir. Bu inceleme aynı zamanda çalışmanın temel önermelerinden biri olan ekonomik ilişkilerin güvenlik faaliyetlerini ortaya çıkardığı görüşünü de destekleyecek unsurları içermektedir.

Yunanistan-Suudi Arabistan Ekonomik İlişkileri

Yunanistan ve Suudi Arabistan ekonomik ilişkileri açısından ilk örnekler bireysel davranışları içermektedir. Suudi Arabistan'da veliaht prens Faysal'ın Kral Suud'u devirdiği iç karışıklıklar döneminde, devrik Kral Suud Yunanistan'a yerleşmiştir (Mann, 2013: 31). Bu süreçte devrik Kral Suud'un Yunanistan'da yapmış olduğu geniş çaplı harcamalar da memnuniyetle karşılanmıştır (Sfakianakis, 2013). Bu süreç elbette ekonomik ilişkilerin belli bir seviyede magazinelle boyutunu yansıtsa da Yunanistan'ın 1960'lı yılların ikinci yarısındaki ekonomik durumu dikkate alındığında; Kral Suud'un yapmış olduğu harcamalar önemli bir ekonomik gelir olarak tanımlanabilmektedir. Bu etki Yunanistan ekonomik kapasitesinin kısıtlılığı açısından da bir fikir vermektedir.

İkili ilişkiler açısından petrol ambargosu dönemi, gücün artırımı ve çıkarın sağlanması bağlamında, bölgesel kapasiteye sahip birimlerin (Yunanistan-Avrupa, Suudi Arabistan-Arap Yarımadası), sistemik seviyedeki etkiye sahip birime (ABD) karşı sistemik seviyede etkiye sahip başka bir birim (SSCB) tarafında dengeleme yaklaşımını da ortaya koymaktadır. Yunanistan'ın 1973 Arap-İsrail Savaşında sergilemiş olduğu Arap Devletlerini destekleyici ve ABD'nin lojistik hattını kısıtlayıcı politikası Petrol Ambargosu dışında tutulmasını sağlamıştır (Huliaras & Kalantzakos, 2017: 13). Yunanistan'ın daha önce de 1947'de Filistin meselesi dolayısıyla Arap Dev-

letleri tezlerini onaylayıcı şekilde bir politik tavır sergilemesi ikili ilişkilerin kurulması açısından önemli bir faktördür (Huliaras & Kalantzakos, 2017: 13). Ancak Yunanistan'ın petrol ambargosu dışında bırakılmasına dair sergilenen tutumun Yunan ekonomisi için ne kadar önemli olduğu da dikkate alınmalıdır.

Petrol ambargosunun yarattığı kriz döneminde, Birleşmiş Milletler tarafından, 1974 yılı için yapılan bir araştırmada; gelişmekte olan ülkelerin ortalama büyüme oranının, o yıl için tahmin edilen %6 nispetinden, %5,3 nispetine düşmüş olduğu tespit edilmiştir (United Nations [UN], 1975: 9). BM'nin ilgili araştırmasında özellikle gelişmekte olan ülkelerin petrol ambargosundan etkilenmek için petrol üreticisi devletlerle ikili anlaşmalar yaptığı ve buna göre petrol ihtiyacını karşıladığı belirtilmektedir (UN, 1975: 26). Yunanistan'ın Gelişmiş Pazar Ekonomileri kategorisinde üretime dair değişimi; 1973 yılının ilk çeyreğinde 116 bin 600 ton iken, 1974'ün son çeyreğinde 97 bin 700 ton olarak gerçekleşmiştir (UN, 1975: 56). Bu hızlı düşüş hem gelişmiş ve endüstrileşmiş ABD, Britanya, Federal Almanya gibi devletlerin üretim hızlarının anılan dönemde düşüşünden küresel çapta olumsuz etkinin ortaya çıktığını hem de Yunanistan'ın ABD'nin lojistik hattının akamete uğratılması pahasına aldığı petrol ambargosundan ayrı tutulma ayrıcalığının yeterli sonucu vermediğini göstermektedir. Yunanistan'ın ithalat/ihracat dengesi açısından ekonomisi incelendiğinde; 1970-1974 yılları arasında, 1 milyon 315 bin dolar ile başlayan ticaret açığının 2 milyon 95 bin dolara yükseldiği görülmektedir (UN, 1975: 94). Yunanistan'ın, petrol ambargosunun dışında kalmak için 1947'den itibaren ABD ile geliştirdiği ittifak ilişkisini zedeleme pahasına uygulamaya çalıştığı politik tercih türbölanslı bir politik ve ekonomik yapı dolayısıyla başarıya ulaşamamıştır.

Bu dönemde, Suudi Arabistan önemli bir petrol üreticisi devlet olarak petrol ambargosuna öncülük ederken aynı zamanda ABD ile 1943'ten beri kurumsal halde devam edegelen ilişkilerinin önemli bir kırılma noktasını yaşamıştır. Roosevelt, 1943 yılı itibarıyla Suudi Arabistan savunmasının ABD için olan önemini hayati olarak tanımlamıştır (Klare, 2004: 33). 1973 Arap-İsrail

Savaşından sonra Suudi Arabistan'ın petrol gücü ile ABD politikalarını yönlendirme çabası (Allen, 1982: 32), sistemik seviyedeki yapının etkisi dolayısıyla çok uzun sürmemiştir. Bu şartların oluşumunda tüm hegemonik yapı sökülmesi tartışmalarına rağmen hem Yunanistan hem de Suudi Arabistan'ın ABD ile sistemik seviyedeki etki bağlamında olan ilişkilerinin derinliği yatmaktadır. Her iki devlet de her ne kadar kriz süreçlerinde yön değiştirme çabası ortaya koysa ve bu çaba kapasiteleri bağlamında belli bir seviyede etkili olsa da taraflar, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya çıkan yapının etkisi ile ABD ile olan ilişkilerine geri dönmüştür.

Yunanistan-Suudi Arabistan arasında gerçekleşen ekonomik ilişkiler temelinde iş gücü değişimi de önemli bir başlığı oluşturmaktadır. Bu anlamda Yunanistan'dan yapı sektöründe çalışmak üzere mühendisler, konaklama ve perakende sektöründe çalışmak üzere personel Suudi Arabistan'a gitmektedir (Huliaras & Kalantzakos, 2016: 29). Yunanistan'ın 2004 yılında Suudi Arabistan'a yönelik olarak gerçekleştirdiği ihracat 50 milyon dolar civarındayken 2014 yılında 800 milyon dolara yaklaşmıştır (Huliaras & Kalantzakos, 2016: 20). Yunanistan, Suudi Arabistan ile olan ilişkilerinde petrol faktörünü lehine kullanma çabasına devam ederek İran'dan ambargolar dolayısıyla alamadığı petrolün yerine Rusya Federasyonu ve Suudi Arabistan'dan ithal ettiği petrolü koymuştur (Huliaras & Kalantzakos, 2016: 16). Suudi Arabistan da Yunanistan özellikle 2000'lerden itibaren yatırımlarını artırmaktadır. Suudi Arabistan'ın Yunanistan'a yönelik yatırımları arasında gıda sektörü, paketleme faaliyetleri yürüten firmalar, turizm gibi sektörler bulunmaktadır (Huliaras & Kalantzakos, 2016: 22). Yunanistan'daki Suudi yatırımcılar arasında oldukça önemli bir seviyede bulunan Olayan Grubun başkanı Khaled Olayan 12 milyar dolarlık serveti ile dünyanın önde gelen sermayedarlarından olduğu gibi babasının Yunan olması ile de dikkat çekmektedir (Huliaras & Kalantzakos, 2016: 22). Yunanistan ve Suudi Arabistan'ın ekonomik ilişkileri genel bir perspektifle Yunan ekonomisinin ayakta durması için yeterli fakat büyük bir gelişim ortaya koyabilmesi içinse kısıtlı bir seviyededir.

Yunanistan-Suudi Arabistan arasındaki ekono-

mik ilişkiler, ikili anlaşmalar bağlamında, enerji odaklı çabalar ile son dönemde oldukça öne çıkmaktadır. Yunanistan, 2021 yılı itibarıyla, Suudi Arabistan'dan 620 milyon 570 bin dolarlık ihracat gerçekleştirirken, 339 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir (Al Hamawi, 2022). Suudi Arabistan lehine gerçekleşen bu ticaret dengesinde petrol ve enerji yatırımlarının yeri büyük bir öneme sahiptir. Bununla birlikte son dönem içinde Suudi Arabistan'ın 2030 vizyonu çerçevesinde Yunanistan ile de ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve yatırımların artırılması yönünde çabalar sergilenmektedir. Bu çabalara istinaden Eylül 2021 itibarıyla Suudi Ticaret Odası, ikili ticaret ilişkilerinin geliştirilmesi için ticaret ve yatırım iş birliği anlaşması imzalanmıştır (Al Hamawi, 2022). Bu anlaşmalar deniz ticaret ve seyrüsefer güvenliğinin temini açısından genişletilmiştir. Ekonomik ilişkilerin gelişimi açısından bakıldığında, ABD'ne karşı temelde bir karşı çıkış çabası hem Yunanistan hem de Suudi Arabistan açısından çıkarların çatıştığı dönemde ortaya çıkmıştır. Ancak özellikle SSCB'nin yıkıldığı dönemden sonra hızla gelişen bir ölçekte de mecburi olan ilişkiler her iki devletin de ABD ile daha net bir ekonomik ilişkiye sahip olmasını sağladığı gibi iki devletin de ekonomik faaliyetler açısından yoğunlaşmasını sağlamıştır. İkili ekonomik ilişkilerin sürdürülebilmesi için güvenliğinin temini ise oldukça önemli bir boyuttur. Son dönemde Türkiye'nin ortaya koyduğu Doğu Akdeniz politikası bağlamında iki devlet de güvenlik ilişkilerinin temini ve sonucunda ekonomik çıkarlarının sağlanabilmesi için daha yakın ilişkiler tesis etme yoluna gitmiştir. Böylece Yunanistan-Suudi Arabistan ilişkilerinin ticari faaliyet gelişim ayağı güvenlik ilişkileri açısından da dikkate değer faaliyetleri ortaya çıkarmıştır.

Yunanistan-Suudi Arabistan Güvenlik İlişkileri

Gerek Akdeniz havzası açısından gerek de sistematik seviye açısından Yunanistan ile Suudi Arabistan'ın güvenlik ilişkileri önem arz etmektedir. Ancak Buzan'ın yaklaşımı çerçevesinde bakıldığında iki devletin biri Avrupa diğeri Orta Doğu güvenlik topluluğu bağlı olması açısından ortak noktalarının tespiti bu yaklaşımın eksiklerinin giderilebilmesi için de önemlidir. Bu kısımda ayrı güvenlik topluluklarına ait oldukları ifade edi-

len iki devletin güvenlik ilişkileri tespit edilip bu ilişkilerin neden ve nasıl geliştiğine açıklık getirilecektir. Hem Yunanistan hem de Suudi Arabistan'ın güvenlik politikaları bağlamında ilk kez ve belirgin bir şekilde ortak bir paydada buluşması 1973 Arap-İsrail Savaşı sürecinde gerçekleşmiştir. Suudi Arabistan önemli bir petrol üreticisi olarak küresel çaptaki ambargoya liderlik ederken askeri destek açısından ABD ile diplomatik seviyede ihtilaf yaşamıştır. Yunanistan da ABD'nin İsrail'e vereceği desteğe istinaden harekete geçirdiği hava gücünün geçişine engel olmak suretiyle diplomatik seviyede ABD ile ihtilaf yaşamıştır. Ancak bu durum tarafların doğrudan birbirleri ile gerçekleştirdiği bir güvenlik politikası faaliyeti haline dönüşmemiştir. Yunanistan-Suudi Arabistan güvenlik ilişkileri ve politikalarının temelleri 70'lerin sonu itibarıyla atılmıştır.

Yunanistan Başbakanı Karamanlis'in Çin Halk Cumhuriyeti'ni 12-16 Kasım 1979'daki ziyareti sırasında Irak ve Suudi Arabistan'ı da ziyaret edeceğini açıklaması önemli bir dönüm noktasını oluşturmuştur (Kourkouvelas, 2013: 1062). Yunanistan'ın bu politik yaklaşımının temelinde ABD'ne alternatif oluşturma çabası da yatmaktadır. Bu durum Robert Cox tarafından (1987) üretime dayalı sosyal güçlerin ekonomik ilişkilere dayalı olarak bir dünya düzeni oluşturması açısından incelenmiştir. Uluslararası politika analizinde sosyo-politik ve sosyo-ekonomik etkilerin daha yüksek seviyede incelenmeye başladığı bu dönemde ortaya çıkan çok seviyeli diplomatik ilişkiler; Yunanistan-Suudi Arabistan ilişkileri açısından da güvenlik faaliyetleri bağlamında yakınlaşmayı getirmiştir. Karamanlis'in Suudi Arabistan'a gerçekleştirdiği ziyarette, Atina'da bir cami yapılıma sözü vermiş olması (van Versendaal, 2003) bir yakınlaşma çabası olsa da ABD ile Yunanistan'ın ilişkileri, Arap Yarımadası devletleri başta olmak üzere, Atina'nın, Orta Doğu bölgesine yönelik güvenlik politikasının belirleyici temelini oluşturmuştur (Athanassopoulou, 2010: 221). Benzeri bir durum Suudi Arabistan için geçerlidir. SSCB'nin Afganistan işgaline başladığı dönemde Suudi Arabistan daha önce gerçekleşen petrol ambargosu ve nispeten SSCB ile yakınlaşma görüntüsüne rağmen ABD ile birlikte ortak bir güvenlik politikası paydasında Afgan mücahitleri desteklemeye başlamıştır (Bruno, 2008). Yunanistan-Suudi Arabistan güvenlik ilişkileri

bağlamında 2000'li yıllar itibarıyla daha etkin gelişmeler yaşanmaya başlamıştır.

Yunanistan'da 1981 yılı itibarıyla PASOK'un iktidara gelmesinin bir sonucu olarak Filistin Kurtuluş Örgütü ile ilişkiler açısından Arap devletlerine yönelik politikalar da yoğunlaşmıştır (Athanasopoulou, 2010: 221). Papandreou'nun başbakanlığı döneminde bu politikanın tercih edilmesi sebepleri arasında Türkiye, ABD ve Britanya'nın bölgeye dönük politik faaliyetlerine bir alternatif oluşturma ve Üçüncü Dünya Devletleri ile ilişkileri geliştirme amacı da bulunmaktadır (Kaminaris, 1999: 37). Ancak Yunanistan'ın Üçüncü Dünya ile ilişkiler politikası bakımından anılan devletlerin ekonomik yapı bozukluğu ve bundan doğan sosyal krizler (Cox, 1987: 282) önemli bir engeli oluşturmuştur. Bu yapısal sorunlar Arap Yaramadası için de ortaya çıkmıştır (Cox, 1987: 307).

Bu noktada, Yunanistan'ın Arap devletlerine yönelik uygulamaya çalıştığı politikada Türkiye faktörü ve Türkiye'nin dış politik faaliyetlerinin de belirleyiciliği ortaya çıktığı gibi anılan dönem için başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez İş Birliği Konseyi devletleri ile ikili ilişkiler bağlamında düşük seviyeli bir güvenlik politikası olduğu da belirtilmelidir. Buna ek olarak Papandreou uyguladığı politika ile Arap devletlerinin desteğini bilahare Ermenistan'ın ve bölücü terör örgütü destekçisi unsurların desteği ile birleştirerek; Ege ve Kıbrıs sorununda etkin bir rol oynama amacı gütmüştür (Kaminaris, 1999: 38). Yunanistan'ın bu politik yaklaşımdan 2000'ler itibarıyla gelişecek olan güvenlik politikasına dair de bir model çıkarmak mümkündür. Yunanistan, Türkiye ile yaşadığı sorunlara kendi yanına çekmeye çalıştığı devletler ile karşılık verme çabası sergilemektedir. Bu açıdan bakıldığında, Yunanistan güvenlik politikası bağlamında, Türkiye ile yaşadığı politik çekişmelerin yönlendirici olduğu ve buna dayalı olarak da Yunanistan'ın kendi saflarında hareket etmek üzere devletlerle ilişki kurduğunu ifade etmek mümkündür.

Yunanistan'da iktidara Miçotakis'in gelmesi ile hem ABD ile olan ilişkiler daha yakın bir düzeye gelmiş hem de Yunanistan, 1987 yılında İsrail ile büyük elçilik seviyesinde diplomatik ilişki kura-

rak bir başka adım atmıştır (Kaminaris, 1999: 39). ABD ve İsrail ile geliştirilen ilişkilere koşut olarak Yunanistan, ABD'nin Irak müdahalesine de askeri olarak destek veren devletler arasında yer almıştır (Kaminaris, 1999: 39). Böylece 90'lı yıllar itibarıyla ABD ortak paydasında, Yunanistan ve Suudi Arabistan benzeri güvenlik politikalarını uygulamaya koymuştur. İkili ilişkiler bağlamında 1999 yılı itibarıyla yapılan ortak bakanlar kurulu toplantısı, tarafların karşılıklı faaliyetlerini resmi ve kurumsal bir mecrada yürütme kararlılığını da göstermektedir (Sfakianakis, 2017). Son dönemde gelişen güvenlik ilişkileri bağlamında, Türkiye'nin politikaları yine belirleyici bir sayfayı oluşturmaktadır. Bu durumun en belirgin örneği Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Prens Faysal bin Ferhan'ın Ocak 2022'de gerçekleştirdiği Atina ziyaretinde görülmektedir. Suudi Dışişleri Bakanı Faysal'ın Yunan mevkidaşı Nikos Dendias ile yaptığı toplantıda; Dendias, Türkiye'nin politikası karşısında ikili ilişkileri dile getirmiş, Körfez Bölgesinde daha geniş çaplı bir güvenlik ilişkisi kurulması gündeme alınmış ve bu ifadelere dayalı olarak da ikili ilişkiler Yunanistan'ın güvenlik öncelikleri bağlamında ortaya konmuştur (Karakatsani, 2022: 2). Bu açıdan bakıldığında Yunanistan-Suudi Arabistan ilişkilerinin güvenlik politikalarının boyutu, Yunanistan makamları tarafından, Yunanistan merkezinde ve Suudi Arabistan'ın diğer devletlerle gelişecek yahut gelişmesi muhtemel ilişkileri açısından dikkate alınmayan bir seviyede değerlendirilmektedir. Bu noktada, Türkiye-Suudi Arabistan ilişkileri bağlamında, Kaşıkçı Cinayeti sonrası ortaya çıkan yumuşama ve İran'a dönük olarak Suudi Arabistan'ın hem ABD hem de kendi politik yaklaşımlarından kaynaklanan kaygılar Yunanistan-Suudi Arabistan güvenlik ilişkileri bağlamında da önemli bir etkeni yaratmaktadır.

İkili güvenlik faaliyetleri, ortak tatbikatların yapılması seviyesinde de görülmektedir. Suudi Arabistan Hava Kuvvetlerine bağlı F-15C ve F-16 savaş jetleri Yunanistan Hava Kuvvetlerine bağlı Mirage 2000 ve Fantom F-4 savaş jetleri ile Şahin Gözü 1 (Falcon Eye 1) tatbikatını Mart 2021'de icra etmiştir ("Saudi and Greek Air Forces", 2021). Tatbikatta hava muharebelerinde saldırı, savunma ve hava desteği eğitimleri gerçekleştirilerek iki devletin hava kuvvetleri faaliyetlerinin entegre edilmesi amaçlanmıştır ("Saudi and Gre-

ek Air Forces", 2021). Bunun yanı sıra Yunanistan ile Suudi Arabistan arasında Nisan 2021 itibarıyla imzalanan bir anlaşmaya istinaden, Eylül 2021 itibarıyla, Patriot hava savunma bataryası kiralanmıştır (Al Hamawi, 2022). Askeri iş birliği haricinde Yunanistan ve Suudi Arabistan arasında kolluk kuvvetleri açısından da bir iş birliği süreci gelişmektedir. Yunan ve Suudi uyuşturucu ile mücadele birimleri Pire limanında 2021'de ele geçirilen büyük miktardaki esrar operasyonunda iş birliği yapmıştır (Al Hamawi, 2022). Her iki devlet de bölgesel güvenlik çıkarları çerçevesinde güvenlik ilişkilerini genişletme arayışı içindedir.

İkili ilişkilerin Yunanistan merkezi bağlamında bir ağırlık kazanması, Yunanistan'ın güvenlik politikasının merkezine Türkiye'ye karşı faaliyetleri alması, ikili ilişkiler bağlamında önemli bir kırılma noktasını yaratmaktadır. Buna ek olarak hem Yunanistan hem de Suudi Arabistan, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, ABD ile kurumsal seviyede derin bağlar oluşturmuş devletlerdir. Bu bakımdan, her iki devlet, yukarıda örnekleri sunulduğu gibi, ABD ile çıkar çatışmaları yaşanmasına rağmen, sistemik seviyedeki yapıda birlikte yer aldıkları nokta; yine ABD olmaktadır. Dolayısıyla, Yunanistan her ne kadar güvenlik faaliyetlerini kendi tanımladığı dış politik perspektiften ortaya koymaya çalışma yolunu seçse de Suudi Arabistan ile olan güvenlik ilişkileri, Riyad merkezli çıkarlara ek olarak, Atina ve Riyad'ın ABD ve Türkiye ile olan ilişkileri bağlamında yönlendirici bir şekle sahiptir.

Yunanistan ile Suudi Arabistan ilişkilerinin güvenlik boyutu ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilmesine dayanmaktadır. Bu faaliyetler bağlamında tarafların hem ABD hem de Türkiye ile olan ilişkileri de önemli faktörleri oluşturmaktadır. Yunanistan ve Suudi Arabistan ayrı ayrı gücün artırımı ve çıkar temini çabası açısından ABD ile olan ilişkilerini güvenlik faaliyetleri bağlamında da sekteye uğratacak politikaları 1973-1974 döneminde uygulasa da ittifak ilişkisini ortadan kaldıracak bir sonuç doğmamıştır. Bu durum da güvenlik ilişkileri bağlamında sistemik yapıda eyleyen başat birimin (ABD), bölgesel etkiye sahip birimleri (Yunanistan-Avrupa, Suudi Arabistan-Arap Yarımadası) yönlendirme kapasite-

sine sahip olmayı sürdürdüğünü göstermektedir. Buna ek olarak bu örnek Deutsch ve Buzan perspektifinde ortaya konan coğrafi yaklaşımdan ziyade politik çıkarların ortaklığının güvenlik ilişkilerini yapılandığı da göstermektedir. Yunanistan ve Suudi Arabistan ilişkileri açısından tarafların özellikle de Yunanistan tarafının sosyal güç ilişkilerin de önemli olduğu yönünde ifadeleri bulunmaktadır. Bu ifadeler aynı zamanda bir nüfuz etkisinin karşılıklı olarak bulunduğu ilişkilerin ekonomik ve güvenlik politikalarından daha derin bir içeriğe sahip olduğuna dair bir söylemi de ortaya çıkarma amacı gütmektedir.

Yunanistan-Suudi Arabistan Sosyal Güç İlişkileri

Yunanistan, geleneksel yaklaşımının neticesi olarak; Suudi Arabistan'da dolayısıyla Arap Yarımadasında Antik dönemden itibaren var olduğu iddialarının dile getirildiği bir devlettir. Buna ek olarak, Antik dönemden başlayarak, Bizans etkisi ile ortaya çıkan ilişkilerin; "Grek"- "Arap" ilişkileri bağlamında ele alınarak, Hristiyan-Müslüman ilişkisi ile tanımlanma çabası da bulunmaktadır (Leontsini, 2012: 363). Böylece güncelde gerçekleşen ilişkilerin çok eski ve köklü bir yapıya sahip olduğu konusunda özellikle Yunan makamları ve medyası tarafından bir söylem ortamı yaratılmaktadır. Arap Yarımadasında milattan sonra 4. Yüzyılda çeşitli baharatlar ve parfümler ile ilgili bir ticari faaliyetin Grek ve Bizans marifeti ile geliştirildiği belirtilmektedir (Leontsini, 2012: 369). Sosyal güç ilişkilerin üretim ve ticarete dayalı olarak erken dönemine dair bir tanımlama çabası sergilendiğinde dahi ilişkilerin temelinde bir ticari faaliyet olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna mukabil bu ilişkilerin sosyal güç üretimi bağlamında kimliğin oluşmasında önemli bir faktörü içeren dini kabuller üzerinden tanımlanması ise hayli zordur.

Yunanistan ve Suudi Arabistan dini özellikleri üzerinden bir etkileşim oluşturamamış, dönemin şartları içerisinde bir ticari faaliyeti ortaya koymuştur. Ayrıca söz konusu döneme dayanarak, Yunanistan-Suudi Arabistan ilişkilerinin oldukça eskilere dayandığını belirtmek tarihsici bir anlayışın yansımasıdır. Zira anılan tarihlerde bugün anlaşılacak anlamda ne Yunanistan ne de Suudi

Arabistan devletlerinin olmadığı açıktır. Bu devletlerin bölgede varlık göstermediği hususuna ek olarak; II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan sistemik seviyedeki uluslararası politika yapısı ile belirtilen dönemin herhangi bir ilgisinin de bulunması mümkün değildir. Bütün bu olgulardan hareketle, ikili ilişkilerin devletlerin kuruluşu, hatta daha doğru bir yaklaşımla iki devletin birbiri ile olan ilişkisinin netleşmesi sonrası ortaya konması uluslararası politika incelemelerinin ciddiyeti açısından da önem arz etmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası dönem içinde Arap devletleri ile Yunanistan'ın ortak bir sosyal güç paydasında buluşması iddiası Filistin ve İsrail iki devletli yapısının oluşma süreci önemli bir örneği oluşturmaktadır.

Yunanistan-Suudi Arabistan ilişkileri bağlamında ortak zeminin oluşması bağlamında ekonomik etkinlikler önemli olmakla birlikte; İsrail Devleti'nin kuruluşu süreci ve Filistin politikası da önemli bir rol oynamaktadır. Zira Yunanistan'ın II. Dünya Savaşı sonrası süreçte özellikle Filistin politikası bağlamında Arap devletleri taraftarı bir yaklaşım sergilemesi, 15 Mart 1949'da İsrail'in ancak de facto olarak tanınacağını belirtmesi (Koumas, 2017: 100-101), sosyal güçler ortak paydası temelinde mi gerçekleşmiştir? Bu yaklaşımın temelinde Yunanistan iç savaşı sürecinde sosyalist etkinin ortaya çıkışı ve Arap devletleri ile olan ekonomik ilişkiler yatmaktadır. Bu çıkar ilişkisi bağlamında da Yunanistan kültürel ortak payda şeklinde tanımlamaya çalıştığı bir propaganda aracı ile ilişkilerin daha sıcak olması yönünde girişimlerde bulunmaktadır.

Söz konusu döneme dair sosyal güç etkisinin kültürel ortak payda açısından ortaya çıktığına dair önermelerin yegâne destekleyici göstergesi bazı Arap devletleri ile Yunanistan arasında sosyalist bir yaklaşımın ortaya çıkardığı ortak payda ile belirtilebilir. Bu şartlar altında, Kenneth N. Waltz'un *Man, the State and War: A Theoretical Analysis* çalışmasında belirttiği imajlar ölçeğinde sosyalist (2001: 125-158) ve liberal imajların (2001: 95-103) çatışmasında tanımlanabilecek bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım çerçevesinde, Yunanistan, sosyalist imaj bağlamında, SSCB'nin etkisine maruz kalsa da Suudi Arabistan Vahabilik sosyal güç unsuru bakımından, böyle bir etkinin özne-

si olmamıştır. Bu durum da yakın ilişkiler söylemi bağlamında Yunanistan'ın resmi tezleri ile medyasının ortaya koyduğu fikirlerin dayanak noktalarının hayli zayıf olduğunu göstermektedir. Buna karşın, liberal imajın süregelen doğası, Suudi Arabistan'ın, 2030 Vizyonu çerçevesinde 1744'ten itibaren benimsenen Vahabi öğretinin çeşitli noktalarıyla çatışmak pahasına sergilediği stratejiyi ortaya çıkarmaya zorlamaktadır. Zira sosyalist imajın uğradığı erozyon ve sosyal güç dayanağı kaybı Suudi Arabistan'ın kapalı devlet ve toplum modeli için de geçerlidir. Güç unsurlarının bu zemine kayması Suudi Arabistan için önemli bir kaybı ortaya çıkaracağından Yunanistan ile ikili ilişkiler bağlamında kültürel ortak faaliyetlere de önem atfedilmeye başlanmıştır.

İki devlet açısından bakıldığında kültürel ortaklık bağlamında turistik seyahatler, karşılıklı yatırımların getirmiş olduğu eğitim ve kültür faaliyetleri öne çıkarılmaktadır. Mayıs 2021 itibarıyla, Suudi Kültür Bakanı bin Ferhan, Yunan mevkidaşı Sakellaropoulou ile Atina'da gerçekleştirdiği görüşmede kültürel ortak faaliyetlerin geliştirilmesi konusunda mutabakata varılmıştır ("Plan for Joint", 2021). Bu temaslardan sonra, Suudi Arabistan, Yunanistan ile imzalamış olduğu Kültürel Ortaklık Anlaşması bağlamında arkeolojik alanlarda faaliyet göstermek üzere Yunanistan'dan arkeolog arayışına girmiştir (Rashad, 2021). Ancak bu girişim 1979'daki Kâbe baskını sırasında Fransız Jandarması Terörle Mücadele birimi olmadan faaliyet gösteremeyen ya da 1950'lerde Suudi Arabistan'da telgraf ve benzeri modernleşmenin karşısında duran muhaliflerin dayandığı sosyo-kültürel alt yapının çözülerek Liberal imaj bağlamında Suudi Arabistan'ın sistemik seviyedeki yapıya uyumu üzerinden açıklanabilir. Zira 1950'lerde telgraf ve otomobil kullanımı konusunda muhaliflerle mücadele eden, 1970'lerde ortaya çıkan gelişmelere karşı silahla iktidarı devirme çabasını ortaya koyan muhaliflerle mücadeleyi yaşayan Suud Hanedanı, gelişim ve kültürel değişimin de en az petrol geliri kadar önemli olduğunu fark etmiş; tam da bu sebepten dolayı, Ortodoks Yunanistan ile arkeolojik çalışmalar açısından iş birliği yapma yoluna gitmiştir. Bu çaba aynı zamanda Suudi Arabistan'ın modernizasyon tanımı ile Batı Yarıküre devletleri ile ilişkilerini geliştirme açısından attığı adımların bir göstergesidir. Her iki

devletin sadece bu konudaki iş birliği anlaşması bile II. Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni dünya düzeni çerçevesinde Liberal imajın etkinliğinin sosyal güçlerin dönüşümü üzerine etkisi açısından önemli bir örneği oluşturmaktadır. Kültürel faaliyet bağlamında sosyal ilişkilerin geliştirilmesi çabası bölgesel sorunların ortaya çıkardığı sosyal hadiseler açısından benzerlik arz etmektedir. Liberal imaj ortak paydasında sistemik yapının etkisi ile ortaya çıkan ortak sosyal güç anlayış ve yaklaşımı Suriye İç Savaşı, Yemen'deki Suudi Arabistan liderliğindeki operasyonlar gibi çeşitli devletlerde meydana gelen kargaşanın yarattığı sığınmacı sorunu açısından da gözlenmektedir.

Ege Denizi, Suriye'deki iç savaşın yoğunlaşması, bunun dışında Akdeniz havzasındaki başka devletlerde de ortaya çıkan krizler ve karışıklıklar nedeniyle önemli bir sığınmacı, kaçak göçmen krizine sahne olmaktadır. Bu noktada Yunanistan da Avrupa'ya açılan bir kapı olarak sığınmacıların yöneldiği bir devlettir. Ancak Yunanistan Avrupa Birliği üyesi diğer devletlerin ve genel olarak Avrupa Birliği ekonomik ve sosyal çıkarlarının korunması amacıyla göçmenleri geri iterek ölümle sonuçlanacak pek çok olayın faili olmuştur. Avrupa Birliği'nin kuruluş ilkeleri bağlamında oldukça yoğun bir şekilde ortaya konulan insan hakları söylemi bağlamında bu durumun aksi bir eylemin gerçekleştirilmesi için Yunanistan'a yönelik bir tavrın geliştirildiğine dair örnekler de bulunmamaktadır. Buna ek olarak sığınmacıların önemli bir çoğunluğunun Müslüman olmasına rağmen Suudi Arabistan, konuya dair önemli bir tepki göstermemekte, olayları yok saymaktadır.

Sığınmacılara yönelik derinlemesine mülakat yöntemi ile İbrahim adlı sığınmacıyla yapılan çalışma bu konuda önemli bir örneği oluşturmaktadır. İbrahim, Somali'li bir ailenin Suudi Arabistan'da doğan çocuklarıdır (Wissink vd., 2020: 287). İbrahim, Yunanistan'a sığındıktan sonra, havayolu ile ABD'ne gitmek istediğinde, Atina Havaalanında, seyahatine dair belgelerin yetersiz olduğu ifadesi ile polis tarafından alı konularak darp edilmiştir (Wissink vd., 2020: 288). Bu olayı inceleyen ve mülakatı gerçekleştiren araştırmacılar İbrahim'in Suudi Arabistan doğumlu olmasına rağmen buraya dönme konusundaki

isteksizliğine de dikkat çekmektedir (Wissink vd., 2020: 288). Temel sosyal ve kültürel değerler bağlamında konu insani yaşam hakkı ve aidiyet hissi açısından değerlendirildiğinde hem Yunanistan hem de Suudi Arabistan açısından sadece bu olay özelinde bile oldukça eleştirel bir yaklaşımın sergilenmesi mümkündür. Buna ek olarak, Suudi Arabistan'ın sığınmacılar hususundaki sessizliği de bir başka dikkat çekici husustur. Her iki devletin bu ortak tavra sahip olması hususunda insan hakları ve benzeri söylemin devlet çıkarı bağlamında bir etkisi olmadığı tespitini yapmak mümkündür. Zira hem Yunanistan hem de Suudi Arabistan reel politik çıkarları dışında bir tutum sergilemiş olsa, bir yanda Yunanistan; insan hakları, demokrasi ve benzeri söylemleri benimseyen Avrupa Birliği'nin öte yanda Suudi Arabistan; Müslüman kimliğinin temsilcisi devlet ifadesi bağlamında, Ege'de gerçekleşen sığınmacı trajedilerinde şu anda benimsedikleri tavrın tam aksi bir tavrı benimsemeleri beklenmelidir. Bu tavra istinaden en önemli rol her Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından benimsenmektedir.

Sosyal güç unsurlarının önemli bir bileşeni üretim ilişkileri olmakla birlikte dini değerlerdir. İslam dini özelinde de Yunanistan'ın yapıcı olmayan tavrı sosyal ilişkiler ve ikili politikalar açısından Suudi Arabistan gibi İslam dini açısından oldukça yüksek profilli bir sosyal politika uygulama çabasında olan devlet tarafından eleştirel bir perspektifte değerlendirilmesi gerekmektedir. Yunanistan'ın bu olumsuz tavrı, Atina'da Müslümanların tanımlı ve resmi bir şekilde ibadet edebileceği anlamda bir caminin bulunmayışı Suudi makamları tarafından değerlendirilmekte; kültürel ve sosyal ilişkiler bağlamında da dikkate alınmamaktadır. İkili ilişkilerin milattan sonra 4. Yüzyıldan itibaren var olduğu görüşünü geliştiren kaynaklara istinaden güncel sosyal ve kültürel ihtiyaçlardan doğan bu türlü konuların dikkate alınmaması sosyal politikaların da her iki devletin ekonomik ve güvenlik ilişkilerine bağlı çıkarları doğrultusunda ortaya çıktığını gösterir bir başka önemli husustur. Bu çıkarlar da hem Yunanistan hem Suudi Arabistan ile oldukça önemli ekonomik ve güvenlik ilişkilerine sahip ABD ilişkileri çerçevesinde yürümektedir. Böylece aslında ekonomik ve güvenlik ilişkilerinin sosyal yahut kültürel ilişkilerin gündemini oluşturduğu, önem sırasını belirlediği bir modelin tespit

edilmesi de mümkün olmaktadır. Bu önem sırası ve gündemin oluşturulması hususu da alt-sistemik kesişim noktalarında eyleyen birimler olarak Yunanistan ve Suudi Arabistan devletlerinin sistemik seviyedeki ilişkisi bağlamında ABD politikalarına bağlanmaktadır. Dolayısıyla, sosyal güç unsurları bağlamında Yunanistan, Suudi Arabistan ilişkileri açısından ne üretim ilişkilerine bağlı olarak ne de kanaat üzerinden gücün tanımlanması açısından bir unsur bulunmamaktadır. Bu unsurlar, yani gerek üretim ilişkilerine bağlı olarak gerek de kanaat üzerinden gücün geliştirilmesi açısından hem Yunanistan hem de Suudi Arabistan'ın doğrudan ilişkisi değil, ABD ile olan ilişkilerine bağlıdır. Böylece üretim ilişkilerine bağlı bir sosyal güç üretimi ile dünya düzeninin değişmesi şeklindeki Coxgil açıklama bu düzeyde oldukça yetersiz kalmaktadır. Buna ek olarak Edward Hallett Carr tarafından oldukça erken sayılacak bir dönemde tespit edilen ve oldukça az dikkat atfedilen kanaat üzerinden gücün oluşumu da Yunanistan-Suudi Arabistan ikili ilişkilerinden ziyade sistemik seviyedeki yapının etkisi olarak tanımlanabilir.

Sonuç

Çalışmanın temel sorun alanı birbirinden farklı iki güvenlik topluluğuna ait ve farklı coğrafi alanlarda bulunan devletler olarak Yunanistan-Suudi Arabistan ilişkilerinin nasıl tanımlanacağı olmuştur. Bu minvalde çalışma sürecinde ortaya konan tespitlerde gerek Deutsch ve arkadaşlarının gerek de Buzan'ın ortaya koyduğu, bölge çalışmalarına da önemli bir dayanak oluşturan coğrafi alan tanımına nazaran devletler arası ilişkilerde çıkarın daha önemli bir odak noktası olduğu tespit edilmiştir. Hem Kuzey Atlantik Alanı tanımı hem de Avrupa Güvenlik Topluluğu tanımı bağlamında ortaya konan bir coğrafi tanımlama ile iki devletin ilişkisinin açıklanabilmesi mümkün olmamıştır. Buna rağmen iki devletin ilişkisi hem ekonomik hem güvenlik faaliyetleri bağlamında giderek gelişmektedir. Bu gelişimin temelinde ise kendine yardım (self-help) yaklaşımı bulunmaktadır. Zira iki devlet de birbirine coğrafi ve kültürel olarak uzak yapılara ve özniteliklere sahip olmakla birlikte ilişkilerinde düzenlilik ve yakınlaşma süreci devam etmektedir. Bu durumun ortaya çıkışında da ekonomi çıkar ve ihtiyaçlar önemli

bir faktör olmuştur.

Yunanistan ile Suudi Arabistan ilişkileri ekonomik çıkarın politik düzeye yansması ile karakterize olmuştur. Bunun en belirgin örneği 1973 Arap-İsrail Savaşı döneminde Yunanistan'ın petrol ambargosu dışında tutulabilmek için Arap devletleri yanında yer alması ile görülmektedir. Yunanistan'ın genel olarak petrol üretici Arap devletlerine özel olarak da Suudi Arabistan'a yönelik bu politik davranış biçimi daha sonraki dönemler için tanımlayıcı bir model haline dönüşecek politik yönelimin ilk örneğidir. Ekonomik imkân ve kabiliyetler açısından Batı Avrupa devletleri ile kıyaslandığında daha düşük bir seviyede olan Yunanistan, petrol ambargosundan sıyrılmak adına ABD ile bozduğu ilişkilerine rağmen petrol ambargosundan etkilenerek krizden sıyrılmayı başaramamıştır. Yunanistan ve Suudi Arabistan arasındaki ekonomik faaliyetler Suudi petrolünün temin edilmesi ve mümkün olan Suudi vatandaşlarının da Yunanistan'a yaptıkları turistik seyahatler ile ortaya çıkmıştır. Bu çabalar bilahare enerji alanında iş birlikleri, Suudi Arabistan'ın turizm alanında gerçekleştirdiği yatırımlar şeklinde de çeşitlenmiştir. Böylece güvenlik ilişkileri bağlamında da bir alt yapının ortaya çıkışı sağlanmıştır.

Yunanistan ile Suudi Arabistan arasındaki güvenlik ilişkileri ekonomi politik ihtiyaçların düzenlenmesi, geliştirilmesi ve korunması çerçevesinde tanımlanmıştır. Bu çerçevede 1990'ların başına kadar Üçüncü Dünya ile ilişkiler bağlamında bir politik ilişki ağı tesis etmeye çalışan Yunanistan 90'lar itibarıyla ABD çerçevesinde Suudi Arabistan ile ilişkilerini oluşturmuştur. Zira hem ekonomi politik bağlamda hem de güvenlik ilişkileri bağlamında Yunanistan ve Suudi Arabistan ilişkileri düzenleyici faktör olarak ABD'ni dikkate almak zorunluluğu ile muhatap olmuştur. Yunanistan Suudi Arabistan ilişkilerinin meşruiyet zemini için sosyal güç unsurları da öne sürülmeye çalışılan etmenlerden biri olmuştur. Antik döneme kadar geriye götürülerek tarihi bir derinlik kazandırılmaya çalışılan bu ilişkiler açısından modern dönemde dahi önemli bir sosyal güç faktörü ortak noktası tespit edilememiştir. Buna mukabil örneğin Yunanistan'da Müslümanların başta başkent Atina olmak üzere

ibadethane eksiği konusu gündemden uzak tutulmakta, Suudi Arabistan da bu konu üzerine net ve zorlayıcı bir politik tutum sergilememektedir. Üstelik her iki tarafın da farklı dini kodlara sahip olması sosyal güç unsurlarının benzerliği hususunu ortadan kaldırmıştır.

Yunanistan-Suudi Arabistan ilişkileri son dönemde güvenlik faaliyetleri ile daha da belirgin bir hale gelen ilişkilerin modeli ekonomik çıkarın korunması adına güvenlik faaliyetlerinin yürütülmesi zorunluluğu olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamada iki devletin ilişki boyutuna etki edecek olan başat devletler olarak ABD ve Türkiye öne çıkmaktadır. Bu çerçevede ve genel bir tanımlama ile güvenlik ilişkilerinin gelişimi hususunda coğrafi sınırlılık tanımlamalarından ziyade çıkar ve gücün artırımı üzerine kurulu bir modelin araştırılmasının daha etkin ve tanımlayıcı sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

Suudi Arabistan'ın ABD ile olan geleneksel kurumsal ilişkileri ile son dönemde Türkiye'ye yönelik nispi ılımlı tutumu Yunanistan-Suudi Arabistan ilişkilerinin de geleceği ve gidişatı açısından önem arz etmektedir. Buna ek olarak Yunanistan, Suudi Arabistan açısından ne en önemli ekonomik ortak ne de en önemli güvenlik politikası ortağıdır. Üstelik Yunanistan'ın ikili ilişkiler bağlamında ortaya koyduğu Yunanistan merkezli politik bakış açısı ikili ilişkilerin de en kırılğan noktasını oluşturduğu gibi ilişkilerin gelecek dönemde gerilme ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada bir yanda AB diğer yanda da Körfez İş Birliği Konseyi ilişkileri de önemli bir düzenleyici faktörü oluşturmaktadır. Bu ilişkilerin ekonomik ilişkiler bağlamından güvenlik ilişkileri bağlamına evrilmesi Yunanistan-Suudi Arabistan ilişkilerinin kuvvetlenmesine yol açabilecektir. Ancak bu iki kurum açısından ekonomik ilişki temelinden güvenlik ilişkisi temelinde dönüşme hususu yönünde belirgin bir emare görülmemektedir. Bu şartlar altında Yunanistan-Suudi Arabistan ilişkileri orta vadeli bir sürede çalışmada tespit edilen düzeylerde seviyesini koruyacak ancak uzun vadeli bir süreçte güvenlik bağlamındaki ilişkileri askeri kapasite kısıtlılığı dolayısıyla yavaşlarken ekonomi politik bağlamında devam edecektir.

Kaynakça

- Al Hamawi, L. (2022, July 26). How Saudi-Greek Bilateral Relations have gone from Strength to Strength, *Arab News*, erişim <https://www.arabnews.com/node/2129646/amp>
- Allen, P. (1982). *The Yom Kippur War*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Athanassopoulou, E. (2010). Greek foreign policy and the Middle East: from possibility to fulfilment?. *Byzantine and Modern Greek Studies*, 34(2), 219-236.
- Bruno G. (2008, September 11). Saudi Arabia and the Future of Afghanistan. *Council on Foreign Relations*, <http://www.cfr.org/afghanistan/saudi-arabia-future-afghanistan/p17964>.
- Buzan, B. (2003). Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World. İçinde F. Söderbaum & T.M. Shaw (Eds.) *Theories of New Regionalism* (s.140-159). Pargrave McMillian.
- Cox, R. (1987). *Production, Power, and World Order*. New York: Columbia University Press.
- Huliaras, A., & Kalantzakos, S. (2017). Looking for an Oasis of Support: Greece and the Gulf states. In *Foreign Policy Under Austerity* (pp. 49-76). Palgrave Macmillan, London.
- Kallivretakis, L. (2014). Greek-American relations in the Yom Kippur war concurrence. *The Historical Review-La Revue Historique*, 11, 105-125.
- Kaminaris, S. C. (1999). Greece and the Middle East. *Middle East Review of International Affairs*, 3(2), 36-46.
- Karakatsani, E. (2022, July). *Greece-Saudi Arabia Relations in the light of the Official Visit of Saudi Crown Prince Mohammed bin Salman in Athens*. <https://china-cee.eu/2022/08/09/greece-external-relations-briefing-greece-saudi-arabia-relations-in-the-light-of-the-official-visit-of-saudi-crown-prince-mohammed-bin-salman-in-athens/>.
- Klare, M.T. (2004). *Blood and Oil*. New York: Owl Books.
- Koumas, M. (2017). Cold War Dilemmas, Superpower Influence, and Regional Interests: Greece and the Palestinian Question, 1947-1949. *Journal of Cold War Studies*, 19(1), 99-124.
- Kourkouvelas, L. (2013). Détente as a Strategy: Greece and the Communist World, 1974-9. *The International History Review*, 35(5), 1052-1067. Mann, J. (2013). King Without a Kingdom: Deposed King Saud and His Intrigues. *Studia Orientalia Electronica*, 1, 26-40.
- Leontsini M. (2012). Byzantine References to the Flora and Fauna of the Arabian Peninsula the Classical Greek Tradition (4th-12th c. AD). İçinde A. Al Helabi, M. Al Moraekhi, D. Letsios & A. Abduljabbar (Eds.) *Arabia, Greece and Byzantium Cultural Contacts in Ancient and Medieval Times*, Kingdom of Saudi Arabia Ministry of Higher Education King Saud University Department of History, p.361-385.
- Plan for Joint Saudi-Greek Cultural Program in Next 2 Years (2021, May 20). *Arab News*, <https://www.arabnews.com/node/1861311/saudi-arabia>.

Rascent Culture Sector. *Reuters*, <https://www.reuters.com/lifestyle/saudi-arabia-seeks-greek-archaeology-expertise-nascent-culture-sector-2021-05-20/>.

Rashad, M. (2021, May 20). Saudi Arabia Seeks Greek Archaeology Expertise for n

Saudi and Greek Air Forces Begin Joint Exercise in Greece (2021, March 18). *Arab News*, <https://www.arabnews.com/node/1826716/saudi-arabia>

Sfakianakis, Y. (2017, February 22). Greece and Saudi Arabia Usher in New Era of Relations. *Ekathimerini*, <https://www.ekathimerini.com/in-depth/analysis/216400/greece-and-saudi-arabia-usher-in-new-era-of-relations/>.

United Nations. (1975). *World Economic Survey, 1974: Part Two. Current Economic Developments*.

Van Versendaal, H. (2003, December 11). Hide that Minaret, Greeks Say. *Ekathimerini*, <https://www.ekathimerini.com/news/19229/hide-that-minaret-greeks-say/>.

Veremis, T. (1982). An overview of Greek security concerns in the eastern Mediterranean and the Balkans. *International Spectator*, 17(4), 339-345.

Waltz, K.N. (2001). *Man, the State and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.

Wissink, M., Düvell, F., & Mazzucato, V. (2020). The evolution of migration trajectories of sub-Saharan African migrants in Turkey and Greece: The role of changing social networks and critical events. *Geoforum*, 116, 282-291.

Extended Summary

The main purpose of this study is to examine the relationship between the systemic level and the sub-systemic level in the context of the relations between Greece and Saudi Arabia. The basis of this effort is to define how the relations of two distant states, geographically distant from each other, emerged. Both states are quite distant both geographically and culturally, in other words, in terms of social power resources. Despite this, both states have developed their relations, especially in the last period, and brought them to the level of performing common security activities such as joint military drills. In the formation of this structure, geographical definition has a very low-level effect as a factor in the formation of the security alliances put forward by both Deutsch et al. and Buzan. How can a relationship be explained where the common security interest brought about by geographic proximity is not a trigger? The answer to this question is the increase in power and the search for interests of states united around a political regulator.

The most distinctive characteristic of the relations between Greece and Saudi Arabia is the sustainability of the oil-based economic interest. Economic activities between the two states developed based on this characteristic. Both states have found a common ground in the context of anti-Israel policy after the post-World War II period. However, the anti-Israel policy did not create a political environment that directly brought Greece and Saudi Arabia closer. The fact that the relations between Greece and Saudi Arabia became active in the context of mutual political relations took place with the 1973 Arab-Israeli War. This political attitude was limited to reacting to the same event from different angles. Moreover, after this period, both Greece and Saudi Arabia ended the tension with the US and restored their relations. In terms of Greek policies, the 80s witnessed an effort to improve relations with the Third World Countries. During this period, Saudi Arabia followed closer relations with the US compared with Greece. Relations between Greece and Saudi Arabia, on the other hand, have been on an economic basis, centered on expanding investments and maintaining oil flow. These efforts have also revealed security relations as a necessity.

The security dimension of the relations between Greece and Saudi Arabia is closely related to the securing of economic activities. In particular, the security relations between Greece and Saudi Arabia, which started in the 90s and united around the US, can be evaluated in terms of increasing power and seeking for the interests. This common denominator enabled the convergence of two geographically distant states within the European security structure on one side and the Arabian Peninsula security structure on the other. This convergence process brought along the attempt to establish an institutional structure between Greece and Saudi Arabia in the 2000s. Thus, with the new millennium, Saudi Arabia and Greece showed an effort to construct a security-based structure with mutual bureaucratic steps. In this context, law enforcement activities and joint military drills constitute an important point. In terms of security relations, the adoption of Greece's way of acting against Turkey's policies also affects Saudi Arabia. Greece-centered security policies do not always emerge in line with the interests of Saudi Arabia, but also point to a problematic area for the US.

Arguments are also put forward that Greece has a common cultural and historical infrastructure in terms of relations with Saudi Arabia. Based on these arguments, there is no partnership on a point such as religion, production relations or human rights. The most obvious emphasis that can be made in terms of the partnership of social forces is Saudi Arabia's efforts to expand its relations with Greece due to its modernization efforts within the framework of 2030 vision. This effort is also outside of an intersubjective formation based on relations of production with a Coxian pers-

pective of social forces. In terms of the interest-oriented structure, the relations are not close in the cultural context either. Greece has been following rather reluctant policies regarding the fulfillment of its promise to build a mosque in Athens based on religious freedoms. In the context of this policy, Saudi Arabia also did not show a critical attitude towards Greece. Thus, in the context of the social power dimension of the relations, it has been determined that a structure has been formed especially for the purposes of Saudi Arabia.

In the study, it has been determined that economic factors are of primary importance in the emergence of a security relationship. The development of the importance of economic factors is also motivating in the introduction of security activities. The continuation of this motivation is supported by the establishment or construction of social power relations. From this point of view, when the theoretical framework is considered, it is possible to define a developing relationship in terms of increasing power and the pursuit of interest rather than a geographical area definition. Thus, the model of the relationship between Greece and Saudi Arabia can be put forward. However, this model has a fragile structure due to the fact that it is Greece-centered in the context of security relations and it is not possible to examine security relations by ignoring the economic dimension. Because Saudi Arabia, as the state on the other side of the relationship, is not a state that has common interests with Greece in every aspect. This situation may lead to the revision of relations with Greece based on the problems that may arise for Saudi Arabia. At this point, the US and Türkiye are two important actors.

Ekonomik Güvenliğin Dış Politika Oluşumu Üzerindeki Etkileri: BRICS Devletleri Analizi (2001-2018)

The Effects of Economic Security on Foreign Policy Formations: Analysis of BRICS States (2001-2018)

Kenan TURGUTOĞLU *

* Dr, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü E-mail:

kenanturgutoglu@yahoo.com

 ORCID: orcid.org/0000-0002-5267-466X

Öz

Güvenliğin çok boyutlu olarak analiz edilmeye başlanması, uluslararası sistemdeki aktörlerin güvenlik politikalarının da çeşitlenmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda artan ve karmaşıklaşan ticaret, finans ve üretim ilişkileri, aktör çeşitliliği yarattığı gibi söz konusu aktörleri risk ve tehditlere de açık hale getirmiştir. Ekonomik güvenlik ve etkilerinin analizi ise diplomasi tarihi boyunca “ikincil” ya da “yan faktör” olarak gösterilen “ekonomik güç ve öğelerine” bir nevi iade-i itibardır. Bu bakımdan ulusal, bölgesel ve küresel çıkarlar ile hareket eden ve çok çeşitli perspektiften ekonomiye odaklanan uluslararası ilişkiler aktörlerin katkısı ve etkisi, güvenlikleştirilen bu süreci anlamak için elzemdir. Zira hem ekonomik küreselleşme ile birlikte uluslararası sistemin homojenleşmesi hem de devletlerin yaşadığı bağımsızlık / egemenlik açmazları söz konusu durumu daha da kritik hale getirmiştir. Bu kapsamda küreselleşen dünya ile birlikte devletlerin sürdürülebilir ve dengeli bir ekonomik büyüme ile güçlenen güvenli bir ekonomiye sahip olması, gündemin ön sıralarına yükselmiştir. Bu sebeple uluslararası ilişkilerde yeni bir perspektif için ekonomi ve güvenlik terminolojisinde disiplinler arası bir etkileşim alanı olan ekonomik güvenliğin unsurları, yapısı ve etkileri ile analiz edilmesi yerinde olacaktır. Bu bağlamda çalışmamızda yükselen ekonomiler arasında ön plana çıkan ve küresel ekonomik düzen için alternatif bir ekonomik kutup olarak değerlendirilen Brezilya, Rusya Federasyonu (RF), Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ve Güney Afrika'nın oluşturduğu BRICS'in uluslararası ilişkilerdeki ekonomik ve politik rekabetteki rolü analiz edilecektir. Diğer bir ifade ile çalışmanın amacı BRICS devletlerinin ekonomik güvenlik politikaları ile dış politika açılımları arasındaki bağıntı ile uluslararası sistemin hâlihazırda içinde bulunduğu ekonomi-politik çıkmazları ve rekabet alanlarını irdelemektir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi, Güvenlik, Ekonomik Güvenlik, Dış Politika, BRICS.

Abstract

The multidimensional analysis of security has led to the diversification of the security policies of the actors in the international system. In this context, increasing and complex trade, finance and production relations have created actor diversity and made these actors open to risks and threats. The analysis of economic security and its effects, on the other hand, is a kind of restitution to “economic power and its elements”, which have been shown as “secondary” or “side factors” throughout the history of diplomacy. In this respect, the contribution and influence of international relations actors acting with national, regional and global interests and focusing on the economy from a wide variety of perspectives is essential to understand this securitized process. Because both the homogenization of the international system with economic globalization and the independence / sovereignty dilemmas experienced by the states have made the situation even more critical. In this context, with the globalizing world, states' having a secure economy that is strengthened by a sustainable and balanced economic growth has risen to the forefront of the agenda. For this reason, for a new perspective in international relations, it would be appropriate to analyze the elements, structure and effects of economic security, which is an interdisciplinary field of interaction in economics and security terminology. In this context, in our study, the BRICS, which is formed by Brazil, Russian Federation (RF), India, People's Republic of China (PRC) and South Africa, which stands out among the emerging economies and is considered as an alternative economic pole for the global economic order, is an economic and political framework in international relations. Its role in competition will be analyzed. In other words, the aim of the study is to examine the relationship between the economic security policies of the BRICS states and their foreign policy initiatives, as well as the economic-political deadlocks and competition areas of the international system.

Keywords: Economic, Security, Economic Security, Foreign Policy, BRICS.

To Cite This Article/Bu Makaleye Atf İçin: Turgutoğlu, K. (2022). Ekonomik Güvenliğin Dış Politika Oluşumu Üzerindeki Etkileri: BRICS Devletleri Analizi (2001-2018). *Journal of Diplomatic Research*, 4(2), 68-83.

Giriş

Küreselleşme sürecinde yoğun şekilde hissedilmeye başlamasıyla birlikte değişen uluslararası ilişkiler paradigmaları ile paralel olarak güvenliğin çok boyutlu kimliği hem bir ihtiyaç hem de zorunluluk haline gelmiştir. Bu bağlamda her iki açıdan da güvenliğin ekonomik boyutu, devletlerin bir canlı organizma olarak adeta hayatta kalma çabalarında ve gelecek projeksiyonlarında hayati bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Zira çok uluslu şirketlerin bilanço büyüklüklerinin bile devletlerin bütçelerini aştığı günümüzde ekonomik güvenlik, başta enerji olmak üzere ticaret, finans, reel sektör ve tüketici gibi ekonominin türev bileşenlerinin güvenliği ile ulusal ekonomik çıkarların sağlanması ve korunması noktasında stratejik bir konuma yükselmiştir. Diğer bir ifade ile belirtilirse günümüzde ekonomik güvenlik, devletlerin istikrarlı, öngörülebilir ve küresel düzeyde rekabet edebilen bir ekonomiyeye sahip olması ve sürdürülebilirlik imkânına haiz olması şeklinde tanımlanan kritik bir alan olarak çağımızda ulusal güvenliğin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmaktadır.

Özellikle 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları sonrası dönemde önem kazanan “önleyici güvenlik-preventive security” algısı, 2008 Küresel Finans Krizi’nin etkileri ile birlikte ulusal ve küresel ekonominin güvenliğinin sağlanması için de bir ön şart olarak haline gelmiştir. Bu bağlamda ekonomik küreselleşme ile birlikte devletlerin hâkimiyet alanları, dağılık ve sistemik olan ekonomik tehdit ve saldırılara açık hale gelmeye başlamıştır. Ayrıca terörün finansmanının önlenmesi ve sonlandırılması gibi ulusal güvenlik için kritik sorunlarda ekonomik güvenliği öncelikli bir alan haline getirmiştir. Siber saldırılar ile ulusal ekonominin bileşenlerinin işlemez hale getirilmesi yoluyla ulusal çıkarların hedef alınması ise devletleri güvenlik ajandalarında öngörülebilir ve önlenebilir şekilde ekonomik güvenlik stratejileri oluşturmaya ya da ekonomik güvenliğe ulusal terminolojide de olsa yer vermeye itmiştir. Bu doğrultuda çalışmamızın temel araştırma konusu olan ulusal ekonomik güvenliğin sağlanması ve sürdürülmesi, iki kutuplu sistem boyunca askeri konular karşısında geri planda kalsa da uluslararası sistemin doğası değiştikçe neoliberal paradigma ile birlikte hak ettiği önemi kazanmaya

başlamıştır.

Genel ve soyut olarak aktardığımız bu önem ise uluslararası ilişkiler disiplininde jeopolitik paradigmaya dayalı yapılan analizlerin ve hâkimiyet teorilerinin jeoekonomi temelinde yeniden kurgulanmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda ekonomik coğrafyalar üzerinden uluslararası ilişkilere bakış açısı, güç ilişkilerinde ve hayatta kalma mücadelelerinde devletleri hem dış politik açılımlarda hem de iç siyasette reformlara yönlendirmiştir. Diğer taraftan sermaye hareketlerinin yayılması ile birlikte **dünyanın bir finans piyasasına dönüştüğü çağımızda**, küreselleşmenin ulusal ekonomiler üzerindeki etkileri, kontrol ve nihai karar verme konularında yahut yaşanan krizlerle gün aşırı test edilmektedir. Zira döngüsel olarak dünya ekonomisi, gelişmekte olan ya da gelişmiş ülkeler açısından fark etmeksizin genelgeçer anti kriz araçlarına ihtiyaç duyarken küresel boyutta yaşanan bu güvensizlik hali, ulusal ekonomik güç ve kapasitenin sürdürülebilirliğinin önündeki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır.

Böylece devletlerin hem sert hem de yumuşak güçlerini kullanmaya başladığı ve akıllı güç çatısı altında pragmatik adımları tercih etmeye başladığı günümüzde diplomasinin çok boyutlu yapısında ekonomik boyut ve güvenlik, özellikle 2008 Küresel Finans Krizi’nde önemli bir araç olarak ön plana çıkmıştır. Nitekim küresel büyüme ve ekonomik istikrarın gittikçe artan bağımlılık ve bağımlılıktan etkilendiğinin ispatı olan bu krizden sonra ekonomik olanın öncellendiği bir uluslararası sistem oluşmuştur. Bu bakımdan ekonomik diplomasinin teorik ve pratik bağlamının yanında ekonomik güvenliğin dış politika uygulamalarındaki yerinin analizi kritik bir konuma yerleşmiştir. Bu kapsamda ekonomik güvenliği sağlama süreci ile dış politika oluşumlarına yansımalarının analizi sayesinde ulusal ve küresel politikalar arasındaki dengenin daha iyi anlaşılması hedeflenmektedir.

Bu bağlamda çalışmamızda yükselen ekonomiler arasında ön plana çıkan ve küresel ekonomik düzen için alternatif bir ekonomik kutup olarak değerlendirilen Brezilya, RF, Hindistan, ÇHC ve Güney Afrika’nın oluşturduğu BRICS’in ulusla-

rarası ilişkilerdeki ekonomik ve politik rekabetteki rolü analiz edilecektir. Zira BRICS, küresel ekonomik güvenlik aktörleri arasında 21. yüzyıla Batıya nazaran ekonomilerindeki büyüme oranları açısından daha umut verici giren bazı ülke ve ülke grupları, “küresel siyaset ve ekonomide hegemonik senaryolar” ile anılagelmiştir. Bu bağlamda Goldman Sachs Yatırım Bankası ekonomistlerinden Jim O’Neill, “gelecek yarım yüzyılda küresel eğilimleri tahmin etmeye yönelik ekonomik bir model içerisinde Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin (BRIC) ekonomik gruplaşma düşüncesini” literatüre dahil etmiştir. (O’Neill, 2011: 3) Bu birlikteliğin “küresel ekonominin merkezinin Batı dünyasının ekonomik platformu olan G-7’den gelişmekte olan Güney devletlerinin yaratacağı ekonomik güç dengesine doğru geçişin sembolü” olacağı iddia edilmiştir. Çeşitli ekonomipolitik gelişmeler karşısında BRIC kavramının, çok kutuplu uluslararası ekonomik ve siyasi düzen talebi bulunan aktif bir birliktelik olarak pratiğe dökülmesi özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan devletlerde Batı tekeline alternatif bir ekonomik kutup öngörüsü ve heyecanı yaratmıştır.

Bu bağlamda küresel ekonomik düzen için alternatif bir ekonomik kutup ya da blok olarak literatürde atıf yapılan ve Güney Afrika’nın da katılımıyla günümüzdeki halini alan BRICS’in analizi, uluslararası ilişkilerdeki ekonomik ve politik rekabeti anlamlandırmak için hayati konumdadır. Zira BRICS üyesi devletlerinin Yeni Kalkınma Bankası (New Development Bank-NDB) ve Koşullu Rezerv Düzenlemesi (Contingent Reserve Arrangement-CRA) gibi açılımlarının çok boyutlu ve yönetişimsel küresel ekonomik güvenliğe katkı sağlayacağı aşıkardır.

Bu doğrultuda çalışmada söz konusu dinamiklerin “IMF ve DB’nin rolünü mü ikame edeceği? yoksa hiyerarşik olarak alt düzeyde mi?” kalacağı sorularının analizinin uluslararası sistemin hâlihazırda içinde bulunduğu ekonomi-politik çıkmazlarının ve rekabet alanlarının doğru anlaşılması ile küresel ekonomik güvenliğin değişen doğasının tanımlanması amacına hizmet edeceği düşünülmektedir. Belki de bu noktada en kritik ve tehditkar olan unsur, “uluslararası sistem senaryosunun yüzyıllardır başlıca özelliği olan Batı hegemonyasının bir desantralizasyon sürecine girme olasılığı”dır. Diğer bir ifade ile çalışmanın amacı

BRICS devletlerinin ekonomik güvenlik politikaları ile dış politika açılımları arasındaki bağıntı ile uluslararası sistemin hâlihazırda içinde bulunduğu ekonomi-politik çıkmazlarını ve rekabet alanlarını irdelemektir.

1. Ekonomik Güvenliği Tanımlama ve Kavramsallaştırma

Ekonomik güvenlik, ekonomi-politik etkileşimin etkileri altında doğası gereği artan bir şekilde devlet-piyasa işbirliğini içeren ulusal, bölgesel ve küresel ekonomik kompleks yapıların etkileşimi ile sağlanabilecek bir çatı kavram şeklinde ifade edilebilir. (Metlev, 2014: 83) Zira Soğuk Savaş Dönemi’nde ekonomi-politik ve güvenlik çalışmaları arasında kesin bir ayırım söz konusuyken günümüzde uluslararası ilişkileri anlamak için “uluslararası ekonomi-politik” ve “güvenlik” çalışmalarının birleştirilmesi gerekir. (Kirsner, 1998: 71) Bu kapsamda iktisadi düşüncelerin, ekonomipolitik yaklaşımların ve Soğuk Savaş sonrası güvenlik yaklaşımlarından özellikle Kopenhag Okulu öğretilerinin analizi bize, ekonomik güvenliğin disiplinlerarası bir bakış açısı olarak ulusal ekonomik çıkarların korunması ve sürdürülmesi için tarihsel, iktisadi ve siyasi bir kuramsal birikim içerdiğini göstermiştir.

Ekonomik güvenliğin geçmişten günümüze çok değişkenli dinamik bir kavram olarak geliştiği, analiz düzeyi olarak mikro, meso ve makro boyutlarda sınıflandırıldığı, ancak farklı coğrafyalarda hem kendi kültürel hem de ideolojik olarak ayrışan referans düzeyi ve bakış açıları üzerinden kavramsallaştırıldığı görülmektedir. (Grigoreva, Fesina, 2014: 942) Kanımızca tümdengelimsel bir bakış açısıyla mikro ve meso boyutu yadsınmadan makro düzeyde sağlanmaya çalışılan ve belli başlı makroekonomik göstergeler ile ölçümlenen, modellendirilen ve bu doğrultuda unsurları, sınırları, kapsamı ve araçları belirlenen bir ekonomik güvenlik kavramı, çatı oluşturmak suretiyle devletlerin strateji belgelerine pragmatik bir boyut kazandıracaktır. Tabii ki her devletin kendine özgü tarihsel ve sosyolojik koşulları yanında karşılaştığı dönemselle küresel dinamiklerin, ekonomik güvenliği üst seviyeye çıkarmaya yardımcı olabileceği gibi pragmatik ya da öngörülemeyen şekilde etkiler yaratacak gelişmelere sebep olabi-

leceği de akılda tutulmalıdır.

Bu doğrultuda ekonomik olanın güvenlikleştirildiği ve tehdit olarak algılandığı çağımızda ulusal ve küresel ekonomideki güvensizlikleri aşabilmenin anahtarı, teorik olarak ekonomik güvenliğin anlık değil sistematik olarak çözümlenmesinde yatmaktadır. Belirsizlikler içinde hareket eden her piyasa oyuncusu gibi devletler de krizlerin yokluğu ve tahmin edilebilirlik olarak da ifade edilebilen bir istikrar derecesi içeren ekonomik güvenlik düzeyi talep etmektedir. (Neu, Wolf, 1994: 21) Zira hangi tarzda ekonomik güvenlik politikası benimsenirse benimsensin ülke ekonomileri için iktisadi ya da mali krizler ortaya çıkmadan ekonomik sistemin optimum ve gerçek durumu ile iktisadi göstergelerini kontrol etmek, yakından izlemek, tahmin etmek ve önleyici müdahaleler yapmak gereklidir.

Ekonomik sistemin güvenlik açıklarını tanımlamak ve izlemek için ulusal ekonomiye karşı başlıca politik, askeri ve ekonomik tehdit, risk ve gerilimleri tespit etmek ve bunları en aza indirmek için bir strateji belirlemek gerekir. Diğer bir deyişle dinamik ve pragmatik özelliğe sahip bir ekonomik güvenlik konseptini ulusal düzeyde oluştururken ekonominin yapısal problemleri üzerinden güvenlik açıkları belirlenmelidir. (Franc, Diamescu, 2010: 150) Böylece devletlerin ekonomik güvenliğini önceleyerek ekonomik küreselleşme karşısında gücünü ve refahını korumak ve kabul edilebilir bir seviyede tutabilmek için gerekli kaynaklara, finansmana ve pazarlara etkin bir şekilde ulaşabilme imkânına sahip olması sağlanabilir.

2. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu ve Güvenlik İlişkisi: BRICS Analizi

Yukarıda da belirttiğimiz üzere küreselleşmenin ekonomik boyutu, ulusal ekonomik güvenlik stratejilerini belirleme ve yön verme noktalarında kritik bir rol üstlenmektedir. Zira 21. yüzyılın en büyük mücadelesi, küreselleşmenin etkilerini tersine çevirmek ve küresel krizlerden kaçınmaktır. Bu bağlamda gelecekte devletlerin ekonomik güvenliğine yönelik en önemli stratejinin, küreselleşmenin her düzeyindeki aktörlerle iletişim kurmaktan ve yerel, bölgesel ve küresel yöneti-

şim platformlarına katılım sağlamaktan geçtiği unutulmamalıdır. Lakin küresel ekonomik güvenliğin şekillenmesinde Bretton Woods sonrası uluslararası sistemin dinamikleri literatürde genel kabul gördüğü üzere günümüz ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Başta devletler olmak üzere ulusaldan küresel boyuta doğru Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Merkez Bankası (Federal Reserve System-FED), diğer ülke Merkez Bankaları, çok uluslu şirketler, batamayacak kadar büyük şirketler, devlet mülkiyetli şirketler ile ulusal varlık fonları, kredi derecelendirme kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler, küresel yönetim zirveleri, yükselen piyasa ekonomileri ve bölgesel kompleksler gibi bazı temel küresel ekonomik güvenlik aktörlerinin, ekonomik istikrarı ve büyüme trendini belirlemede güçleri oranında ya da güçlerini aşarak etkili olduğu deneyimlenmektedir.

Bu aktörlerden yükselen piyasa ekonomilerinin oluşturduğu ve teorik açıdan bölgesel bir güvenlik kompleksini anımsatan ancak etkileri küresel olan yükselen ekonomiler arasında ön plana çıkan ve küresel ekonomik düzen için alternatif bir ekonomik kutup olarak değerlendirilen Brezilya, RF, Hindistan, ÇHC ve Güney Afrika'nın oluşturduğu BRICS'in küresel ekonomik güvenlikteki rolünün incelenmesi sonucu birtakım önemli bulgulara ulaşılmıştır. (Turgutoğlu: 2021) BRICS'in olumsuz yönlerine odaklanma eğilimi literatürde genel kanı haline gelse de tarafımızdan yapılan çalışmada gerek her bir devletin kendi ekonomik güç ve güvenliklerini sağlamada gerekse küresel hakimiyet kurma çabalarında BRICS birlikteliğinin sağladığı ivmeyi kullanmaktan geri kalmadığı görülmüştür.

Bu bakımdan ortak bir dış politika yürüttüğü iddia edilemese de ortak bildirimler ile ilerleyen ve zirve diplomasisinin iyi örneklerinden biri olan BRICS, küresel ekonomik güvenlik temelinde bölgesel güvenlik kompleksi tanımına uygun jeoekonomik coğrafyalarda ortak çıkar ve güvenlik doğrultusunda adımlar atmaya çalışmaktadır. Küresel Güney'in refahı ve sürdürülebilir büyümesi için adeta referans bir aktör olarak ilerleyen BRICS, ekonomik bir kutup davranışı sergilerken uluslararası arenada konumunu güçlendiren kurumsallaşma adımları da atmıştır. BRICS devlet-

leri, 2008 Küresel Finans Krizinden kaynaklanan küreselleşme ve Batı kaynaklı güvensizlik dalgasına ek bir önleyici ekonomik güvenlik hattı oluşturmak için NDB'yi ve CRA'yı oluştururken, grup içi para takası, ticaret ve yatırım anlaşmaları ile ulusal ekonomik güvenliklerini sağlama çabalarına girişmiştir. Bu sayede gelişmiş ülkelere duyulan ekonomik bağımlılıkların azalması ve ABD dolarının rezerv para ve ticaret aracı olmasının önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Bu kapsamda çeşitli finansal işbirliği yöntemleri ile çok yönlü ve çok düzeyli bir finansal mimari oluşturmak için BRICS para birimlerinin uluslararasılaşmasını sağlamak, uluslararası ticarete yerel para birimi kullanımını swap uygulamaları ile yaygınlaştırmak ve ABD doları veya Avro'ya olan bağımlılığı azaltmak gibi pragmatik adımlar atılmışlardır. Sadece bu adımları geliştirebilirler bile BRICS devletleri, küresel ekonomik yönetimdeki rollerini ve statülerini dönüştürebilecek bir potansiyele sahiptirler. Zira içlerindeki rekabet ve gerilimi giderdikleri sürece BRICS devletlerinin gerek ulusal pratikleri gerek vizyonu açısından sınırlı yeni bir dünya düzenini aşmaya muktedir olduğu iddia edilebilir.

BRICS'in henüz ekonomik bir kutup olma statüsü tam da bu noktada kısa vade için gerçekçi görülmemektedir. Çünkü para takası antlaşmalarının yaygınlaşması, ABD dolarının kullanımının azalması ve BRICS uluslararası derecelendirme ajansı kurulması gibi gelişmeler, oluşumun uluslararası finansal sistemdeki tamamlayıcılık işlevini ya da rekabet gücünün gerçekliğini test edecektir. Ayrıca NDB kredi şartlarının, etkililiğinin ve kalitesinin küresel kalkınma finansmanı için anlamlı olabilmesi, ABD doları aleyhine yapılacak orta ve uzun vadede yasal mevzuatın değişmesini gerektirmektedir. BRICS devletlerinin kalkınma sürecinde farklı gelişim yapıları ile kendilerine özgü sorunlarla da yüzleştiği, yüzleşeceği de unutulmamalıdır. Genel ve soyut olarak belirttiğimiz bu faktörlerin etkisiyle Bu açıdan küresel ekonomik güvenliğe alternatif bir kutup olmanın yolu, karşılaştırmalı üstünlüğü ve ekonomik yapıların eş güdümünü sağlamak ile çeşitli finansal araçlarla her yönden işbirliğini geliştirmekten geçmektedir.

3. Dış Politika Stratejilerinde Ekonomik Güvenlik Etkisi: BRICS Devletleri Analizi (2001-2018)

Çalışmada öne sürdüğümüz temel hipotezi doğrular şekilde ulaştığımız sonuç; karşılaşılan ulusal, bölgesel ve küresel ekonomik güvensizlikleri aşabilmek için aktif ya da pasif kalma arasında salınan ekonomik güvenlik sağlama çabasının, devletlerin dış politik davranışlarına açıkça yansıtıldığıdır. Bu bağlamda örneklem olarak ele alınan her bir BRICS devleti ekonomik güç ve güvenliği arttıkça proaktif dış politika davranış ve açılımlara yönelmektedir.

Bu kapsamda devletlerin genel olarak ekonomik güç ve kapasitelerine göre dış politika davranışlarının başlıca iki nokta arasında gidip geldiği ve bu durumun BRICS devletlerinde gözle görülür şekilde ilerlediği tespit edilmektedir. İlk olarak günümüz uluslararası sisteminin öngörülemez yapısı karşısında Güney Afrika gibi bazı devletlerin "*peşine takılma (bandwagoning)*" seçeneğini tercih ederek güçlü olanın yanında yer alırken, Hindistan gibi büyük bir ekonomik güç olma yolunda ilerleme hedefi bulunan devletler ise her iki politika arasında dengeli bir siyaset izlemeye çalışmaktadır. Tabii ki değişen güç dengeleri, daha evvel peşinden gidilen aktör ile her daim karşı karşıya kalınabilmesi riskini barındırmaktadır. Diğer açıdan ise ekonomik güvenlik mimarisini gittikçe güçlendiren, böylece küresel rekabet avantajı elde eden ve "*kendi kendine yeten (self-sufficient)*" seviyesine ulaşan ÇHC ve RF gibi devletler, ulusal güçlerini de hesaba katarak kendilerine yönelecek tehdit ve yaptırımlara karşı "*dengeleme (balancing)*" siyaseti takip etmektedir. (Donnelly, 2012: 61-62) Brezilya da bu noktada siyasi tercihleri ve yeterli bir ekonomik güvenlik düzeyi elverdiği müddetçe belli dönemlerde bölgesel ve küresel açıdan dengeleme siyasetine daha yakın bir duruş sergilemektedir. (Saad-Filho, Morais, 2011: 33) BRIC'in ilk zamandaki oluşum ruhunda da yatan bu benzeşen stratejilerde küresel ticari ve finansal ilişkiler karşısında devletlerin birbirine olan bağımlılığı kritik bir unsur olarak ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda stratejik coğrafyalara doğru yönelme, odağa alınan bir devletin stratejisini takip etme, hegemon olmaya aday politikalar üretme ya da hegemonu tehdit edici şekilde ilişkiler içinde bulunma gibi örnek-

lendirilebilecek birçok dış politika açılımlarının BRICS devletlerinde izlendiği görülmüştür.

Bu bağlamda tarafımızdan yapılan çalışmada genel olarak BRICS devletlerinin makroekonomik göstergelerindeki pozitif görünüm ile ulusal ekonomik güvenlik stratejilerinin güçlü ve zayıf yönde seyir göstermesi arasında belirgin bir nedensellik saptanmıştır. Zira BRICS devletlerinin kümülatif ve tekil anlamda ekonomik güvenlik ve dış politika etkileşimi, örnek dış politika açılımları ve olayları üzerinden incelendiğinde her birinin jeopolitik konumları, tarihsel bağları, ekonomik güvenlik stratejileri ve gelecek projeksiyonları açısından farklı olsa da benzer dış politika açılım ve stratejileri deneyimledikleri aşağıda daha detaylı bir biçimde örneklendireceğimiz üzere tespit edilmiştir.

3.1. Brezilya Ekonomik Güvenliği ve Lula da Silva Dönemi Dış Politikası

21. yüzyıl ile birlikte yükselen piyasa ekonomileri arasında yerini alan ve sahip olduğu imkânları ekonomik kalkınma ile birleştirme yolunda büyük çaba gösteren Brezilya'nın, ABD'nin Güney Amerika bölgesindeki nispeten düşük profilini lehine çevirerek, bölgesel liderlik rolü üstlendiği ve aynı zamanda kıtasal bir aktör olarak anılmaya başlandığı görülmektedir. Özellikle Lula da Silva Dönemi'nde Brezilya, ürettiği ve ihraç ettiği pek çok üründe küresel ölçekte lider ve rekabet edecek kapasiteye sahip bir ekonomi sayesinde sürdürülebilir ekonomik istikrar seviyesi yakalarken, "kendi kendine yeten (self-sufficient)" düzeyinin verdiği güç ve güven ile kurduğu ikili ilişkiler ve entegrasyonlar üzerinden proaktif bir dış politika yürütmüştür. Böylece pragmatik kalkınmacı ve sosyal demokrat vurguya dayanan ekonomik güç ve güvenlik stratejisi, bölgesel ilişkilerde "karışmamazlık ilkesi"nden "kayıtsız kalmama" ilkesine geçişe zemin hazırlamıştır. (Tekin, 2017: 45) Aynı zamanda ekonomik güç ve güvenlik arayışı, Brezilya'nın uluslararası sistemdeki güç ilişkilerini değiştirme ve küresel güç olma çabasında bir araca dönüşmüştür.

Bu bağlamda Brezilya, 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları sonrası ABD'nin hakimiyetini yaymaya

çalıştığı konjonktürde dış politikasında çatışmadan uzak ekonomik kalkınmaya öncelik veren bir çizgi ile karşılık vermiş ve kendi çizgisi ile uyumlu duracak benzer prensipleri olan devletler ile birlikte hareket etmeye başlamıştır. Diğer bir ifade ile küresel alanda etkinliğini artırma çabasını bölgesel ilişkileri ile birleştirerek bölgede finansör ülke ve kıtanın küresel temsilcisi rolü sayesinde dış politik etkinliğini artırmayı hedeflemiştir. (Visentini, Da Silva, 2010: 65) Önce Hindistan, Brezilya, Güney Afrika Dyalog Forumu (India, Brasil, South Africa Dialogue Forum-IBSA), sonrasında BRICS oluşumunda hayat bulan bu stratejide Brezilya, ekonomi temelli ve giderek dünya ekonomisinde daha fazla söz sahibi olan ülkele- rin de verdiği güç ile birlikte özellikle hinterlandı olarak gördüğü Güney Amerika coğrafyasında liderlik ve yönlendirici rolünü üstlenmiştir.

Genel hatlarıyla aktardığımız bilgilerden de anlaşıldığı üzere Brezilya, dış politikasında bölgesinde sıklıkla kullandığı "geleceğin ülkesi" mottosu üzerinden yumuşak gücü ile birlikte ülkenin zengin kaynaklarına, geniş tarım arazilerine, vatandaşların alım gücüne, eğitim düzeyine ve artan nüfusa vurgu yapacak şekilde ekonomik güvenlik mefhumunu, hem yurt içi siyasette hem de bölgesel ve küresel etkinlik arayışlarında pragmatik şekilde sıklıkla kullanmıştır. Böylece 2000'li yıllar bölgedeki pek çok ülkeden önce Brezilya'da neo-liberalizmin devlet üzerindeki kısıtlamalarının sorgulandığı, güçlü devlet vurgusunun arttığı ve "etkin devlet" kavramlarının ön plana çıktığı gündeme geldiği bir dönem olmuştur. Görüldüğü üzere ekonomik yükseliş, Brezilya'nın uluslararası sistemdeki güç ilişkilerini değiştirme ve küresel güç olma çabasında bir araca dönüşmüştür. (Tekin, 2017: 86) Bu noktadaki kazanımlar ekonomiyi dış politikanın odak alanına yerleştirmiştir. DTÖ Doha Turu müzakerelerinde Güneye liderlik etmesine, BRICS ve IBSA oluşumlarına proaktif katılımına, G-20'ye dâhil edilmesi örneklerinde görüldüğü üzere ekonomik istikrar ve güvenliğin, küresel güç olma ve sürdürme noktasındaki kritikliğini ön plana çıkarmıştır. Brezilya, bu bağlamda özellikle de ekonomi odaklı ortaya çıkan BRICS oluşumunu, en başından itibaren diplomatik bir girişime dönüştürerek kıtasında ekonomik diplomasi sayesinde etkin bir devlet olmayı başarmıştır.

3.2. Rusya Federasyonu Ekonomik Güvenlik Stratejisi ve Enerji Politikası

Ekonomik güvenliğe ulusal resmi belgelerinde atıf yapan stratejik bir unsur olarak değer veren diğer örnek devlet RF açısından ispatlanmaya çalışılan ekonomik güvenlik-dış politika etkileşiminin izleri, SSCB Dönemi'ne kadar uzanmaktadır. Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru gittikçe artan silahlanma yarışı gibi ekonomik gücün önemini kanıtlayan tarihsel olay ve gelişmeler, Sovyetlerin dağılmasında önemli bir unsur olurken, sonrasında da RF'nin ekonomik güvenliğine de kalıcı izler bırakmıştır. İncelenen dönemdeki iç ve dış politika gelişmelerine bakıldığında ise modern Rusya'nın kurulduğu tarihten itibaren ulusal güvenliğin vazgeçilmez bir parçası olarak ekonomik güç ve güvenliğe dış politika açılımlarında öncelik verdiği görülmektedir. Zira birçoğu 2000'li yıllara da miras kalan ekonomik güvenlik zaafiyetleri, günümüzde artarak gerek dış politikanın gerekse siyasetin en önemli gündem maddelerinden biri olagelmıştır.

RF'nin iki kutuplu sistem sonrası etkin ve istikrarlı olarak ilerleyebilmesi ve ekonomik güvenlik sorunlarına çözüm bulabilmesi için güçlü devlet ve güçlü ekonominin ayrılmaz bir ikili olduğunu kabulü gerek yaşanan 1998 Rusya Krizi gerekse post Sovyet coğrafyasında etkinlik ve güç kaybı yaşadığı gelişmeler ile adeta kanıtlanmıştır. (Aslund, 2008:17) Bu doğrultuda kurulduğu andan itibaren modern Rusya, SSCB'den kalıtsal olarak geleceğe taşınan problemlerden kurtulmaya çalışarak ekonomik güvenliği sağlamak için çeşitli yapısal değişikliklere gitmeye çalışmıştır. Batı dünyası tarafından özellikle ABD nezdinde hala karşı bir kutup gibi algılanması ve tarihsel olarak süper güç olma iddiasının halen devam etmesi, bu önceliğin ve stratejinin altında yatan ilk faktörler olarak sıralanabilir. Tabii ki bu durum Rusya'nın siyasal, tarihsel ve ekonomik olarak sui generis özellikler gösteren bir devlet olmasından kaynaklanmaktadır. Böylece RF adeta kendine geldikçe, güçlü ekonomi ve etkin dış politika hamleleri eş anlı görülmeye başlanmıştır. Ekonomik güvenliğin lokomotifleri olan petrol ve doğal gaz fiyatlarının artışı, Rus ekonomisindeki "*güçlü ekonomi-güçlü devlet*" mottosunun yerleşmesinde ve tek boyutlu da olsa ekonomik güvenliğin sağ-

lanmasında başat unsur olmuştur.

Özellikle Vladimir Putin'in ikinci kez devlet başkanı seçilmesinden sonra proaktif bir strateji eşliğinde ekonomik güce ya da zaman zaman güçsüzlüğe bağlı eylemler ve politikalar izlenmiştir. Örneğin Ağustos 2008'de Gürcistan ile yaşanan "*Beş Gün Savaşı*", ekonominin küresel kriz esnasında zayıfladığı bir ortamda Batılı uzmanlar nezdinde dış politikanın tepkisel olarak genişlemeci ve saldırgan bir konsepte evrilmesi şeklinde yorumlanmıştır. (Popova, 2017: 26) Ancak 2008 Küresel Finans Krizi sonrası tersine dönen makroekonomik dinamiklerin RF'ye sağladığı ekonomik güven ve güç, post Sovyet coğrafyasında etkin olmanın yansımalarını temellendirmiştir. (Voskoboynikov, 2017: 359-360) 2014 yılında Kırım'ın ilhakı ve Moskova'nın Rus yanlısı isyancılara verdiği destek, bu algının yerleşmesinin tezahürüdür. Bu bakımdan ekonomik güvenliği sekteye uğradıkça ya da ekonomik gücü arttıkça RF, post Sovyet coğrafyasında ulusal çıkarlarını korumak için askeri zorlayıcı araçlara vurgu yapma ve Batı ile ilişkilerinde iddialı olma eğilimine girmektedir. Diğer bir deyişle Batı dünyası Rusya'yı ekonomik olarak kısa kaç altına almaya çalıştıkça ekonomik güvenliği sekteye uğramasına paralel olarak RF'nin gerek post Sovyet coğrafyasında gerekse OrtaDoğu'da aktif ve iddialı bir dış politika izlediği görülmektedir.

Öte yandan belirtmek gerekir ki Kırım'ın ilhakıyla sonuçlanan kriz, dış politik bir olayın RF'nin ekonomik güvenliğini test eden kritik bir örnek olay olarak tarihe geçmiştir. Bu durum Batı dünyasında Rus varlıklarının dondurulmasına, en büyük ihracatçı olduğu enerji sektöründen nispeten dışlanmasına ve devlet ile özel bankalarının batı pazarından finansmanı bulmasının sınırlandırılmasına sebep olmuştur. (Havlik, 2014: 13) Ancak RF'nin geldiği nokta ekonomik yeterlilik açısından kayda değerdir. Zira RF ekonomik güvenliğinin enerji gelirlerine bağımlılığı sürse de dış politik olaylar karşısında ekonomik bağımsızlıktan taviz vermeyecek bir kapasiteye sahip olduğu, ithalatçı olunan gıda ürünlerine dahi karşı ambargo uygulayarak yaptırımlara karşı çıkması ile kanıtlanmıştır. Nitekim RF, küresel ekonomide "*kendi kendine yeten (self sufficient)*" nadir ülkelerden biri olması ve stratejik olarak belirlenen ve

sağlanan ekonomik güvenlik seviyesi sayesinde, ekonomi-politik etkileri olan bu dış politika krizinde ABD ve AB karşısında proaktif politikalar geliştirebilmiştir.

RF, ekonomi-politik temelde eski büyük güç statüsüne kavuşmaya ve bölgesel güç pozisyonunu korumaya yönelik birçok girişimde bulunmuştur. (Blank, 2011: 385-386.) Bu bağlamda en iyi örnek ekonomik güç ve güvenliği dış politika gündeminin başlıca maddesi yaptığı BRICS açılımı olmuştur. BRICS zirve diplomasisine giden sürecin ilk ayak sesleri de Rusya ile Çin arasındaki ikili ilişkilerinden filizlenirken, karşılıklı ekonomik güç ve güvenlik transferi sağlanan bir ilişki ağı ortaya çıkmıştır. Batı menşeli uluslararası sisteme karşı küresel bir ekonomik güvenlik alternatifi oluşturmaya giden yolda iki devlet arasında çok kutupluluğun öne çıktığı önemli belgelerin başlangıcını, 1997 yılında Moskova'da Rusya ve Çin Devlet Başkanları tarafından imzalanan "Çok Kutuplu Dünya ve Yeni Uluslararası Düzenin Kurulmasına İlişkin Rusya-Çin Ortak Deklarasyonu" oluşturmuştur. Böylece Deklarasyon ile birlikte adeta tek kutuplu sisteme meydan okunurcasına Soğuk Savaş'ın sona erdiği dünyada yeni uluslararası sistemi çok çeşitli siyasi, ekonomik ve kültürel gelişmelerin yaşandığı bir dönem betimlenmiştir. Nitekim 2005 yılı içerisinde de yeni konjonktüre göre şekillenen ve iki devlet arasında imzalanan "21. Yüzyılda Uluslararası Düzen Hakkında Rusya Federasyonu ile Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Ortak Deklarasyon" uluslararası düzende alternatif arayışlar için önemli bir stratejik adım olarak BRICS oluşumuna ve zirve diplomasisine güçlü bir zemin oluşturmuştur. (Kamalov, 2008:174) Bu bağlamda 2015 yılında Ufa'da Rusya'nın başkanlığında yapılan BRICS Zirvesi'nde üye devletlerin ekonomik güvenliğini sağlamak ve küresel pazarlardaki aşırı türbülansı ortadan kaldırmak için BRICS devletleri arasındaki yakın işbirliğini oluşturmak hedefine başlıca gündem maddelerinden biri olarak yer verilmesi de RF'nin her düzlemde ekonomik güvenliği, dış politikasını belirlerken öncellediğini kanıtlamaktadır.

3.3. Hindistan Dış Politikası'nda Ekonomik Güvenlik Etkileri ve Afrika Açılımı

Resmi belgelerinde açıkça bir ekonomik güvenlik stratejisi deklare edilmese de Hindistan'ın gelişiminde ve dış politika çizgisinde de ekonomik güvenlik olgusu, stratejik bir unsur olarak yer bulmuştur. Dış politika perspektifinden bakıldığında ekonomik güvenlik, Hindistan'ı "Büyük Güç" statüsüne ulaştırmanın anahtarı olarak bir zorunluluk ya da itici güç unsuru şeklinde kurgulanmıştır. (Bhattacharya, 2009: 432) Nitekim Soğuk Savaş sonrası değişen dengelerin şekillendirdiği Hindistan'ın dış politika tercihlerine, ekonomik güvenlik ihtiyaçları ve ekonomik güç unsurları hâkim olmuştur.

Bu bağlamda dış politika stratejilerini yönlendiren ekonomik güvenlik gündeminin kritik maddelerinin başında, küresel ekonomiler arasında yer almanın kilit unsuru olan enerji ve doğal kaynak arz güvenliği belirlenmiştir. Zira bir ekonomik güvenlik açığı ve dış politik gelişmeleri etkileyen kritik unsur, enerji ithalat bağımlılığının azaltılması gerekliliğidir. BRICS şemsiyesi altında ikili ilişkilerle bu bağımlılığı aşmaya çalışsa da Hindistan, petrol gereksinimine yönelik uzun vadeli bağımlılığını azaltmak için açık deniz petrol araştırmaları ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılması doğrultusunda pragmatik adımlar ile ulusal enerji bağımsızlığına doğru ilerlemeyi hedeflemektedir. (Singh Hooda, 2019: 23-24) Enerji arzının sürdürülebilirliğini sağlayamayan Hindistan, bu hedefler doğrultusunda adeta kendine özgü bir ekonomik güvenlik ve gelişim hikayesi çizerek, yabancı yatırımcılar yerine öz kaynakları sayesinde bilgi teknolojileri ve hizmet transferi açısından öncü bir ekonomi konumuna gelmiştir. (O'Neill, Poddar, 2008:3) Böylece küresel ekonominin gelecek projeksiyonlarında ilk sıralarda anılan devletlerden biri olarak Hindistan, ekonomik güvenlik zaafiyetlerinin bilincinde, ekonomik gücünü korumak ve küresel rekabet edebilirlik seviyesini artırmak için dış politik açılımlarını şekillendirmiştir.

Bu kapsamda Hindistan ekonomik gerekçelerle başlattığı "Afrika Açılımı" politikasını siyasi ve askeri alanlarda da ilerleterek "Güney-Güney Diyaloğu" çağrısıyla adeta subliminal bir mesaj ve-

rırcesine uluslararası düzende hegemonya karşıtı bir düzlemde yürütmeye çalışmıştır. Bu kapsamda Hindistan başta ABD olmak üzere diğer Batı ülkelerinden farklı olarak Afrikalı ülkelerin iç işlerine karışmadan egemenlik anlayışına uygun hareket etmeye çalışmaktadır. Dış politikada bu kapsamda “stratejik özerklik” vurgusu temel alınarak yeni dünya düzeni ve dengeleri karşısında “köprü bir devlet olma rolü” sayesinde uluslararası politik ve ekonomik oluşumlardan dışlanmayacak şekilde sürdürülebilir, etkin bir ekonomik güç ve güvenlik yapısı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

3.4. Çin'in Yükselişinde Ekonomik Güvenlik Etkileri ve Dış Politika Örnekleri

BRICS birlikteliğinin lokomotifi olan Çin'i analiz ettiğimizde ise mucizevi şekilde büyüyen ekonomisini sürdürebilir kılma, ekonomik güvenliğini sağlama ve koruma zorunluluğu gibi ön kabulünün, uluslararası sistemde hegemonya adayı olarak lanse edilmesinde belirleyici olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ulusal çıkarları temelinde içeride devlet kapitalizmi dışarıda piyasa kapitalizmi uyguladığı güçlü küresel ekonomi sayesinde Çin, kapsayıcı büyüme ve sürdürülebilir gelişme ile çıkarları doğrultusunda istikrarlı bir uluslararası finans sistemi peşinde koşarken yumuşak gücünün ağır bastığı akıllı bir güç olarak hareket etmeye başlamıştır. (Gottwald, Duggan, 2011: 2-3) Ancak Çin geliştikçe gerek kendi ekonomisinde gerekse küresel ekonomide doğal kaynak arzı sorunları gün yüzüne çıkmıştır. Uluslararası iş bölümünde küresel bir üretim üssü haline gelmesi ile birlikte ekonomik yükselişin devamlılığı için Çin, çözüm arayışlarına girmiştir. Bu kapsamda hem BRICS ile beraber hem de tekil olarak jeoekonomik bir açılım alanı olan Afrika kıtası, ekonomik gücün ve güvenliğin sürdürülebilmesi için önemli bir manivela alanı olarak dış ekonomi politikasının merkezine oturmuştur.

Daha geniş bir ifade ile belirtirsek Dünyanın endüstriyel üretiminde önemli merkezlerinden biri olan Çin, Afrika'nın kalıtsallaşmış az gelişmişlik sorunlarına Afrika'nın enerji ve kaynakları

karşılığında altyapı ve çeşitli projeleri ile destek olurken, kıtayı enerji güvenliği başta olmak üzere ekonomik gücünü göstermek için en uygun alan olarak görmüştür. (Corkin, 2011: 1-5) Çin, bu kapsamda değişen küresel ekonomide yükselen piyasa ekonomilerinin önde gelen devleti olarak uluslararası politikada etkinlik kazanmak ve bölgesel-küresel güç statüsünü ekonomik güvenliğini kullanarak yurtdışına transfer etmek için resmi kalkınma yardımlarını bir dış politika aracı olarak kullanmıştır. (Son, 2014 : 15) Özellikle Afrika kıtasında uygulama alanı bulduğu bu dış ekonomik politika ile Çin, başta doğal kaynak arzı güvenliğini garantiye almaya çalışmıştır.

Ayrıca günümüzde Çin için “dışarı açılma” politikasının geliştirilmiş bir versiyonu olan “Kuşak ve Yol Girişimi (Belt and Road Initiative)”¹ vizyonu ise Afrika'yı da kapsayan Çin ekonomik güvenlik stratejisinin önceliği haline gelmiştir. Kıtada doğrudan yatırım yerine altyapı ve kredi olanakları ile Kuşak ve Yol boyunca kendine özgü bir emperyal gelişim çizgisi yaratmaya çalışan Çin, bu politika kapsamında kendi ekonomik güvenliğini geleceğe taşıyabilmek ve diğer devletlere empoze edebilmek için çok boyutlu bir ekonomik diplomasi stratejisi izlemektedir. (Turgutoğlu, 2020: 84) Bu doğrultuda Çin'in ekonomik güvenlik-kalkınma ilişkisine yönelik politikası, “kıtada otoriter veya demokratik sistem ayrımı yapmadan” uygulanmaktadır. Ekonomik kalkınmanın barışı sağlamak için sağlam bir demokratik sistemle birleştirilmesi gereğini vurgulayan Batı kalkınma modeline bir alternatif olarak Çin çözümü kalkınma modeli uygulanmaya çalışılmaktadır. (Adarov, 2018) R. Kutay Karaca'nın da belirttiği gibi “Çin'in Kuşak Yol Projesi, İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme damga vuran ABD'nin Marshall Planı'na benzer maliyetleri ile küresel vizyona sahip bir açılımdır. Çin Kalkınma Bankası'nın, 60 ayrı devlette 890 milyar ABD doların üzerinde değere sahip 900'den fazla projeye finans sağlaması, Çin Merkez Bankası'nın 2016 - 2018 yılları arasında 100 milyar ABD doları civarında borç vermesi, Çin Sanayi ve Ticaret Bankası'nın (ICBC) ise 159 milyar ABD doları değerinde yaklaşık 130 projeyi incelemeye alması gibi gelişmeler, projenin küresel ekonomik güvenlik ve istikrarı için bile kritik bir yatırım vizyonuna sahip

¹ Kapsadığı alan olarak “Çin'in Xi'an şehrinden başlayacak Modern İpek Yolu'nun kara bağlantısının Moğolistan ve Kazakistan'dan geçerek Rusya ve İran kollarına ayrılarak Avrupa'ya ulaşması beklenmektedir. Girişimin deniz bağlantıları Güney Çin Denizi'nden Endonezya'ya ve Hint Okyanusuna, oradan Kenya'ya; Kızıldeniz'i geçerek Akdeniz'e ve dolayısıyla Avrupa'ya” ulaşmaktadır.

olduğunu” kanıtlamaktadır. Bu bağlamda Kuşak Yol Projesi, “*salt ekonomik projeden veya Çin’in tabiri ile yalnızca bir kalkınma projesi olduğundan ziyade fazlasıyla kültürel ve dış politik unsurlar içeren bir proje olarak*” Çin ve küresel düzen açısından çok boyutlu analiz edilmesi gerekmektedir. (Karaca, 2019:6)

Bu politikasını kanıtlar şekilde Çin, Afrika kıtası örneğinde deneyimlediği ilişkilerin benzeri bir süreci ve ekonomik güvenlik ilişkisini kuşak ve yol boyunca uygulamaya geçirmeyi amaçlamaktadır. Zira Çin, uluslararası sistemin değişmesi ile birlikte dünyaya entegre olmaya çabalarırken hem siyasi hem de ekonomik açıdan güvenilir bir ortak olduğu imajını yaymaya çalışmıştır. Süreci içerisinde kendi ekonomik güvenliğini sağlarken başta ABD olmak üzere diğer devletlerin ve küresel ekonominin istikrarını etkileyebilecek bir güç haline gelmiştir. Genel hatları ile aktardığımız bilgilerden anlaşıldığı üzere Çin, süper güç olma kapasitesinden ziyade zayıflıklarına atıf yaparak ekonomik gücünün verdiği enerjiyi saklamak, rekabette öne çıkmamak, muhalefette aşırı olmamak, çok kutupluluğu esas almak ve uluslararası olaylarda baş aktör olmamak gibi pasif dış politika tutumları takip etmiştir. Adeta Sun-Tzu’nun savaş sanatı felsefesini sessiz ve sabırlı bir şekilde uygulayan Çin, ABD’yi geride bırakmak için onun gücünü azaltırken kendi kapasitesini korumaya ve yenilenebilir bir duruma getirmeye çalışmıştır.

Bu açıdan birçok araştırma verilerinin gösterdiği üzere Çin’in, aynı büyüme hızını koruması halinde “*yeni ekonomik süper güç*” olarak ABD’den hegemonyanın ekonomik boyutunu devralacağı görüşlerinin, genel kanı haline gelmesi yerindedir. Son yıllarda bu durumun, ekonomik rasyonalite açısından iki devletin iç politikalarında prim yapan “*ekonomik savaş*” ve “*tehdit*” söylemlerini iyice beslediği görülmüştür. Hatta ABD-Çin ilişkilerinde yaşanan yapısal gerilimin “*Thucydides Tuzağı*” atfı ile sıcak savaş ile sonuçlanacağı analizleri de yer almaktadır. (Devres, 2017) Ancak kanımızca her iki tarafın mevcut ekonomik yapıları ve gelişimi devam ettiği sürece Çin’in yakın gelecekte ABD’yi geçerek dünyanın en büyük ekonomisi olacağı gibi kritik bir gelişme, sıcak savaştan ziyade “*ticaret savaşları*” konjonktürüne

uygun yeni Merkantilist açılımlar ile ulusal ekonomik güvenliklerin sağlanması uğruna daha büyük bir küresel ekonomik güvensizlik yapısının tetiklenmesine sebep olacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda Çin’in BRICS birlikteliğinde ve üye devletler ile ikili ilişkilerde başat güç olarak ön plana çıkması, yeni ekonomik süper güç olarak lanse edilmesine de zemin hazırlamıştır. Zira hem üye devletlerin hem de bölgesel-küresel ekonomik güvenliğin istikrarını ve yönünü doğrudan etkileyen Çin, BRICS’in ticaret odaklı büyümenin odağına yerleştirilmesinde ve aynı dönemde G-7 tarafından kaydedilen ticaret oranlarındaki düşüşü ikame eden bir BRICS birlikteliğinin sürdürülebilir bir özellik göstermesinde proaktif politikaları ile öncü olmuştur. Örneğin Güney Afrika’nın BRICS’e katıldığı 2011 yılından itibaren ülkenin Çin ile karşılıklı ticaret hacminden açıkça okunabilmektedir. Benzer şekilde Güney Afrika’nın BRICS’e katılım yoluyla ekonomik güç ve güvenliğini artırma hedefine Çin ve Hindistan ile ticaretindeki gelişim ile yaklaştığı ifade edilebilir.

3.5. Güney Afrika’nın Ekonomik Güvenliği ve BRICS Açılımı

BRICS’in Afrika kıtasındaki temsilcisi Güney Afrika’ya odaklandığımızda ise 1994 yılında Apartheid Dönemi’nin sona ermesiyle elde ettiği insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerleri içeren yumuşak güç unsurlarının, ulusal kimliğinin ve politikalarının önemli bir parçası olarak kıtada ve uluslararası platformlarda siyasi ve iktisadi statü arayışında her daim ön planda tutulduğu görülmektedir. (Ogunnubi, Amao, 2016: 302) Özellikle Nelson Mandela sonrası Güney Afrika’nın kıtadaki hegemonya ve temsil açısından simbiyotik bir özellik olarak kullandığı yumuşak güç politikası, ekonomik gücün ve güvenliğin sağlanmasında çıkış noktası olarak yer alırken, ekonomide ivmelenme, yükselen bir piyasa ekonomisi olarak lanse edilme ile Afrika kıtasında ve Küresel Güneyde etkili bir güç olma sürecinde pragmatik bir temel olarak kullanılmıştır.

Bu bağlamda Güney Afrika, ekonomik güç ve güvenliği ile yumuşak gücünü birlikte kullanarak kıta ve ötesinde önemli bir etki alanı yaratmış

gözükmektedir. “Yükselen güç” etiketini de G-20, IBSA ve BRICS gibi küresel düzenin yönetişimine dair güç platformlarında gösterme fırsatı bulmuştur. Bu noktada Apartheid Rejimi’nden sonra Güney Afrika, küresel statüsünü derinleştirirken aynı zamanda Afrika kıtasını jeopolitik ve jeoekonomik açıdan önemli ölçüde değiştirmeye odaklanmıştır. Özellikle de çok boyutlu Aframerkezli bir dış politika geliştirerek bu hedefe ulaşmaya çalışmıştır. (Ogunnubi, 2015: 389) Bu doğrultuda kıtadaki tek temsilci gibi ekonomik güç ve güvenliği sayesinde yükselen bir piyasa ekonomisi olarak lanse edilen Güney Afrika, küresel ekonomik yönetim platformlarında ve oluşumlarda kıta adına etkin ve söz sahibi olmaya çalışmıştır. 21. yüzyıla girerken G-20 üyeliği ile ispatlanan bu durum, on yıl sonrasında BRICS’e dâhil olması ile adeta perçinlenmiştir.

Diğer taraftan Güney Afrika’nın sürdürülebilir bir ekonomik güvenlik seviyesini yakalayıp yakalayamadığı sorunsalı, bölge politikalarının, kıtadaki hegemonik dış politika açılımlarının, küresel yönetimdeki etkinliğinin ve özellikle BRICS devletlerine kabulünün ve grup içerisindeki konumunun her daim sorgulanmasına sebep olmuştur. Daha net bir biçimde belirtirsek Güney Afrika, sahip olduğu en büyük enerji kaynağı olan kömürün yanı sıra ulusal enerji açığını gidermek için ham petrol ithalatı ile bağımlı bir ekonomi görünümü sergilemektedir. Bu noktada Sahra Altı Afrika devletlerinin çoğunda görülen ve Güney Afrika ekonomisinde de bir tür “Hollanda Hastalığı” etkileri gösteren bu gidişat (Barrows, 2018: 27), aynı zamanda volatilitesi yüksek bir ulusal para birimi ile birlikte ekonominin büyüme yörüngesini dış kaynaklara bağımlı hale getirmiş gözükmektedir.

BRICS devletleriyle kıyaslandığında istikrarsız bir ekonomik güvenlik seviyesi göze çarpan Güney Afrika’nın gerek bölgesel gerek küresel rekabet açısından bu gruba katılmasının şüpheli olduğu yargısının yanlışlanması, ekonomi-dış politika ekseninde tutarlı, öngörülebilir ve akılcı adımlar atmasına bağlıdır. Bu açıdan Güney Afrika’nın istikrarlı bir seyir izlemekten uzak ekonomik güç ve güvenliğinin mi? tarihsel mirası olarak diplomatik ilişkilerine sıklıkla arka planda yararı dokunan yumuşak gücünün mü? ekonomi-dış

politika eksenindeki dengeyi belirleyeceği henüz net değildir. Zira Güney Afrika’nın bu dengeyi sağlamasında küresel ekonominin seyri kadar BRICS’in dünya siyasetindeki aktif duruşunun emareleri de belirleyici olacaktır. Bu bağlamda söz konusu bulgulara ulaşmamızı sağlayan yükselen ekonomiler olarak lanse edilen BRICS devletlerinin başarı hikayeleri ve uluslararası ilişkilerdeki dış politika tutumları, ekonomik güvenlik ve dış politika etkileşimini yansıtan açık örnekler olarak karşımıza çıkmıştır.

Sonuç

Realist düzlemde BRICS ülkelerinin korumacılık karşıtı ortak tavır almalarının ötesinde ortak ticari yaptırım ve muafiyetlere gidebilmeleri, aralarındaki ticaret iş birliğini genişletmeleri ve ABD dolarının hâkimiyetini azaltma gibi alanlarda ilerleme kaydetmeleri ile mümkün olacaktır. Bu açılımların seyri ise yeni bir dünya düzeninin arifesinde dünya ekonomik sisteminin Batı’dan Doğu’ya kaydığını hissettirecektir. Bu süreçte aralarındaki işbirliği alanlarını daha fazla sıkılaştıran BRICS, ABD’nin açtığı uluslararası konjonktür boşluğundan güçlenerek çıkacaktır. Ancak BRICS devletlerinin kendi arasındaki asimetric güç dağılımı, RF’nin “kendi kendine yeten (self sufficient)” ekonomik güvenlik seviyesi karşısında dış politik hamleleri ve Çin’in ayrıcalıklı ama dengeli konumu öne çıkacak faktörler olarak tespit edilebilir.

Zira çalışmamızda savunduğumuz üzere ekonomik güvenliğin uluslararası ilişkilerde stratejik bir unsur olarak tanımlandığı ve devletlerin dış politika açılımlarında özellikle 21. yüzyılla birlikte etken bir unsur haline geldiği görülmektedir. Bu bağlamda devletlerin ekonomik güvenliği dikkate aldığı müddetçe daha pragmatik ve çerçevesi çizilmiş bir dış politika izleyebileceği ve ulusal çıkarlarına ulaşabileceği söylenebilir. Ekonomik göstergeler ve çıktıları sonucunda yükselen piyasa ekonomilerine sahip olan BRICS devletlerinin analizi bize, ekonomik güvenlik seviyeleri yeterli hale geldikçe devletlerin proaktif dış politikalar izlemekten geri kalmadıklarını göstermiştir. Hiç şüphesiz ekonomik güçsüzlük yaşanan dönemlerde de saldırgan ya da takip eden (bandwagoning) bir dış politika çizgisi de izlenebilmektedir.

Bu noktada ekonomik güvenliğin BRICS devletlerinin tutumlarından da anlaşıldığı üzere iç siyaset ile dış politika uyumu arasında ince bir çizgi-
de ilerlediği akıldan çıkarılmamalıdır.

Kaynakça

Adarov, A. (2018). "China's Belt and Road Initiative: Opportunity or Threat?", *The Vienna Institute for International Economic Studies*, <https://wiiw.ac.at/china-s-belt-and-road-initiative-opportunity-or-threat--n-338.html>.

Aslund, A. (2008). "An Assesment of Putin's Economic Policy", *CESifo Forum 2*, 2008, <https://www.ifo.de/pdf>.

Barrows Samuel, D. (2018). "Do Sub-Saharan Countries in Africa Have the Dutch Disease?", *Asian Social Science*, Vol. 14, No. 5, 2018, <https://www.researchgate.net/publication/324624435>, s.1-34.

Bhattacharya, P. (2009). "In Search of a Role: India in Global Affairs", *World Focus*.

Blank, S. (2011), "Russia's Geo-economic Future; The Security Implications of Russia's Political and Economic Structure", *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol 24, No.3,2011,<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13518046.2011.598723>, 351-395.

Corkin, L. (2011), "China and Angola Strategic Partnership or Marriage of Convenience?", *Angola Brief*, Vol.1, No.1, <https://www.cmi.no/publications/3938>, 1-5.

Devres, M. (2017), "Tukidides Tuzağı ve Üçüncü Dünya Savaşı", *Birikim Dergisi* <https://birikimdergisi.com/8322>.

Donnelly, J. (2012). *Realizm, Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 5. Baskı, (çev.) Muhammed M. Ağcan ve Ali Aslan, İstanbul: Küre Yayınları.

Franc Valeriu, I., Marius Andrei D. (2010). "Some Opinions on the Relation between. Security Economy and Economic Security", *Romanian Journal of Economics* 31.2 /40, <http://revecon.ro/articles/2010-2/2010-2-7.pdf>, 129-159.

Gottwald, J.C., Niall D. (2011), "Expectations and Adaptation: China's Foreign Policies in a Changing Global Environment", *International Journal in a Changing Global Environment*, Vol. 2, No. 1, 1-26.

Grigoreva, E., Elena F. (2014), "Economic Security as a Condition of Institutional Support of Economy Modernization", *World Applied Sciences Journal*, 31(5), [https://idosi.org/wasj/wasj31\(5\)14/39.pdf](https://idosi.org/wasj/wasj31(5)14/39.pdf), 940-948.

Havlik, P. (2014), "Economic Consequences of the Ukraine Conflict", *The Vienna Institute for International Economic Studies Policy Notes and Reports*, Vol 14, 1-32, <https://wiiw.ac.at/economic-consequences-of-the-ukraine-conflict-dlp-3427.pdf>.

Hooda Deependra, S. (2019), "India's National Security Strategy", https://manifesto.inc.in/pdf/national_security_strategy.pdf.

Kamalov, İ. (2008), *Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova'nın Rövanşı*, İstanbul, Yeditepe Yayınları.

Karaca, R.K. (2019), “Çin, Kuşak Yol ve Türkiye”, *Diplomasi Araştırmaları Derneği (DARD) Raporları I*, 17 Temmuz 2019.

Kirsner, J. (1998), “Political economy in security studies after the cold war”, *Review of International Political Economy*, s.222-254.

Meteliev Sergey, E. (2014), “Economic Security as a Scientific Category: Therotical and Methodological Aspect of Research”, Lublin, Mariae Curie Sklodowska Universitatis Annales, Vol 39, Sayı 2, http://annales.umcs.lublin.pl/tt_p.php?rok=2014&tom=39, 81-91.

Neu Carl, R., Charles W. (1994), *The Economic Dimensions of National Security*, RAND National Defense Research Institute, Santa Monica.

Ogunnubi, O. (2015), “Recalibrating Africa’s Geo-Political Calculus: A Critique of South Africa’s Hegemonic Status”, *Politikon South African Journal of Political Studies*, Vol. 42, No. 3, 387-416, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02589346.2015.1099373>.

Ogunnubi ,O., Olumuyiwa Babatunde, A. (2016), “South Africa’s Emerging “Soft Power” Influence in Africa and Its Impending Limitations: Will the Giant Be Able to Weather the Storm?”, *African Security*, Vol. 9, No. 4, 299-319, <https://www.researchgate.net/publication/309734223>.

O’Neill, J., Tushar P. (2008), “Ten Things for India to Achieve its 2050 Potential”, *Global Economics Paper*, No.169, <https://www.goldmansachs.com/insights.pdf>.

O’Neill, J. (2011), *Building Better Global Economics BRICs*, Goldman Sachs Global Economics Paper, No:66.

Popova, L., Farkhondeh J., Ehsan R. (2017), “Oil Price Shocks and Russia’s Economic Growth: The Impacts and Policies for Overcoming Them”, *Journal of World Sociopolitical Studies*, Vol. 1, No. 1, 1-31, <https://pdfs.semanticscholar.org/5c99/624b65c2c34b95a9ec49b6767969fd97cbdf.pdf>.

Saad-Filho, A., Lecio M. (2011), “Brazil beyond Lula: Forging Ahead or Pausing for Breath?” *Latin America Perspectives*, Vol. 38, 31-44, <https://www.researchgate.net/publication/258164599>.

Son, Y. (2014), “Africa in China’s Foreign Policy”, *Brookings John L. Thornton China Center and Africa Growth Initiative*, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Africa-in-China-web_CMG7.pdf.

Tekin, S. (2017). *Brezilya Dış Politikası-Gelenek ve Değişim*, İstanbul: Der Yayınları.

Turgutoğlu, K. (2020), “Ekonomik Diplomasinin Ekonomik Güvenliğe Etkisi: Çin-Afrika İlişkileri Analizi”, *Journal of Diplomatic Research*, Vol.2, No:1, 75-97.

Turgutoğlu, K. (2021), “Ekonomik Güvenliğin Dış Politika Oluşumu Üzerindeki Etkileri: BRICS’e Üye Devletler Analizi (2001-2018)”, Bursa Uludağ Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Visentini Paolo, G. F., Andre Luiz Reis Da S. (2010), “Brazil and the Economic, Political, and Environmental Multilateralism: the Lula years (2003-2010)”, *Review Brasil Polític International* (special edition), Vol. 53, 54-72, https://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0034-73292010000300004.

Voskoboynikov Ilya, B. (2017), "Sources of Long Run Economic Growth in Russia Before and After the Global Financial Crisis", *Russian Journal of Economics*, Vol.3, No.4, 348-365, <https://www.sciencedirect.com/science/main.pdf>.

Extended Summary

The multidimensional analysis of security has led to the diversification of the security policies of the actors in the international system. In this context, increasing and complex trade, finance and production relations have created actor diversity and made these actors open to risks and threats. The analysis of economic security and its effects, on the other hand, is a kind of restitution to “economic power and its elements”, which have been shown as “secondary” or “side factors” throughout the history of diplomacy. In this respect, the contribution and influence of international relations actors acting with national, regional and global interests and focusing on the economy from a wide variety of perspectives is essential to understand this securitized process. Because both the homogenization of the international system with economic globalization and the independence / sovereignty dilemmas experienced by the states have made the situation even more critical. In this context, with the globalizing world, states’ having a secure economy strengthened by a sustainable and balanced economic growth has risen to the forefront of the agenda.

The “preventive security” perception, which gained importance especially in the period after the September 11, 2001 Terrorist Attacks, has become a prerequisite for ensuring the security of the national and global economy with the effects of the 2008 Global Financial Crisis. In this context, with the economic globalization, the dominance areas of the states have started to become open to dispersed and systemic economic threats and attacks. In addition, it has made economic security a priority area in critical issues for national security, such as the prevention and termination of terrorist financing. The targeting of national interests by rendering the components of the national economy inoperable with cyber attacks has led states to create predictable and preventable economic security strategies in their security agendas or to include economic security in national terminology. In this direction, ensuring and maintaining national economic security, which is the main research subject of our study, remained in the background against military issues throughout the bipolar system, but as the nature of the international system changed, it started to gain the importance it deserves with the neoliberal paradigm.

Economic security can be expressed as an umbrella concept that can be provided by the interaction of national, regional and global economic complexes, which by nature increasingly includes state-market cooperation under the influence of economic-political interaction. Because, while there was a clear distinction between economic-political and security studies in the Cold War Period, today, “international political economy” and “security” studies should be combined in order to understand international relations. It is seen that economic security has developed as a multivariate dynamic concept from past to present, classified in micro, meso and macro dimensions as the level of analysis, but it has been conceptualized in different geographies through its own cultural and ideological reference level and perspectives. In our opinion, an economic security concept, which is tried to be achieved at the macro level without denying the micro and meso dimension from a deductive point of view, and which is measured and modeled with certain macroeconomic indicators and whose elements, borders, scope and tools are determined accordingly, will add a pragmatic dimension to the strategy documents of the states by forming a framework. Of course, it should be kept in mind that each state’s unique historical and sociological conditions, as well as the periodic global dynamics it encounters, can help to raise economic security to the highest level, as well as cause developments that will have pragmatic or unpredictable effects.

On the other hand, the economic dimension of globalization plays a critical role in determining and guiding national economic security strategies. Because the biggest challenge of the 21st century is to reverse the effects of globalization and avoid global crises. In this context, it should not be forgotten that the most important strategy for the economic security of states in the future is to communicate with actors at all levels of globalization and to participate in local, regional and global governance platforms. However, the dynamics of the international system after Bretton Woods in the shaping of global economic security cannot meet today’s needs as it is generally accepted in the literature. From the national to the global scale, especially the states, the United States (USA) Central Bank (Federal Reserve

System-FED), other countries' Central Banks, multinational companies, companies that are too big to fail, state-owned companies and sovereign wealth funds, credit rating agencies, It is experienced that some of the main global economic security actors such as non-governmental organizations, international organizations, global governance summits, emerging market economies and regional complexes are effective in determining economic stability and growth trend, in proportion or exceeding their power.

The result we have reached in a way that confirms the basic hypothesis we put forward in the study; It is obvious that the effort to provide economic security, which oscillates between being active or passive in order to overcome the national, regional and global economic insecurities encountered, is clearly reflected in the foreign policy behaviors of the states. In this context, each BRICS state, which is considered as a sample, tends to proactive foreign policy behaviors and initiatives as its economic power and security increases. In this context, it is determined that the foreign policy behaviors of the states generally fluctuate between two main points according to their economic power and capacities, and this situation is noticeably progressing in the BRICS states. First of all, in the face of the unpredictable structure of today's international system, some states such as South Africa prefer the "bandwagoning" option, while the states that aim to progress towards becoming a great economic power like India follow a balanced policy between both policies. is working. Of course, the changing balance of power carries the risk of always being confronted with the actor pursued before. On the other hand, states such as the PRC and RF, which gradually strengthen their economic security architecture, thus gaining global competitive advantage and reaching the "self-sufficient" level, "balancing" against threats and sanctions that will be directed against them, taking into account their national powers.

For this reason, for a new perspective in international relations, it would be appropriate to analyze the elements, structure and effects of economic security, which is an interdisciplinary field of interaction in economics and security terminology. In this context, in our study, the BRICS, which is formed by Brazil, Russian Federation (RF), India, People's Republic of China (PRC) and South Africa, which stands out among the emerging economies and is considered as an alternative economic pole for the global economic order, is an economic and political framework in international relations. Its role in competition will be analyzed. Beyond taking a common anti-protectionist stance, BRICS countries will be able to apply common trade sanctions and exemptions, expand their trade cooperation and make progress in areas such as reducing the dominance of the US dollar. The course of these expansions will make you feel that the world economic system has shifted from the West to the East on the eve of a new world order. In this process, the BRICS, which tightened the areas of cooperation between them, is predicted to emerge stronger from the international conjuncture gap opened by the USA. At this point, in other words, the aim of the study is to examine the relationship between the economic security policies of the BRICS states and their foreign policy initiatives, as well as the economic-political deadlocks and competition areas of the international system.

In this context, the success stories of the BRICS states, which are presented as emerging economies that enable us to reach the aforementioned findings, and their foreign policy attitudes in international relations have emerged as clear examples reflecting the interaction of economic security and foreign policy. As we have argued in our study, it is seen that economic security has been defined as a strategic element in international relations and has become an active element in the foreign policy initiatives of states, especially with the 21st century. In this context, it can be said that as long as states take into account economic security, they can follow a more pragmatic and framed foreign policy and achieve their national interests. The analysis of the BRICS states, which have emerging market economies as a result of their economic indicators and outputs, has shown us that the states do not fail to follow proactive foreign policies as their economic security levels become sufficient. Undoubtedly, an aggressive or bandwagoning foreign policy line can also be followed in times of economic weakness. At this point, it should be kept in mind that economic security moves along a fine line between domestic and foreign policy coherence, as can be understood from the attitudes of the BRICS states.

Enerji Güvenliği Bağlamında Rusya'nın Hazar Enerji Politikası

Russia's Caspian Energy Policy In The Context Of Energy Security

Göksu ÖZDEMİR*

* Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler A.B.D.

Yüksek Lisans Öğrencisi

E-mail: goksuoosedemir@gmail.com

 ORCID: orcid.org/0000-0001-9139-2465

Öz

Enerjinin önemi hayatın her alanında artmakta ve devletlerin dış politikalarında temel hedeflerden biri haline gelmektedir. Enerji kaynaklarına sahip olmak veya enerji kaynaklarının zengin bulunduğu bölgeler üzerinde egemen güç olmak devlet politikalarının en temel önceliklerindedir. Devletler arasındaki bu güç yarışı ise enerjinin korunması, güvenli iletimi gibi önemli sorunları ortaya çıkarmıştır. Enerji güvenliği ise Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde gündeme gelmiş ve yeni bir güvenlik alanı olarak kabul edilmiştir. Enerji güvenliği alanındaki riskler günden güne değişen, yenilenen bir gelişim göstermektedir. Dünyanın ikinci önemli enerji kaynağı bölgesi olan Hazar, devletlerin ilgisini yüzyıllardır çekmektedir. Özellikle 21. yüzyılda doğal gaz ve petrol rezervleri zenginliği ile enerji üretiminin odak noktası Hazar bölgesi haline gelmiştir. SSCB'nin dağılması sonrasında beş devletin bulunduğu Hazar bölgesinde hukuki statü sorunun yanında enerji güvenliğine dair tehditlerde gündeme gelmiştir. Bölgede yer alan beş devletin yanı sıra diğer büyük güçlerde enerjiye ulaşmak için birbirleriyle çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar. Bu çalışmada bölgenin en güçlü devleti olan Rusya'nın Hazar bölgesindeki politikaları enerji güvenliği kavramı bağlamında incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Enerji, Rusya, Hazar Bölgesi, Enerji Güvenliği, Hukuki Statü Sorunu.

Abstract

The importance of energy is increasing in all areas of life and it has become one of the main targets in the foreign policies of the states. Owning energy resources or being a sovereign power over regions where energy resources are rich is one of the most basic priorities of state policies. This power race between states has revealed important problems such as energy protection and safe transmission. Energy security, on the other hand, came to the fore in the international system after the Cold War and was accepted as a new security area. The risks in the field of energy security show a renewed development that changes day by day. The Caspian, the world's second most important energy resource region, has attracted the attention of the states for centuries. Especially in the 21st century, the Caspian region has become the focal point of energy production with its richness of natural gas and oil reserves. After the disintegration of the USSR, in the Caspian region, where there are five states, besides the legal status issue, threats to energy security have come to the fore. In addition to the five states in the region, other great powers are experiencing various problems with each other in order to reach energy. In this study, the policies of Russia, the most powerful state in the region, in the Caspian region are examined in the context of the concept of energy security.

Keywords: Energy, Russia, Caspian Region, Energy Zone, Legal Status Issue.

To Cite This Article/Bu Makaleye Atf İçin: Özdemir, G. (2022). Enerji Güvenliği Bağlamında Rusya'nın Hazar Enerji Politikası. *Journal of Diplomatic Research*, 4(2), 85-99.

Giriş

İnsan hayatının devam ettirilmesinde önemi her geçen gün artan enerji kavramı, yükselen talep nedeniyle, fiyatlarda meydana gelen yükselme ve Rusya-Ukrayna Savaşı'nın etkisi ile daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Devletler açısından kuşkusuz en önemli ihtiyaç olan enerjinin sağlanması konusu dış politika stratejilerini belirleyen en önemli sorunlardan biridir. Enerjinin üretilmesinde ve taşınmasında uygun maliyetler, kesintisiz iletim, çevresel zararların en aza indirgenmesi gibi anlamlara gelen enerji güvenliği, devletlerin politikalarında temel amaçlardan biri haline gelmiştir. Teknolojik gelişmeler, çevresel etmenler ve terörizm gibi çeşitli faktörlerin yarattığı tehditler enerji güvenliğini etkilenmektedir.

Çalışmada enerji güvenliği kavramının, Hazar bölgesi üzerinden incelenmesindeki amaç enerji kaynakları zenginliğinde Orta Doğu'dan sonra gelen ikinci bölge olmasıdır. Hazar bölgesi tarihsel süreçte önemini arttırmasının yanı sıra hukuki statüsü sorunu nedeniyle de ülkelerin dikkatini çekmiştir. Bölgenin iktisadi ve teknolojik açıdan en önemli gücü olan Rusya ise başat aktör olma mücadelesine günümüzde de devam etmektedir. Soğuk Savaş'ın bitişine Hazar bölgesinin egemenliğini Rusya ve İran paylaşmıştır. SSCB'nin dağılması sonrasında yeni bağımsızlık kazanan devletlerle paylaşım konusunda sorun yaşayan Rusya Federasyonu bölgeye yönelik politikalarında da değişiklik yapmıştır. Çalışmanın amacı Hazar bölgesine yönelik Rusya Federasyonu'nun enerji güvenliği politikasının değerlendirilmesidir. Bölgenin hukuki statüsünün 2018 yılında imzalanan antlaşmayla belirlenmesi ve beş kıyıdaş ülkenin aldığı ortak kararlar ile diğer ülkelerin müdahalelerine engel olunması ve eşitlik ilkesinin benimsenmesi Rusya'nın stratejilerinin çerçevesini oluşturmaktadır. Ayrıca Rusya'nın özellikle doğal gaz konusundaki liderliğini diğer ülkeler için koz olarak kullanması da enerji güvenliğine tehdit oluşturmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde enerji ve enerji gü-

venliği hakkında yaygın tanımlamalar üzerinden literatür taraması yapılmıştır. İkinci bölümde çalışmanın inceleme alanı olarak seçilen Hazar bölgesi hakkında genel bir bilgilendirme yapılmış ve bölgenin en önemli sorunu olarak değerlendirilen hukuki statü sorunu incelenmiştir. Hazar bölgesinde enerji güvenliği ile ilgili sorunlar ve alınan önemlere değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Rus dış politikasının genel hatları çizilmiş, politikasının temel taşlarından enerji ve enerji güvenliğine ilişkin doktrinler açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise önceki bölümlerde açıklanan ve çalışmanın esas konusu olan Hazar bölgesinde Rusya'nın enerji güvenliği politikaları anlatılarak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

I. Enerji Güvenliği

Enerji, endüstriyel üretimin ya da ulusal ekonomilerin üretim, dağıtım ve tüketim sürecinde ihtiyaç duyduğu kaynakların tamamını açıklayan bir kavramdır (Çetinkaya, 2019: 17). Enerji kaynaklarından kömür, petrol ve doğalgaz her geçen gün artan ihtiyaç nedeniyle önemini korumaktadır. Ülkelerin sanayilerinde gelişebilmeleri, teknolojik ilerlemelerinin duraksamaması ve ekonomik büyümelerinin sürdürülebilmesinin sağlanması için insan yaşamının ihtiyaç duyduğu enerji zenginliğine sahip olma isteği uluslararası alanda birçok çatışmaya ve mücadeleye neden olmuştur (Özalp, 2015: 104). Enerji kaynakları yeryüzünde eşit dağılmamıştır. Asimetrik dağılım nedeniyle ülkeler arasında enerjiye sahip olma ya da enerjiye kolay ulaşım gibi çeşitli sorunlar yaşanmıştır. 21. yüzyılda enerjiye sahip ülke, güce de sahip olmakta ve uluslararası sistemde daha etkin olduğundan üstünlük sağlamaktadır. Devletlerin bu üstünlüğe sahip olma istekleri aralarında çatışmalar çıkmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra enerji kaynaklarının ve ona sahip ülkenin güvenliğinde sorunlara neden oluşturmaktadır.

Enerji güvenliği, Uluslararası Enerji Ajansı'nın (UEA) tanımına göre; enerji tedarikine yönelik

endişelerin öncelikli olarak değerlendirilmesi ve uygun fiyatlandırma ile kesintisiz enerjiye ulaşabilmek anlamına gelmektedir (Erkal, 2018: 65). UEA enerji güvenliği kavramını; uzun dönemli ve kısa dönemli olarak iki süreç olarak incelemiştir. Buna göre uzun dönemli enerji güvenliği kalınma ve çevresel etkenler ile enerji sağlanması-na yönelik yatırımlar kastedilirken, kısa dönemli enerji güvenliği ile talep ve enerji sağlanmasındaki değişimlerin önlenmesine yönelik tedbirlerin alınması ifade edilmektedir (Karataş, 2022: 49). Mitat Çelikpala ise enerji güvenliğinin denizlerdeki petrol ve doğalgaz platformları, taşımada kullanılan boru hatlarının korunması, taşıma güzergâhlarının güvenliği, rafineri ve depo tesislerinin korunması gibi geniş kapsamlı ve çok boyutlu bir konu olduğunu vurgulamaktadır (Çelikpala, 2014, 85). Barry Barton ise 2004 yılında yaptığı çalışmada enerji güvenliğini “Bir devletin, vatandaşlarının ve işletmelerinin hepsinin veya birçoğunun, gelecek dönemde enerji kaynaklarına ciddi hizmet kesintisi olması riskinden uzak, uygun fiyatlarla kendisine yetecek kadar erişebilmesidir” (Barton, 2004: 490). Bu kavram 1970’li yıllarda petrol krizleri nedeniyle enerji literatürüne dâhil olmuş, Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni bir güvenlik alanı olarak kabul edilmiş ve AB komisyonunun 2001 tarihli “Enerji Arz Güvenliği Bir Avrupa Stratejisine Doğru” çalışması ile geniş anlamda etkisini göstermeye başlamıştır. İlerleyen süreçte de uluslararası alanda meydana gelen değişiklikler ile ülkelerin dış politika kararlarının alınmasında da önemli bir yer edinmiştir (Çetinkaya, 2019: 73). Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve küreselleşme ile yeni pazarların oluşması, piyasaların bütünleşmesine olumlu katkılar yapmıştır (Çelikpala, 2014: 81). Günümüzde ise sadece politikacıların değil iş dünyasının ve akademinin de dikkatini çeken bu alanda yapılan çalışmaların sayısında artış yaşanmaktadır. Enerji güvenliği hem siyasi hem coğrafi hem de ekonomik açıdan önem taşımaktadır. Enerji güvenliğinin boyutları; kullanılabilirlik, satın alınabilirlik, erişilebilirlik ve kabul edilebilirlik olmak üzere dört unsurdan oluşmaktadır (Carvajal, vd., 2022: 2).

Enerji politikalarında, güvenlik sorunlarına bağlı olarak değişiklik olmaktadır. Enerji güvenliğinin sağlanabilmesinde arz ve talep arasındaki ilişkinin önemi bilinmektedir. Enerji arz güvenliği “enerji kaynaklarının üretilmesi, ulaştırılması ve tüketimi etkinliklerini içeren, iletiminin ve dağıtımının kâfi düzeyde ve niteliği iyi olarak, uygun ücretlendirme ile süreklilik içerisinde ve doğaya duyarlı şekilde sağlanmasıdır” şeklinde açıklanmıştır (Özalp, 2015: 104). Enerji arzını etkileyen dört faktörün varlığından söz edilmektedir. Bunlar; fiziki faktörler, üretim maliyetleri, teknoloji ve politik gelişmelerdir (Özel Özcan, 2020: 366). Enerji arz güvenliğinin oluşturulmasında dışa bağımlılık önemli bir sorundur. Dışa bağımlılığın mümkün olduğunca azaltılması ve kaynakların tükenmesine yönelik tedbirlerin alınması önemlidir. Her geçen gün enerji fiyatlarında artış yaşanması, fosil yakıtların azalarak tükenmeye yaklaşması, alternatif yeni kaynakların yetersiz olması, teknolojik gelişmelerin getirdiği ticari yükümlülükleri karşılayabilecek düzeyde olunmaması ve küresel ısınma gibi etkenler enerji arz güvenliği konusundaki güncel sorunlar arasındadır (Çetinkaya, 2019: 77-78-79).

II. Hazar Bölgesi Ve Enerji Güvenliğinin Sağlanması

Hazar Bölgesi Hakkında Genel Bilgilendirme

Dünyanın en büyük kıtası, enerji kaynaklarının dörtte üçüne sahip, dünya nüfusunun yaklaşık %75’inin yaşadığı ve büyük devletlerin uğruna mücadeleler verdiği Avrasya, tarih boyunca önemini aynı şekilde muhafaza etmeye devam etmektedir (Brzezinski, 2020: 52-53). Hazar bölgesi, Avrasya’nın tam orta noktasında (kalbinde) konumlanan 370 bin kilometrelik alanıyla okyanuslarla bağlantısı olmayan en büyük kapalı su havzasıdır. Coğrafi açıdan ise Azerbaycan, Kazakistan, İran, Rusya ve Türkmenistan’ın ortasında bulunan Hazar havzasının, kuzey güney arasındaki uzunluğu 1120 kilometre, doğu batı arasındaki uzunluğu ise 320 kilometredir (Aslanlı, 2018:

5). Coğrafi konumuna göre değerlendirildiğinde hem Orta Asya, Kafkasya ve Mezopotamya'nın ortasında olması hem de göç yolları güzergâhında bulunması ile diğer devletlerin ilgisini çekmektedir (Kocaman, 2018a: 100). Bölgenin önemi aslında petrol ve doğal gaz rezervlerinin zenginliğidir. Tahmini 200 milyar varillik petrol ile dünya petrol rezervinin yaklaşık %16'sına ve 10 milyar metreküp doğal gaz rezervi ile dünya doğal gaz rezervinin yaklaşık %9'una sahiptir (Kahraman ve Merdan, 2020: 438). Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF)'na göre Hazar ülkeleri, petrol, doğal gaz, kömür gibi yenilemeyen kaynakların ihracat değerleri %25'ten yüksek olduğundan "kaynak zengini" olarak nitelendirilmektedir (Karatayev ve Hall, 2020: 2). Hazar'a kıyaslı olan ülkelerin haricinde bu bölgede bulunan Ermenistan, Gürcistan ve Özbekistan petrolün pazarlanmasında rol oynamaktadır.

Uluslararası Enerji Ajansı'nın verilerine göre Hazar Havzası'ndaki ispatlanmış petrol rezervi 15-40 milyar varil, olası rezervleri 10-150 milyar varil arasındadır. İlaveten ispatlanmış doğal gaz rezervi 8 trilyon metreküp civarındadır. ABD Enerji Bakanlığı'na göre Hazar Havzası'nda 17-33 milyar varil arasında kanıtlanmış petrol rezervi bulunmaktadır. Olası rezervlerin dahil olmasıyla 260 milyar varile sahip bölge, dünya rezervlerinin %25'idir.

2021 yılı verilerine göre; Hazar'a kıyıdaş ülkelerin 2020 sonu petrol toplam kanıtlanmış rezerv oranları şöyledir (BP Statistical Review of World Energy, 2021: 16):

Azerbaycan	7.0 milyar varil	%0.4
Kazakistan	30.0 milyar varil	%1.7
Rusya Federasyonu	107.8 milyar varil	%6.2
Türkmenistan	0.6 milyar varil	
Özbekistan	0.6 milyar varil	

2021 yılı verilerine göre; Hazar'a kıyıdaş ülkelerin 2020 yılı petrol üretim oranları şöyledir (BP

Statistical Review of World Energy, 2021: 19):

Azerbaycan	35.1 milyon ton
Kazakistan	96.1 milyon ton
Rusya Federasyonu	524.4 milyon ton
Türkmenistan	10.3 milyon ton
Özbekistan	2.1 milyon ton

2021 yılı verilerine göre; Hazar'a kıyıdaş ülkelerin 2020 yılı sonu doğal gaz toplam kanıtlanmış rezerv oranları şöyledir (BP Statistical Review of World Energy, 2021: 34):

Azerbaycan	2.5 trilyon ³	%1.3
Kazakistan	2.3 trilyon ³	%1.2
Rusya Federasyonu	37.4 trilyon ³	%19.9
Türkmenistan	13.6 trilyon ³	%7.2
Özbekistan	0.8 trilyon ³	%0.4

2021 yılı verilerine göre; Hazar'a kıyıdaş ülkelerin 2020 yılı doğal gaz üretim oranları şöyledir (BP Statistical Review of World Energy, 2021: 36):

Azerbaycan	25.8 milyar m ³
Kazakistan	31.7 milyar m ³
Rusya Federasyonu	638.5 milyar m ³
Türkmenistan	59.0 milyar m ³
Özbekistan	47.1 milyar m ³

Hazar Bölgesinde Güvenliği Tehdit Eden Sorunlar

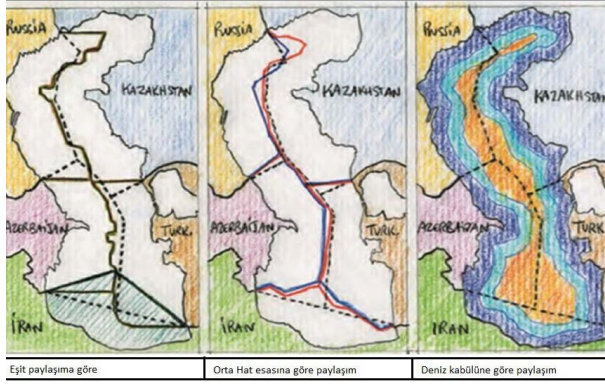
Hazar bölgesi, 19. yüzyılda Rus Çarlığı ve İngiliz İmparatorluğu arasında "Büyük Oyun"un sahnelendiği bölge olmuştur. Hazar'ın da içinde yer aldığı bölge olan Orta Asya'da, egemen olma mücadelesine girişen Rus Çarlığı ve İngiliz İmparatorluğu bölgeyi işgal etmeyi çalışmışlardır (Efegil ve Özsavaş, 2013: 45). Hazar bölgesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılmasından sonra da önemini arttırmış ve diğer uluslararası aktörlerin dikkatini çekmiştir. Bölgede bulunan ve bağımsızlığını yeni kazanan devletler güçlenerek uluslararası alanda etkinliklerini

11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında bölgede terörizm tehdidi de risk yaratan bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. ABD, saldırı sonrasında Orta Doğu'ya dönem dönem müdahale ederek istikrar sağlamaya yönelik olduğunu söylediği girişimlerde bulunmuştur. ABD, Avrasya'ya açılan kapı olarak değerlendirdiği Afganistan'dan başlayarak Kırgızistan ve Özbekistan'da kurduğu askeri üsleri vasıtasıyla terörle mücadelesinin "birinci perde" olarak adlandırılan sürecine Orta Asya'dan başlamıştır. ABD, bölgedeki ülkeler ile ekonomik, siyasi, soyal, kamu yönetimi, ticaret, uyuşturucu ve kaçakçılıkla mücadele konularında da ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır (https://tasam.org/tr-TR/Icerik/241/buyuk_orta_asya_projesi_ve_ikinci_buyuk_oyun). 2014'ten itibaren de ABD'nin kademeli olarak Afganistan'dan çekilmeye başlaması uluslararası alandaki etkin diğer aktörlerin bölgeye dahil olmasını sağlamaya yönelik politikasının bir gereğidir (Güdül ve Labib Raof, 2020: 34). Bu gelişmeler enerji güvenliğine yeniden dikkat çekmiş ve tehditlerin sadece uluslararasıdaki geleneksel tehdit kategorisinde yer almadığını ekonomik ve siyasi yönü olduğunu da göstermiştir (Özel Özcan, 2020: 372). ABD'nin dikkatinin Ortadoğu bölgesine kayması üzerine Yeni Büyük Oyun'un "ikinci perde"si başlamış ve Büyük Ortadoğu Projesi önce Irak'ta sonra bölgedeki diğer ülkelerde direnişle karşılanmıştır (Amirbek, 2001: 297-298). Orta Doğu bölgesinde yaşanan istikrarsızlık ve terör sorunu nedeniyle Hazar bölgesinin önemi artmakta ve bu bölgede de silahlanma yarışı yaşanması nedeniyle tehditlere açık hale gelmektedir. Ayrıca terör sorunları enerji kaynaklarının taşındığı boru hattı güvenliğini de riske atmaktadır.

Hazar Statüsü Sorunu

Hazar bölgesi ile ilgili uluslararası alanda en önemli konu hukuki statüsü sorunudur. Hazar'ın deniz veya göl statüsünün hangisi ile değerlendirileceğine dair bu sorun hukuki olmasının yanı sıra siyasi ve ekonomik açıdan da tartışılmaktadır. Sorun sadece kıyıdaş beş ülke için değil

uluslararası sistemde etkin diğer devletler için de önemlidir. Sorunun tarihsel gelişimine baktığımızda Hazar'a yönelik ilk antlaşmanın 1729'da Ruslar ve Persler arasında imzalanan Reşt Antlaşması olduğu görülmektedir. Bu antlaşma ile Rusların bölgedeki üstün konumu öne çıkmaktadır. Ancak İran, Rusların güneye inme hedefi nedeniyle bölgede yaşanan sorunlardan etkilenmiştir. Rusya ve İran arasında imzalanan 1813 Gülistan Antlaşması ve 1828 Türkmençay Antlaşması'nın sonucu olarak İran'ın bölgedeki etkinliği sınırlandırılmıştır. 1917 yılında Bolşevik İhtilali ile yönetiminde değişiklik yaşayan Rusya, 1921 yılında o tarihten önce imzalanan bütün anlaşmaların iptal edilmesine dair karar almıştır. Bu nedenle 26 Şubat 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması'yla, SSCB ve İran arasında serbest dolaşımda ve silah bulundurmada eşitlik sağlanmasının yanı sıra diğer ülkelerin bölgeden uzaklaştırılmasını içeren maddeleri ile öne çıkmıştır. Soğuk Savaş'ın bitişi sonrası SSCB'nin dağılması ve bölgede yeni bağımsız devletlerin varlık göstermeye başlaması nedeniyle önceki antlaşmalar iptal edilmiştir. 1992 yılında "*Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Üyesi Devletlerin Devlet Sınırlarının ve Deniz Ekonomik Bölgelerinin Korunması Konusunda Antlaşma*" imzalanmış ve enerji kaynaklarına yönelik mücadele nedeniyle ülkelerin güvenlik önlemleri ön plana çıkmıştır. "*Asrın Anlaşması*" olarak bilinen "*Hazar Denizi'nin Azerbaycan Sektöründe Azeri, Çırağ ve Güneşli Petrol Yataklarının Ortak Kullanımı ve Bölümü başlıklı Uluslararası Anlaşma*" 20 Eylül 1994 tarihinde imzalanmış ve Batı şirketlerinin enerji sektöründe yatırımlarına imkan sağlanmıştır (Kocaman, 2018a: 102). Statü sorununa yönelik olarak en önemli çalışma 1995'te yapılmış ve kıyıdaş devletlerin ortak düşünceleri etrafında şekillendirilerek anlaşmanın sağlanması için çalışılmıştır. Rusya, İran ve Türkmenistan arasından 1996'da imzalanan anlaşmaya göre Hazar'a kıyıdaş ülkeler arasında enerji kaynakları eşitlik esasına göre paylaşılacaktır. 1998'de Rusya ve Kazakistan arasında yapılan ve bölgesel sınırların belirlendiği anlaşma, İran ve Türkmenistan'ın ortak bildirişiyle reddedilmiştir.

Şekil 1: Hazar Bölgesinin Paylaşımına Dair Prensiplerin Görüşleri (Aslanlı, 2018: 9)

9 Eylül 2000’de Hazar bölgesinin statüsü konusunda Rusya “orta hat” prensibini kabul etmiştir. Bu kararın nedeni; Rusya’nın mali kriz içinde olması, kıyı bölgelerde keşfedilen petrol yatakları, Hazar’ın bölünmesinin engelleyemeyeceğinin Rusya tarafından anlaşılması, Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan’ın Batılı şirketlerle anlaşma yapması ve Rusya’nın etkinliğini kaybetmeye başlamasıdır. Orta hat prensibine göre deniz tabanı ulusal sektörlere bölünmüş ve su üstü ortak kullanıma açılmıştır (Aslanlı, 2018: 9). 2001 ve 2003 yıllarında bu konuda benzer anlaşmalar imzalanmışsa da sorun çözülemediğinden kıyıdaş beş devletin oluşturduğu komisyonun 2004 yılına kadar gerçekleştirdiği 15 toplantı da sorunun kesin çözüme kavuşturulmasına yararlı olmamıştır. 2007’de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Hazar’a kıyıdaş ülkelerin birlikte hareket etmeleri gerektiğini söylemişse de sorunun çözümünde etkili olmamıştır. Hazar’ı statüsü sorununun çözümü 12 Ağustos 2018’de Hazar Denizi’nin Hukuki Rejimine İlişkin Sözleşme’nin imzalanması ile sağlanmış ve Hazar bölgesine deniz veya göl statüsü değil “özel hukuki statü” vermiştir. Hazar Denizi Sözleşmesi; üye ülkelerin ulusal egemenliklerine, toprak bütünlüklerine, ülkeler arasındaki eşitlik ve kuvvet kullanmama ihtimaline dayanarak güvenliği sağlamak, ekonomik işbirliği gerçekleştirmek, çevreyi korumak ve deniz taşımacılığı ile ilgili çerçeve düzenlemedir. Hazar Denizi Sözleşmesi üye ülkelerin ulusal egemenliklerine, toprak bütünlüklerine, ülkeler

arasındaki eşitlik ve kuvvet kullanmama ihtimaline dayanarak güvenliği sağlamak, ekonomik işbirliği gerçekleştirmek, çevreyi korumak ve deniz taşımacılığı ile ilgili çerçeve düzenlemedir. (Kahraman ve Merdan, 2020: 455). Hazar Denizi Sözleşmesi üye ülkelerin ulusal egemenliklerine, toprak bütünlüklerine, ülkeler arasındaki eşitlik ve kuvvet kullanmama ihtimaline dayanarak güvenliği sağlamak, ekonomik işbirliği gerçekleştirmek, çevreyi korumak ve deniz taşımacılığı ile ilgili çerçeve düzenlemedir (Kahraman ve Merdan, 2020: 464).

III. Rus Dış Politikasında Enerji Güvenliğinin Rolü

Rusya coğrafi konumu ile yer altı kaynaklarının zengin olduğu “dünyanın kalbi” olarak nitelendirilebilecek en önemli noktalarından birinde yer almaktadır (Çetinkaya, 2019: 89). SSCB’nin dağılması Avrasya bölgesinde boşluğa ve yeni kurulan bağımsız ülkelerde olduğu gibi Rusya’da da zayıflama ve kargaşaya neden olmuştur (Brzezinski, 2020, 130). Rusya’nın statü kaybı ve sınırlarının daralması dış politika stratejilerinde yenilenme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ekonomi alanında liberalleşme politikalarına yönelen Rusya, 1993 yılında enerji sektörü içinde özelleştirmeler yapmaya başlamış ve devlet kontrolü ile özel şirketler kurulmuştur (Baysoy, 2009: 62). Rus dış politikasında 2000 yılında iktidara Vladimir Putin’in gelmesiyle değişim yaşanmış ve keskin çizgileri olan yaklaşımlardan uzaklaşmış, Rusya’nın eski gücünü kazanmasını sağlaması için ulusal çıkar ve jeopolitik geçmişin öne çıktığı güç politikaları izlenmeye başlanmıştır. Putin yönetimi ile başlayan yeni dönemin dış politika söylemleri ve Ulusal Güvenlik Doktrinlerinde Neo-Avrasyacılık’ın etkisi ağırlıklıdır. Neo-Avrasyacılık, temelini klasik Avrasyacılığın Rus kültür ve kimliğinden almıştır. Klasik Avrasyacılık’ın en iyi tanımı 1927’de Prens Nikolai Trubetskoï tarafından yapılan “devletin özünün Rus İmparatorluğu’na dayandığını ve bu topraklarda yaşayanların etnik veta ırkı farklılıklarına bakılmadan özel bir ulus

olarak değerlendirildiğine” dayanan tanımıdır (İşyar, 2013: 22). Neo- Avrasyacılık ise uluslararası sistemde denge sağlamaya çalışılarak, tüm devletler ile savunma, güvenlik ve ekonomi alanlarında iş birliği ilişkisi geliştirilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Akgül, 2007: 132). Buna göre, dış politikada Avrupa’ya yönelik yaklaşımının temelinde, Rusya’nın Batılı ulusal kimliği ve yüzyıllarca yıldır süregelen geleneksel ilişkileri yer almaktadır (İşyar, 2013: 129). Başkan Boris Yeltsin, Rus hedeflerini belirleyen Eylül 1995 tarihli bir belge yayınlamıştır. Bu belgeye göre, Rusya’nın ana hedefi, SSCB topraklarında yeni bağımsız olan devletlerin de katılımıyla oluşturulacak devletler arası siyasi ve ekonomik sistemde lider görevini sürdürmesinde desteklenmesinin sağlanmasıdır (Brzezinski, 2020: 153).

10 Ocak 2000’de yayınlanan “*Yeni Ulusal Güvenlik Doktrini*” ve aynı yılın 10 Temmuz’unda yayınlanan “*Yeni Dış Politika Doktrini*”ne uyacak şekilde yürütölen dış politikada Rusya Federasyonu’nun varlığına yönelik herhangi bir iç ve dış tehdide karşı önlemlere yönelik birlik vurgusu yapılmıştır. Ayrıca ayrılıkçı hareketler ve terörizmde artış yaşanması, küresel ekonomi ve dışa bağımlılıkta artış olması ve devletin hakimiyetine ya da bağımsızlığına karşıt etkin hale gelmeye başlayan aktörlerin sisteme dahil olması yeni ve önemli tehdit olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Bu tehdide yönelik önlem olarak hem Batı hem de Doğu ile ilişkilerde iş birliğinin öne çıkarılması ve ekonomik çıkarların uluslararası alanda savunulmasına önem verilmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Akgül, 2007: 132-133). İlk kez 2003 yılında hazırlanan “*2020’ye Rus Enerji Stratejisi*” belgesi ile Rusya’nın bu alandaki stratejisinin çerçevesi belirlenmiştir. Bu belgeye göre Rus dış politikasının bir unsuru olarak enerji yer almış ve etkin bir enerji stratejisi oluşturulmasının önemi vurgulanmıştır (Çetinkaya, 2019: 93). Hükümet kararı ile kabul edilen bu belgede enerji güvenliğinin tanımı “ülkenin, vatandaşlarının, toplumun, devletin, ekonominin güvenli yakıt ve enerji arzına yönelik tehditlerden korunması durumu” olarak

tanımlanmıştır (Seliverstov, 2009: 3).

Rus dış politikasında enerji güvenliğinin temel unsurları; enerji sektörünün iç ve dış talebi kaliteli ve uygun maliyetli kaynakları kullanarak karşılayabilmesi, tüketicilerin enerji kaynaklarını verimli kullanabilmeleri, enerji dengesinde açık yaratan enerji arzı için toplum tarafından gereksiz harcamaların önüne geçilmesi, enerji sektörünün iç ve dış ekonomik, teknik ve doğal tehditler karşısında istikrarı ve ona yönelik faktörlerin neden olduğu hasarı en aza indirebilme yeteneğidir (Çetinkaya, 2019: 93).

Rusya enerji ihtiyacının tamamını kendisi karşılayabilen bir ülke olduğu için enerji güvenliğine yaklaşımı diğer ölkelerden ayrılmaktadır. Rusya için enerji güvenliğinin temelinde iç ve dış piyasada enerjinin fiyatı ve iletimi açısından uygun olanın tercih edilmesi, üretim esnasında savurganlığın önüne geçilmesi, verimliliğin arttırılması, ekonomik, politik, teknolojik ve doğal krizlere karşı oluşabilecek olumsuz etkilere önlem alınarak dayanaklılık sağlanması anlamına gelmektedir (Erkal, 2018: 73). Rusya’nın ekonomisinde temel etken olan enerji sektöründe kaynakların başka devletin egemenliğine geçmesi büyük bir risktir. Bunu önlemek ve kendisinin dışa bağımlı olmasının önüne geçebilmek için korumacı politikalar izlemiştir (Çetinkaya, 2019: 91). Rusya’nın yakın çevresi olarak tanımladığı ölkelerde yaşanan renkli devrimlerin, üzerinde yarattığı tehdit algısı nedeniyle dış politikasında değişikliğe ve bir anlamda seferberliğe gitmiştir (Gürsoy ve Seyaz, 2015: 203).

İkinci belge ise 2009’da hazırlanan “*2030’a Rus Enerji Stratejisi*”dir. Bu belgede ise bir önceki belgedeki hedefler ile ilgili değerlendirmelere yer verilmiş ve devletin enerji politikasının ilkeleri ve ilerleyiş mekanizmalarına odaklanılmıştır (Çetinkaya, 2019: 93-94). Putin’in 2012’de tekrar Devlet Başkanı olması ile dış politikada değişiklik yapılmış, Ulusal Güvenlik Stratejisi 2015’te ve Rusya Federasyonu Enformasyon Güvenliği

Doktrini 2016'da değiştirilmiştir. Bu dönemde Rus dış politikasını şekillendiren en önemli gelişme 2014 yılında yaşanan Ukrayna Krizi'dir. Diğer bir sorun ise Rusya'nın Suriye politikasıdır. Ulusal Güvenlik Stratejisi 2015 yılında kabul edilmiş ve küresel sorunların çözümünde önemli bir aktör olduğu, bu durumunu da uzun süreli stratejisi olarak belirlediğine yer verilmiştir. Ayrıca Ukrayna Krizi'ndeki tutumları nedeniyle ABD ve AB'nin, Avrasya bölgesinde Rusya'nın ulusal çıkarlarını engellediği söylenmiş ve Rusya'ya karşı düşmanlaştırma politikası ile istikrarsızlık yaratılmaya çalışıldığını vurgulamıştır (Özdal, 2021: 3-4). Yine bu belgede Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi sonrasında Avrupa ülkelerinin yaptırımları ve petrol fiyatlarının düşmesi dış politikasında Rusya'nın ekonomisini olumsuz etkilemişken siyasi kazanımları olmasını da sağlayıcı etkide bulunmuştur. Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde güvenlik kavramı, sadece askeri açıdan ele alınmamış iktisadi etkileri ve toplum düzeninin şekillenmesine katkılarına da yer verilmiştir.

IV. Hazar Bölgesinde Enerji Güvenliğinin Sağlanmasına Yönelik Rus Politikaları

Rusya'nın Hazar bölgesine olan yakın ilgisi 16. yüzyıla dayanmaktadır. Tarihsel süreçte de Rusya, Soğuk Savaş'ın bitişine kadar bölgenin en güçlü ve en etkin devleti olmaya devam etmiştir. SSCB'nin dağılması sonrasında yeni bağımsız olan devletlerle Hazar bölgesinin kaynak zenginliğinin ve kontrolünün paylaşılması Rusya Federasyonu açısından kabullenilmesi zor olmuştur (Kelkitli, 2019: 69). Rusya, ilk olarak Hazar'ın ulusal bölgelere bölünmesini istemediğini dile getirerek, eşit paylaşımı ve kaynaklarda ortak egemenlik savını desteklemiştir. Kasım 1994'te Hazar'a kıyıdaş olan ancak henüz sınırları belirsiz, seyir hakları tanımlanmamış yeni bağımsız devletlerin tek başlarına hareket edemeyeceklerini dile getiren Rusya, Azerbaycan ve Kazakistan'ı kendilerine ait boru hatlarını kullanmaya zorlamıştır. Kıyı devletleri Rusya'nın istediği bölünme

savını onaylamasa da eski hamisinin tepkisinden çekinmiş ve enerji projelerinde Rus şirketlerini ağırlıklı olarak kullanmaya başlamıştır.

2000 yılında Devlet Başkanı Putin tarafından enerji stratejisinin önem kazanması Rus dış politikasını şekillendiren temel etkenlerden biri olmuştur. Hazar bölgesini "arka bahçe" veya "yakın çevre" olarak değerlendiren Rusya bölgede etkili devlettir.

Rusya'nın bölgedeki dış politika hedefleri; güvenliğini ve menfaatlerini korumak için dost bir tampon bölge oluşturmak, bölgedeki etnik gerginliklerden kaçınarak istikrarı sağlamak, Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan'a ait enerji kaynaklarından mümkün olduğunca tasarruflu yararlanmak, bölge dışı güçlerin müdahalesini engellemek ve ABD'nin bölgedeki mevcudiyetinin güçlenmesinin önüne geçmektir (Turan, 2010: 53-54).

Enerji kaynaklarda zenginliğini diplomatik ilişkilerinde diğer ülkelere karşı bir silah olarak kullanan Rusya enerji güvenliğini sağlamanın haricinde bir tehdit unsuru olarak kullanmaktadır (Kedikli ve Çiçek, 2020: 92). Aslında 1990'lı yılların sonlarında başlayan enerji mücadelesi bölgedeki ülkelerin silahlanma yarışına girmelelerine neden olmuştur. Bölgeye NATO aracılığıyla dahil olan ABD etkisi ile Rusya donanmasını güçlendirmeye yönelik politikalar izlemiştir. Bunun yanı sıra Dağıstan'da ortak karargah inşa edilmiş, Ermenistan'a S-300 füzeleri yerleştirilmiş, Şanghay İşbirliği Örgütü ve Kolektif Güvenlik Örgütü kurulmuş ve BDT'nin askeri işbirliği revize edilmiştir (Turan, 2010: 51-52). Rusya'nın enerji ithalatında en önemli pazarı Avrupa ülkelerinde kendisinden başka devletlerin etkin olmasını engellemeye çalışmaktadır. Rusya'nın Yakın Çevre Politikası stratejik ve hayati öneme sahiptir. Bu bölgelerdeki politikalarını siyasi, iktisadi ve kültürel olarak üç ana başlık altında oluşturmuştur (Alptekin, 2022: 182). Bu politikanın içinde yer alan ve enerji hatları açısından önemli iki devlet

olan Gürcistan ve Ukrayna ile yaşadığı sorunlar nedeniyle doğal gaz akışını kesmesi Rusya'nın eleştiri almasına ve güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bu politikalarının temeli Rusya'ya karşın ve onun aleyhine olabilecek hiçbir duruma izin vermeyeceğine dayanmaktadır (Ersungur ve Arpa, 2017: 551). 2008 mali krizinden derinden etkilenen Avrupalı ülkelerin doğal gaz talebinin azalması ve enerji fiyatlarında meydana gelen düşüş, Rusya'nın Hazar bölgesine dair planlarının bozulmasına neden olmuştur (Kelkitli, 2019: 73).

Rusya bölgedeki enerji hatlarının kuzey-güney yönünde olmasını isteyerek kendi aleyhine olan ittifakları engelleyebilecektir. Ayrıca önceden imzalanan ve kendi lehine olan antlaşmalara da işlerlik kazandırma amacındadır (Dugin, 2005: 180). Bölgede beraber etkin olduğu Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi ülkelerin gelecekte kendisine rakip olabileceğini değerlendirdiğinden ikili antlaşmalar yaparak ilişkilerini geliştirme politikası devam etmektedir (Çetinkaya, 2019: 155). Rusya, Temmuz 2005'te Hazar'a kıyıdaş beş devletin tümünün etkin olduğu ortak bölgesel güvenlik ittifakı olarak CASFOR'un kurulmasını önermiştir. Buna göre; ABD'nin Hazar Muhafızlarına karşı girişim olarak tasarlanan CASFOR, Hazar bölgesindeki terör, nükleer silahlanma, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi tehditlere karşı önlem olması amacıyla tasarlanmıştır. Ancak bu proje İran dışındaki kıyıdaş devletlerin desteğini alamamıştır. 18 Kasım 2010 tarihinde Hazar devletleri arasında *Hazar Denizi'nde Güvenlik İşbirliği Anlaşması*'nin imzalanması ile bölgedeki devletlerin ayrıcalıklı konumu yine lenerek, terör, kaçakçılık, yasadışı göç ve korsanlık gibi tehditkar durumlar karşısında ortak mücadele edileceğini vurgulamıştır (Kelkitli, 2019: 78-79). Hazar bölgesinde güvenlik ve istikrarın sağlanması için Rusya, 2000'den beri filousunu genişletme ve geliştirme politikası da izlemektedir. Bu önlemlerin yanı sıra Hazar bölgesinin çevre sorunları ile de ilgilenen Rusya, artan su kirliliği nedeniyle kötüleşmeye başlayan ekolojik durum

ve değerli biyolojik kaynakların yok olması (örneğin mersin balığı) ile de ilgileneren önlemler almaya çalışmaktadır (Aslanlı, 2018: 18; Kılınc, 2019: 110).

Avrupa devletlerinin gaz ihtiyacının çoğunu tedarik ettikleri Rusya'nın tehditkar ve güvensiz davranışları nedeniyle yeni tedarikçi ve güzergah arayışına girmişlerdir. Günümüzde ise 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya ve Ukrayna arasında başlayan savaş ile enerji güvenliği ve tedarik sorununu yeniden gündeme gelmiştir. Rusya'nın enerji satışına ruble ile ödeme yapılmasını istemesi ve kabul etmeyenlerin Rus Gazı Sözleşmelerinin durdurulacağını söylemesi, enerji kaynağı zenginliğini tehdit unsuru olarak diğer ülkelere karşı kullanmaya başlaması olarak yorumlanmıştır (https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/ekonomi-haberleri/kararnameyi-imzaladi-putinden-ruble-karari_ID1473500/). Avrupa devletleri Ukrayna'ya destek vermiş ve Rusya'ya yönelik yaptırımlara başlamışlardır. Bu yaptırımların altıncı paketinde AB liderleri, Rus enerjisine olan bağımlılıklarını bitirmeye karar verdiklerini açıklamışlardır (<https://www.ntv.com.tr/ukrayna-savasi/rusya-ukrayna-savasinda-70-gun-abden-rusyaya-yeni-yaptirim-paketi-rusyadan-petrol-ithalati-durdurulacak,9p6SpZAeYeyUhJ3KLH2xRw>).

Sonuç

Hazar, dünyanın ikinci büyük enerji kaynağı zenginliğine sahip bölgesi olması sebebiyle tarihsel süreçte önemini hiçbir zaman kaybetmeyen ve devletlerin egemen olmak için mücadele verdikleri bir havzadır. Bölgede SSCB'nin yıkılması üzerine başlayan beş kıyıdaş devletin ortak ve eşit egemenliği günümüzde de devam etmektedir. Beş devlet arasında en güçlü konumda bulunan Rusya, doğal gaz alanında liderlik kozunu kullanarak enerji piyasalarında aktif rol oynamaktadır.

Hazar'da enerji güvenliğinin sağlanması sadece

bölgedeki kıyıdaş beş ülke için değil buradaki enerjiden yararlanan diğer ülkeler için de büyük önem arz etmektedir. Rusya açısından bölgede başat güç olmak dış politikasının en önemli amaçları arasındadır. Bölgenin en önemli sorunu olan hukuki statüsü, sorunun ortaya çıktığı 1993 yılından çözüme kavuştuğu 2018 yılına kadar ciddi adımlar atılarak incelenmemiştir. Çözüme yönelik 12 Ağustos 2018 tarihli antlaşmaya göre Hazar'daki statü sorunu; göl veya deniz olarak nitelendirilmesine dair durumundan daha karışık ve eşit paylaşımın sağlanması bakımından daha önemlidir. Bunun yanı sıra ayrılıkçı terör örgütlerinin Orta Asya'da sayısının artması da bölgede güvelik sorunları oluşmasına neden olmuştur.

2000 yılında Putin'in Devlet Başkanı olmasıyla Yakın Çevre stratejisi izlenmiş ve komşu ülkelerle iyi ilişkiler geliştirilerek iş birliği içerisinde olunmasına dikkat edilmiştir. Hazar bölgesinde kıyıdaş olmayan ülkelerin etkin olması reddedilmiş, orta hat esasına göre bölünmesi kabul edilmiştir. Eşit paylaşım ve ortak egemenlik konusunda başlangıçta zorluk çeken Rusya'nın düşmanca yaklaşımından çekinen kıyıdaş ülkeler enerji sektöründe Rus şirketler ile çalışmışlardır. Bölgeye ABD'nin NATO aracılığıyla dahil olması Rusya'yı rahatsız etmiş ve politikalarında değişikliğe neden olmuştur. Bölgedeki çevresel sorunlarla da ilgilenen Rusya, su kirliliğinin önlenmesi ve biyolojik çeşitliliğin korunması için önlemler almıştır. Enerji alanındaki liderliğini diplomasi alanında diğer ülkeler için tehdit unsuru olarak kullanmış ve günümüzde yaşanan sorunlarda da bu politikasına devam etmektedir.

Kaynakça

- ___https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/ekonomi-haberleri/kararnameyi-imzaladi-putinden-ruble-karari_ID1473500/
- ___<https://www.ntv.com.tr/ukrayna-savasi/rusya-ukrayna-savasinda-70-gun-abden-rusyaya-yeni-yaptirim-paketi-rusyadan-petrol-ithalati-durdurulacak,9p6SpZAeYUyUj3KLH2xRw>
- ___“Overview of Oil and Natural Gas in the Caspian Sea Region”, *EIA*, https://www.eia.gov/international/content/analysis/regions_of_interest/Caspian_Sea/caspian_sea.pdf
- ___https://tasam.org/tr-TR/Icerik/241/buyuk_orta_asya_projesi_ve_ikinci_buyuk_oyun
- Akgül, F. (2007). “Rusya’nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikaları’nın Türkiye-Rusya İlişkilerine Etkileri”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 3(5), 129-155.
- Alptekin, G. (2022). “Rusya’nın Yakın Çevresini Koruma Politikası ve Soğuk Savaş İzlenimleri (2008 Rusya- Gürcistan Savaşı ve 2014 Ukrayna Krizi)”, *ResearchStudies Anatolia Journal* 5(1), 164-204.
- Amirbek, A. (2011). “Yeni Büyük Oyun “Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya’nın Değişen Jeopolitiği”, *Gazi Akademik Bakış* 5(9), 297-298.
- Aslanlı, K. (2018). Hazar Denizi’nin Jeopolitik ve Jeoekonomik Konumu: Enerji, Taşımacılık, Hukuk ve Çevre Boyutları. *İran Araştırmaları Merkezi*, 5-20.
- Barton, B. vd., “Introduction: The Growth of Concern For Energy Security”, Der.: Barry Barton vd., *Energy Security: Managing Risk in an Dynamic Legal and Regulatory Environment*, New York: Oxford University Press, 2004.
- Baysoy, E. (2009). “Rusya, AB, ABD İlişkileri Bağlamında Enerjinin Ekonomi Politikası ve Küreselleşmenin Jeopolitiği”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 5(10), 59-82.
- BP Statistical Review of World Energy 2021.
- Brzezinski, Z. (2020). *Büyük Satranç Tahtası*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Carjaval, A. B. F., Rodríguez-Fernández L., Tejada V. F. D. (2022). “Improving The Concept of Energy Security in An Energy Transition Environment: Application to The Gas Sector in The European Union”, *The Extractive Industries and Society* 9(0), 1-9.
- Çelikpala, M. (2014). “Enerji Güvenliği: NATO’nun Yeni Tehdit Algısı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 10(40), 75-99.
- Çetinkaya, Ş. (2019). *Enerji Güvenliği Rusya-Batı Gerilimi ve Türkiye (1997-2016)*. Ankara: Gece Akademi.
- Dugin, A. (2005). *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım* (Çev.: Vügar İmanov). İstanbul: Küre

Yayımları.

Efegil, E. ve Özsavaş S. (2013). "Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Jeostratejik Önemine Genel Bakış: Türkiye Avrupa Birliği ve Uluslararası Petrol Şirketleri". *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1(1), 43-61.

Erkal, H. Y. (2018). "Enerji Güvenliğine Yönelik Tehditler ve Enerji Güvenliği Politikalarındaki Değişim". *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2(2), 63-78.

Ersungur, M. ve Arpa, A. T. (2017). "Hazar Bölgesi ve Rusya'nın Bölgedeki Rolü". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 31(3), 543-554.

Güdül, S. Ve Labib Raof, F. (2020). "Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun'un Anahtarı: Afganistan". *Bölgesel Araştırmalar Dergisi* 4(2), 13-46.

Gürsoy, S. İ. ve Seyaz, A. (2015). "Rusya'nın Enerji Politikaları: Dar Etkiden Geniş Etkiye Geçiş". *Enerji Diplomasisi* (Edi.: Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım). İstanbul: Beta Yayınları, 193-214.

İşyar, Ö. G. (2013). *Avrasya ve Avrasyacılık*. Bursa: Dora Yayınları.

Kahraman, F. Ş. ve Merdan, A. S. (2020). "Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsü". *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 11(21), 434-468.

Karataş, H. (2022). "Examination of Energy Security in Context of Supply, Demand and Transition Security". *The Journal of SDE Academy* 2(5), 40-69.

Karatayev, M. ve Hall, S. (2020). "Establishing and Comparing Energy Security Trends in Resource-rich Exporting Nations (Russia and the Caspian Sea Region)". *Resources Policy* 68(0), 1-10.

Kedikli, U. ve Çiçek, Y. (2020). "Bölgesel ve Küresel Güçlerin Enerji Politikalarının Hazar 'Denizi' Uyuşmazlığına ve Çözümüne Yansımaları". *Bölgesel Araştırmalar Dergisi* 4(2), 76-120.

Kelkitli, F. A. (2019). "Russia's Caspian Policy: Efforts to Hold Ground in a Contested Region". *Gazi Akademik Bakış* 12(24), 67-89.

Kılınç, S. (2019). "Orta Asya'da Çevre Sorunları". *Trakya Üniversitesi SBE. Uluslararası İlişkiler A.B.D. Yüksek Lisans Tezi*.

Kocaman, M. E. (2018). "Hazar Havzası'nda Enerji Güvenliği ve Enerji Jeopolitiği". *Adnan Menderes Üniversitesi SBE Dergisi* 5 (3), 152-171.

Kocaman, M. E. (2018). "Hazar Havzasının Hukuki Statüsü". *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi* 9(1), 99-114.

Seliverstov, S. (2009). "Energy Security of Russia and the EU: Current Legal Problems". *Note de*

I'Ifri, Avrupa Yönetişimi ve Enerji Jeopolitiği, 1-18.

Özalp, M. (2015). "Ukrayna Krizi Ekseninde Türkiye ve AB Enerji Güvenliği".*C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 16(1), 103-118.

Özdal, H. (2021). "Putin Döneminde Rusya'nın Güvenlik Doktrinleri".*Güvenlik Yazıları Serisi*, No. 56, 1-10.

Özel Özcan, M. S. (2020). "Enerji Kaynağı Mücadelesi ve Enerji Güvenliği". *Uluslararası Güvenlik&Gelenekselden Güncele Bir Gündem Analizi* (Edi.: Emre Çıtak- Sami Kiraz). Ankara: Orion Kitabevi, 355-380.

Turan, A. P. (2010). "Hazar Havzası'nda Enerji Diplomasisi". *Bilge Strateji Dergisi* 2(2), 43-72.

Extended Summary

Energy is one of the most important needs for states and societies to continue their lives. Although energy resources have always kept their importance in the historical process, they are even more important today due to globalization and the increase in production for the industry. States are increasing their desire to have energy resources so that they can continue their development in the fields of industry, technology and economy. The state, which has energy in the globalizing world, gains power and superiority over other actors in the system. The power struggle over energy resources has also created new problems such as protecting energy, ensuring the security of transmission routes, and establishing price balance. The concept of energy security, which emerged as a result of these factors, was included in the literature with the oil crisis in 1973. Although various definitions have been made, energy security in general terms; It can be defined as providing uninterrupted and continuous energy supply, affordable pricing and minimizing the damages of environmental factors. States have caused a change in the international system by making the energy field their priority in making foreign policy decisions. Problems in the field of security have also changed the energy policies of states. The concept of energy security; in addition to the supply and demand relationship, factors such as physical factors, production costs, technology and political developments affect it. External dependence on energy resources and depletion of resources appear as important problems in every period of the historical process. Other current problems affecting energy supply security are conflicts that deeply affect the international system, the increase in energy prices, the decrease in fossil fuels, the inadequacy of alternative sources to meet the needs, and global warming. Energy is not evenly distributed over the world. The Caspian region is the second richest region in the world's energy reserves after the Middle East. The Caspian, located in the middle of Eurasia, the largest continent of the world, which has three quarters of the world's energy resources and where 75% of the world's population lives, has maintained its importance throughout history. The region has oil and natural gas reserves as well as being in the middle of Central Asia, the Caucasus and Mesopotamia and being on the route of migration routes. The region, which has about 16% of the world's oil reserves and about 9% of the world's natural gas reserves, is considered as "resource rich" due to the export value of its non-renewable resources being greater than 25%. The Caspian region has caused conflict between states due to its geostrategic location from the past to the present. The "Great Game" between Tsarist Russia and the British Empire in the 19th century was aimed at dominating the Caspian region. The disintegration of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) and the independence of the states in the region increased the importance of the Caspian region and caused the attention of the active actors in the international system to focus on the region. The policies of Russia, which is the most important actor in the region, directly affect the riparian states in the region. Especially Russia's use of energy as a trump card or a threat against other countries in foreign policy is one of the problems in ensuring security in the region. Other problems are the arms race between the states in the region and the increase in terrorist incidents after 9/11. With the start of the The New "Great Game" after the terrorist incident in the United States of America (USA) on September 11, 2001, the importance of the Caspian region and energy security has emerged once again. One of the most important issues in the historical process of the region is undoubtedly the problem of determining its status. Determining which sea or lake status will be evaluated is a controversial issue in terms of legal, political and economic aspects. Although various agreements have been made throughout history regarding the status of the Caspian and the sharing of resources, the Caspian has been given a "special legal status" with the Convention on the Legal Regime of the Caspian Sea signed on 12 August 2018. Russia is one of the most effective powers of the international system with its important position described as "the heart of the world". It has struggled to dominate the Caspian region since the 16th century. Having to share the Caspian with the independent states after the collapse of the USSR was not an easily acceptable situation for Russia. Vladimir Putin, who became president in 2000, has made the energy field one of his priorities in foreign policy. The main lines of Russia's policies towards the region are; to protect its security and interests, to create a stability order by preventing ethnic conflicts, to prevent the intervention of foreign powers in the region and to reduce the influence of the USA. In addition to these, it is known that Russia has made energy a threat in foreign policy. Especially European states get most of their energy needs from Russia. Russia does not want to lose this advantage and plans its energy lines to its own benefit. By making bilateral cooperation agreements with the states in the region, it tries to prevent the establishment of alliances that could rival it.

Book Review / Kitap İncelemesi

838 Words/Kelime

Vsevolod SAMOKHVALOV

*Russian European Relations in the Balkans and Black Sea Region:
Great Power Identity and the Idea of Europe.
(Palgrave Macmillan, 2017)*

To Cite This Book Review/Bu Kitap Değerlendirmesine Atıf İçin: Çelenk, B. (2022). Book Review / Kitap Değerlendirmesi: "Russian European Relations in the Balkans and Black Sea Region: Great Power Identity and the Idea of Europe, Springer, 2017". Journal of Diplomatic Research, 4(2), 100-102.

RUSSIAN EUROPEAN RELATIONS IN THE BALKANS AND BLACK SEA REGION: GREAT
POWER IDENTITY AND THE IDEA OF EUROPE

Vsevolod SAMOKHVALOV

London, Palgrave Macmillan, 2017, 303 pages.
ISBN-978-3-319-84815-0

Bengü ÇELENK

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Araştırma Görevlisi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
E-mail: bengucelenk@hotmail.com

 ORCID: orcid.org/0000-0002-6899-4422

The author states that this book has been the outcome of his experience under various titles like scholar, academic, journalist, etc., for fifteen years (Samokhvalov, 2017: v). Vsevolod Samokhvalov did his MA degree in International Relations at the University of Odesa (Ukraine) and South-East European Studies at the University of Athens (Greece). Then he completed his Ph.D. in International Relations at the University of Cambridge (Cambridge.academia, 2017).

The book aims to find out "how best to understand the mixed record of Russian-European interactions over the past 20 years in light of their efforts to resolve conflicts in the Balkans and Black Sea regions" (Samokhvalov, 2017:249) While the author focuses on this point, he uses the Russian great power identity and how this country has established a relationship with Europe. In addition, the author uses the time period to analyze his research from the early 1960s to the present. It is clearly understood that the author has conducted in-depth research in this book. The author examines the concept of "identity" from an anthropological point of view. So, this approach makes the book interesting from the very beginning. Namely, the book seems appropriate for its intended audience.

The book has been divided into eight chapters. The first title has been structured under the title "Russian-European Relations: 'Unexpected' Crisis". In this part, the author briefly introduces the relations between Russia and Europe and emphasizes that Russian and European relations have yet to be studied sufficiently; in other words, he claims that they have not been evaluated deeply.

The relevant studies have conceptually focused on Russian and European relations. However, this has the potential to complicate Russian and European relations further. In this regard, the author has quite an ambitious thesis. He claims that International Relations issues like peace, conflict or collaboration could not be directly applied to Russian and European relations. In this regard, he asks how far Russia will push things in Ukraine and how long Moscow will tolerate the Western sanctions imposed because of Crimea,

a small sandy peninsula (Samokhvalov, 2017:4). After these discussions, he has passed to the second title, Greatness, Identity and Method.

The emerging studies have become more conceptual in many parts of their relations. Moreover, this issue might make Russian and European relations even more difficult. The author has quite ambitious thesis. For instance, he claims that some International Relations subjects such as; peace, conflict or collaboration could not be directly applied to Russian and European relations, and then he asks these questions how far will Russia push things in Ukraine, and how long will Moscow tolerate the Western sanctions imposed because of Crimea, a small sandy peninsula. After these discussions, he has passed to the second title, Greatness, Identity and Method. He explains the term "great power hood" in the case of Russian great power identity, and then he underlines the research question: Why did Russia believe it had a right to power? What role did the Balkans and Black Sea region play in Russia's great power identity, and what did the idea of Europe play in this matter? Under the third title, he gives a brief history of Russia's and European relations during the 1960s.

In fact, He benefits from many materials to peruse the notions of Russia, Europe and the Balkans. The same contexts have continued under the title of fourth, which is about Russianness, Greatness, Europe, and the Balkans in the Late Soviet Discourse in the 1980s. The fifth title considers Russian European security interaction and the idea of great power hood between 1991-1999. The interesting point is that the author criticizes that Russia had reestablished its identity after the collapse of the Soviet Union. He strongly disagrees with it. Then he examines changes in militaristic and identical points, but he concludes these changes with a parallel understanding of the Soviet Era. According to him, if the Soviets had not collapsed, also it would support these changes. This idea is one of the interesting points in this book.

The sixth chapter is titled: Reinvention of Europe and EU-Russia relations in Putin's 2000-2010. He highlights the identical changes in Russia after

the Kosovo crisis. In this chapter, he claims the ability to change the fate of nations together with Europe.

The book was written clearly and comprehensibly in terms of narration. However, the author could have made a more in-depth analysis of the history of the Balkans and its geopolitical significance. It looks so limited for the reader with insufficient knowledge of the region that it can be hard to understand the links between regions' relations. Vsevolod Samokhvalov abides by his aims. The book recommends that those interested in Russia, Europe, and the Balkans in a constructivist perspective.

References

Samokhvalov, V. (2017), *Russian-European Relations in the Balkans and Black Sea Region: Great Power Identity and the Idea of Europe*. Springer.

Samokhvalov, V. (2022), Cambridge University, <https://cambridge.academia.edu/VsevolodSamokhvalov>, Last Access 16 October 2022

